

jaar ver slag 2017

**share your talent.
move the world.**

1. Bestuur & organisatie	6
Voorwoord van het College van Bestuur	7
De organisatie in 2017	8
Verslag van de Raad van Toezicht	9
Samenstelling Raad van Toezicht	12
Organogram Hanzehogeschool Groningen	14
Samenstelling bestuurlijke organisatie per 31 december 2017	15
2. Strategisch beleid	16
Missie en strategie	17
Zwaartepunten	19
Zwaartepunt Energie	20
Zwaartepunt Healthy Ageing	21
Zwaartepunt Ondernemerschap	22
Honours	23
De kunsten	24
Walk of Fame	25
Samenwerking	26
Samenwerking rond het thema Healthy Ageing	28
Samenwerking rond het thema Energie	29
Samenwerking rond het thema Ondernemerschap	30
Samenwerking rond het thema Honours	31
Samenwerking op het gebied van de Kunsten	32
Duurzaamheid	34
Ontwikkelingssamenwerking	36
3. Prestatie-indicatoren	38
Prestatie-indicatoren	39
4. Onderwijs	44
Visie op onderwijs	45
Ontwikkeling onderwijsaanbod	47
Kwaliteit van onderwijs en onderzoek	50
Internationalisering van onderwijs	54
Onderwijs op het gebied van zwaartepunten	57
Onderwijs op het gebied van Energie	58
Onderwijs op het gebied van Healthy Ageing	59
Onderwijs op het gebied van Ondernemerschap	61
Onderwijs op het gebied van de Kunsten	63
Honoursonderwijs	64
Tevredenheid van studenten	65

Studiekeuze	67
Ondersteuning en faciliteiten voor studenten	70
5. Praktijkgericht onderzoek	75
Visie op onderzoek	76
Kennis- en expertisecentra	77
Resultaten praktijkgericht onderzoek	83
Onderzoek op het gebied van de zwaartepunten	84
Onderzoek op het gebied van Energie	85
Onderzoek op het gebied van Healthy Ageing	87
Onderzoek op het gebied van Ondernemerschap	89
Onderzoek op het gebied van de Kunsten	91
Onderzoek op het gebied van Honours	93
Internationalisering van onderzoek en innovatie	94
Innovatie en valorisatie	95
6. Bedrijfsvoering	96
Bestuur	97
Belangrijke externe ontwikkelingen	100
Financieel beleid	101
Continuïteit	107
Helderheid	111
Personeel	113
7. Jaarrekening 2017	124
Balans	125
Staat van baten en lasten	126
Kasstroomoverzicht	127
Toelichting algemeen	128
Grondslagen voor waardering van activa en passiva	131
Grondslagen voor bepaling van het resultaat	137
Toelichting op de balans	140
Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen	151
Toelichting op de staat van baten en lasten	153
Bezoldiging van bestuurders en toezichthouders	159
8. Overige gegevens	163
Overige gegevens	164
9. Bijlagen - Bestuur & organisatie	165
Overzicht schools en opleidingen Hanzehogeschool Groningen	166
Kerngegevens schools 2017	168
Kerngegevens kenniscentra	169

Bijlagen bij het verslag van de Raad van Toezicht	173
HMR leden	176
10. Bijlagen - Strategisch beleid	177
Overzicht van alle honourstrajecten	178
Overzicht van door studenten en medewerkers gewonnen prijzen en beurzen	180
11. Bijlagen - Onderwijs	186
Marktaandeel inschrijvingen	187
Ontwikkeling inschrijvingen	188
Vooropleiding instroom	189
Kerngegevens masteropleidingen 2017	190
Instroom Schools	191
Toelichting Fixus-opleidingen 2017	192
Herkomst buitenlandse studenten	193
Overzicht accreditatiebesluiten opleidingen en visitatieresultaten kenniscentra in 2017	194
Onderzoeksvisitaties Centres of Expertise en kenniscentra	198
12. Bijlagen - Praktijkgericht onderzoek	199
Financieel overzicht valorisatie	200
Valorisatie RAAK	201
Valorisatie Koers Noord	203
Valorisatie Overige subsidies en totaal	204
Resultaten kenniscentra	207
Centre of Expertise Energy	208
Centre of Expertise Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap	213
Centre of Expertise Healthy Ageing	217
Kenniscentrum NoorderRuimte	218
Kenniscentrum Kunst & Samenleving	220
Kenniscentrum Biobased Economy	222
13. Bijlagen - Bedrijfsvoering	224
.	225
14. Bijlagen - Horizontale verantwoording	229
Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek	230
Academie voor Gezondheidsstudies	231
Academie voor Sociale Studies	236
Academie voor Verpleegkunde	241
Instituut voor Bedrijfskunde	243
International Business School	247
Instituut voor Communicatie, Media & IT	259
Instituut voor Facility Management	267

Instituut voor Financieel Economisch Management	269
Instituut voor Life Science & Technology	271
Instituut voor Marketing Management	272
Instituut voor Rechtenstudies	274
Instituut voor Sportstudies	277
Pedagogische Academie	282
Prins Claus Conservatorium (PCC)	285
Lucia Marthas Institute for Performing Arts (Amsterdam en Groningen)	287
15. Bijlagen - Buitenlandse partnerinstellingen	289
.	290
Institute of Engineering	291
Institute of Life Science & Technology	292
International Business School	293
School of Architecture, Built Environment & Civil Engineering	296
School of Business Management	297
School of Communication, Media & IT	298
School of Education	301
School of Facility Management	302
School of Financial and Economic Management	303
School of Fine Arts	304
School of Health Care Studies	305
School of Law	306
School of Marketing Management	307
School of Nursing	309
Prince Claus Conservatoire	310
School of Social Studies	311
School of Sport Studies	312
TOTAAL	313
16. Colofon	314

Bestuur & organisatie

Voorwoord van het College van Bestuur

Na de lancering van het strategisch plan *Vernieuwen in Verbinding* in 2016, stond 2017 in het teken van het vertalen van onze strategische doelen naar concrete resultaten. Een belangrijke stap hierbij was het opstellen en ondertekenen van het Charter *Vernieuwen in Verbinding*. Dit charter maakt de strategische doelen concreet en helpt ons zo bij de implementatie.

Een belangrijk strategisch doel is onze ontwikkeling tot een leergemeenschap, waarin onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk samenkomen. We geven dit in de praktijk vorm in innovatiewerkplaatsen. Het afgelopen jaar ging bijvoorbeeld de Digital Society Hub van start, gericht op innovaties in de ICT, samen met ondernemers uit onze regio. BuildinG werd geopend, een innovatiewerkplaats voor aardbevingsbestendig bouwen die grote betekenis voor onze provincie kan hebben. De innovatiewerkplaats Krachtig MKB ondersteunde tientallen mkb-bedrijven om tot een nieuwe coöperatieve vorm van samenwerken te komen. Ook sloegen we de eerste palen de grond in voor Zernike Advanced Processing: een unieke testomgeving voor biobased experimenten.

We maakten in 2017 ook flinke slagen met ons portfoliomanagement, waardoor we beter in staat zijn om ons onderwijsaanbod af te stemmen op wat onze omgeving van ons vraagt. Dat resulteerde onder andere in de ontwikkeling van de Master Energy for Society, de Master Data Science for Life Science en de Master Interdisciplinary Business Professional. Deze masters gaan in 2018 van start en bieden onze studenten de kans om direct vanuit hun bachelor door te stromen naar bekostigde en praktijkgerichte masters – iets waar ze tijdens de totstandkoming van ons strategisch plan veelvuldig om vroegen.

Naast de ontwikkelingen vanuit het strategisch plan, doorliep de Hanzehogeschool Groningen in 2017 ook de Instellingstoets Kwaliteitszorg: een diepgaande, externe beoordeling van de wijze waarop wij de kwaliteitszorg hebben georganiseerd. Dat gaat niet alleen over processen en instrumenten, maar ook over de cultuur. We kregen voor onze werkwijze complimenten en ontvingen een positief oordeel – een mooi resultaat waar we allemaal trots op mogen zijn.

Tot slot hebben we in 2017 sterk ingezet op duurzaamheid. We hebben onszelf tot doel gesteld de meest duurzame hogeschool van Nederland te zijn. Daarom hebben we onder andere meegedaan aan de GreenQuest: een initiatief om bedrijven en instellingen te verduurzamen. We hebben onszelf stevige doelen opgelegd voor de komende jaren. Inmiddels zijn ontzettend veel studenten en docenten aan de slag met de verduurzaming van de Hanzehogeschool Groningen, alleen dat is al grote winst.

Of het nu om de realisatie van ons strategisch plan gaat, onze kwaliteitszorg of onze maatschappelijke impact, we hebben in 2017 ons motto in de praktijk weten te brengen: **Share Your Talent. Move The World.** Wij bedanken iedereen die hier een bijdrage aan heeft geleverd.

Groningen, april 2018

Henk Pijlman, voorzitter

Rob Verhofstad, collegelid

Paul van der Wijk, collegelid

De organisatie in 2017

Kerngegevens Hanzehogeschool Groningen	2017	2016	2015
Studenten			
inschrijvingen	29.087	27.886	26.824
instroom	7.790	7.174	6.428
afgestudeerden	4.475	4.136	4.118
buitenlandse studenten	2.433	2.262	2.024
uitwisseling naar Nederland	668	665	609
uitwisseling naar buitenland	732	664	564
deeltijd en duale trajecten	2.851	2.467	2.312
Medewerkers			
in aantal	3.323	3.280	3.131
in fte	2.299	2.252	2.187
Financiële resultaten			
<i>alle bedragen * 1.000 €</i>			
baten	258.140	247.580	241.738
lasten	261.481	253.660	249.674
resultaat	-3.341	-6.080	-7.936

Tabel 1.1: Kerngegevens Hanzehogeschool Groningen, 2017

Hanzehogeschool Groningen biedt vanuit 18 *schools* opleidingen in de domeinen economisch, mens en maatschappij, technisch en kunsten.

De hogeschool is statutair gevestigd te Groningen, heeft als rechtsvorm een stichting en kent als statutaire naam Stichting Hanzehogeschool Groningen. In 2017 telde onze hogeschool 3.323 medewerkers (2.299 fte) en stonden er 29.087 studenten ingeschreven. Ons onderzoek gebeurt vanuit het Centre of Expertise Energy, het Centre of Expertise Healthy Ageing, het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap en drie kenniscentra: Kenniscentrum Kunst en Samenleving, Kenniscentrum NoorderRuimte en Kenniscentrum Biobased Economy.

Zie bijlagen Bestuur & organisatie:

- [overzicht van *schools* en opleidingen;](#)
- [kerngegevens van de *schools*;](#)
- [kerngegevens van de kenniscentra.](#)

Verslag van de Raad van Toezicht

In 2017 vergaderde de Raad van Toezicht zeven keer. De samenstelling van de Raad wijzigde per december 2017, de heer Van der Burg nam afscheid. De Raad bestaat nu uit zeven leden. De gegevens over de samenstelling en de bezoldiging van de Raad van Toezicht zijn opgenomen in de Jaarrekening van dit jaarverslag. De documenten met deze gegevens zijn ook te vinden op de website van de Hanzehogeschool Groningen, www.hanze.nl/governance.

De leden van de Raad van Toezicht hebben zitting op persoonlijke titel en oefenen hun functie uit zonder last of ruggespraak, daarbij elke vorm van belangenverstrengeling vermijdend. Op geen van de leden van de Raad is de 'melding van strijdige belangen' van toepassing, noch zijn er transacties verricht waarbij tegenstrijdige belangen van leden van het College van Bestuur hebben gespeeld naar het oordeel van de Raad van Toezicht.

De voorzitter van de Raad van Toezicht voerde maandelijks overleg met de voorzitter van het College van Bestuur. De leden van de Raad die verantwoordelijk zijn voor afdelingszaken hebben specifiek overleg gevoerd met de concerncontroller van de Hanzehogeschool Groningen en met de externe accountant. De rapportages over de werkzaamheden van de drie commissies (renumeratiecommissie, auditcommissie en commissie Onderwijs en Onderzoek) zijn als bijlage toegevoegd.

De Raad sprak met de hogeschoolmedezeggenschapsraad (HMR) en een afvaardiging van de Raad woonde een aantal overlegvergaderingen van de HMR met het College van Bestuur bij. Ook waren leden van de Raad onder andere aanwezig bij de opening van het hogeschooljaar, lectorinstallaties en de jaarlijkse relatieavond van de hogeschool.

In de zeven vergaderingen van de Raad van Toezicht in 2017 stonden vaste onderwerpen op de agenda: het goedkeuren van de jaarrekening 2015 - 2016, de jaarrekening en accountantsverslag 2016, het jaarverslag 2016, de begroting 2017, de begroting 2017 - 2018, het meerjarenperspectief 2016 - 2020, de financiële kaderstelling 2017 - 2018, de 12-maands MO-rapportage (Management Overeenkomsten met directeuren en deans) en overige financiële onderwerpen. Daarnaast werd de Raad geïnformeerd over de betrokkenheid van externe belanghebbenden bij het beleid van de hogeschool en de manier waarop de strategische samenwerking met diverse internationale en nationale kennisinstellingen, werkveld en overige organisaties plaats vindt.

De Hanzehogeschool doorliep in 2017 voor de tweede keer de Instellingstoets Kwaliteitszorg (ITK). Het ITK-panel adviseerde positief aan de NVAO. In 2018 neemt het NVAO definitief een besluit.

Ook in 2017 was de aardbevingsproblematiek een belangrijk onderwerp van gesprek voor de Raad. Het onderwerp aardbevingen raakt de Hanzehogeschool op verschillende manieren. Zowel voor bestaande bouw als nieuwbouw zijn bouwkundige maatregelen noodzakelijk, die grote financiële consequenties hebben. De verbouw van het Prins Claus Conservatorium, Zernikeplein 7 en het Wiebenga-gebouw zijn hier voorbeelden van. De Hanzehogeschool wil de veiligheid van studenten en medewerkers garanderen en ervoor zorgen dat onderwijs en onderzoek door kunnen gaan.

Tegelijkertijd bieden de aardbevingen kansen voor bedrijven en instellingen om er ervaring mee op te doen en er kennis over te ontwikkelen.

Eind 2017 gaf de Raad van Toezicht goedkeuring aan de gemaakte afspraken tussen de Hanzehogeschool Groningen en de NAM. De beide partijen bereikten een akkoord over de financiële consequenties van de bouwkundige maatregelen die noodzakelijk zijn. Dat betekent dat in het voorjaar van 2018 de (ver)bouw kan starten, inmiddels vier jaar na de oorspronkelijk geplande datum.

De Raad laat zich ieder jaar door een aantal deans en directeurs informeren over hun *school* of stafbureau. In 2017 gaf mevrouw Meins, directeur van Stafbureau Human Resources, twee presentaties aan de Raad van Toezicht over:

- de ontwikkeling van eigenaarschap en de organisatie;
- de werkdrukexperimenten en het medewerkerstevredenheidsonderzoek.

De heer Aué, directeur van het Centre of Expertise Energy presenteerde de Roadmap Energie. De heer De Ruiter, directeur van het Centre of Expertise Healthy Ageing gaf een presentatie over de Roadmap Healthy Ageing.

De Raad heeft zich door mevrouw Luijten, directeur van het Stafbureau Onderwijs en Onderzoek en mevrouw Dijkstra, beleidsadviseur Kwaliteitszorg, laten informeren over de Instellingstoets Kwaliteitszorg die in 2017 werd afgenomen. Ook gaf mevrouw Luijten de Raad een presentatie over studiesucces.

Verdere onderwerpen van gesprek waren in 2017 onder meer: het huisvestingsplan Zernikeplein 7 en het masterplan huisvesting, het strategisch plan internationale werving, de uitbreiding van het onderwijsaanbod met twee masters: Energy for Society en Data Science for Life Science, de Roadmap Ondernemerschap, het medewerkerstevredenheidsonderzoek, de organisatieontwikkelingen en Lucia Marthas Institute for Performing Arts die een aparte *school* binnen de Hanzehogeschool werd.

Het College van Bestuur informeerde de Raad over hogeschoolbrede onderwerpen zoals de Nationale Studentenenquête 2017, de positie in externe ranking overzichten (Keuzegids Hbo, Elsevier Beste Studies), de instroomcijfers, de samenwerking in BuildinG, het onderzoeksproject INCAS 3 dat de Hanzehogeschool Groningen samen met Hochschule Bremen overnam, deelname van de hogeschool aan Northern Knowledge, de gedragscode voor studentenverenigingen en –organisaties in Groningen, de benoeming van de heer Van den Elsen tot leading dean van het Hanze Honourscollege en de benoeming van mevrouw Gomashi die de overstap maakte van het Instituut voor Financieel Economisch Management naar het Instituut voor Rechtenstudies.

De Raad evalueert jaarlijks zijn eigen functioneren, zo ook in 2017. De samenwerking tussen de Raad van Toezicht en het College van Bestuur wordt door beide partijen ervaren als goed. De Raad van Toezicht heeft veel waardering voor het functioneren van het College van Bestuur. De Raad wil kijken hoe hij nog meer van toegevoegde waarde voor het College van Bestuur kan zijn.

Daarnaast heeft de Raad behoefte om over een aantal thema's verdiepende gesprekken te voeren, aanvullend op de reguliere vergaderingen.

De agenda wordt als erg vol ervaren en dat heeft daarom het komende jaar de aandacht. De presentaties door medewerkers van de hogeschool geven de Raad van Toezicht een goed beeld van wat er speelt op de werkvloer.

De voorzitter van de Raad van Toezicht was in 2017 juryvoorzitter voor de Hanze Innovatieprijs, de tweejaarlijkse studentenprijs van de hogeschool voor studenten die effectieve en vernieuwende oplossingen voor het werkveld hebben onderzocht en uitgevoerd. De prijs werd tijdens de opening van het hogeschooljaar uitgereikt aan Rozemarijn Veenstra en Hidde Van Wezel, beide studenten Bouwkunde en Civiele Techniek aan de Academie voor Architectuur, Bouwkunde en Civiele Techniek.

Groningen,

April 2018

Namens de Raad van Toezicht,
mr. K.F.Schuiling, voorzitter

Samenstelling Raad van Toezicht

Naam:	Mr. K.F. Schuiling
M/V:	M
Leeftijd:	59 jaar
Hoofdfunctie:	Burgemeester Den Helder
Eerste benoeming RvT:	01/ 1/2017
Lidmaatschap kerncommissie:	remuneratiecommissie
Relevante nevenfuncties:	

Naam:	Ir. J.J. Fennema
M/V:	M
Leeftijd:	53 jaar
Hoofdfunctie:	CEO en voorzitter Raad van Bestuur Gasunie
Eerste benoeming RvT:	01/ 1/2017
Lidmaatschap kerncommissie:	auditcommissie
Relevante nevenfuncties:	Lid Internationale Raad van Commissarissen Energy Delta Institute Lid Adviesraad Clingendael International Energy Programme Bestuursvoorzitter Koninklijke Vereniging van Gasfabrikanten in Nederland (KVGN) Lid Aandeelhouderscommissie Nord Stream A.G.

Naam:	Dr. D. Boonstra
M/V:	V
Leeftijd:	59 jaar
Hoofdfunctie:	Algemeen directeur NDC Mediagroep
Eerste benoeming RvT:	01/ 1/2017
Lidmaatschap kerncommissie:	
Relevante nevenfuncties:	

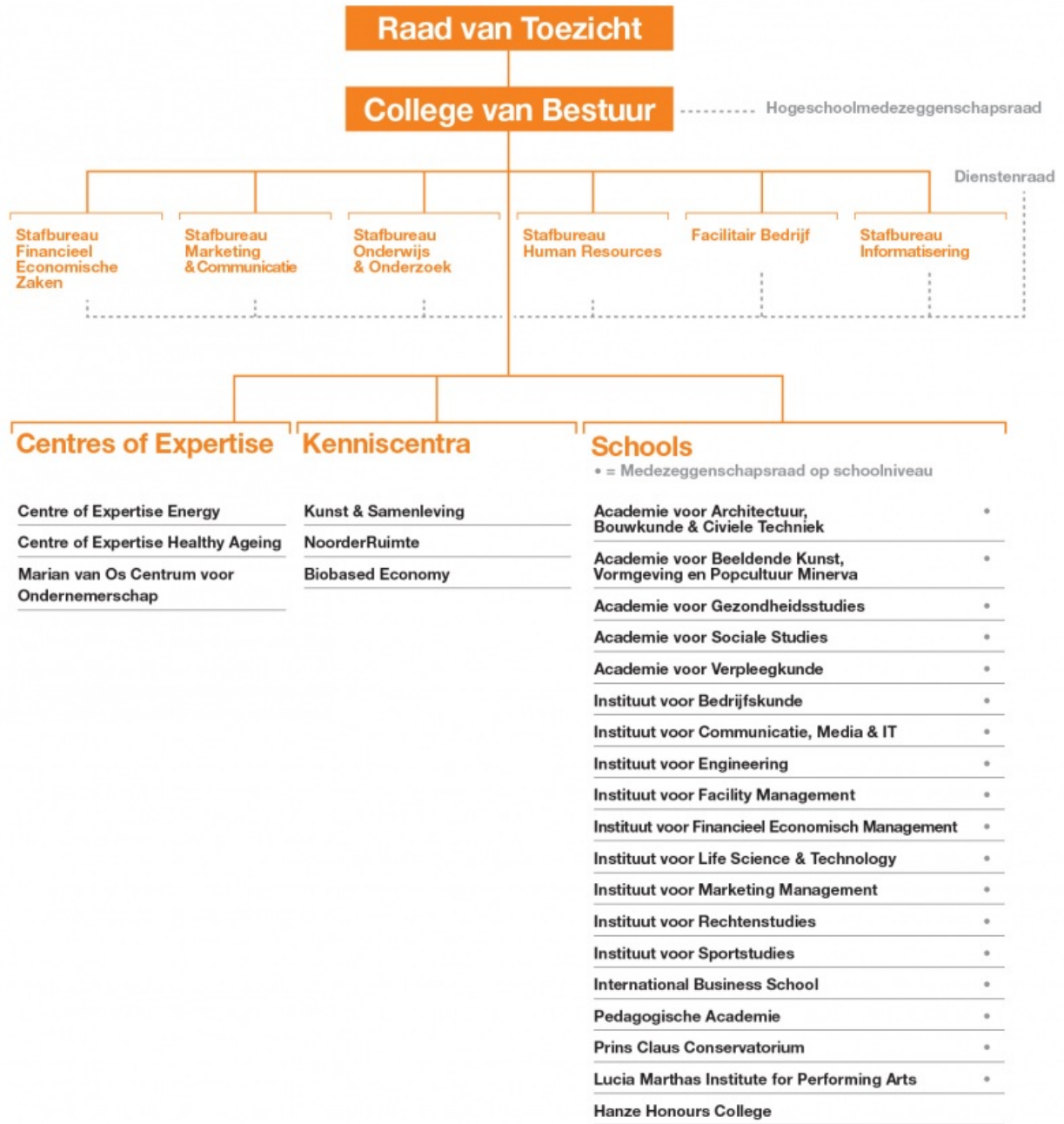
Naam:	Prof dr S.G.L. Schruijer
M/V:	V
Leeftijd:	58 jaar
Functies:	· Directeur Professional Development International BV · Hoogleraar Organisationswetenschap, Universiteit Utrecht · Hoogleraar Organisationspsychologie, Universiteit van Tilburg
Eerste benoeming RvT:	05/ 1/2016
Lidmaatschap kerncommissie:	remuneratiecommissie
Relevante nevenfuncties:	

Naam:	Dr. A.A. Rietveld
M/V:	M
Leeftijd:	62 jaar
Hoofdfunctie:	Directeur GGD Groningen
Eerste benoeming RvT:	02/ 1/2011
Lidmaatschap kerncommissie:	commissie Onderwijs & Onderzoek
Relevante nevenfuncties:	· Lid RvC Interpsy (Groningen) · Voorzitter RvC AT Groep Zorg (Oldenzaal)

Naam:	Drs R. Bakker
M/V:	M
Leeftijd:	53 jaar
Hoofdfunctie:	Financieel directeur Koepon Holding
Eerste benoeming RvT:	02/ 1/2011
Lidmaatschap kerncommissie:	auditcommissie
Relevante nevenfuncties:	

Naam:	J.M. Hiddema
M/V:	V
Leeftijd:	55 jaar
Hoofdfunctie:	Interimmanager Landgoed Mensinge
Eerste benoeming RvT:	07/ 1/2011
Lidmaatschap kerncommissie:	commissie Onderwijs & Onderzoek
Relevante nevenfuncties:	<ul style="list-style-type: none"> · Lid Raad van Toezicht van de Nederlandse Reisopera · Lid van de beoordelingscommissie van het Mediafonds van de Provincie Groningen · Voorzitter bestuur Jonge Harten · Lid van beleid advies groep cultuureducatie met kwaliteit voor K&C

Organogram Hanzehogeschool Groningen

Samenstelling bestuurlijke organisatie per 31 december 2017

Raad van Toezicht	College van Bestuur
mr. K.F. Schuiling (voorzitter)	drs. H.J. Pijlman, voorzitter
drs. A.A. Rietveld	drs. L.J.M. Verhofstad, collegelid
drs. R. Bakker	dr. P. van der Wijk, collegelid
J.M. Hiddema	
D. Boonstra	drs. H.L. Hofstra, secretaris College van Bestuur en Raad van Toezicht
ir. J.J. Fennema	
prof. dr. S.G.L. Schruijer	
Stafbureaus en Facilitair Bedrijf	Directeuren
Facilitair Bedrijf	H. Bakema a.i.
Stafbureau Financieel Economische Zaken	J.P. Tuil RC
Stafbureau Marketing & Communicatie	dr. L.H. Hajema
Stafbureau Onderwijs & Onderzoek	dr. A. Luijten
Stafbureau Personeel & Organisatie	drs. J.C. Meins
Stafbureau Informatisering	drs. C. Joosse
Schools	
Academie voor Architectuur, Bouwkunde en Civiele Techniek	mr. drs. M.A.M. Garnier a.i.
Academie voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Popcultuur Minerva	D.F.L. van der Meulen
Academie voor Gezondheidsstudies	drs. A. Nimis
Academie voor Sociale Studies	mr. drs. M.A.M. Garnier
Academie voor Verpleegkunde	A.H. Hannink, MHA
Instituut voor Bedrijfskunde	drs. L.J.M. Hobert
Instituut voor Communicatie, Media & IT	mr. T. Faber-Remmelts
Instituut voor Engineering	drs. P. de Vries
Instituut voor Facility Management	drs. L.J.M. Hobert a.i.
Instituut voor Financieel Economisch Management	mr. F.G.H. Mulder a.i.
Instituut voor Life Science & Technology	dr. V.B. de Graaf-Peters
Instituut voor Marketing Management	drs. P.N. Ganzeboom
Instituut voor Rechtenstudies	mr. J.W.M. Gomashie
Instituut voor Sportstudies	E.K. Tuinier
International Business School	ing. C. Weyland a.i.
Pedagogische Academie	drs. M. Muhonen
School of Performing Arts	H. van den Elsen
Hanze Honours College	drs. P. de Vries
Centre of Expertise Healthy Ageing	dr. J.H. de Ruiters MBA
Centre of Expertise Energy	dr. ir. J. Aué
Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap	vacature

Strategisch beleid

Missie en strategie

De Hanzehogeschool wil zich ontwikkelen tot een leergemeenschap: een plek waar studenten, docent-onderzoekers en mensen uit het werkveld van elkaar leren en samen werken aan het oplossen van vraagstukken uit de samenleving.

Strategisch beleidsplan

We hebben onze missie en strategie voor de periode 2016-2020 vastgelegd in het strategisch beleidsplan *Vernieuwen in Verbinding*. Het beleidsplan is tot stand gekomen na gesprekken met studenten en medewerkers en met partners van buiten onze hogeschool.

Met *Vernieuwen in Verbinding* geven we gestalte aan onze maatschappelijke opdracht om studenten op te leiden voor de beroepspraktijk en hen te stimuleren in hun ontwikkeling tot zelfstandige, kritische en verantwoordelijke individuen. Daarnaast vraagt de samenleving ons om kennis uit fundamenteel onderzoek te vertalen naar innovatie in de beroepspraktijk.

Om de voortgang van het beleidsplan te volgen, zijn prestatie-indicatoren opgesteld. Deze zijn te vinden in hoofdstuk 3.

Missie

Onze missie is:

De Hanzehogeschool Groningen, University of Applied Sciences, leidt kundige en betrokken professionals op, doet praktijkgericht onderzoek en is daarmee in de omgeving en (inter)nationaal een belangrijke partner bij het ontwikkelen van ondernemerschap en innovatieve, toepasbare kennis.

De Hanzehogeschool Groningen wil een bijdrage leveren aan het stimuleren van de (Noord-) Nederlandse kennissamenleving vanuit Europees perspectief. Dat doen we door studenten op te leiden tot innovatieve professionals, door het beroepsniveau van werkenden te verhogen, door bedrijven en instellingen te helpen met praktijkgericht onderzoek, door aan te sluiten bij de sterke punten van de regio en door samenwerking te zoeken met internationale partnerinstellingen.

In de missie klinken de uitgangspunten van onze oprichtingsakte door, die aangeeft waar we vandaan komen en wat we willen betekenen.

Profiel

De Hanzehogeschool Groningen is sterk verankerd in de Noord-Nederlandse regio en in Groningen in het bijzonder.

Onze hogeschool biedt complete opleidingen aan in vier domeinen:

- Mens en maatschappij (gezondheidszorg, welzijn, sport en educatie)
- Economie
- Techniek
- Kunsten

Onze regio kent de komende jaren enkele belangrijke opgaven. We nemen de verantwoordelijkheid om met onze omgeving op zoek te gaan naar oplossingen voor de aardbevingsproblematiek. Ook bij andere maatschappelijke uitdagingen, bijvoorbeeld rondom energie, gezondheid, duurzaamheid, digitalisering en leefbaarheid, kunnen en willen wij een rol van betekenis spelen, steeds samen met betrokken mensen, organisaties en bedrijven.

Met het oog op de regionale vraagstukken verbinden we in ons onderwijs en ons onderzoek de vier domeinen zo veel mogelijk met drie strategische thema's:

- Energie
- Healthy Ageing
- Ondernemerschap

Met ons praktijkgerichte onderzoek en de hogeschoolbrede inspanningen op het gebied van ondernemerschap kunnen we voor de regio van waarde zijn.

Ons profiel wordt verder versterkt door een focus honours en de bijzondere positie die de kunsten binnen onze hogeschool innemen.

Strategisch doel

Ons overkoepelende strategisch doel luidt:

Ons onderwijs, ons onderzoek en onze relatie met de beroepspraktijk komen het beste tot hun recht als deze onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn in de leergemeenschap. Daarom vervlechten we ons onderwijs verder met ons onderzoek en met de beroepspraktijk. We intensiveren het onderzoek en verdiepen en verstevigen de samenwerking met de beroepspraktijk. Wanneer onze leergemeenschap zich ontwikkelt in relatie tot onze omgeving en zich kenmerkt door een professionele, internationaal georiënteerde cultuur, zorgt de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek ervoor dat de Hanzehogeschool Groningen gezien en erkend wordt als een gerespecteerde University of Applied Sciences.

Doorslaggevend voor de erkenning als gerespecteerde University of Applied Sciences zijn het doorontwikkelen van de kwaliteit van het onderwijsaanbod en het versterken en uitbreiden van het praktijkgericht onderzoek. Daarbij gaat onze aandacht uit naar zowel een sterke band met de beroepspraktijk en de regio als naar de internationale oriëntatie van de hogeschool.

Zwaartepunten

In ons onderzoek en onderwijs richten we ons speciaal op drie strategische thema's die voor de regio van groot belang zijn. Deze zwaartepunten zijn Energie, Healthy Ageing en Ondernemerschap. Aanvullend hierop versterken we ons profiel met de focus op honours en de bijzondere positie van de kunsten.

Zwaartepunt Energie

Met onderwijs, onderzoek en innovatie leveren we een belangrijke bijdrage aan het versnellen van de transitie naar een schone en duurzame energiesamenleving. Het Centre of Expertise Energy - EnTranCe vervult daarin een spil- en aanjaagfunctie.

Het strategisch speerpunt Energie is integraal belegd bij het Centre of Expertise Energy. Hier komen nieuwe initiatieven, onderzoek, onderwijs en innovatieprojecten samen. Bedrijven, overheden, startups, onderzoekers, docenten en studenten vinden elkaar hier in een open innovatieomgeving, waarin samen wordt gewerkt aan nieuwe energiesystemen en toepassingen.

Samenwerking rondom Energie

Energie Onderwijs

Energie Onderzoek

Zwaartepunt Healthy Ageing

Onze samenleving vergrijst. Dat vergt nieuwe, slimme oplossingen om de kwaliteit van het leven te versterken. Bij Healthy Ageing gaat het over de ouder wordende mens, gebreken en ziekte als gevolg van veroudering, maar ook over gezond opgroeien en maatschappelijke participatie.

In de Hanzehogeschool werken we over de volle breedte aan dit thema, in praktisch alle *schools* en kenniscentra, in onderwijs en onderzoek, in samenwerking met bedrijven en instellingen. De veranderingen in ons zorgsysteem en in de maatschappij, en de opkomst van technologie en e-Health, vragen om een andere zorg en nieuwe competenties van de professionals.

Samenwerking rondom Healthy Ageing

Healthy Ageing Onderwijs

Healthy Ageing Onderzoek

Zwaartepunt Ondernemerschap

Ondernemerschap zit in het DNA van de Hanzehogeschool Groningen. We zijn de voedingsbodem van vele start-ups. Samen met het bedrijfsleven, overheden en instellingen werken we aan innovatie en het toepasbaar maken van kennis. Zo voegen we waarde toe aan de Noord-Nederlandse economie.

Samenwerking rondom Ondernemerschap

Ondernemerschap Onderwijs

Ondernemerschap Onderzoek

Honours

Het honoursbeleid van de Hanzehogeschool Groningen focust zich op talentontwikkeling en kent drie pijlers:

- honoursonderwijs voor studenten;
- honoursleergang voor docenten;
- praktijkgericht onderzoek van het lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving.

Honoursonderwijs voor studenten

De ontwikkeling en uitvoering van de honoursprogramma's is de verantwoordelijkheid van de *schools*. Het Hanze Honours College regisseert en verbindt. Het lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving doet onderzoek naar talentontwikkeling en (de effecten van) honoursonderwijs.

Basis voor de honoursprogramma's is een profiel van de excellente professional, opgesteld door de *schools* en opleidingen. Het honoursonderwijs heeft de functie van proeftuin en biedt ruimte voor experimenten met innovatief onderwijs.

Samen met Hobéon bewaken we de kwaliteitsstandaard van de honoursprogramma's. In 2017 zijn 32 van de 50 honoursprogramma's gecertificeerd.

Honoursleergang voor docenten

Docenten spelen een cruciale rol in het honoursonderwijs. Het lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving biedt honoursdocenten de leergang *A Teacher's Road to Excellence* aan.

In 2017 hebben 10 docenten de leergang succesvol afgesloten en zijn 11 docenten ermee begonnen.

Samenwerking rondom Honours

Honoursonderwijs

Honours Onderzoek

Zie bijlagen strategisch beleid:

- overzicht van alle honourstrajecten
- overzichten van door studenten en medewerkers gewonnen prijzen en beurzen

De kunsten

In ons strategische plan *Vernieuwen in Verbinding* is een speciale positie weggelegd voor de kunsten. De kwaliteit en het innovatief vermogen van onze kunstopleidingen levert een bijzondere dynamiek op voor ons onderwijs en onderzoek.

De kunstopleidingen aan onze hogeschool zijn meer en meer verbonden met de andere opleidingen en de zwaartepunten. Zij versterken en versnellen de innovaties in andere domeinen en dragen bij aan de persoonlijke en maatschappelijke vorming van studenten in de hele hogeschool. Daarnaast zijn de kunstopleidingen een onmisbaar onderdeel van de culturele infrastructuur in de regio. Ze dragen bij aan het innovatieve vermogen, het economische succes, het vestigingsklimaat en de leefbaarheid van de regio.

Samenwerking rondom kunsten

Kunsten Onderwijs

Kunsten Onderzoek

Walk of Fame

Walk of Fame

Jaarlijks eren we een aantal bijzondere medewerkers, studenten en ondernemers door hun naam bij te schrijven op de *Walk of Fame*. De uitblinkers van 2017 zijn:

- Medewerker Arjan Taaij van het Instituut voor Sportstudies. Hij is coach van volleybalclub Lycurgus. In het seizoen 2016/2017 werd de club landskampioen en winnaar van de Supercup.
- Rozemarijn Veenstra en Hidde van Wezel, studenten Bouwkunde en Civiele techniek. Zij wonnen de Innovatieprijs 2017 met hun afstudeerscriptie *Innovatief Ontwerpen*. Daarmee hebben ze een basis gelegd voor vervolgonderzoek naar grote overspanningen van gebouwen, met gebruikmaking van vernieuwende bouwmaterialen.
- Carlijne Mouthaan, student aan het Instituut voor Communicatie, Media & IT. Zij legde beslag op de European Communication Award 2017 met een strategie om de energietransitie in Nederland te versnellen, door het te koppelen aan economische kansen.
- Sàrel de Jong, student aan de Academie voor Verpleegkunde en kickbokser. Zij behaalde goud op de Wereldspelen in Wroclaw in Polen in de klasse K1 tot 65 kilogram.
- Kristina Vårlid, studente aan het Prins Claus Conservatorium. Als gitariste werd zij de winnaar van het Grachtenfestival Conservatorium Concours 2017. Zij won een optreden tijdens het Grachtenfestival 2017 en een tour langs Nederlandse concertzalen in het seizoen 2017/2018.
- Ondernemer Patrick van der Meulen studeerde in 2013 af bij het Instituut voor Marketing Management. Hij richtte Enie.nl op, een snelgroeiende en innovatiegerichte onderneming voor verkoop en advisering over zonnepanelen en groene elektriciteit.

In de bijlagen is een compleet overzicht opgenomen van de prijzen en beurzen die onze studenten en medewerkers in 2017 hebben gewonnen.

Samenwerking

De Hanzehogeschool Groningen is van oudsher sterk geworteld in Noord-Nederland. Wij willen een actieve en substantiële bijdrage leveren aan de economische, sociale en culturele veerkracht van de regio en Nederland als geheel.

We onderschrijven de Noordelijke Innovatieagenda. We spelen gericht in op de behoefte aan goedgeschoolde mensen in alle sectoren van de Noord-Nederlandse economie. Daartoe gaan we in en buiten de regio duurzame relaties aan met het bedrijfsleven, overheden, de beroepspraktijk en collega-kennisinstellingen. Deze relaties krijgen vorm in talloze formele en informele samenwerkingsverbanden, via stages en afstudeeronderzoeken en in innovatiewerkplaatsen. In deze leergemeenschappen versterken onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk elkaar. Studenten, docent-onderzoekers en partners uit de regio werken vanuit gedeelde waarden samen aan vraagstukken die in Noord-Nederland, nationaal of internationaal spelen. Onze zwaartepunten hierbij zijn Healthy Ageing, Energie en Ondernemerschap. In innovatiewerkplaatsen en Centres of Expertise werken bedrijven, instellingen, overheden, docent-onderzoekers en studenten in een publiek-private samenwerking aan innovatieve oplossingen voor praktijkgerichte vraagstukken.

Samenwerking op strategisch niveau

Het Akkoord van Groningen

Onze hogeschool vormt samen met de gemeente Groningen, de provincie Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen en het UMCG het strategisch samenwerkingsverband Het Akkoord van Groningen. Hierin werken we vanuit een gemeenschappelijke visie en agenda aan de ontwikkeling van Groningen als dé kennis- en innovatiestad van Noord-Nederland. We voeren hiervoor de campagne City of Talent. De Akkoord-partners hebben ook de City Deal Kennis Maken ondertekend, van het landelijke programma City Deals.

Samenwerkingsverband Noord-Nederland

Het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN) wordt gevormd door de provincies Groningen, Fryslân en Drenthe en de vier noordelijke gemeenten Leeuwarden, Groningen, Assen en Emmen. Als stakeholder zijn we direct betrokken bij het ontstaan van de Noordelijke Innovatieagenda.

Convenanten

Grote organisaties

Met verschillende grote organisaties in Noord-Nederland zijn we de afgelopen jaren een samenwerkingsverband aangegaan in de vorm van bestuurlijke convenanten. Wij verzorgen bijvoorbeeld onderwijs voor de medewerkers van deze organisaties, terwijl onze studenten en docenten de gelegenheid krijgen daar praktijkervaring op te doen. Ook leveren ze gastdocenten en lectoren. Verder ontwikkelen we in nauwe samenwerking met deze partners de curricula van verschillende opleidingen. Ook onderzoeken we gezamenlijk maatschappelijke vraagstukken en werken we aan innovatievragen, variërend van product- tot dienstenontwikkelingen. Hiervoor stellen we onze living labs bij de Centres of Expertise ter beschikking. Het strategisch thema ondernemerschap wordt ook actief ondersteund via diverse financierings- en stimuleringsmaatregelen en activiteiten.

Huidige convenanten

In 2017 hebben we convenanten met Samenwerking Noord, Martini Ziekenhuis, DUO, Tinten Welzijnsgroep, Menzis, Verslavingszorg Noord-Nederland, Rabobank Stad en Midden Groningen, Rabo Learning Centre, Univé Noord Nederland, Energy Valley Topclub en HealthiPort. Ook nemen we actief deel aan het convenant van de gemeente Groningen voor het opleiden van vluchtelingen.

Samenwerking rond het thema Healthy Ageing

Centre of Expertise Healthy Ageing

In het Centre of Expertise Healthy Ageing werken we samen met meer dan 160 partners, waaronder bedrijven, zorg- en welzijnsinstellingen, kennisinstellingen, netwerkorganisaties, gemeenten en provincies. In het onderwijs richt de samenwerking zich op projecten, stages en afstudeeropdrachten. Vanuit het onderzoek werken we samen met veel andere kennisinstellingen en partners in zorg en welzijn.

Innovatiewerkplaatsen

Het Centre of Expertise Healthy Ageing zorgt voor publiek-private samenwerking met consortia van partners in circa twintig innovatiewerkplaatsen in Noord-Nederland. Hieronder enkele voorbeelden.

- We werken samen met het Healthy Ageing Netwerk Noord Nederland en het ZorgInnovatieForum.
- We zijn actief betrokken bij vijf noordelijke RIF-projecten van het mbo.
- We werken samen met de drie andere Centres of Energy's Health in Nederland (Zorg & Technologie Zuyd, Genomics Leiden en U-Create Utrecht).
- We leveren actieve bijdragen aan het landelijk samenwerkingsverband, onder andere in General Assembly's en werkgroepen.
- We hebben verbinding met topsector Life Science and Health, onder andere in de pilot Topconsortia voor Kennis en Innovatie, en zijn betrokken bij de Human Capital agenda.
- We zijn actief betrokken bij het European Innovation Partnership on Active and Healthy Ageing en bij de landelijke werkgroep H2020 Health.

Health Hub Roden

Health Hub Roden staat midden in de wereld van medische technologie en Healthy Ageing. Als 'hub' zijn we een verbindende schakel tussen ondernemers, kennisinstellingen en de overheid. Ondernemers kunnen bij de Health Hub terecht met onderzoeksvragen op het gebied van healthy ageing. Samen met studenten en docenten gaan ze op zoek naar innovatieve oplossingen, waarbij de bedrijven hun kennis delen met de onderzoekers. Daarnaast ontstaan mooie samenwerkingsvormen tussen bedrijven onderling. Health Hub creëert een voedingsbodem voor nieuwe ondernemingen en heeft een aanzuigende werking op andere bedrijven. Eind 2017 telde de Health Hub Roden 62 partnerbedrijven. Naar verwachting levert Health Hub Roden 100 fte aan directe werkgelegenheid op.

Samenwerking rond het thema Energie

Partners Energy

We zijn founding partner van het noordelijke energienetwerk Energy Valley.

Samen met de Rijksuniversiteit Groningen, bedrijven en overheden richtten we in 2012 Energy Academy Europe (EAE) op. EAE is het topinstituut voor onderwijs, onderzoek en innovatie op het gebied van energie. EnTranCe is de energieproeftuin van EAE. Partners in de proeftuin zijn onder andere GasTerra, GasUnie, BAM, Gemeente Groningen, Provincie Groningen, TNO en TU Eindhoven.

In Europees verband maken we deel uit van het EUREC-consortium. EUREC (Association of European Renewable Energy Research) bestaat uit gerenommeerde universiteiten die actief zijn in het onderzoek naar duurzame energie. In EUREC zijn onze beide energiemasters European Master Renewable Energy en Master Sustainable Energy System Management ontwikkeld.

We zijn lid van GERG, de European Gas Research Group. Dit netwerk richt zich op Research & Development in de gassector en bestaat uit grote bedrijven en kennisinstellingen die actief zijn in die sector.

Sinds 2013 zijn we partner in Knowledge 4 Innovation (K4I). Dit Europese platform heeft als doel innovatie te stimuleren. In het kader hiervan presenteren we ons jaarlijks tijdens de Innovation Summit in Brussel aan leden van het Europees Parlement.

In 2015 zijn we partner geworden in het Benelux Energy Expertise Netwerk. Daarnaast zijn we via het Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) aangesloten bij ERRIN, het netwerk van innovatieve regio's, onder andere op het gebied van energie. Ten slotte zijn we vertegenwoordigd in het Enterprise Europe Network (EEN).

Samenwerking rond het thema Ondernemerschap

Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap

Het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap werkt veel samen met externe partners in uiteenlopende projecten, met als doel het bevorderen van ondernemerschap en innovatie. Via gesubsidieerde onderzoeksprojecten heeft het centrum in 2017 de samenwerking met ruim 100 midden- en kleinbedrijven versterkt.

Enterprise Europe Network

Het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap is verbonden aan het Enterprise Europe Network (EEN). Dit Europese netwerk helpt het midden- en kleinbedrijf in Noord-Nederland bij het internationaal zakendoen. Daarnaast richt EEN zich op het opstellen van bedrijfsprofielen, het organiseren van (matchmaking) events en het proactief aangaan van samenwerkingsverbanden met andere ondernemersorganisaties, zoals SNN, VNO/NCW en MKB Noord. Bovendien zijn er samenwerkingsovereenkomsten gerealiseerd tussen ondernemers in Noord-Nederland en ondernemers in andere landen.

Value050

Het Groningen Center of Entrepreneurship Value050 was een samenwerking met de Rijksuniversiteit Groningen. In 2017 is dit volledig overgegaan naar HanzeOndernemerschap. Value 050 werkt nauw samen met overheden en bedrijven, kennis- en expertisecentra van hogeschool en universiteit en met de landelijke ondernemerschapscentra.

Onderwijs

Wij voeren de regie over de topminor De Noorderlingen. Dit is een gezamenlijk initiatief met de NHL hogeschool, Stenden Hogeschool en Van Hall Larenstein. Het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap ondersteunt ook ontwikkelingen in vo en mbo, zoals de Ondernemersacademie, het Entreprenasium en het International Business College. Daarin werken we samen met onder meer het Rijksuniversiteit Groningen, Hondsrug College Emmen, het Dingstede College in Meppel, het Noorderpoort College, Alfa-college en Reitdiep College in Groningen en Sevenwolden in Heerenveen.

Groningen Confucius Institute

Om de wederzijdse banden tussen China en Nederland te versterken, is het Groningen Confucius Institute (GCI) opgericht. Hierin werken we met de Rijksuniversiteit Groningen en de gemeente Groningen samen met de Communication University of China. Het GCI is onderdeel van een breed netwerk van Confucius Instituten over de hele wereld en wordt ondersteund door de Chinese overheid. Door krachten en kennis te bundelen, wil het GCI op het gebied van taal, cultuur en zakendoen een instituut zijn dat kwaliteit en vertrouwen biedt.

Samenwerking rond het thema Honours

Hanze Honours College

Het Hanze Honours College (HHC) regisseert en stimuleert de interne en externe samenwerking op het gebied van honoursonderwijs en talentontwikkeling.

- Intern stimuleert het HHC de samenwerking tussen *schools* aan multidisciplinair honoursonderwijs en communityvorming.
- Voor schooloverstijgende, multidisciplinaire projecten regisseert het HHC de samenwerking met regionale werkveldpartners.
- In de Honours Werkveldadviescommissie, bestaande uit werkveldpartners en honoursalumni, werkt het HHC samen aan het vergroten van het civiel effect van honoursonderwijs en het stimuleren van talentontwikkeling van professionals.
- In het Regionaal Ambitieplan werkt het HHC samen met middelbare scholen (havo en mbo) aan talentontwikkeling. In januari 2018 start er weer een track junior honours voor havo-4 talenten, waaraan ongeveer 70 havo-leerlingen gaan deelnemen.
- Voor een geselecteerde groep van 11 mbo-docenten van het Noorderpoortcollege startte het HHC een leergang herkennen, erkennen en stimuleren van talent.
- Landelijk werkt het HHC nauw samen binnen het landelijk honoursnetwerk met hbo-instellingen en universiteiten die honoursonderwijs aanbieden.
- Internationaal is het HHC nauw betrokken bij de European Honors Council (EHC), een samenwerkingsverband tussen instellingen voor hoger onderwijs in Europa op het gebied van honoursonderwijs. De president van de EHC is lector van het lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving, dat onderdeel uitmaakt van het HHC.

Samenwerking op het gebied van de Kunsten

De kunstopleidingen aan onze hogeschool zijn meer en meer verbonden met de andere opleidingen en de zwaartepunten. Zij versterken en versnellen de innovaties in andere domeinen en dragen bij aan de persoonlijke en maatschappelijke vorming van studenten in de hele hogeschool. Daarnaast zijn de kunstopleidingen een onmisbaar onderdeel van de culturele infrastructuur in de regio. Ze dragen bij aan het innovatieve vermogen, het economische succes, het vestigingsklimaat en de leefbaarheid van de regio.

Rijksuniversiteit Groningen

Academie Minerva en Prins Claus Conservatorium werken samen met de Rijksuniversiteit Groningen aan het vormgeven van een artistiek promotietraject, zodat studenten ook na hun master zich verder kunnen ontwikkelen in hun vakgebied in het noorden. In november werd in samenwerking met de universiteit het symposium [Artistic Research in the North](#) gehouden, waarin input werd opgehaald voor de artistieke PhD.

NAIP

Een bijzonder geslaagde samenwerking is gerealiseerd in het kader van een Erasmus Plus-project van het Prins Claus Conservatorium met een internationaal consortium rondom het thema [New Audiences & Innovative Practice](#) (NAIP). Ook Academie Minerva is toegetreden tot dit al langer bestaande consortium rondom het [thema crossarts](#). De voorbereidingen voor een nieuwe aanvraag rondom crossarts zijn reeds gestart.

Prins Claus Concert

Een sterk voorbeeld van de verbondenheid van onze kunstopleidingen met de regio is het [Prins Claus Concert](#), dat het Prins Claus Conservatorium jaarlijks organiseert. Het Prins Claus Conservatorium werkt hierin samen met de koepelorganisatie Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN), VNO-NCW Noord, de drie noordelijke provincies, de gemeente Groningen, Assen en Emmen en het bedrijfsleven. Het Prins Claus Concert als relatie-evenement heeft als doel om de noordelijke politiek, bedrijfsleven en kennisinstellingen samen te brengen die werken aan de Noordelijke Innovatie Agenda. In 2017 vond het Prins Claus Concert plaats in Emmen.

Network Musical Theatre Europe

Het Lucia Marthas Institute for Performing Arts maakt deel uit van het Network Musical Theatre Europe (NMTE), samen met de Academy of Music and Drama of the University of Gothenburg (Zweden) en de Guildford School of Acting of the University of Surrey (Verenigd Koninkrijk). Het netwerk streeft naar het excelleren van het kunstvakonderwijs in Europa, zowel op artistiek als pedagogisch gebied. Het netwerk biedt bovendien mogelijkheden aan studenten en medewerkers om deel te nemen aan internationale uitwisselingsprojecten. Op dit moment zijn er uitwisselingen mogelijk met de Academy of Music and Drama of the University of Gothenburg (Zweden) en de Folkwang Universität der Künste in Essen (Duitsland) en Riverdance in Dublin (Ierland).

Meer muziek in de klas

Meer Muziek in de klas is een convenant van alle bovenschoolse onderwijskoepels van Openbaar Onderwijs Groningen, VCOG en KOC, de gemeente Groningen, VRIJDAG, SKSG en K&C, landelijke organisatie 'Meer muziek in de klas' en de Pedagogische Academie en het Prins Claus Conservatorium van de Hanzehogeschool Groningen. Met dit convenant willen de partners samen optrekken om de kwaliteit van het muziekonderwijs in het primair onderwijs te verbeteren. In 2017 is gestart met een meerjarige agenda om dit realiseren.

Muziekactiviteiten in de wijk

Al sinds 5 jaar worden er vanuit het Prins Claus Conservatorium initiatieven ondernomen om muziek- en kunstprojecten in de Oosterpoortwijk op te zetten. Dit is inmiddels uitgegroeid naar een samenwerking met relevante partners uit de wijk zoals het Poortershoes, de wijkvereniging, de Borgmanschool maar ook individuele kunstenaars die in de Oosterpoortwijk wonen. In 2017 is binnen de minor Betekenisvolle Kunsteducatie met de Pedagogische Academie en de Academie voor Sociale Studies samengewerkt aan culturele activiteiten binnen de Oosterpoortwijk. Vanuit deze multidisciplinaire benadering is een uniek aanbod gecreëerd voor bewoners van de Oosterpoortwijk.

Duurzaamheid

Hanzehogeschool Groningen vervult in 2020 een voorbeeldrol als het gaat om duurzaamheid. Duurzaamheid krijgt in alle curricula een plek, waardoor we professionals opleiden die duurzaamheid als vanzelfsprekend beschouwen en daar naar handelen.

De Hanzehogeschool Groningen leidt de professionals van de toekomst op. Onze toekomst is direct gerelateerd aan de wereld om ons heen en daarom willen we iets voor de wereld betekenen. Denk aan de uitputting van de aarde, de schade die we aan de natuur aanbrengen, maar ook de vluchtelingenstroom en de zorg voor de medemens. Hoe houden we de aarde leefbaar voor ieder?

Voorbeeldrol

Onze hogeschool heeft gekozen voor een duurzame bedrijfsvoering. We willen de wereld om ons heen zo min mogelijk schade toebrengen met hoe we bouwen en onze gebouwen verwarmen, onze cateringvoorziening inrichten en hoe we naar ons werk komen. Ook bieden we bijvoorbeeld participatiebanen aan bij ons logistiek centrum. We zorgen voor duurzame inzetbaarheid van personeel. We stimuleren een gezonde werkomgeving en een fit leven. Maar we moeten het niet alleen zelf goed doen; we willen ook onze omgeving inspireren. We willen een goed voorbeeld zijn voor onze studenten en via hen impact hebben op de wereld om ons heen. We zetten onderzoek en onderwijs in voor een betere wereld. Dat wordt onze voorbeeldrol.

Duurzame ontwikkeling

‘Duurzaamheid’ zien we net zo breed als [de 17 duurzame-ontwikkelingsdoelen van de Verenigde Naties](#): een einde maken aan extreme armoede, ongelijkheid, onrecht en klimaatverandering. Alle landen hebben deze doelen onderschreven. Wij geven ze een centrale plek in ons onderwijs en onderzoek, in onze lectoraten, in de curricula en in de Centres of Expertise. Onze speerpunten Energie, Healthy Ageing en Ondernemerschap gebruiken we als een kapstok voor duurzaamheid.

Ambassadeurs van duurzaamheid

Van onze studenten en medewerkers verwachten we dat ze ondernemend zijn en zich ontwikkelen tot ‘ambassadeurs van duurzaamheid’. Ze zijn professionals die hun eigen loopbaan vormgeven en hun vakgebied verder ontwikkelen. Deze ondernemende houding krijgt kleur door de verantwoordelijkheid die we voelen voor elkaar en voor de samenleving. Dit maken we concreet door onze maatschappelijke betrokkenheid in onderwijs en onderzoek, onze relaties met de beroepspraktijk, de aandacht voor duurzaamheid en de bewuste keuze om actief te zijn op het gebied van ontwikkelingssamenwerking.

The Green Quest

In 2017 werkten we samen met Het Financiële Dagblad (FD), BNR Nieuwsradio, Engie en Suez aan het project The Green Quest. De kick-off-bijeenkomst markeerde het begin van een periode van twaalf weken waarin we op zoek gingen naar onze duurzaamheidsambities.

Samen met een team van duurzaamheidsexperts hadden we voorafgaand aan de zoektocht vier doelen gesteld:

1. geen gebruik meer van aardgas
2. zero waste
3. elke student een ambassadeur
4. elke medewerker een rolmodel

Gedurende twaalf weken hebben docenten, studenten en medewerkers plannen gemaakt om deze doelen te realiseren. In de hele hogeschool is een beweging op gang gekomen. Tijdens het slot-event stemde het College van Bestuur in met het adviesrapport dat werd gepresenteerd. Sindsdien werken studenten en onderzoekers samen aan de doelstellingen die in 2025 behaald moeten zijn. Er zijn roadmaps gemaakt om de gebouwen van de aardgaskraan te halen, er is een nieuwe aanbesteding voor afval opgesteld, het eerste rolmodel is benoemd en de eerste studenten hebben een Green Ambassador-certificaat gekregen. Bovenal is er een beweging op gang gebracht, die de komende jaren wordt voortgezet.

Erasmusweek

In het kader van onze voorbeeldrol hebben we een Erasmusweek over het onderwerp 'sustainable university' georganiseerd. Daaraan hebben 26 deelnemers uit tien landen deelgenomen. In deze week stond de dynamiek van The Green Quest centraal: samen en in verbinding verder. De passie waarmee onze hogeschool in beweging is gekomen, bleek ook voor dit internationale gezelschap een inspiratiebron.

Ontwikkelingssamenwerking

Een bijzondere manier waarop we onze internationale maatschappelijke verantwoordelijkheid vormgeven, is het actief ondersteunen van onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden.

Strategisch plan

Op basis van het strategisch plan *Ontwikkelingssamenwerking 2016-2020* zijn we in 2017 een nieuwe koers gaan varen. Belangrijkste wijziging is het aangaan van langetermijnrelaties met onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden, waarbij we zowel op het gebied van onderwijs als onderzoek samenwerken. Per onderwijsinstelling werken we in verschillende sectoren samen, met de nadruk op onze onderzoeksthema's energie, ondernemerschap en gezondheid.

Langetermijnrelaties

In Uganda hebben we gekozen voor de Ugandan Christian University. Met deze universiteit wisselen we sinds 2017 studenten en docenten uit. Het eerste onderzoeksproject, gefinancierd door NWO, is gestart. In Tanzania hebben we een relatie gelegd met de University of Dar es Salaam. Studenten en docenten van onze hogeschool reisden in de zomer van 2017 voor de tweede keer af naar Tanzania om daar samen deze universiteit te werken aan projecten die gedefinieerd zijn door lokale bedrijven. Ook werken we samen aan de ontwikkeling van een masterprogramma op het gebied van Energie. Naast deze twee hogeschoolbrede samenwerkingspartner, zijn er op het niveau van de *schools* samenwerkingsrelaties met onderwijsinstellingen in ontwikkelingslanden. Deze spitsen zich specifiek toe op het thema gezondheid.

Hanze Centre for Development Cooperation

Het Hanze Centre for Development Cooperation (HCDC) is het expertisecentrum van de hogeschool op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Het centrum draagt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het strategisch plan. Naast het ontwikkelen van langetermijnrelaties ondersteunde het centrum in 2017 de *schools* bij het verder invulling geven aan het thema ontwikkelingssamenwerking. Dit gebeurde door het geven van gastcolleges en trainingen en het aanbieden van projectopdrachten.

Minoren

Ontwikkelingssamenwerking maakte in 2017 deel uit van een aantal minoren, zoals International Aid & Development, Game On en Medialism. Studenten kregen de kans om zich te verdiepen in het thema en om samen te werken met studenten uit ontwikkelingslanden. Ook reisden in 2017 weer meer dan 200 studenten af naar ontwikkelingslanden om daar een semester stage te lopen.

Ontwikkelingsprojecten

In 2017 coördineerde het expertisecentrum extern gefinancierde ontwikkelingsprojecten in Tanzania, Uganda, Kenia, Mozambique, Ghana en Benin. Bij alle projecten stond de ontwikkeling van nieuwe studieprogramma's centraal. Dit werd gecombineerd met intensieve trainingen voor docenten. In het kader van een van deze projecten zijn twee docenten gestart met een Masterprogramma op het gebied van energie.

Hanze University Foundation

De Hanze University Foundation richt zich op het bevorderen van beroepsonderwijs in ontwikkelingslanden, door het sponsoren van organisaties en individuen. Het afgelopen jaar werven we opnieuw fondsen bij bestuurders, medewerkers en studenten van de hogeschool en bij het Noord-Nederlandse bedrijfsleven. In totaal kwam er meer iets meer dan 116.000 euro binnen.

Met de verworven fondsen ondersteunde de Hanze University Foundation in 2017:

- North Coast Medical Training college in Kenia;
- Kabanga Hospital in Tanzania;
- Ugandan Technical College in Uganda;
- TSiBA Education in Zuid-Afrika;
- studenten en docenten van de University of Dar es Salaam in Tanzania;
- docenten van onderwijsinstellingen in Tanzania, Uganda en Zuid-Afrika voor deelname aan een van onze *summerschools*.

Grotius Programma

Het Grotius Programma is een onderwijsprogramma op onze hogeschool voor vluchtelingen (statushouders) die in Nederland hoger onderwijs willen gaan volgen. Het programma is genoemd naar Hugo de Groot, de Nederlandse grondlegger van het moderne volkenrecht. Het doel is vluchtelingen in contact te brengen met het Nederlandse hoger onderwijs en hen de gelegenheid te geven een stap vooruit te zetten in hun integratie- en inburgeringsproces. Het programma draait inmiddels voor het derde jaar. Sinds maart 2017 werken we samen met onze convenantpartners de gemeente Groningen, het Alfa-college en het Noorderpoortcollege.

Het programma kan gratis worden aangeboden aan vluchtelingen dankzij financiering door het College van Bestuur en de vrijwillige inzet van docenten, medewerkers en een tiental student-buddy's.

Derde lichtung

In november 2017 startte de derde lichtung van ruim dertig vluchtelingen met het programma. Het speciaal voor hen ontwikkelde curriculum is gericht op het kennismaken met het onderwijsaanbod, het kiezen van de juiste studie, het aanleren van studievaardigheden en '21st century skills' en het werken aan een persoonlijk en professioneel portfolio. Alles is in het Nederlands. In het tweede blok kan de vluchteling een vak volgen binnen de opleiding van zijn keuze. In een extra-curriculair programma georganiseerd door honours-studenten maken de vluchtelingen kennis met de Nederlandse cultuur en maatschappij, variërend van schaatsles tot het bezoeken van de Tweede Kamer, de rechtbank en het Groninger Museum.

Hier vind je een filmpje over het programma.

Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicatoren

In 2016 presenteerde de Hanzehogeschool Groningen het nieuwe strategische plan *Vernieuwen in Verbinding*. In dit plan staat de ontwikkeling naar een leergemeenschap centraal: een plek waar studenten, docent-onderzoekers en mensen uit het werkveld van elkaar leren en samen werken aan het oplossen van vraagstukken uit de samenleving. Dit instellingsplan is tot stand gekomen na gesprekken met studenten, medewerkers en partners van buiten onze hogeschool.

In *Vernieuwen in Verbinding* zijn 15 indicatoren opgenomen die inzichtelijk maken of wij onze strategische doelen halen. De indicatoren zijn uitgewerkt tot meetinstrumenten binnen de besturingsystematiek van de hogeschool. Ze werken door in de strategische plannen en jaarplannen van de *schools*, in managementovereenkomsten met de deans en directeuren en in de hogeschoolbrede managementrapportages.

Hieronder zijn de resultaten van de Hanzehogeschool Groningen op de verschillende strategische indicatoren weergegeven. Dit is de eerste keer dat we over deze strategische indicatoren publiceren, een vergelijking met voorgaande jaren wordt daarom niet gemaakt. Streefwaarden worden in de loop van 2018 vastgesteld.

1. Studiesucces

Uitval en rendement

De Hanzehogeschool Groningen heeft een emanciperende functie. Vanuit die gedachte benaderen we de relatie tussen rendement en uitval. We vinden het belangrijker dat onze studenten een diploma halen, dan dat ze zo snel mogelijk een diploma halen. In 2017 was de uitval in het eerste jaar 21,4%, 10,9% van de propedeusestudenten switchte na het eerste jaar. Het opleidingsrendement voor de voltijdsbacheloropleidingen was 60,5%.

2. Internationale mobiliteit

We meten de inkomende en uitgaande mobiliteit van onze studenten. Deze indicator geeft een indruk van de internationale oriëntatie van onze hogeschool. In 2017 had 8,3% van al onze regulier ingeschreven studenten een buitenlandse nationaliteit. 27,8% van onze studenten ging voor stage of afstuderen langer dan drie maanden naar het buitenland toe.

3. Percentage uitgereikte certificaten honourstrajecten

Honourstrajecten bieden studenten de mogelijkheid om zich naast hun studie breder te ontwikkelen en zich persoonlijk en maatschappelijk te vormen. We kiezen ervoor het percentage uitgereikte certificaten te gaan meten in plaats van enkel deelname in een traject. Van alle uitgereikte diploma's in 2017 had 5,3% de aantekening honours.

4. Aantal uitgereikte diploma's

Met het aantal uitgereikte diploma's kunnen we monitoren hoe onze verschillende typen opleidingen Ad, Bachelor en Master zich ontwikkelen. In combinatie met de doelstelling in het strategisch plan dat elke school een doorstroommaster realiseert, biedt deze indicator inzicht in het realiseren van dit punt. In totaal werden er in 2017 4.551 diploma's uitgereikt. Hiervan waren 113 Ad-, 4.228 Bachelor- en 210 Masterdiploma's.

5. Studenten in aanraking met Energie-, Healthy Ageing en Ondernemerschapsonderwijs

We meten hoeveel studenten onderwijs volgen dat gerelateerd is aan onze speerpunten. In 2017 zijn er 1.876 studenten afgestudeerd die tijdens hun studie in aanraking zijn geweest met een van onze drie speerpunten. Hiervan waren 60 gerelateerd aan het speerpunt Energie, 1.659 aan het speerpunt Healthy Ageing en 157 aan het speerpunt Ondernemerschap.

6. Accreditaties goed of excellent

Accreditaties zijn een extern gevalideerde indicator voor de kwaliteit van het onderwijs. We meten de verhouding goed/excellent ten opzichte van het totaal aantal verleende accreditaties. Van de accreditaties die in 2017 plaatsvonden is 47,4% goed of excellent beoordeeld.

7. Verhouding intern – extern verworven middelen

De verhouding tussen intern en extern verworven middelen is een indicatie van de mate waarin we voor de samenleving relevant onderzoek doen. In 2017 werd ons onderzoek voor 52% met externe middelen gefinancierd.

8. Aantal promovendi / gepromoveerden / lectoren

Met deze indicator richten we ons op het uitbreiden van het aantal lectoren, promovendi en gepromoveerde medewerkers. Hiermee kunnen we inzichtelijk maken of we er in slagen om zowel de onderzoekspiramide te verbreden als meer gepromoveerde medewerkers in dienst te hebben. In 2017 hadden we 55 lectoren, 204 gepromoveerden en 106 promovendi in dienst.

9. Aantal bedrijven waar mee wordt samengewerkt

We ontwikkelen deze indicator om te monitoren of we ons strategische doel om de samenwerking met de beroepspraktijk te intensiveren behalen. De indicator geeft inzicht in de omvang van de relaties en in de mate waarin we structurele samenwerkingsverbanden realiseren. In 2017 hadden we 532 strategische samenwerkingsverbanden.

10. Leven Lang Leren

Leven Lang Leren is een belangrijk strategisch thema voor de Hanzehogeschool Groningen. Daarom meten we het aantal cursisten en studenten in deeltijdonderwijs en maatwerktrajecten. In 2017 hadden we 3.240 cursisten, 2.259 deeltijdstudenten en zijn er 67 maatwerktrajecten opgestart.

11. Aantal startups

Het aantal startups is een indicator voor het succes van ons ondernemerschapsonderwijs en van onze economische impact. We meten specifiek het aantal startups voor de speerpunten. In 2017 startten er 370 startups, waarvan 15 met het speerpunt Energie en 41 met het speerpunt Healthy Ageing.

12. Valorisatie

a. Kwaliteit – stakeholder tevredenheid

Met deze kwalitatieve indicator maken we inzichtelijk wat de betekenis van ons onderzoek voor de beroepspraktijk is. In 2017 zijn geen enquêtes omtrent kwaliteit van afgerond onderzoek gehouden.

b. Output

We meten output (publicaties en presentaties) van onderzoek. In 2017 hielden we 445 presentaties en publiceerden we 331 publicaties.

13. Studenten in aanraking met innovatiewerkplaatsen

Het aantal studenten in aanraking met innovatiewerkplaatsen is een indicatie van het realiseren van de strategische doelstelling om een leergemeenschap te zijn. Deze indicator is op dit moment nog in ontwikkeling.

14. Tevredenheid medewerkers en studenten

We meten de tevredenheid van onze studenten en medewerkers met de Nationale Studentenenquête (NSE) en het Werkbelevingsonderzoek. Het cijfer voor de NSE in 2017 was een 7,5. Het werkbelevingsonderzoek vindt eens in de twee jaar plaats, het meest recente cijfer is een 7,1.

15. Regionale betrokkenheid

Het aantal culturele en maatschappelijke projecten, tentoonstellingen, concerten en festivals dat we organiseren maakt onze maatschappelijke bijdrage inzichtelijk. In 2017 organiseerden we 26 evenementen, 3 festivals en 177 maatschappelijke projecten.

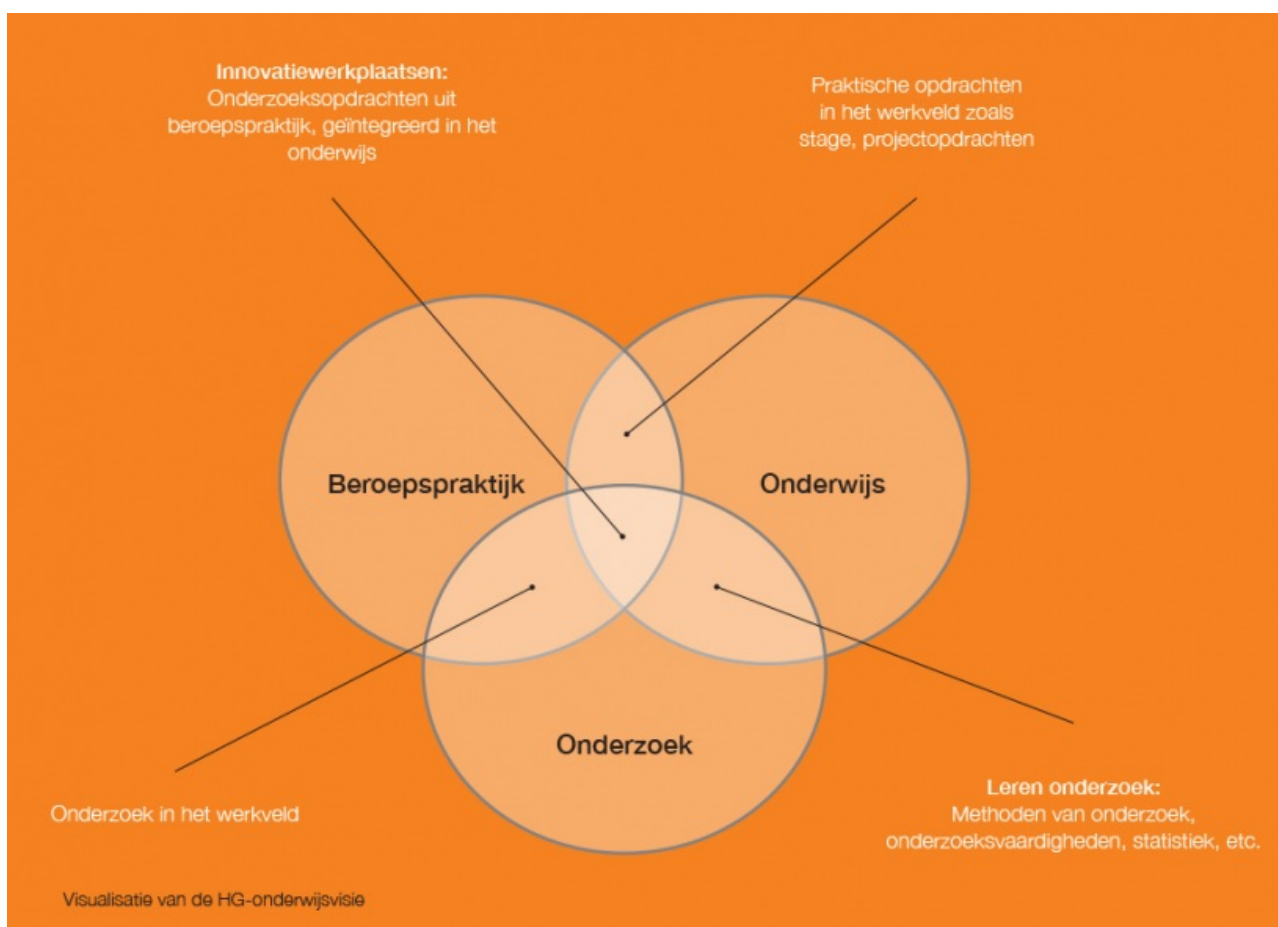
A photograph of a diverse group of students sitting at desks in a bright, modern classroom. Large windows in the background show a green campus area with many bicycles parked. The students are looking towards the front of the room. A young man in the center is smiling slightly, resting his chin on his hand. A young woman on the right is using a silver laptop. A water bottle is visible on the desk in the foreground.

Onderwijs

Visie op onderwijs

De Hanzehogeschool Groningen is een leergemeenschap van onderzoekende professionals. Studenten, docent-onderzoekers en werkveldpartners ontwikkelen zich in een veilig en ambitieus leerklimaat en werken vanuit gedeelde waarden samen aan vragen die in de regio en (inter)nationaal spelen.

Onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk versterken elkaar in innovatiewerkplaatsen. Onderzoekende, ondernemende en innovatieve professionals zetten de wereld in beweging. *Share your talent. Move the world.*

Figuur 4.1: Visualisatie van de HG-onderwijsvisie.

De Onderwijsvisie 2020 die in 2014 is vastgesteld, is in de afgelopen jaren verder uitgewerkt. De onderwijsvisie is in gezamenlijkheid tot stand gekomen en wordt hogeschoolbreed gedragen. Het strategisch plan 2016-2020, Vernieuwen in Verbinding, bouwt hierop voort.

Verbinden en Vernieuwen in Onderwijs

Om alle ontwikkelingen rond onderwijsinnovatie bij elkaar te brengen, is in 2016 het programma *Verbinden en Vernieuwen in Onderwijs* ontwikkeld. De thema's hierin zijn:

- innovatiewerkplaatsen;
- internationalisering;
- gepersonaliseerd leren;
- blended learning;
- lerende organisatie;
- portfoliomanagement;
- onderwijsonderzoek;
- persoonlijke en maatschappelijke vorming.

De thema's zijn niet nieuw, maar er is in 2017 nadrukkelijk verbinding gemaakt tussen de thema's. *Schools* worden via de jaarplancyclus gestuurd om aan deze thema's te werken.

Zie bijlagen onderwijs:

- [tabel marktaandeel](#)
- [tabel ontwikkeling van de inschrijvingen](#)
- [tabel vooropleiding](#)
- [tabel instroom *schools*](#)
- [tabel instroom fixus-opleidingen](#)
- [tabel studenten masteropleidingen](#)

Ontwikkeling onderwijsaanbod

De Hanzehogeschool Groningen ambieert een onderwijsaanbod dat is afgestemd op de beroepspraktijk en op de diversiteit van onze instroom. Nieuwe plannen voor onderwijs en onderzoek worden beoordeeld in het licht van het totale portfolio.

Portfoliomanagement

Om tot een goed, vraaggericht en samenhangend onderwijsaanbod te komen, ontwikkelen we een systeem voor portfoliomanagement. In 2017 zijn portfolioprincipes vastgesteld waarmee we op basis van het bestaande portfolio (in kaart gebracht in 2016) en het te ambiëren portfolio (wordt vastgesteld in 2018) besluiten kunnen nemen over nieuw te ontwikkelen onderwijsaanbod. Op hoofdlijnen is in de portfolioprincipes afgesproken dat ons onderwijsaanbod maatschappelijk relevant is, aansluit op de behoeften in de beroepspraktijk, aansluit op het profiel van de hogeschool, in samenwerking met de beroepspraktijk wordt ontwikkeld en uitgevoerd, samenhangt met het totale onderwijsportfolio en kostenbewust is.

Doorstroom studenten

We willen de doorstroom van studenten stimuleren door het ontwikkelen van opleidingen in de keten Associate degree (Ad) – bachelor – master. In 2017 hebben we de samenwerking met de verschillende regionale opleidingscentra (ROC's) in de noordelijke regio gecontinueerd. Om de doorstroom van het mbo naar het hbo te verbeteren, werken we samen aan het ontwikkelen van keuzedelen in het mbo. Daarnaast werken we samen met diverse ROC's in de ontwikkeling van verschillende Ad's. We ontwikkelen diverse (bekostigde) masters, zodat alle studenten die aan onze hogeschool een bachelor halen, kunnen doorstromen naar een master.

Professionals en bedrijven

Professionals komen naar de hogeschool voor bij- en omscholing op hoog niveau. Zij hebben behoefte aan opleidingen die zij op een zelfgekozen tijd en plaats kunnen volgen. We werken daarom aan een aanpak met kwalitatief hoogwaardige (stapelbare) modules waarin blended learning een grote rol speelt.

Voor werkenden en werkzoekenden hebben we een breed aanbod, zoals cursussen, trainingen, maatwerktrajecten, deeltijd-Associate degrees, deeltijd-bachelors en deeltijd masters. Dit aanbod krijgt vorm via onder meer partnerschappen en convenanten met bedrijven. Naast de zwaartepunten Healthy Ageing en Energie richten we ons in het post-initieel onderwijs sterk op de domeinen Leiderschap/management en ICT. Daarnaast is er toenemende aandacht voor Biobased Economy.

Flexibilisering

We willen ons onderwijs flexibeler maken, zodat het meer geschikt is voor werkenden. In juni 2017 hebben we het informatiedossier voor deelname aan de experimenten Leeruitkomsten ingediend bij de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). Na een goede beoordeling door de NVAO en de inspectie zijn in september dertien opleidingen gestart in de experimenten Leeruitkomsten. In deze pilots werken de opleidingen toe naar flexibel, gepersonaliseerd deeltijdonderwijs, zodat meer werkenden een studie in het hoger onderwijs kunnen volgen. We kiezen ervoor deze experimenten te rapporteren in een 'groeidocument', dat we in juli aan het ministerie van OCW aanleveren.

Koplopers

De deeltijdopleidingen van vijf *schools* die koploper zijn in het flexibiliseren van het onderwijs, hebben extra middelen ontvangen uit het strategisch fonds voor flexibiliseren. Door in deze opleidingen de puntjes op de i te zetten, ontstaat er een versnelling in het flexibiliseren van al het deeltijdonderwijs binnen onze hogeschool.

Experiment vraagfinanciering

De Associate degree Projectleider Techniek deeltijd doet sinds september 2017 mee aan het experiment vraagfinanciering én de pilot flexibilisering. We ontvangen daarmee niet meer rechtstreeks van het ministerie van OCW de financiering voor deze opleiding. In plaats daarvan gaat dat geld naar de student in de vorm van vouchers om de studie mee te betalen. Zo dragen we bij aan het onderzoek van het ministerie naar de invloed van de bekostigingssystematiek op de deelname aan en doorstroom van werkenden naar het hoger onderwijs.

Ontwikkelingen in opleidingen

Onze ambities hebben in 2017 geleid tot de volgende ontwikkelingen in ons opleidingenportfolio.

Associate Degrees

- In september 2017 is de Ad Pedagogisch Educatief Medewerker (Ad PEM) gestart. Deze opleiding wordt in deeltijd aangeboden in een samenwerking tussen de Pedagogische Academie en de Academie voor Sociale Studies.
- Het Instituut voor Marketing Management ontwikkelt samen met het Alfa-college de Ad Ondernemen. Voor deze opleiding is de Toets Nieuwe Opleiding aangevraagd. De opleiding zal na accreditatie starten in februari of in september 2018.
- Het instituut voor Engineering ontwikkelt de Ad Systeemspecialist Automotive. Deze zal in september 2018 starten, met als locatie Assen.

Bachelors

- Het Instituut voor Engineering is in september 2017 gestart met een driejarige variant van de opleiding Werktuigbouwkunde voor de vwo-instroom. De driejarige variant heeft een curriculum van driemaal 60 studiepunten.
- De Engelstalige variant van de major Business IT & Management van de bachelor HBO-ICT zal worden afgebouwd wegens onvoldoende instroom.
- Het Instituut voor Financieel Economisch Management ontwikkelt een Engelstalige variant van de bachelor Finance & Control. Deze bachelor zal vanaf september 2018 zowel in het Engels als in het Nederlands worden aangeboden.

Masters

- In 2017 hebben we het doelmatigheidsbesluit voor de master Energy for Society ontvangen. Deze derde master op het speerpunt Energie wordt, onder voorbehoud van het accreditatiebesluit, per september 2018 aangeboden. In 2017 hebben we het doelmatigheidsbesluit voor de master Interdisciplinary Business Professional ontvangen. Na accreditatie zal deze master per september 2018 worden aangeboden.
- De master Architectuur wordt sinds september 2017 Engelstalig aangeboden.
- In 2017 is besloten om bekostiging aan te vragen voor de onbekostigde master International Communication. Het doelmatigheidsdossier wordt begin 2018 naar de CDHO gestuurd.

- Het Instituut voor Life Science & Technology ontwikkelt de master Data Science for Life Science in samenwerking met het UMCG en de Rijksuniversiteit Groningen. De geplande startdatum is september 2018.
- Lucia Marthas Institute for Performing Arts doet een verkennend onderzoek naar een master voor professionals aan het eind van hun carrière als uitvoerend kunstenaar.
- De Academie voor Gezondheidsstudies onderzoekt de mogelijkheden om samen met de Rijksuniversiteit Groningen een master Speech and Language Pathology te ontwikkelen en aan te bieden als een double degree master. In de master worden research en klinische logopedische vaardigheden gecombineerd.

Hanzehogeschool-minoren

In 2017 boden we 81 Hanzehogeschool-minoren aan. Deze minoren staan open voor studenten van andere opleidingen binnen onze hogeschool én voor studenten van andere instellingen. Onze hogeschool is aangesloten bij Kies Op Maat, een landelijk platform van tweeëntwintig hogescholen en twee universiteiten die zich inzetten om de onderlinge mobiliteit van studenten te bevorderen. Studenten van de deelnemende instellingen kunnen zonder extra kosten onderwijs volgen bij een andere Kies Op Maat-instelling. Binnen dit platform hebben we ongeveer zestig minoren opengesteld.

Didactische ontwikkelingen

Vanuit onze Onderwijsvisie 2020 werken we in alle opleidingen en varianten steeds meer in een leeromgeving waarin onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk samenkomen. Innovatiewerkplaatsen ontwikkelen we door en we werken steeds meer met blended learning. Het hogeschoolbrede project *Blended Learning & Didactiek* heeft een vervolg gekregen, met de focus op het realiseren van concrete ondersteuning binnen de *schools*. Deeltijdopleidingen worden steeds vaker modulair opgebouwd en flexibeler, waardoor meer deeltijdstudenten een gepersonaliseerde leerroute kunnen volgen.

Kwaliteit van onderwijs en onderzoek

De Hanzehogeschool Groningen werkt permanent aan het behouden en versterken van de kwaliteit van onderwijs en onderzoek, en aan de kwaliteitscultuur. Ons jaarlijks geactualiseerde kwaliteitsbeleid beschrijft onze visie op kwaliteit en kwaliteitszorg, evenals de instrumenten die deel uitmaken van ons kwaliteitszorgsysteem.

Op 1 januari 2017 is het NVAO-beoordelingskader van het nieuwe accreditatiestelsel hoger onderwijs ingegaan. Sinds 1 januari 2018 zijn de Associate degree programma's zelfstandige opleidingen. Dergelijke ontwikkelingen zijn van invloed op onze interne kwaliteitszorg en worden meegenomen in de ontwikkeling van het kwaliteitsbeleid richting 2020.

Om de kwaliteitscultuur te versterken, bieden we onze medewerkers verschillende trainingen en cursussen aan voor permanente ontwikkeling. Deze hebben onder andere betrekking op wet- en regelgeving, docentkwalificaties en actuele (toetsgerelateerde) onderwerpen.

Externe kwaliteitsbeoordeling

Instellingstoets Kwaliteitszorg

De Instellingstoets Kwaliteitszorg (ITK) van de NVAO, waarover we sinds april 2013 beschikken, is geldig tot mei 2018. Daarom zijn in oktober en november 2017 locatiebezoeken afgenomen voor de verlenging van het keurmerk. Met de ITK wordt beoordeeld in hoeverre onze kwaliteitszorg de realisatie van onze visie op goed onderwijs garandeert en of een duurzame kwaliteitscultuur tot stand is gekomen.

Tijdens de twee bezoeken heeft het panel zich een goed beeld van de kwaliteitszorg gevormd door de vele gesprekken met medewerkers, studenten en werkveldvertegenwoordigers. Ook waren er presentaties en rondleidingen. Aan het einde van het tweede locatiebezoek heeft het visitatiepanel een mondelinge terugkoppeling gegeven. Daaruit bleek dat het panel een positief advies aan de NVAO uitbrengt over de ITK en over ons specifieke aspect 'certificering van honoursonderwijs'.

Het panel heeft een lerende organisatie aangetroffen, een instelling met medewerkers die zich kwetsbaar durven op te stellen en die tijdens deze locatiebezoeken een authentieke indruk maakten. Het panel vindt dat onze kwaliteitscultuur sterk is ontwikkeld. Het heeft betrokken personeel, studenten en werkveld aangetroffen. Volgens het panel doen we veel goed hebben we zicht op wat beter kan. De aanbevelingen van het panel sluiten hier bij aan:

- Zet de kwaliteitszorginstrumenten meer gedifferentieerd en proportioneel in. Gelet op het bereikte niveau kunnen we dat ons veroorloven. Het geeft ook minder regeldruk.
- Ontwikkel het waardevolle Bedrijfsinformatiemanagementsysteem (BIM) verder en rol het uit. De organisatie heeft behoefte aan een beter benutbaar dashboard.
- Neem in het auditteam tijdens de midterm audit ten minste één externe op.
- Neem de tijd en de ruimte voor het realiseren van de visie en de geformuleerde doelen.

Daarnaast gaf het panel ons de wens mee trots te zijn op het resultaat en door te gaan op de ingeslagen weg. In het voorjaar van 2018 wordt het definitieve adviesrapport opgeleverd, waarna de NVAO besluit over verlenging van de ITK.

Accreditaties onderwijs

Elke opleiding wordt eens in de zes jaar gevisiteerd in het kader van accreditatie. In 2017 ging het om de volgende opleidingen:

- Masteropleiding International Business & Management
- Bacheloropleiding Communicatie incl. International Communication
- Bacheloropleiding Biologie en Medisch Laboratoriumonderzoek
- Bacheloropleiding Chemie
- Bacheloropleiding Chemische Technologie
- Masteropleiding Kunsteducatie
- European Masteropleiding Renewable Energy
- Bacheloropleiding Medisch Beeldvormende en Radiotherapeutische Technieken
- Bacheloropleiding Voeding en Diëtetiek
- Bacheloropleiding International Business and Languages
- Bacheloropleiding tot fysiotherapeut

Alle bovengenoemde opleidingen zijn positief bevonden door het visitatiepanel. Voor deze opleidingen wordt bij de NVAO een accreditatieaanvraag gedaan

In 2017 is een positief accreditatiebesluit ontvangen van de NVAO voor de volgende opleidingen:

- Masteropleiding Social Work (joint degree met NHL)
- Bacheloropleiding Mondzorgkunde
- Bacheloropleiding Human Resource Management inclusief Associate degree HRM
- Bacheloropleiding Muziek inclusief Ad Muziek (Dirigent HaFaBra)
- Bacheloropleiding Docent Muziek
- Masteropleiding International Business & Management
- European Masteropleiding Renewable Energy

De bacheloropleiding tot Leraar voortgezet onderwijs van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding, die in 2016 een positieve herbezoek had, heeft in 2017 het positief accreditatiebesluit ontvangen.

De masteropleiding Healthy Ageing Professional en de masteropleiding Talentontwikkeling en Diversiteit hadden in 2016 een positieve accreditatie onder voorwaarden ontvangen. Beide opleidingen hebben in 2017 informatie aan de NVAO gestuurd en hebben op basis daarvan een definitief accreditatiebesluit ontvangen.

Alle accreditatieresultaten zijn opgenomen in de [bijlage](#) bij dit document.

Macrodoelmatigheid en toets nieuwe opleidingen

Nieuwe, bekostigde opleidingen doorlopen een traject van Toets macrodoelmatigheid, Toets nieuwe opleiding (TNO) en accreditatie. De volgende nieuwe opleidingen zitten in 2017 dit traject of hebben dit traject afgerond:

- De Ad Pedagogisch Educatief Medewerker heeft in het voorjaar van 2017 de TNO succesvol doorlopen en is geaccrediteerd. De opleiding is op 1 september 2017 van start gegaan.
- De masteropleidingen Interdisciplinary Business Professional en Energy for Society hebben in 2017 een positief macrodoelmatigheidsbesluit ontvangen. In 2018 gaan deze opleidingen op voor de TNO.
- De Ad Ondernemen heeft begin 2017 een positief macrodoelmatigheidsbesluit ontvangen van het ministerie van

OC&W en is eind 2017 opgegaan voor de TNO. Het panel heeft een positief advies gegeven. Het NVAO-bestuur zal hierover in 2018 besluiten.

- De Ad Systemspecialist Automotive heeft eind 2017 een positief macrodoelmatigheidsbesluit ontvangen. De TNC vindt in 2018 plaats.

Bijzondere kenmerken

De bacheloropleiding Muziek, die in 2016 geïnspecteerd is, heeft in 2017 bij het accreditatiebesluit ook het bijzonder kenmerk Internationaal Beleid van de NVAO toegekend gekregen.

De opleidingen Communicatie en Fysiotherapie vroegen in 2017 het Bijzonder Kwaliteitskenmerk Internationalisering aan. De NVAO beoordeelde beide aanvragen positief, zodat nu het Europese *Certificate for Quality in Internationalisation (CeQulnt)* kan worden aangevraagd bij het *European Consortium for Accreditation in Higher Education (ECA)*. Opleidingen die al in het bezit waren van een Bijzonder Kwaliteitskenmerk Internationalisering zijn International Business and Management Studies en de opleidingen van het Prins Claus Conservatorium.

Het visitatiepanel voor de ITK gaat positief adviseren over het specifieke aspect 'Certificering van honoursonderwijs'. De toekenning door het NVAO-bestuur moet volgen in 2018.

Naamswijzigingen en planningneutrale conversies

De NVAO heeft in 2016 besloten dat alle opleidingen in Nederland op het vlak van Sport, Gezondheid, Management en Bewegen gezamenlijk onder de nieuwe naam Sportkunde verder zullen gaan. Voor ons betreft dit de bacheloropleiding Sport, Gezondheid en Management. De naamswijziging is op 1 september 2017 ingegaan.

De bacheloropleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding heeft in 2017 van de NVAO landelijk toestemming gekregen voor een kleine naamswijziging. Vanaf 1 januari 2018 is de naam bacheloropleiding tot leraar van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding.

De masteropleidingen Schilderkunst en MADTech (Media, Art, Design & Technology) zijn per 1 september 2017 samengevoegd. De nieuwe masteropleiding heet Master of Arts in Fine Art and Design.

Voor enkele economische opleidingen hebben we een planningneutrale conversie (inclusief naamswijzigingen) aangevraagd. De NVAO ziet hier geen bezwaren in. De volgende wijzigingen gaan daarom in per september 2018.

- Samenvoeging van de bacheloropleiding Financial Services Management en de bacheloropleiding Fiscaal Recht en Economie tot de nieuwe bacheloropleiding Finance, Tax and Advice.
- Samenvoeging van de bacheloropleiding International Business and Languages en de bacheloropleiding International Business and Management Studies tot de bacheloropleiding International Business.
- De bacheloropleiding Bedrijfskunde MER krijgt als nieuwe naam Bedrijfskunde.
- De bacheloropleiding Small Business & Retail Management krijgt als nieuwe naam Ondernemerschap & Retail Management.
- De bacheloropleiding Bedrijfseconomie krijgt als nieuwe naam Finance & Control.

Visitatieonderzoek

Bij het Centre of Expertise Energy heeft in 2017 een externe onderzoeksvisitatie plaatsgevonden. Het resultaat van de visitatie was positief.

Interne kwaliteitsborging

Midterm reviews opleidingen en kenniscentra

Bij de volgende opleidingen en kenniscentra zijn in 2017 midterm audits onderwijs of onderzoek uitgevoerd:

- Masteropleidingen Schilderkunst en MADTech (Media, Art, Design & Technology)
- Bacheloropleiding Dans, Ad Dans en Bacheloropleiding Docent Dans
- Bacheloropleiding International Business and Management Studies
- Masteropleiding of Music
- Bacheloropleiding tot verpleegkundige
- Bacheloropleidingen Sociaal-Juridische Dienstverlening en HBO-Rechten
- Masteropleiding Sensor System Engineering
- Masteropleiding Leiderschap
- Bacheloropleidingen Accountancy, Bedrijfseconomie, Financial Services Management en Fiscaal Recht en Economie
- Bacheloropleidingen Vormgeving, Autonome Beeldende Kunst en Docent Beeldende Kunst en Vormgeving
- Kenniscentrum Kunst en Samenleving

De audits tijdens de midterm reviews worden uitgevoerd door semi-interne auditteams. Deze rapporteren aan het College van Bestuur en het management van de opleiding of het kenniscentrum. De rapportage wordt ook besproken door de Raad van Toezicht.

Bij de masteropleidingen Schilderkunst en MADTech en bij de Ad Dans is tijdens de audit ook een risicoscreening eindniveau gedaan. Hierin is wat explicieter de kwaliteit, de aanpak en de beoordeling van afstudeerwerken beoordeeld. De resultaten van deze beoordeling zijn meegenomen in het auditrapport.

Toetsing minoren

De Hanzehogeschool biedt 81 minoren aan. Minoren die ook toegankelijk zijn voor studenten van andere opleidingen of andere instellingen, worden getoetst op doelmatigheid.

Internationalisering van onderwijs

We zijn ervan overtuigd dat internationalisering de kwaliteit van ons onderwijs en onderzoek verbetert. Ons doel is internationaal herkend en erkend te worden als vooraanstaande aanbieder van praktijkgericht hoger onderwijs en als toonaangevend instituut voor toegepast onderzoek.

Grensoverschrijdende projecten

We bieden onderwijs aan dat studenten voorbereidt op het goed functioneren in een internationale omgeving. Onze docenten en onderzoekers worden aangemoedigd om samen te werken met internationale collega's in grensoverschrijdende onderwijs- en onderzoeksprojecten.

Onderwijsvernieuwing

2017 stond in het teken van het programma Vevio (Verbinden en Vernieuwen in Onderwijs). Op basis van de afspraken in het Charter, werd gezocht naar mogelijkheden om de internationale dimensie van ons onderwijs te versterken. Hiervoor is samenwerking met Blended Learning, Persoonlijke Maatschappelijke Vorming en innovatiewerkplaatsen.

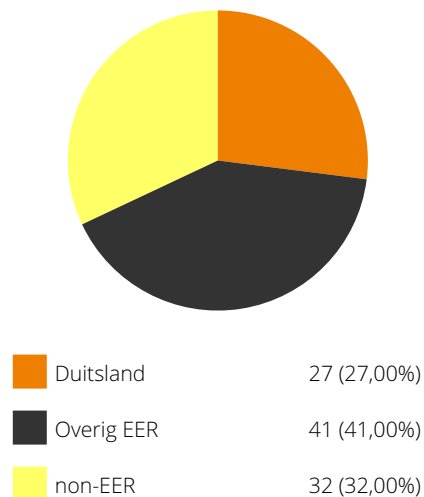
Strategische Partners

We hebben in 2017 een voortvarende start gemaakt met het opbouwen van een netwerk van internationale partners die bijdragen aan onze profilering. Met deze partners werken we in meerdere vakgebieden samen. In 2017 hebben we overeenkomsten gesloten met Beijing Technology and Business University (China) en Tampere UAS (Finland). De samenwerking met Hogeschool UCLL (België) en Belgorod National Research University (Rusland) kreeg in 2017 verder vorm.

Internationale mobiliteit

We streven ernaar dat minstens 20 procent van onze afgestudeerden een periode van minimaal drie maanden in het buitenland heeft doorgebracht voor studie en/of stage. Deze internationale mobiliteit groeit nog steeds, zij het licht. Onze doelstelling werd in 2017 met 27,8 procent ruimschoots gehaald. De uitgaande mobiliteit van docenten en overige personeelsleden bleef stabiel. Daardoor konden we ook in 2017 beschikken over een zeer aanzienlijk budget voor het toekennen van Erasmusbeurzen aan studenten en personeelsleden die binnen Europa gaan studeren, stage lopen, lesgeven of een training volgen. Daarnaast participeerden we in drie Erasmus+-projecten voor mobiliteit met niet-EU landen: Rusland, Bosnië & Herzegovina en Uganda.

Internationale studenten

Aantal internationale studenten

In 2017 stonden bij ons in totaal 2.453 buitenlandse bachelor- en masterstudenten ingeschreven. Dit omvat zowel de Nederlandstalige, Engelstalige als de Duitstalige opleidingen. Dit is ruim 8,4 procent van de totale studentenpopulatie; een groei van 0,5 procent ten opzichte van 2016. Bij de bacheloropleidingen komen de meeste buitenlandse studenten uit Europa. Bij de masteropleidingen komen de studenten vooral uit landen buiten de Europese Economische Ruimte. Het Duitse aandeel in de internationale instroom is aan het dalen. In 2016 was dit nog 31,3 procent van alle buitenlandse studenten, in 2017 was dit nog maar 27,1 procent.

Instroom

In 2017 stroomden 791 nieuwe internationale studenten in. Dat is vrijwel gelijk aan de instroom van 2016. De bachelorinstroom is licht gedaald, terwijl de masterinstroom is gestegen. De meeste nieuwe instroom kwam uit Europa, waarbij vooral Ierland, Bulgarije en Litouwen een grote groei laten zien. De instroom uit China neemt sterk af. Daar staat tegenover dat er steeds meer masterstudenten uit niet-EER landen komen. India en Vietnam groeien, en de diversiteit ook. Momenteel zijn in de masteropleidingen 70 nationaliteiten vertegenwoordigd. Voor de instromende internationale studenten zijn zoals gebruikelijk twee hogeschoolbrede Welcome Days gehouden.

Werving

In onze internationale werving richten we ons op een aantal focusgebieden. In 2017 waren dat Duitsland, Bulgarije, Roemenië, Moldavië, de Baltische staten, Groot-Brittannië, Ierland, Indonesië en China. Daarnaast hebben we ingezet op specifieke werving voor de masteropleidingen, die soms andere markten kennen, zoals Thailand, Vietnam, India, Brazilië en Colombia.

Een *International Student Team* versterkt de werving door contact te houden met aspirant-studenten, onder meer via social media, chatsessies en belsessies. Online waren we in 2017 te vinden via diverse relevante *referral sites*, via de eigen website en via bijvoorbeeld Twitter, Facebook, Instagram, Pinterest, Snapchat, VKontakta en RenRen. De online middelen worden steeds belangrijker. We zetten ze in toenemende mate in om de offline activiteiten in de verschillende focuslanden te ondersteunen en te versterken. Ook experimenteren we met webinars. Verder beschikken we over een sterk netwerk van agenten en marketingorganisaties die in de focuslanden studenten werven en begeleiden.

Scholarshipprogramma's

De marketing wordt ondersteund door verschillende scholarshipprogramma's. De belangrijkste zijn:

- Het Hanze Scholarship programma. Hierbij maken instromende studenten kans op een beurs van € 3.500 tot € 5.500 per jaar, gedurende vier jaar. De toekenning van de beurs is afhankelijk van de behaalde studieresultaten.
- Het Holland Scholarship programma. Masterstudenten maken hierbij kans op een eenmalige beurs van € 5.000.
- Het Orange Tulip Scholarship. Hierbij maken masterstudenten uit specifieke landen kans op een 'tuition waiver' van rond de € 3.000.
- Het Netherlands Fellowship Programma. Masterstudenten uit ontwikkelingslanden maken kans op een genereuze bijdrage in hun studiekosten.

Meer informatie:

- [overzicht van buitenlandse partnerinstellingen](#)

Zie bijlagen onderwijs:

- [herkomst buitenlandse studenten](#)

Onderwijs op het gebied van zwaartepunten

Onze drie zwaartepunten – Energie, Healthy Ageing en Ondernemerschap – zijn duidelijk herkenbaar in ons onderwijsaanbod. Ook honours en de kunsten hebben in het onderwijs een belangrijke plek.

Onderwijs op het gebied van Energie

Energie maakt deel uit van verschillende opleidingen van diverse *schools*. In 2017 zijn 24 energieroutes gepresenteerd, waarmee studenten vanuit verschillende opleidingen zich volgens het T-shape-model in energie bekwamen. Studenten volgen in deze routes een combinatie van onderdelen uit het domein van hun eigen opleiding, onderdelen uit andere domeinen én leeractiviteiten van de Energy Academy Europe (EAE). Als ze op die manier minimaal 30 ECTS halen, ontvangen ze het EAE-certificaat. Dit kwalificeert hen als 'energieprofessional', in aanvulling op het diploma van hun opleiding.

In studiejaar 2016/2017 leverden we 182 studenten af met een energieprofiel en minimaal 30 ECTS behaald in energieonderwijs. Het gaat om studenten van de volgende opleidingen.

Masters

- European Master in Renewable Energy
- European Master Sustainable Energy System Management

Bacheloropleidingen

- International Communication
- Communication & Multimedia Design
- HBO-ICT
- Bedrijfskunde MER
- Elektrotechniek
- Human Technology
- Technische Bedrijfskunde
- Werktuigbouwkunde
- Chemische Technologie
- Commerciële Economie

In de energie-masteropleidingen European Master in Renewable Energy en European Master in Sustainable Energy System Management stroomden in september 2017 in totaal 53 studenten in uit 23 verschillende landen. Beide masters worden gegeven in EUREC-verband. Dat is een breed consortium van Europese universiteiten die energieonderzoek verrichten.

In 2017 heeft een derde energie-masteropleiding, Energy for Society, goedkeuring ontvangen van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor het macrodoelmatigheidsdossier. Hiermee wordt het een bekostigde master, die zal starten in september 2018.

Energy Transition Community

De Energy Transition Community, de innovatiewerkplaats op EnTranCe, voorziet in een belangrijk deel van de praktijkopdrachten waaraan de studenten werken. De opdrachten komen grotendeels van bedrijven en (overheids)organisaties en worden in nauwe samenwerking tussen de opdrachtgevers, onderzoekers en studenten uitwerkt.

Onderwijs op het gebied van Healthy Ageing

Healthy Ageing-onderwijs draagt bij aan gezond opgroeien, gezond ouder worden en de maatschappelijke uitdaging van de vergrijzing. Het onderwijs is multidisciplinair en gericht op innovatie. Het onderwijs is verweven in studieonderdelen en projecten in de majoren, de minoren en de specialisaties. Het aantal stages en afstudeeropdrachten op dit thema neemt toe. Circa 500 studenten hebben in de Healthy Ageing-innovatiewerkplaatsen samengewerkt aan innovatieve vraagstukken. Ook wordt er steeds meer samengewerkt met het mbo.

Opleidingsaanbod

Het thema Healthy Ageing speelt in vrijwel al onze bacheloropleidingen een rol. Het betreft niet alleen opleidingen op het gebied van de gezondheidszorg, maar ook opleidingen op het gebied van welzijn, sport, communicatie, ICT/sensortechnologie, Life Science & Technology, bouwkunde, engineering en ondernemerschap. We bieden een groot aantal Healthy Ageing-minoren aan, een Healthy Ageing-honoursprogramme en drie Healthy Ageing-masteropleidingen.

De eerste 14 voltijdstudenten van de interdisciplinaire master Healthy Ageing Professional hebben hun diploma gekregen. In september zijn 69 studenten met de opleiding gestart, waarvan 49 in deeltijd.

De masteropleiding Talentontwikkeling & Diversiteit startte in september 2016 en is een samenwerking tussen de Pedagogische Academie en het Instituut voor Sportstudies van de hogeschool. In oktober kregen de eerste twee studenten van deze opleiding hun masterdiploma.

Global Health and Quantified Self is twee keer aangeboden als minor en één keer als summerschool. In september is voor het eerst de internationale minor Healthy Ageing van start gegaan, met negentien deelnemers uit acht verschillende landen.

Inbedding van Healthy Ageing in het curriculum gaat steeds vaker samen met meer multidisciplinariteit. Dat leidt tot grotere aandacht voor competenties die horen bij de T-shaped professional, innovatie en ondernemerschap. Een relevante ontwikkeling is de nieuwe definitie van gezondheid: *Gezondheid is het vermogen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven.*

Verbinding met het werkveld

Het onderwijs op het gebied van Healthy Ageing is sterk verbonden met het praktijkgerichte onderzoek in de kenniscentra, met de lectoraten en met de innovatiewerkplaatsen. De verbinding met het werkveld en het bedrijfsleven wordt steeds intensiever, onder meer door doorgaande lijnen voor stages en afstudeeropdrachten. Ook is er een groeiend Engelstalig onderwijsaanbod op het gebied van Healthy Ageing.

Hbo en mbo werken samen in het Healthy Ageing-onderwijs in de innovatiewerkplaatsen en de vijf RIF-projecten. De innovatiewerkplaats Zorg en (sensor)Technologie is een voorbeeld van multidisciplinair en *multilevel* samenwerken. Hbo-studenten Sensortechnologie werken samen met studenten verpleegkunde van het Drenthe College aan innovatieve vraagstukken uit de praktijk. Ook is er in 2017 opnieuw een docentensymposium georganiseerd door het CoE HA voor mbo- en hbo-docenten, dit keer met als thema Leren in en met de praktijk van Zorg en Welzijn. Er waren ruim 130 bezoekers.

Health Hub Roden

Studenten kunnen bij Health Hub Roden theoretische kennis in de praktijk brengen. Hierdoor ontwikkelen ze belangrijke vaardigheden en vinden ze beter aansluiting op hun toekomstige werkveld.

Ondernemers en studenten hebben elkaar in 2017 gevonden tijdens zeven Innovatiebijeenkomsten en vier Expertmeetings. Daarnaast zijn vier themabijeenkomsten georganiseerd.

Hoogtepunten in 2017 waren verder de bezoeken aan de Innovatietop in Brussel en de trips naar China, Amerika en Canada, gericht op Europese en internationale samenwerking. Mogelijk implementeren we de formule van de Health Hub in Canada.

In 2017 hebben ook het Alfa-college, Drenthe College en Menso Alting zich aangesloten bij Health Hub Roden. Dit betekent dat het mbo-onderwijs een stevige footprint in de Health Hub heeft verworven. Met NHL Stenden hebben we in 2017 samengewerkt binnen het grensoverschrijdende project Vital Regions. Om de diversiteit van het hbo te vergroten, zijn we met NHL Stenden in gesprek om een Masteropleiding naar Roden te halen.

Onderwijs op het gebied van Ondernemerschap

Ons ondernemerschapsonderwijs en onze -ondersteuning zijn opgenomen in het Hanze Model voor Ondernemerschap. De aanpak is zowel breed als integraal, met een scala aan intra- en extracurriculaire activiteiten. We bieden tien minoren en specialisaties aan op het gebied van ondernemerschap. De studenten kunnen deze in hun vrije studieruimte gebruiken om een ondernemende houding te ontwikkelen of om zich voor te bereiden op zelfstandig ondernemerschap. In 2016 is een nieuwe minor ontwikkeld: de minor Entrepreneurship in China. Deze minor gaat over ondernemen in China, de Chinese markt en over het zaken doen met China.

Extracurriculair kunnen onze studenten en medewerkers hun ondernemende houding verder ontwikkelen in het programma Entrepreneurship College. In het programma Startup Academy gaan ze aan de slag met hun ontwikkeling als professionele ondernemer.

Internationale erkenning

Onze aanpak heeft ons inmiddels een landelijke en internationale toppositie opgeleverd op het vlak van ondernemerschapsontwikkeling. In 2014 stond onze hogeschool in de Nederlandse top-drie van de Global University Students Spirits Survey (GUESSS). Wij waren de eerste hogeschool die twee NVAO Bijzondere Kwalificaties Ondernemerschap toegekend heeft gekregen. In 2015 hebben we het eerste Hanze/VNO Kwaliteitslabel Ondernemerschap ontvangen. In 2016 hebben we mondiaal een top 25-positie verworven in de EU/U-Multirank met onze spin-offs en startups en met onze regionale samenwerking. Deze ranglijst telt 1.300 universiteiten in 90 landen.

Hanze Topondernemersregeling

Begin 2015 hebben we de Hanzehogeschool Topondernemersregeling ingesteld. Dankzij deze regeling kunnen talentvolle studentondernemers hun studie combineren met ondernemen. In 2017 hebben we negen nieuwe student-ondernemers tot deze regeling toegelaten.

Programma Afstuderen met Eigen Bedrijf

Het afgelopen jaar hebben 37 studenten deelgenomen aan het programma Afstuderen met Eigen Bedrijf. Dit is een intensief programma voor studenten die in de afstudeerfase zitten en willen afstuderen op hun eigen bedrijf. Het programma ondersteunt deze studenten met extra faciliteiten.

Kwaliteitslabel Ondernemen

Samen met VNO-NCW MKB Noord hebben we in 2015 het kwaliteitslabel Ondernemen opgezet. Dit label mogen opleidingen voeren als de kwaliteit van hun ondernemerschapsonderwijs en -ondersteuning aan bepaalde eisen voldoet. Een opleiding krijgt het label na een positieve beoordeling door een commissie met daarin ondernemers uit het netwerk van VNO-NCW MKB Noord, docenten en onderwijskundigen. Drie opleidingen hebben het kwaliteitslabel al ontvangen: Bedrijfskunde MER, Toegepaste Psychologie en Small Business & Retail Management.

Teach the teacher

Het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap organiseert voor docenten die zich willen bekwamen in ondernemerschapsonderwijs het programma 'Teach the Teacher Ondernemerschap'. Docenten worden ondersteund bij het ontwikkelen en aanbieden van onderwijs voor en over ondernemerschap. Zij maken kennis met modellen op het gebied van ondernemerschap en ondernemend gedrag en leren zij hoe deze modellen kunnen inzetten in het onderwijs. Medio 2016 is het programma aangepast en in 2017 verder uitgebreid. Het programma bestaat nu uit drie modules: Leren Ondernemen, Ondernemend Leren en Da Vinci. In 2017 hebben 32 docenten aan het programma deelgenomen.

Incubator Cube050

Incubator Cube050 faciliteert en ondersteunt startende kennisintensieve ondernemingen van hogeschool en universiteit. Sinds 2009 zijn meer dan 150 ondernemingen vanuit Cube050 gestart, waaronder een aantal zeer succesvolle. De top-tien biedt inmiddels werk aan meer dan 450 vaste en meer dan 6.000 freelance medewerkers.

Op de Zernike Campus Groningen is op 15 mei 2017 Startup City feestelijk gelanceerd. Cube050, de incubator van de Hanzehogeschool Groningen en Rijksuniversiteit Groningen voor startende ondernemers, krijgt een plek in deze bruisende omgeving waar studenten, ondernemers en onderzoekers samenwerken.

Volgsysteem Monitor050

Jaarlijks onderzoeken we de interesse voor ondernemerschap van onze studenten en hun voorbereidingen voor de start van een eigen bedrijf. 10 tot 15 procent van de eerstejaars blijkt serieus geïnteresseerd. Van de derde- en vierdejaars studenten start 5 tot 8 procent daadwerkelijk een eigen onderneming; inclusief zzp'ers 8 tot 12 procent. In 2017 zijn vanuit onze hogeschool 370 ondernemingen gestart. Deze bedrijven scheppen samen honderden nieuwe arbeidsplaatsen. In het volgsysteem Monitor 050 zijn inmiddels meer dan 3.000 studenten, docenten en ondernemers opgenomen. Zij vormen de kern van onze 'entrepreneurship community'.

Ondernemerschapscentrum Value050

Onder onze regie adviseert het Groningen Center of Entrepreneurship Value050 onderwijsinstellingen in de noordelijke regio over ondernemerschapsonderwijs en -ondersteuning. Value050 is onderdeel van het Consortium voor Valorisatie en Ondernemerschap, waarin we samenwerken met de Rijksuniversiteit Groningen en het UMCG.

International Business Talent

Het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap leidt het International Business Talent (IBT) programma. In dit programma studeren ambitieuze internationale toptalenten af bij het midden- en kleinbedrijf in de provincie Groningen. Aansluitend volgen ze een traineeship waarin ze de onderzoeksresultaten van hun afstudeeropdracht implementeren. Met dit programma stimuleren we de internationalisering van het bedrijfsleven in de regio. Het programma wordt medegefinancierd door de provincie Groningen, omdat het de regio economisch sterker maakt. Door de zorgvuldige matching en de intensieve begeleiding tijdens het afstuderen en het traineeship bouwen we een duurzame relatie met Groningse bedrijven op.

In 2017 hebben in totaal twaalf IBT-trainees hun traineeship succesvol afgerond. Zij kregen op 28 november 2017 het IBT-certificaat uit handen van het College van Bestuur tijdens een feestelijke ceremonie waarbij ook vertegenwoordigers van de bedrijven aanwezig waren. In totaal hebben 30 trainees deelgenomen aan het IBT-programma. Dit programma liep van 2013 tot en met 2017 en ontving subsidie vanuit de provincie Groningen. Nu het programma is afgerond, zijn we bezig met het ontwikkelen van een mogelijk vervolg.

Onderwijs op het gebied van de Kunsten

Onze kunstopleidingen nemen een bijzondere plek in binnen onze hogeschool. Zij vormen een wezenlijk onderdeel van ons profiel en verrijken ons onderwijs en onderzoek.

We verbinden de kunstopleidingen steeds vaker met andere opleidingen en onderzoeksthema's. De aanwezigheid van de kunstopleidingen levert dynamiek op voor de hele hogeschool. Onderstaande onderwijsprojecten zijn in 2017 gestart, een aantal startten eerder en liepen door in 2017.

Minor Pop Culture

Deze minor wordt aangeboden vanuit Minerva Popular Culture en staat open voor alle studenten van de Hanzehogeschool. Ook in 2017 werkten studenten van verschillende studierichtingen in een productiehuis aan projecten in de praktijk en werden begeleid door vakdocenten van Popular Culture. Conceptontwikkeling, creatieve werkvormen en leren van elkaar leidden ook in 2017 weer tot mooie producten.

Minor Art & Technology

Deze minor wordt aangeboden vanuit Academie Minerva en is voor alle studenten van de Hanzehogeschool. De minor richt zich op het samenbrengen van kunststudenten en studenten van de technische opleidingen. Het doel is in een community een synthese te maken tussen kunst & techniek waarin samenwerking centraal staat. Dit jaar werd tijdens het Welcome to the Village Festival in Leeuwarden een interactieve installatie getoond waarin bezoekers werden uitgedaagd om samen met andere festivalgangers uit hun comfortzone te komen.

Expositie Ik zie, Ik zie

'Ik zie, Ik zie wat jij niet ziet' was zowel een onderwijs- als een onderzoeksproject, waarbij lector Dr. Anke Coumans en beeldend kunstenaar en Minerva-docent Herman van Hoogdalem onderzochten wat het voor een kunstenaar betekent om de dementerende medemens te portretteren. De onderzoeksprojecten vinden voornamelijk plaats binnen het kunstonderwijs van Academie Minerva en - waar logisch voor de onderzoeksvraag - gecombineerd met sociaal onderzoek vanuit de Academie voor Sociale Studies. De resultaten werden gexposeerd bij de Academie voor Verpleegkunde om ook hier de aandacht te vragen voor dit onderwerp.

Samenwerking PCC en minor DaVinci

Sinds enkele jaren werken studenten van de minor DaVinci (ondernemerschap) samen met studenten van het Prins Claus Conservatorium. Voor de studenten van de DaVinci minor is het een verrijking om naast de ondernemersvaardigheden in aanraking te komen met de creatieve inbreng en het creatieve proces van de muziekstudenten. Voor de muziekstudenten geldt dat zij in aanraking komen met de ondernemersbenadering. Dit heeft geleid tot een project met een aantal Da Vinci studenten waarbij het doel is om jongeren in een informele sfeer kennis te laten maken met klassieke muziek. Titel van het project is 'Taster Concerts'.

Honoursonderwijs

Ons honoursonderwijs bestaat uit verschillende programma's die onder de verantwoordelijkheid van de *schools* worden ontwikkeld en aangeboden. Het profiel van de honoursstudent als een ambitieuze, kritische en maatschappelijk bewuste denker, is bepalend voor de inhoud, de vorm en de richting van het honoursonderwijs. Alle *schools* bieden één of meer honoursprogramma's aan. Studenten worden hiervoor geselecteerd. Het Hanze Honours College bewaakt de kwaliteit ervan aan de hand van het in 2015 ingestelde Hobéon Keurmerk voor Kwaliteit, dat we ontvingen voor de wijze waarop onze honoursprogramma's worden gecertificeerd. In totaal zijn er nu 32 honoursprogramma's gecertificeerd.

Honoursonderwijs is innovatief en studentgestuurd onderwijs waarin studenten die meer willen, kunnen en durven, de regie nemen op de ontwikkeling van hun persoonlijke en professionele talenten, met oog voor mens en maatschappij. Honoursonderwijs wil kritische, creatieve denkers kweken die breed zijn onderlegd en hun professionele handelen in een bredere maatschappelijke context kunnen plaatsen.

Ons honoursonderwijs creëert een multidisciplinaire setting waarin studenten aan de slag gaan met complexe vraagstukken. De geselecteerde studenten volgen het honoursprogramma altijd in combinatie met een reguliere bachelor. Zij worden uitgedaagd een of meerdere van de volgende rollen te vervullen: de pionier, de aanjager of de verbinder.

We kenden in 2017 48 honoursprogramma's, in verschillende vormen:

- Honours-talentprogramma's (14): extracurriculaire programma's van 30 EC.
- Honoursopleidingstrajecten (3): intercurriculaire honoursprogramma's van 30 EC, gekoppeld aan bestaande onderdelen in het bachelorprogramma.
- Honoursminoren (11): keuzeprogramma's, verdiepend of verbredend, van 30 EC in de reguliere bachelor.
- Honoursopleiding (1): de volledige opleiding Advanced Sensor Applications. Deze honoursopleiding is in afbouw en gaat deel uitmaken van het honours-talentprogramma van de *school* of Engineering.
- Individuele honoursroutes (19): individuele trajecten in de vorm van een honoursstage, honours-afstudeertraject, honoursproject of honours-student-assistentenschap. 30 EC in de reguliere bachelor.

In de bijlage is een volledig overzicht opgenomen.

Honours Communities

Communities van studenten en docenten stimuleren het ontwikkelen van talent en het inzetten hiervan voor de samenleving. In februari 2017 organiseerden studenten een Honours Community Day, waarop honoursstudenten eigen projectinitiatieven pitchten, inspiratiewerkshops volgden en aan de slag gingen met maatschappelijke vraagstukken.

In 2017 is de Hanze Honours Society opgericht. Deze zelfstandige vereniging met leden stimuleert samen met het HHC, honoursambassadeurs en honourscoördinatoren in de *schools* communityvorming en maatschappelijke betrokkenheid.

Tevredenheid van studenten

Hoe tevreden onze studenten zijn, is een belangrijke graadmeter voor de kwaliteit en aantrekkelijkheid van ons aanbod.

Ranglijst Elsevier

De Hanzehogeschool Groningen heeft de opleiding met de meeste tevreden studenten van Nederland, volgens Elsevier *Beste Studies* uit september 2017. Het betreft de bachelor Dans, waarbij 95 procent van de studenten tevreden is. De beide vestigingen, Amsterdam en Groningen, delen deze eerste plaats. Onze bachelor Dans is de nummer 1 van 2.126 hbo- en wo-bachelors en wo-masters.

Ook onze andere opleidingen scoren uitstekend in de ranglijst van Elsevier. Dertien van onze opleidingen zijn op hun gebied zelfs de beste van Nederland:

- Small Business and Retail Management
- Docent Beeldende Kunst en Vormgeving
- Logopedie
- Toegepaste Psychologie
- Chemische Technologie
- Dans – Amsterdam
- Dans – Groningen
- Docent Dans – Amsterdam
- Sociaal-Juridische Dienstverlening
- Mondzorgkunde
- Bio-Informatica
- Medisch Beeldvormende Radiotherapeutische Technieken
- Management in de Zorg

Keuzegids HBO 2018

De Hanzehogeschool Groningen stijgt naar de derde plaats in de ranglijst van grotere hogescholen in Nederland van de Keuzegids HBO 2018 (verschenen in september 2017). Hierin krijgen 18 van onze 50 opleidingen het predicaat 'topopleiding'. Dat betekent een score van 36 procent, veel hoger dan het landelijk gemiddelde van 11 procent.

Onze topopleidingen zijn:

- Dans – Amsterdam
- Dans – Groningen
- Docent Dans – Amsterdam
- Docent Dans – Groningen
- Docent Beeldende Kunst en Vormgeving
- Logopedie
- Docent Muziek
- Mondzorgkunde
- Chemische Technologie

- Elektrotechniek – Assen
- Management in de Zorg
- Bio-Informatica
- Human Resource Management
- Vormgeving
- Fysiotherapie
- Muziek
- Medisch Beeldvormende Radiotherapeutische Technieken
- Chemie

Nationale Studentenenquête

De tevredenheid van onze studenten ligt – net als vorige jaren – boven het landelijk hbo-gemiddelde. Dat blijkt uit de Nationale Studentenenquête, een landelijke enquête onder studenten. In de ranglijst Keuzegids 2018 (verschenen in 2017) behaalden we een vierde plaats op de ranglijst van grotere hogescholen. In 2016 behaalden we op deze ranglijst ook een vierde plaats.

Bijna de helft van onze studenten (42 procent) vulde de enquête in. Deze respons ligt ruim boven het landelijk gemiddelde. Onze studenten zijn net als vorig jaar meer dan gemiddeld tevreden. Het algemene cijfer voor de Hanzehogeschool Groningen is een 7,5.

De studenten zijn het meest tevreden over de sfeer op de opleiding, over samenwerken met anderen en over wat zij tijdens hun stage hebben geleerd. Daarnaast zijn de studenten meer dan gemiddeld tevreden over verschillende aspecten van internationalisering, zoals de mate waarin je wordt gestimuleerd om in het buitenland te gaan studeren en de mogelijkheden die je opleiding biedt voor studeren of stage in het buitenland.

Studiekeuze

Talent komt het beste tot ontwikkeling in een passende omgeving. Daarom vinden we het belangrijk dat onze studenten de opleiding volgen die het beste aansluit op hun kwaliteiten. Op allerlei manieren geven we voorlichting en advies aan huidige en toekomstige studenten, hun ouders en intermediairs. Ook werken we samen met de scholen voor voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo) in de regio aan een goede doorstroom naar en aansluiting op onze opleidingen.

Aansluiting met toeleidend onderwijs

Noordelijke samenwerking hbo-mbo

Alle hogescholen en alle instellingen voor middelbaar beroepsonderwijs in het Noorden werken samen om de doorstroom van het mbo naar het hbo te versterken. In 2017 hebben we subsidie ontvangen van OCW voor activiteiten om de doorstroom van mbo naar hbo te verbeteren. Deze extra middelen zullen worden ingezet voor het uitwerken van doorstroomkeuzedelen en het verbeteren van het studiesucces bij opleidingen waar dat nodig is.

In 2017 hebben we een start gemaakt met het ontwikkelen van onderwijsmateriaal voor de doorstroomkeuzedelen. Deze keuzedelen vallen onder het mbo-curriculum, maar worden door de ROC's en onze hogeschool samen ontwikkeld en uitgevoerd. Uit de gepubliceerde doorstroomcijfers over mbo'ers op het hbo blijkt dat op onze hogeschool de uitval onder eerstejaars afkomstig van het mbo wederom is gedaald.

Naast de activiteiten in het samenwerkingsverband vinden bij onze opleidingen allerlei andere activiteiten plaats om de aansluiting met het mbo goed te houden of te verbeteren.

Platforms aansluiting hbo

We maken deel uit van de platforms *Aansluiting vo-hbo* en *Aansluiting mbo-hbo*. Aan het eerste platform nemen 19 vo-scholen uit Noord-Nederland deel. In het tweede platform zitten vier ROC's uit de stad en regio. In beide platforms staan kennisdeling en uitwisseling van informatie centraal, niet alleen tijdens de platformbijeenkomsten, maar ook tijdens andere activiteiten. Vo-docenten konden in februari de jaarlijkse docentendag bezoeken, die het platform samen met het Bètasteunpunt had georganiseerd. Ook hebben we alle deelnemende vo-scholen bezocht.

Werkgroep havo-hbo

Vanuit het platform Aansluiting vo-hbo is samen met de andere hbo-instellingen in het Noorden én met vo-scholen uit de regio de werkgroep havo-hbo opgericht. Deze werkgroep wil de overstap van de havist naar het hbo verbeteren. In 2017 heeft de werkgroep de *Generieke studievaardighedenset voor doorstroom havo-hbo* opgeleverd. In deze uitgave worden tien studievaardigheden beschreven die een succesvolle doorstroom bevorderen. De werkgroep gaat zich de komende tijd richten op het invoeren en versterken van deze studievaardigheden in het onderwijs.

Regionaal ambitieplan

We hebben in studiejaar 2016/2017 een regionaal ambitieplan (RAP) opgesteld met tien plannen ter versterking van de regionale samenwerking vo/mbo en hbo. Input voor deze plannen hebben we onder andere opgehaald bij de leden van de platforms aansluiting hbo. In 2017 is het RAP goedgekeurd. Voor de uitwerking en uitvoering van deze plannen zijn voor vier jaar extra middelen beschikbaar gesteld door het Ministerie van OCW.

Studievoorlichting

HanzeXperience

HanzeXperience is een evenement dat we organiseren voor toekomstige leerlingen om hun studiekeuze te vergemakkelijken. De afgelopen jaren is HanzeXperience uitgegroeid tot een evenement met bijna 3.500 leerlingen. Gedurende vijf dagen maken ze kennis met het hbo in het algemeen en onze hogeschool in het bijzonder. De leerlingen oriënteren zich actief op het vervolgonderwijs. Zij gaan aan de slag met een thema, beroepsgroep en/of vakgebied en zij proeven de sfeer op onze hogeschool.

Studiekeuzecheck

Sinds 2014 kennen we in Nederland de studiekeuzecheck. Deze check helpt studenten om erachter te komen of de opleiding waarvoor ze zich hebben aangemeld, daadwerkelijk bij ze past. De studiekeuzecheck geldt voor aspirant-studenten van alle bacheloropleidingen en Associate degrees in alle opleidingsvarianten (voltijd, deeltijd, duaal), behalve voor de opleidingen waarvoor een instroombeperking is ingesteld of waarvoor aanvullende eisen gelden. Omdat we continu aan de kwaliteit van de studiekeuzecheck werken, hebben we besloten dat op onze hogeschool de studiekeuzecheck voor Nederlandse studenten uit minimaal twee onderdelen moet bestaan, waarvan één op de opleiding plaatsvindt. Voor de internationale studenten bestaat de studiekeuzecheck uit minimaal één activiteit, die op afstand kan worden gevolgd.

Hanze Studiekeuzeadvies

Hanze Studiekeuzeadvies adviseert aanstaande studenten en intermediairs over onder meer efficiëntie, toelating, studieprogramma's en studeren in het hbo. De studiekeuzeadviseurs geven ook persoonlijke begeleiding aan aanstaande en zittende studenten. In 2017 was Hanze Studiekeuzeadvies actief bij 50 regionale voorlichtingsmomenten. Met 345 studenten is een persoonlijk adviesgesprek gevoerd. Dit gesprek werd door studenten gemiddeld met een 8,4 beoordeeld. Daarnaast stonden Hanze Studiekeuzeadvies via meer dan 2000 e-mails en 1800 telefoontjes studenten en studiekeuzers bij in hun studiekeuzeproces.

Studentenvoorlichtingsteam

Het studentenvoorlichtingsteam is een met zorg samengesteld en intern opgeleid team van studenten, dat zelfstandig voorlichting geeft op mbo- en vo-scholen. Daarnaast helpt het studentenvoorlichtingsteam bij evenementen, zoals workshops tijdens de open dag, het Studiekeuzecafé en tijdens de HanzeXperience.

Instroom in technische hbo-opleidingen

We spannen ons in voor het vergroten en verbeteren van de instroom in technische hbo-opleidingen. Daarvoor bieden we activiteiten aan gericht op specifieke doelgroepen. In 2017 hebben we de First Lego League, de *Summerschool*, het techniekfestival en keuzecolleges georganiseerd. Gedurende het studiejaar is de focus steeds meer komen te liggen op de doelgroepen meisjes en profielkiezers. Daarnaast zijn vanuit het Bètasteunpunt leerlingen begeleid bij het maken van profielwerkstukken, O&O-opdrachten en meesterproeven. Op verzoek van verschillende vo-scholen hebben we profielkeuzevoorlichtingen en workshops georganiseerd.

HBO-Startmonitor en Schooldossier

In 2016 is voor de eerste keer de HBO-Startmonitor afgenomen onder onze propedeusestudenten. Deze monitor geeft het toeleverend onderwijs en onze opleidingen inzicht in de tevredenheid van studenten over de overstap naar onze hogeschool. De vo-scholen en ROC's die deelnemen aan de platforms hebben een schooldossier ontvangen dat over een periode van drie jaar inzicht geeft in de studieresultaten van hun oud-leerlingen. Deze zijn tijdens schoolbezoeken besproken.

Ondersteuning en faciliteiten voor studenten

Onze studenten staan er niet alleen voor. We bieden ze verschillende vormen van ondersteuning en een breed aanbod aan faciliteiten om het studeren gemakkelijker en prettiger te maken.

Ondersteuning

Studentendecanaat

Studentendecanen hadden in 2017 ruim 4.500 contacten met studenten, vooral eerste- en tweedejaars studenten. De decanen geven informatie, advies of een second opinion over hoe de student het beste een volgende stap kan zetten als er sprake is van persoonlijke omstandigheden die kunnen leiden tot studievertraging.

Studenten die nét even iets extra's nodig hebben om de studie met succes te kunnen vervolgen, kunnen bij het Study Success Centre terecht voor een ondersteunende cursus of training. In het studiejaar 2016/2017 zijn 11 cursussen aangeboden aan 32 groepen en aan 218 studenten. Studenten met psychische problemen kunnen worden doorverwezen naar een psycholoog van Lentis voor een eenmalig adviesgesprek op de locatie van de studentendecanen. Studenten die door overmacht studievertraging hebben opgelopen, kunnen met een studentendecaan bespreken of het mogelijk is een beroep te doen op financiële regelingen van DUO of op ons Profileringsfonds.

De interventies van decanen dragen bij aan het voorkomen van studievertraging en zijn daarmee een belangrijke rendementsimpuls. Studenten met persoonlijke problemen die invloed hebben op de studie, worden adequaat geholpen en zo nodig doorverwezen, waardoor de studievoortgang wordt verbeterd.

De wachttijden bij het studentendecanaat liepen soms erg op, tot wel vier weken. Daarom is daar waar mogelijk, het proces efficiënter gemaakt. Bijvoorbeeld door het invoeren van digitale afhandeling en verkorte spreekuren. Hierdoor is de wachttijd teruggebracht tot maximaal tien werkdagen. Bij spoed kunnen studenten altijd direct terecht bij een medewerker van het studentendecanaat.

Decanen werken vanaf maart 2017 in de digitale omgevingen Osiris en Sharepoint. Deze nieuwe, digitale werkwijze voldoet aan de geldende privacyregels. Decanen kunnen veel gemakkelijker plaatsonafhankelijk werken, waardoor ze tegemoet kunnen komen aan de wensen van *schools* om buiten de Zernike Campus (zoals het Wiebengacomplex) spreekuur te houden. Dit is in september 2017 in gang gezet. Daarnaast wordt gewerkt aan het verbeteren van de informatievoorziening, onder andere door aanwezig te zijn op open dagen. Voor studenten is een animatiefilmpje gemaakt over de mogelijkheden van het decanaat.

International Service Desk

Bij de International Service Desk (ISD) kunnen studenten terecht met al hun vragen over studeren in het buitenland of, als (aankomende) internationale student, met vragen over studeren aan de Hanzehogeschool. De ISD geeft informatie en verzorgt de serviceprocessen, zoals visa, verblijfsvergunningen, assisteren bij het zoeken naar huisvesting en informeren over verzekeringen. Daarnaast verzorgt de ISD de aanmeldprocedure voor studenten die een semester bij een buitenlandse universiteit willen studeren. Ook ontvangt de ISD de aanmeldingen van de studenten van partnerinstellingen die bij onze hogeschool een uitwisselingsprogramma willen volgen.

In het studiejaar 2016/2017 is veel aandacht besteed aan het verder verbeteren van het registreren van internationale studenten in Osiris. Daarnaast zijn voorbereidingen getroffen voor de opening van een International Office per januari 2018. Op basis van een zorgvuldige inventarisatie van de klantvraag wordt het dienstverleningsproces verder verbeterd.

Huisvesting internationale studenten

De huisvesting van internationale studenten verliep ook in 2017 niet altijd zonder problemen. Er zijn te weinig kamers beschikbaar voor internationale studenten. Dit is een terugkerend probleem omdat de nieuwe lichting zich alweer aandient voordat de vorige lichting vertrokken is. Voor nationale studenten is deze overgangperiode (die doorgaans twee maanden duurt) makkelijker te overbruggen dan voor internationale studenten. Ook was er een behoorlijke toename in het aantal internationale studenten in Groningen, terwijl het aantal beschikbare gemeubileerde kamers afnam. Dit alles leidde ertoe dat veel studenten in augustus en september nog geen huisvesting hadden.

Omdat ook bij de Rijksuniversiteit Groningen de problemen groot waren, is besloten om gezamenlijk een noodopvang te realiseren aan de Van Swietenlaan 23. Mede door besluitvaardig optreden van de Colleges van Bestuur van beide instellingen en de eigenaar van het pand, kon deze opvang binnen een week worden ingericht. De capaciteit van deze noodopvang was 100 bedden voor een periode van 60 dagen. Na een aanvankelijk hoge bezetting vonden de studenten binnen twee maanden hun weg naar de reguliere markt.

In juli 2017 ging de website www.athomeingroningen.com online. Deze website bevat informatie over alle facetten van het wonen in Groningen. In de loop van 2018 bouwen we de website uit tot een volwaardig platform voor het bijeenbrengen van vraag en aanbod.

Vorbereidend jaar

Samen met de Rijksuniversiteit en het Alfa-college organiseren we het Vorbereidend jaar. Dit is een schakeljaar aan het Alfa-college waarin anderstalige cursisten met een buitenlandse vooropleiding voorbereid worden op een studie aan de Rijksuniversiteit of aan onze hogeschool. In september 2016 zijn ruim 20 deelnemers aan het Vorbereidend jaar begonnen. Het grootste deel daarvan heeft in 2017 het diploma behaald en is doorgestroomd naar het hoger onderwijs.

Studeren met een functiebeperking

Een belangrijk punt van aandacht is het bewaken van de toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten met een functiebeperking. De casuïstiek is in de loop van de jaren ernstiger geworden. In 2017 is er hogeschoolbreed beleid vastgesteld op het gebied van studeren met een functiebeperking. Dat beleid is inmiddels vertaald naar een concreet implementatieplan. Het komende jaar staat in het teken van de uitvoering daarvan, met als prominente thema's Voorlichting en Informatievoorziening, Deskundigheid en Alternatieve Leerroutes.

Aandachtsfunctionarissen

Bij alle *schools* zijn één of meer aandachtsfunctionarissen aangesteld die deskundig zijn in het begeleiden van studenten met een functiebeperking. Tweemaal per jaar hebben de aandachtsfunctionarissen overleg met de studentendecanen. De werkwijze waarbij de aandachtsfunctionarissen voor aanvang studie een intake hebben met aspirant studenten, werd steeds meer als complex en tijdrovend ervaren. In 2017 is daarom een pilot gestart bij enkele opleidingen waarbij de intake door *schools* wordt gedaan.

Financiële hulp aan studenten

Profileringsfondsen

We kennen drie fondsen voor de financiële ondersteuning van studenten die studievertraging hebben opgelopen. Daarmee geven we invulling aan het wettelijk verplichte Profileringsfonds.

Profileringsfonds I: Fonds voor studenten die als gevolg van overmacht studievertraging oplopen.

Profileringsfonds II: Fonds voor studenten die studievertraging opgelopen hebben als gevolg van bestuurlijke activiteiten en daar financiële ondersteuning voor aanvragen.

Profileringsfonds III: Fonds voor studenten die een door het NOC/NSF erkende tak van topsport uitoefenen, hierdoor studievertraging oplopen en daar financiële steun voor aanvragen.

In 2017 zijn in totaal 490 aanvragen voor financiële ondersteuning binnengekomen (zie tabel 4.2).

2017	Aanvragen	Toekenningen	Bedrag (in duizenden)
Profileringsfonds I	48	47	€ 126
Profileringsfonds II	378	378	€ 406
Profileringsfonds III	64	43	€ 52

2016	Aanvragen	Toekenningen	Bedrag (in duizenden)
Profileringsfonds I	51	49	€ 159
Profileringsfonds II	280	280	€ 382
Profileringsfonds III	54	31	€ 20

2015	Aanvragen	Toekenningen	Bedrag (in duizenden)
Profileringsfonds I	64	62	€ 163
Profileringsfonds II	258	257	€ 371
Profileringsfonds III	27	14	€ 32

Tabel 4.2: Verdeling van de aanvragen over de verschillende fondsen, 2015-2017.

De gemiddelde duur van de financiële ondersteuning per student is respectievelijk negen, vier en zes maanden. De gemiddelde toekenning bedroeg respectievelijk € 2.680, € 1.074 en € 1.209.

Profileringsfonds I: EER studenten: 1 en NON EER studenten: 1.

Profileringsfonds II: EER studenten: 7 en NON EER studenten: 2.

Profileringsfonds III: EER studenten: 0 en NON EER studenten: 0.

Noodfondsen

Ook is er een Noodfonds dat geld beschikbaar stelt aan studenten in financiële nood. In 2017 ontvingen we hiervoor 15 aanvragen.

Faciliteiten

Sportcentrum

Samen met de Rijksuniversiteit Groningen beschikken we over een gezamenlijke sportvoorziening voor studenten en personeel. Het overkoepelend orgaan voor de studentensportvoorziening, de ACLO, wordt gerund door studenten. De ACLO heeft een belangrijke beleidsbepalende rol binnen de organisatie van activiteiten en de voorzieningen binnen het Sportcentrum.

Studenten en medewerkers hebben in 2017 gebruik kunnen maken van het sportaanbod op twee locaties: het Sportcentrum op de Zernike Campus en ACLO Station bij het Hoofdstation. Het aanbod omvatte 100 takken van sport, 90 verschillende cursussen en wekelijks circa 135 algemene sporturen. Daarnaast zijn bij de ACLO 49 studentensportverenigingen aangesloten. In totaal sportten in 2017 via de ACLO circa 18.000 studenten en circa 1.000 medewerkers.

Sportcomplex

Samen met en onder regie van de Rijksuniversiteit Groningen is verder gewerkt aan de varianten voor ver- en nieuwbouw van het sportcomplex aan Blauwborgje 16. Eind 2017 is besloten om eerst de uitgangspunten voor het eigendom en de exploitatie van het Sportcentrum uit te werken. Naar verwachting kunnen de vastgoed varianten in maart 2018 worden aangeboden aan de beide colleges.

Topsportbeleid

In 2017 is het gezamenlijke Topsportbeleid met de Rijksuniversiteit Groningen geëvalueerd en opnieuw geformuleerd. Het nieuwe beleid is vastgesteld in december 2017.

HanzeMediatheek

Met de ontwikkelingen op het gebied van informatievoorziening en digitalisering, veranderen de taken, de collectie, de dienstverlening én de ruimte van de HanzeMediatheek. De mediatheek biedt ruimte aan studenten, docenten en onderzoekers om elkaar te ontmoeten en samen te werken. Verder maakt de mediatheek onderwijs en onderzoek beleefbaar, door het zichtbaar maken van onderzoeks- en onderwijsthema's en door activiteiten en evenementen. De HanzeMediatheek organiseert samen met de *schools*, kenniscentra en het Honourscollege workshops en instructies over onderzoektools (zoals Atlasti en Refworks) en over het zoeken van informatie in de digitale collectie.

In september 2017 is de inrichting van de Mediatheek van het Conservatorium vernieuwd en aangepast op een meer digitale leeromgeving. Alle vier mediatheeklocaties bieden nu een grote variëteit aan studie-, werk- en relaxplekken. Studenten werken hier samen aan projecten en opdrachten, maar kunnen ook in stilte studeren of ontspannen. Informatiespecialisten zijn steeds zichtbaarder in de *schools* en kenniscentra. Hier ondersteunen ze studenten, docenten en onderzoekers bij vragen over het doorzoeken van digitale bronnen voor hun studieopdrachten, onderzoeken en scripties. De HanzeMediatheek participeert in hogeschoolbrede projecten op het gebied van blended learning. Ook de eigen dienstverlening wordt online aangeboden, in de vorm van minilectures over het zoeken van literatuur op internet en in de mediatheekcollectie. Bij de onderzoeksondersteuning ligt de focus verder op datamanagementondersteuning en publiceren.

In 2017 is de HanzeMediatheek onderdeel geworden van de stafafdeling Informatisering. Zo vindt de mediatheek een nog betere aansluiting bij toekomstige, digitale ontwikkelingen.

Studentenparticipatie

Bij de Hanzehogeschool kun je niet alleen studeren. Naast het onderwijsprogramma bieden we studenten volop de ruimte om zich te verbreden en te verdiepen als ondernemend individu, tot een maatschappelijk betrokken professional.

Het stimuleren van deze betrokkenheid hebben we belegd bij de Stichting Studenten Activiteiten (SSA). Dit is de overkoepelende studentenorganisatie die de belangen van alle studie- en studentenverenigingen behartigt. SSA wil deze verenigingen een toegankelijke (financiële) ondersteuning bieden bij het realiseren van individuele ambities en interessante activiteiten, zoals workshops en sportactiviteiten. Die worden door de verenigingen op opleidingsniveaus en hogeschoolbreed georganiseerd, als bijdrage aan een actieve studentengemeenschap en aan betere perspectieven op de arbeidsmarkt.

Bestuurlijk betrekken wij onze studenten in de Hogeschoolmedezeggenschapsraad, in de deelraden (op de *schools*) en in de opleidingscommissies (op opleidingsniveau). Studenten zijn in een aantal fracties actief, zoals de Hanze Studentenbelangen Vereniging, Vereniging Lijst Student Erkend en Lijst STERK. Zij kunnen een financiële tegemoetkoming krijgen bij studievertraging.

Ook kennen we verschillende subsidiemogelijkheden om de internationalisering van het onderwijs financieel te ondersteunen. Zo is er een beurzenprogramma voor inkomende studenten. Voor internationale samenwerkingsprojecten zijn onder andere de Erasmus beurzen, het Holland Scholarship en de VSBfonds Beurzen beschikbaar.

Praktijkgericht onderzoek

Visie op onderzoek

We streven ernaar de belangrijkste partner te zijn van bedrijven en instellingen in Noord-Nederland op het gebied van praktijkgerichte kennis. Daarmee willen we bijdragen aan de innovatie van de regionale kenniseconomie.

Ons praktijkgerichte onderzoek is intensief verbonden met het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties in de regio. We staan hand in hand met andere kennisinstellingen in Nederland en Europa. Onze onderzoeksprojecten zijn gebaseerd op concrete vragen uit de beroepspraktijk. Het belangrijkste doel van het praktijkgerichte onderzoek is kennisvalorisatie, oftewel: het creëren van maatschappelijke waarde uit kennis. Dit krijgt vorm in innovatieve oplossingen voor maatschappelijke problemen. Deze oplossingen leiden tot vernieuwing in de beroepspraktijk en tot nieuwe producten, diensten en nieuwe bedrijvigheid, zoals start-ups en scale-ups van bestaande bedrijven.

Betrokkenheid van studenten

Onderzoek maakt integraal deel uit van al onze opleidingen, onder meer door de leerlijn onderzoek binnen alle opleidingen. Studenten zijn via een onderzoeksproject, stage of afstudeerproject veelvuldig betrokken bij projecten waarin onderwijs, onderzoek en werkveld gezamenlijk een praktijkprobleem aanpakken. Deze vinden plaats binnen de kenniscentra en Centres of Expertise van onze hogeschool. De integrale projecten hierin komen onder verschillende noemers voor, zoals innovatiewerkplaatsen, kenniswerkplaatsen, ontwerpateliers en professionele leeromgevingen.

Zie bijlagen praktijkgericht onderzoek

- [financieel overzicht valorisatie](#)

Kennis- en expertisecentra

We voeren in verschillende constructies praktijkgericht onderzoek uit.

Ons praktijkgerichte onderzoek vindt plaats in drie Centres of Expertise en drie kenniscentra, waarin de krachten van de lectoraten en de *schools* zijn gebundeld:

- Centre of Expertise Energy
- Centre of Expertise Healthy Ageing
- Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap
- Kenniscentrum Kunst & Samenleving
- Kenniscentrum NoorderRuimte
- Kenniscentrum Biobased Economy

Daarnaast is er een zelfstandig lectoraat:

- Lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving

In 2017 werden twee nieuwe lectoraten ingesteld en een nieuwe lector aangesteld:

- Communication, Behaviour and the Sustainable Society (bij het Centre of Expertise Energy)
- Integrale Aanpak Kindermishandeling (bij het Centre of Expertise Healthy Ageing)
- Binnen het lectoraat Biobased Ingredients and Materials (bij het kenniscentrum BioBased Economy) werd een nieuwe lector aangesteld op het vakgebied Biobased Chemistry.

De volgende lectoraten werden beëindigd:

- Asian Business Strategies (Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap)
- Leiderschap in Social Sourcing

Centre of Expertise Energy

Energy Academy Europe en New Energy Coalition

De Energy Academy Europe (EAE) is een initiatief dat we hebben opgezet samen met de Rijksuniversiteit Groningen, bedrijven en overheden. In EAE is al het nieuwe energieonderwijs en -onderzoek gebundeld. De EAE ontwikkelt faciliteiten voor grootschalig onderzoek naar energiegebruik en -beleving (EnergySense). Ook stimuleert het ondernemerschap in energietransitie, via het Startup Fast Track-programma voor startende ondernemers.

Vanuit het Centre of Expertise Energy geven we binnen de EAE vorm aan het praktijkgerichte onderzoek en onderwijs op het gebied van energie. Hierbij zijn kenniscentra, lectoraten, opleidingen, studenten en docenten betrokken. Dit gebeurt mede vanuit het EAE-gebouw op de Zernike Campus. Het EAE-gebouw geldt als het meest duurzame onderwijsgebouw in Nederland.

De Energy Academy Europe is in het najaar van 2017 gefuseerd met Energy Valley en het Energy Delta Institute tot de New Energy Coalition. New Energy Coalition is opgericht om in een brede coalitie met kennisinstellingen een wezenlijke bijdrage te leveren aan de energietransitie, zowel op nationaal als internationaal niveau.

Kernlectoraten

Een belangrijk deel van ons energieonderzoek wordt gedaan door en vanuit de kernlectoraten van het Centre of Expertise Energy. Dat zijn de lectoraten Energietransitie, Life Sciences & Renewable Energy, Energietransitie & Netwerken, Energie & Recht, Duurzame LNG Technologie, Communication, Behaviour & the Sustainable Society en de onderzoeksgroep Energie & Gedrag.

EUREC-masteropleidingen

De thema's van de EUREC-masteropleidingen sluiten goed aan op de thema's van het energieonderzoek, bijvoorbeeld de nieuwe master Sustainable Energy System Management op Hybridesystemen en de specialisatie Sustainable Fuel Systems, aansluitend op Alternative Gasses. Het achterliggende Eurec Master consortium netwerk van 42 research instituten is belangrijk om partners voor projecten te kunnen vinden.

Energie-innovatie

EnTranCe, onze energieproeftuin, verwelkomde in 2017 twee nieuwe bedrijven op het terrein. Daarmee is het aantal op EnTranCe gevestigde bedrijven gegroeid naar tien. Deze bedrijven zijn (nauw) verbonden aan het hier aanwezige netwerk van professionals, onderzoekers en studenten.

Daarnaast vestigden zich op het EnTranCe-terrein innovatiehubs op aanpalende gebieden. Voorbeelden hiervan zijn het Zernike Advanced Processing facility (ZAP), het 5G-lab en BuildinG, het innovatiecentrum voor aardbevingsbestendig bouwen.

In 2017 brachten we 9 nieuwe energie-start-ups voort. Sinds de start van het Centre of Expertise Energy zijn in totaal 67 nieuwe energiebedrijven vanuit onze hogeschool ontstaan. Een aantal van die bedrijven is gevestigd op EnTranCe.

In 2017 brachten tientallen delegaties van bedrijven, organisaties en overheden uit binnen- en buitenland bezoeken aan EnTranCe. Partners en andere organisaties maken veelvuldig gebruik van EnTranCe en de EnergyBarn als locaties voor uiteenlopende bijeenkomsten en evenementen op het gebied van duurzaamheid, innovatie en energietransitie. Bij events op EnTranCe waren in 2017 in totaal ruim 11.000 bezoekers aanwezig (8.800 EnergyBarn; 2.850 EnTranCe).

Innovatiewerkplaats Energy Transition Community

De innovatiewerkplaats Energy Transition Community (ETC) op EnTranCe brengt studenten uit diverse opleidingen samen. Zij werken gedurende een semester aan opdrachten uit het energiewerkveld. De Energy Transition Community was ook betrokken bij de uitvoering van de energie-minoren Smart Energy, Energy & Society en Community for Law and Energy Research.

Het Centre of Expertise Energy fungeert ook in de verschillende *schools* als opdrachtgever voor stages en afstudeerprojecten op het gebied van energie.

Centre of Expertise Healthy Ageing

Het Centre of Expertise Healthy Ageing, opgericht in 2013, verbindt alles wat er binnen de hogeschool plaatsvindt aan onderzoek, onderwijs en ondernemerschap op het gebied van Healthy Ageing. Hiermee draagt het bij aan het versterken van ons profiel.

Het Centre of Expertise Healthy Ageing is een toekomstbestendig netwerk waarin we samenwerken aan praktijkgerichte innovaties in zorg en welzijn. Deze innovaties zijn nodig vanwege de vergrijzing, de toenemende kosten van de zorg, de decentralisering en de steeds grotere invloed van nieuwe technologie. In het Centre of Expertise zetten we een productieve publiek-private samenwerking op om deze innovaties te realiseren. Subsidie van het ministerie van OCW heeft aan deze publiek-private samenwerking een sterke impuls gegeven. Deze samenwerking had in 2016 en 2017 een omvang van 3 tot 4 miljoen euro per jaar, inclusief de 1 miljoen euro subsidie van OCW. Daarnaast is binnen onze hogeschool, maar buiten het Centre of Expertise, nog eens ruim 3 miljoen euro geïnvesteerd in onderzoek en reguliere onderwijsactiviteiten en 1 miljoen euro in contractactiviteiten en Leven Lang Leren.

In november hadden we een geslaagd jaarsymposium met meer dan 250 deelnemers. Key note speakers waren Pauline Meurs en Hedy d'Ancona. Eind 2017 hebben we een nieuwe publicatie over het speerpunt Healthy Ageing uitgebracht, in het Nederlands en het Engels.

Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap

Vanaf 1 september 2016 zijn de krachten van de lectoraten van het Kenniscentrum Ondernemerschap en het Kenniscentrum Arbeid gebundeld in het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap. Dit is de centrale plek binnen de hogeschool waar hoofdlijnen worden uitgezet, initiatieven worden ontplooid en krachten worden gebundeld voor het speerpunt ondernemerschap.

Tijdens de opening van het hogeschooljaar 2016/2017 op 6 september 2016 werd het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap geïntroduceerd door collegevoorzitter Henk Pijlman. Het centrum is vernoemd naar de vice-voorzitter van het College van Bestuur, die op 14 januari 2016 overleed. Marian van Os heeft veel bijgedragen aan het succes van de hogeschool op het gebied van ondernemerschap en onderzoek. Het gebruik van haar naam in het Centrum voor Ondernemerschap is een eerbetoon aan wat ze heeft betekend voor de Hanzehogeschool. Zonder haar had de Hanzehogeschool de huidige toppositie niet gehad.

Professionele ondernemers én ondernemende professionals

Het thema ondernemerschap heeft zich de afgelopen jaren binnen de Hanzehogeschool Groningen stevig ontwikkeld. Voor *schools* en opleidingen is professioneel advies beschikbaar bij het inrichten van intracurriculaire onderdelen, gericht op het versterken van ondernemerschap. Er is een aanbod aan awareness-sessies, gastcolleges, workshops voor ondernemende professionals en starters, coaching, incubatie en monitoring. In het 'Groninger model voor ondernemerschapsonderwijs en ondersteuning' is er een route op maat richting ondernemerschap voor elke student en voor elke studie, de zogenoemde 'Gouden Route.' Het Groninger model en de Gouden Route zorgen voor een stevige inbedding van ondernemerschap in het onderwijs. Studenten kunnen zich ontwikkelen tot professionele ondernemers én ondernemende professionals dankzij een breed scala aan ondernemerschapsminoren, de mogelijkheid om af te studeren op je eigen bedrijf of door gebruik te maken van de topondernemersregeling.

Innovatiewerkplaatsen

Innovatiewerkplaats Digital Society Hub

De Digital Society Hub is een innovatiewerkplaats waarin studenten, bedrijven, docenten en onderzoekers samenwerken aan innovaties in de ICT en aan innovaties met ICT in de zorg, energie, mobiliteit, leefbaarheid en landbouw, inclusief de hieraan gerelateerde vraagstukken over design en communicatie.

Innovatiewerkplaats Krachtig MKB

In de innovatiewerkplaats Krachtig MKB komen onderwijs, onderzoek en midden- en kleinbedrijf samen om te werken aan duurzame en innovatieve oplossingen voor de regio. Via de innovatiewerkplaats Krachtig MKB spelen we ook een belangrijke rol in de Gebiedscoöperatie Westerkwartier: een vernieuwend businessmodel voor regionaal mkb, namelijk coöperatief ondernemen. Onze onderzoekers en studenten helpen lokale ondernemers onder meer met het vormen van een slimme regionale voedselketen.

Kenniscentrum Kunst & Samenleving

Binnen het kenniscentrum Kunst & Samenleving wordt onderzoek gedaan naar nieuwe praktijken voor kunstenaars en musici door de kunsten te verbinden aan andere disciplines. Vanuit deze multidisciplinaire benadering doen de lectoraten innovatief onderzoek met interne en externe partners.

Het Kenniscentrum Kunst & Samenleving ontwikkelt contextspecifieke onderzoeks-leeromgevingen, waarin studenten, maatschappelijke partners, docent-onderzoekers en lectoren samenwerken aan maatschappelijke vraagstukken.

Binnen het kenniscentrum lopen negen promotietrajecten met de kunst als onderwerp. Er zijn ruim 40 onderzoekers actief op dit gebied. Het kenniscentrum onderzoekt en ontwikkelt nieuwe artistieke praktijken, in verbinding met uiteenlopende sectoren in de samenleving. De focus ligt op 'societal challenges', oftewel grote en hardnekkige problemen waar onze samenleving zich voor gesteld weet.

De multidisciplinaire benadering en netwerkvorming is van belang voor het ontwikkelen van maatschappelijk betekenisvolle rollen van kunstenaars en musici. Kenniscentrum Kunst & Samenleving werkt zowel binnen de kunsten (cross arts) als buiten de kunsten (cross sector). Binnen de onderzoeksprojecten werken studenten, maatschappelijke partners, docent-onderzoekers en lectoren samen aan maatschappelijke vraagstukken, waarbij onderzocht wordt wat de veranderkracht van de kunsten is. De onderzoeksresultaten worden zowel gepresenteerd binnen de specifieke sociale context waarin ze ontstaan zijn, als binnen onze hogeschool. We illustreren dit aan de hand van een aantal belangrijke activiteiten en ontwikkelingen in 2017.

Innovatiewerkplaatsen

Healthy Ageing & de Kunsten

In 2017 is een doorstart gemaakt met de innovatiewerkplaats Healthy Ageing & de Kunsten. De innovatiewerkplaats is bedoeld voor initiatieven door, voor en met actieve en kwetsbare ouderen, die op hun eigen manier een bijdrage leveren aan goed oud worden. De innovatiewerkplaats is opgezet door het Centre of Expertise Healthy Ageing, in samenwerking met VRIJDAG, en gefinancierd door de Gemeente Groningen, Provincie Groningen en Fonds voor Cultuurparticipatie: Groningen als Age Friendly Region.

In september 2017 is vanuit de innovatiewerkplaats het festival *De kunst van het ouder worden* georganiseerd. Hierin werden de verschillende projecten en initiatieven rondom kunst en ouderen getoond.

Hemp Design factory

Deze innovatiewerkplaats is een samenwerking tussen Academie Minerva, Life Sciences & Technology en Kenniscentrum Kunst & Samenleving, waarin studenten vanuit verschillende disciplines werken aan waardecreatie in Oost-Groningen door de toepassing van hennep als biobased materiaal en Design. Vanuit vormgeving worden nieuwe toepassingen ontwikkeld met hennep. In 2017 is festivalgras een van de producten die ontwikkeld en getest op twee festivals in het noorden.

Innovatiewerkplaatsen Lucia Marthas

Sinds twee jaar zijn er binnen de opleidingen van Lucia Marthas Institute for Performing Arts innovatiewerkplaatsen. Hierin laten we onderwijs, onderzoek en werkveld samensmelten. De innovatiewerkplaatsen zijn tijdens de laatste lesperiode van het opleidingsjaar (periode E). Hierin ontstaan nieuwe werken, die vaak een maatschappelijk thema hebben. Zo hebben studenten van Lucia Marthas in 2017 samen met choreografen een educatieve voorstelling gecreëerd over klimaatverandering.

Repertoire van oude meesters wordt bekeken in het licht van het huidige maatschappelijke klimaat. Studenten bogen zich daarbij over de vraag hoe je de essentie van een meesterwerk kunt bewaren, terwijl je het tegelijkertijd naar het nu trekt.

Onze studenten en docenten hebben samen met studenten en docenten van onze internationale partners onderzoek gedaan naar het ontwikkelen van nieuw curriculum.

Binnen het project PARD (Performing Art Research and Development) doen onze studenten van de docentenopleiding onderzoek binnen de educatieve praktijk. Zij betrekken in hun onderzoek middelbare scholen en ontwikkelen voor hen nieuwe curricula op het gebied van de *performing arts*.

Onderzoeksgroep Kunsteducatie

De Onderzoeksgroep Kunsteducatie is in het schooljaar 2016-2017 opgericht om de kwaliteit van het kunstonderwijs in het basis- en voortgezet onderwijs te verbeteren. Docent-onderzoekers van de opleidingen Docent Beeldend Kunst & Vormgeving, Master Kunsteducatie, Docent Muziek en de Pedagogische Academie werken samen met het lectoraat Integraal Jeugdbeleid van het Centre of Expertise Healthy Ageing in het programma 'Curious Minds-Kunsteducatie'. Dat richt zich op de vraag hoe de talenten van kinderen in het beeldend onderwijs gestimuleerd kunnen worden.

Kenniscentrum NoorderRuimte

Multidisciplinair onderzoek

Kenniscentrum NoorderRuimte hecht veel waarde aan multidisciplinair onderzoek. Dat betekent dat studenten van veel verschillende opleidingen binnen een team onderzoek doen. Daarbinnen hebben alle studenten hun eigen deelonderzoek gericht op hun eigen expertise. Dit komt het onderzoek en zeker ook de studenten ten goede. Ieder semester zijn er studenten van minstens vijftien opleidingen als junior-onderzoeker actief.

Het studentenonderzoek richt zich op de vier NoorderRuimte-thema's: Aardbevingen, Krimp, Duurzaamheid & Overvloed en Gezondheid & Welzijn.

Alle inzet van studenten in het Kenniscentrum NoorderRuimte wordt georganiseerd door bureau NoorderRuimte (bNR). bNR bemiddelt tussen interne en externe opdrachtgevers en studenten, regelt de toelating van studenten en coacht de studenten tijdens hun periode bij het kenniscentrum. Alle opdrachten zijn afkomstig van een externe én een interne opdrachtgever. De externe opdrachtgever is iemand uit het werkveld. De interne opdrachtgever is een lector, promovendus of onderzoeker van Kenniscentrum NoorderRuimte. Op deze wijze wordt de verbinding met het meerjarige onderzoeksprogramma gelegd.

Kenniscentrum Biobased Economy

Sinds een jaar beschikt onze hogeschool over een zesde kenniscentrum: het Kenniscentrum Biobased Economy. Als hogeschool willen wij bijdragen aan een gezonde en duurzame samenleving en de kracht van Noord-Nederland benutten en versterken. Het kenniscentrum Biobased Economy integreert en deelt kunde en kennis van de circulaire biobased economie.

Binnen het kenniscentrum werken lectoren, promovendi, docenten en studenten samen met het mkb en grotere bedrijven. Toegepast onderzoek wordt uitgevoerd en kennis wordt gedeeld om nieuwe producten, processen, human capital en bedrijvigheid te ontwikkelen. Deze sluiten aan op de vraag van de markt, soms al voordat de samenleving en de markt deze vraag zelf formuleren.

ZAP Groningen

Een belangrijke leer-werkomgeving voor het Kenniscentrum Biobased Economy is de innovatieve Zernike Advanced Processing (ZAP) faciliteit. ZAP Groningen is een semi-industriële omgeving waarin kennisinstellingen en (mkb-)bedrijven samenwerken aan innovatieve oplossingen voor de biobased economie. Ondernemers maken graag gebruik van ZAP Groningen om hun ideeën en processen op te schalen naar 'proof of concept' (TRL 4-6). Zo kunnen ze de marktpotentie testen.

Resultaten praktijkgericht onderzoek

Ondersteuning van onderzoek

In 2017 is het nieuwe plan *Ruimte voor Kennis* vastgesteld, over de doorontwikkeling van het praktijkgerichte onderzoek aan onze hogeschool. We zien dit als start van een beweging: de kernambitie en de uitgangspunten moeten nu vorm en inhoud gaan krijgen binnen de *schools*, kenniscentra en Centres of Expertise.

Om de ondersteuning verder te verbeteren, hebben de stafdiensten hun onderlinge samenwerking geïntensiveerd. Zo is er het research support overleg, waarin medewerkers van de stafbureaus Informatisering, Financieel-Economische Zaken, Marketing & Communicatie, Human Resources en Onderwijs en Onderzoek werken aan ondersteuning op maat voor de kenniscentra en Centres of Expertise. Ook is de Hanze Ethische Adviescommissie (HEAC) opgericht.

Op initiatief van het Kenniscentrum Energie is het PRO-model ontwikkeld en gepubliceerd. Dit model laat zien via welke stappen een onderzoek bijdraagt aan een uiteindelijke verandering in de praktijk.

Zie bijlagen praktijkgericht onderzoek

- resultaten van het onderzoek van de *centres of expertise* en kenniscentra

Onderzoek op het gebied van de zwaartepunten

Ook in het onderzoek ligt onze focus op de zwaartepunten Energie, Healthy Ageing, Ondernemerschap, Kunsten en Honours.

Onderzoek op het gebied van Energie

Het onderzoek op het gebied van Energie spitst zich toe op:

- ontwikkeling en management van hybride energysystemen;
- alternatieve (bio)gassen en duurzame brandstoffen;
- energie en gedrag: draagvlak en communicatie;
- de nieuwe (energie)economie: arbeidsmarkt en juridische aspecten van energietransitie;
- duurzame gemeenschappen en lokale initiatieven.

Bij alle onderzoeken zijn lectoren en (docent)onderzoekers betrokken. Meestal nemen er ook studenten deel aan onderdelen van het onderzoek, in het kader van het energieonderwijs. Daarnaast werkten in studiejaar 2016/2017 elf promovendi aan promotieonderzoek op het gebied van (duurzame) energie.

Ook bij onze andere kenniscentra wordt promotieonderzoek gedaan naar energiegerelateerde onderwerpen. Dit geldt vooral voor de kenniscentra NoorderRuimte en het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap. Hier zijn nog eens twaalf promovendi bezig.

In 2017 hebben we enkele onderzoeksprojecten afgerond, waaronder Flexiheat. Dat was een onderzoeksproject met als doel sneller en efficiënter warmtenetten te realiseren voor industriële gebruikers. Aan de hand van nieuwe businessmodellen zijn vraag en aanbod van gebruikers van warmte en warmtebronnen slimmer op elkaar aangesloten.

Een voorbeeld van nieuw gestart onderzoek is het Horizon 2020-project Store & Go. Dit project is erop gericht om Power-to-Gas (PtG) technologie te integreren in het toekomstige Europese energiesysteem. We werken hierbij in een consortium van 20 netwerkorganisaties en bedrijven uit heel Europa.

Verder werkten we in 2017 mee aan diverse projecten die gesubsidieerd zijn vanuit de Topsector Energie.

Instrumenten uit onderzoek

Vanuit het onderzoek naar lokale energie-initiatieven zijn in 2017 verschillende instrumenten ontwikkeld om overheden, organisaties en coöperaties te ondersteunen. Voorbeelden zijn:

- EnergyGame: de We Energy Game is ontwikkeld in het kader van promotieonderzoek om energiecoöperaties en stakeholders inzicht te geven in de mogelijkheden van energietransitie;
- Acties Speur de Energieslurper, Check je Warmtelek en Is je CV oké, ten behoeve van bewonersparticipatie en bewustwording;
- Testen energiedisplays, gebruikersonderzoek en doorontwikkeling van goedkopere alternatieven;
- EnergieScan voor dorpen en regio's.

Betrokkenheid studenten

Vanuit diverse studierichtingen en gedurende verschillende leerjaren doen studenten mee aan energieonderzoek. Zij zijn betrokken bij onderzoeksprojecten van lectoren en (docent)onderzoekers en voeren deelonderzoek uit, voor stages of afstuderen. In 2017 werkten 791 studenten aan energieonderzoeksprojecten op het gebied van duurzame huishoudens en gebouwen, energie-innovaties en duurzame mobiliteit. De studenten komen onder andere van de opleidingen International Communication, HBO-ICT, Bedrijfskunde MER en Elektrotechniek. Studenten presenteren de resultaten van hun onderzoeksprojecten op het halfjaarlijkse Final Symposium van het ETC aan andere studenten, onderzoekers en opdrachtgevers/bedrijven.

Zie bijlagen praktijkgericht onderzoek

- [resultaten van het Centre of Expertise Energy](#)

Onderzoek op het gebied van Healthy Ageing

Binnen onze hogeschool zijn er bij het Centre of Expertise Healthy Ageing en samenwerkende kenniscentra achtentwintig lectoraten, waar Healthy Ageing een belangrijk thema is. Er lopen ongeveer dertig promotietrajecten over dit onderwerp en er zijn ruim honderd onderzoekers op dit gebied actief.

Onderzoeksprojecten

Hieronder een greep uit de onderzoeksprojecten in 2017.

FAITH

Ouderen hebben bij een stijgende leeftijd een grotere kans op frailty (kwetsbaarheid). Al bij kleine verstoringen op fysiek, cognitief en sociaal vlak kunnen ernstige complicaties ontstaan, zoals valincidenten, ziekenhuisopname en vroegtijdig overlijden. Vanwege de ernstige zorgafhankelijkheid is het van groot belang frailty te voorkomen. In [FAITH](#) (Frailty by Assessment, Intervention and Technology towards Health) bundelt een groot aantal partijen uit Noord-Nederland hun expertise en ervaringen op het gebied van frailty. We werken hierin onder andere samen met de [NHL Hogeschool](#) en [NHL Stenden](#). Doel is te komen tot meer inzicht, praktijkgerichte kennis en een doelmatige toepassing daarvan in een gepersonaliseerde aanpak. Het achtjarig programma gericht op onderzoeksondersteuning is in 2017 voorbereid en gaat in januari 2018 van start.

COP4HL

Het Europese project [Communities of Practice for Healthy Lifestyle \(COP4HL\)](#) richt zich op het verbeteren van de gezondheid van Europese burgers, door het stimuleren van een actieve en gezonde leefstijl. Samen met de gemeente Groningen bekijken we binnen dit project hoe de openbare ruimte 'beweegvriendelijk' kan worden ingericht. Pilot is de fysieke en sociale inrichting van de openbare ruimte in de wijk Europapark. Samen met de gemeente, Sweco, Plaza Sportiva en de bewoners willen we parken, loop- en fietsroutes en sport- en spelvoorzieningen ontwikkelen die bewoners frequent gaan gebruiken. Het Erasmus+/Knowledge Alliance2 wees een subsidie toe voor het project. Hiermee zijn we de eerste hogeschool in Nederland die een dergelijke aanvraag gehonoreerd heeft gekregen. Op Europees niveau wordt een COP4HL-support lab ontwikkeld die de verschillende communities of practice ondersteunt.

dHealth Lab

Innovaties zijn nodig om de zorg hoogwaardig en duurzaam te houden. De (door)ontwikkeling en het op grote schaal gebruik maken van innovaties blijft achter bij de verwachtingen. Aan de basis hiervan ligt het 'gat' tussen ondernemers en zorginstellingen. [dHealth Lab](#) is een omgeving voor het ontwikkelen en testen van nieuwe digitale producten en innovaties op het gebied van gezondheidszorg. Hierin werken bedrijven, kennis- en zorginstellingen samen. dHealth Lab is een initiatief van het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap en het Centre of Expertise Healthy Ageing, samen met het UMCG, Rijksuniversiteit Groningen en de IT-bedrijven Wildsea en Reconcept. Naast investeringen van deze partners krijgt het project subsidie van de gemeente Groningen, Provincie Groningen en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (via het Samenwerkingsverband Noord-Nederland).

Gezondheid, Welzijn en Technologie

Het project Gezondheid, Welzijn en Technologie richt zich op het versterken van de componenten eHealth en technologie in onderwijs en onderzoek(projecten). Zeven van onze *schools* en het Centre of Expertise Healthy Ageing werken hierin samen met ruim tien partnerorganisaties, waaronder Verslavingszorg Noord Nederland, het Martini Ziekenhuis, Menzis, UMCG en ROC's. Het project is in september 2017 gestart. In de eerste maanden is een inventarisatie gemaakt van onderwijs, onderzoek en faciliteiten op het gebied van Gezondheid, Welzijn en Technologie. Management, docenten en onderzoekers van onze hogeschool hebben een studiereis gemaakt naar Noorwegen. Inmiddels is een Plan van Aanpak opgesteld voor de gehele projectperiode (tot en met augustus 2019). Het plan voorziet onder meer in kennisdeling, het gezamenlijk ontwikkelen van keuzemodules en het opzetten van leergangen voor professionals en docenten.

Betrokkenheid studenten

Het Centre of Expertise Healthy Ageing begeleidt honderden studenten bij hun stage- of afstudeeropdracht. De betrokken *schools* hebben een leerlijn onderzoeksvaardigheden, veelal aangestuurd door onderzoekers uit een van de lectoraten. Binnen het Centre of Expertise Healthy Ageing zijn diverse innovatiewerkplaatsen. Daarin werken studenten, docent-onderzoekers en partners uit het publieke domein en het bedrijfsleven samen aan complexe vraagstukken op het gebied van gezondheidsbevordering. Hierin wordt multidisciplinair en door verschillende soorten organisaties samengewerkt.

Zie bijlagen praktijkgericht onderzoek

- resultaten van het Centre of Expertise Healthy Ageing

Onderzoek op het gebied van Ondernemerschap

Praktijkgericht onderzoek op het gebied van ondernemerschap draagt kwalitatief en kwantitatief bij aan de onderzoeksdoelstellingen van de Hanzehogeschool Groningen en de betrokken *schools*. Deze doelstellingen liggen op het gebied van externe financiering, internationalisering, publicaties, presentaties en bijdragen aan het maatschappelijk debat. Belangrijke onderzoeksthema's zijn: digitalisering, internationalisering, *human capital*, krachtig mkb en de zwaartepunten Healthy Ageing en Energie.

Praktijkgericht onderzoek en hogeschoolbrede inspanningen op het gebied van ondernemerschap bieden oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen in onze regio.

Roadmap

In 2017 is de roadmap Ondernemerschap nader aangescherpt. De roadmap richt zich met name op de Noordelijke Innovatie Agenda. De thema's van het Centrum van Ondernemerschap zijn:

- digitalisering
- internationalisering en human capital in het mkb
- innovatief ecosysteem

Midden- en kleinbedrijf

In 2017 hebben we verder de verbinding gezocht met het regionale midden- en kleinbedrijf (mkb). De Innovatiewerkplaatsen Digital Society Hub en Krachtig MKB zijn opgezet en nader ingericht. Er zijn veel projectvoorstellen ingediend en toegekend waarin met het mkb wordt samengewerkt. Een voorbeeld hiervan is het RAAK-MKB project MKB@Work. Het lectoraat Juridische aspecten van de arbeidsmarkt leidt dit onderzoeksproject, waaraan mkb-bedrijven uit Noord-Nederland deelnemen. In verschillende deelprojecten werken we met mkb'ers aan een structurele samenwerking, met een regelluwe aanpak en zelfregie.

U-Multirank

Onze inspanningen worden erkend. In april 2016 werd de U-Multirank gepubliceerd, op basis van een mondiaal onderzoek van de Europese Commissie onder 1500 universiteiten in 90 landen. Volgens deze ranking mag de Hanzehogeschool zich binnen het cluster Kennisoverdracht scharen tot de mondiale top 25 als het gaat om de verbinding met de regio en 'spin offs'. In dit onderzoek is dit gedefinieerd als het aantal startups in relatie tot het aantal academici van een universiteit. Daarmee behoren we in feite tot de bovenste 2 procent van de wereld. De groei van het aantal startups vanuit de Hanzehogeschool willen we continueren.

Betrokkenheid van studenten

Het Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap betreft jaarlijks honderden studenten bij onderzoek. In 2017 waren dat er 650. Studenten doen onder andere literatuuronderzoek, nemen enquêtes af, organiseren workshops, ontwikkelen nieuwe interventies, prototypes en software en doen effectmetingen. Zij werken mee aan onderzoeksprojecten van de lectoraten tijdens het reguliere onderwijs, in minoren, tijdens stages en bijvoorbeeld als afstudeeropdracht. Daarnaast werken studenten, docenten, onderzoekers en lectoren samen aan praktijkgerichte vraagstukken in innovatiewerkplaatsen.

Enkele voorbeelden:

- Studenten Financieel Economisch Management waren betrokken bij het onderzoek van het lectoraat Duurzaam Coöperatief Ondernemen. Ze hebben onder meer afstudeeropdrachten gedaan voor het midden- en kleinbedrijf in de Gebiedscoöperatie Westerkwartier.
- Veel studenten waren nauw betrokken bij het onderzoeksproject REFRAME, dat gericht is op het opzetten van een slimme regionale voedselketen.
- In de minor Slim Produceren participeren studenten in het onderzoeksproject *Duurzaam duurzamer produceren*. Lectoraat Arbeidsorganisatie en arbeidsproductiviteit werkt in dit project samen met het midden- en kleinbedrijf, en studenten doen onderzoek bij deze bedrijven.

Zie bijlagen praktijkgericht onderzoek

- resultaten van het Marion van Os Centrum voor Ondernemerschap

Onderzoek op het gebied van de Kunsten

Het onderzoek op het gebied van de Kunsten richt zich op:

- Kunst en duurzaamheid
- Kunst en leefbaarheid
- Kunst en ouderen
- Kunst, leren en participeren

De samenwerking tussen de Kunsten en andere opleidingen binnen de Hanzehogeschool vindt ook steeds meer plaats in de onderzoeksprojecten.

Hieronder enkele voorbeelden van onderzoeksprojecten in 2017.

Meaningful Music in Health Care

Samen met het UMCG is het lectoraat *Lifelong learning in Music* in 2016 gestart met het ontwikkelen van 'Meaningful Music in Health Care' (MiMiC). Professionele musici musiceren met en voor patiënten en medisch personeel. De inzet van persoonsgerichte muzikale improvisatie kan waardevolle momenten van zinging en esthetische ervaringen opleveren, zowel voor patiënten als verpleegkundigen. Het onderzoek heeft geleid tot inzichten in de effecten van deze praktijk en tot een nieuwe training op het Prins Claus Conservatorium voor masterstudenten en professionele musici. Ook heeft het onderzoek geresulteerd in een online resource voor musici die zich in deze praktijk willen specialiseren. Verder is er een documentaire gemaakt die inzicht geeft in de werkwijze van de musici en in de impact die live muziek heeft op patiënten en verpleegkundigen. In december 2017 is het project afgesloten met een symposium waarop de resultaten zijn gepresenteerd.

Onderzoeksgroep Kunsteducatie

De Onderzoeksgroep Kunsteducatie startte dan wel continueerde in 2017 een grote verscheidenheid aan korter en langer lopend onderzoek naar verbetering van de binnen- en buitenschoolse kunsteducatie in Noord-Nederland. Onderwerpen van het afgelopen jaar zijn onder meer: creativiteitsontwikkeling in de muziekles in de basisschool; ontwikkelen van een coaching programma voor groepsleerkrachten basisonderwijs voor een 'talentkrachtige' aanpak van beeldend onderwijs; de rol van de beeldende kunsten in eLabs in het voortgezet onderwijs; vernieuwing van muziekonderwijs in muziekscholen; samenwerking tussen scholen en culturele instellingen in culturele leergemeenschappen; en het gebruik van digitale portfolio in de kunsteducatie. Veel van deze projecten zijn extern gefinancierd, en er wordt samengewerkt met partners als Kunst&Cultuur Drenthe, Bij Vrijdag, Kunstkade Leeuwarden, en een grote hoeveelheid basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs.

Ik zie, ik zie in het Odensehuis

Studenten van Academie Minerva portretteerden mensen met dementie op een gesloten afdeling van zorginstelling ZINN in Groningen. Drie maanden lang schetsten kunststudenten wekelijks hun bijzondere modellen. Het artistieke proces van de studenten is gemonitord en onderzocht vanuit Kenniscentrum Kunst en Samenleving. De resultaten zijn geëxposeerd in het UMCG en op de Academie voor Verpleegkunde.

Hacking Health Groningen

Het lectoraat Art & Sustainability heeft samen met het UMCG geparticipeerd in het multidisciplinair project Hacking Health Groningen. Dit project is gericht op innovaties in de zorg en heeft uiteindelijk geleid tot een hackaton, waarin de prototypes werden gepresenteerd. Het beste prototype was van studenten van Academie Minerva.

Trappenhuisen UMCG

Studenten van Academie Minerva maakten in opdracht van het UMCG een ontwerp voor twee bestaande trappenhuisen. Zo worden – in het kader van Healthy Ageing – bezoekers, staf en patiënten gemotiveerd om de trap te nemen.

Lauwersmeergebied

In opdracht van de Provincie Groningen realiseerden in 2017 studenten een ontwerp voor drie nieuwe entrees van het Lauwersmeergebied. De entrees moeten bijdragen aan het zichtbaar maken van het Lauwersmeergebied als nationaal park.

Zie bijlagen praktijkgericht onderzoek

- resultaten van het kenniscentrum Kunst & Samenleving

Onderzoek op het gebied van Honours

Expertisecentrum voor honoursonderwijs

Het lectoraat Excellentie in Hoger Onderwijs en Samenleving opereert samen met het Hanze Honours College als het Expertisecentrum voor honoursonderwijs. Het team van dertien onderzoekers doet in een internationale context onderzoek naar talentontwikkeling en honoursonderwijs. Het lectoraat heeft een leidende rol in het European Honors Council. Dit is een netwerk van Europese kennisinstellingen, dat in juni 2016 is opgericht.

Hanze Honours Research Center

Het Hanze Honours Research Center onderzoekt wat studenten stimuleert tot het leveren van uitmuntende prestaties. Hierbij wordt gekeken naar de didactische benadering van de docenten en de factoren die een inspirerende leeromgeving bepalen. Ook onderzoekt het lectoraat in samenwerking met het werkveld de kenmerken van een excellente professional. De kennis die het lectoraat genereert, wordt zowel binnen onze hogeschool als daarbuiten uitgedragen.

Een beeldbepalend onderzoek is Co-Talent (voorheen: We-Talent). Het streven hiervan is het stimuleren van gezamenlijke talentontwikkeling in het Europees hoger onderwijs. Als leading partner in de European Honors Council blijkt Hanze UAS de beste papieren te hebben om talentvolle jonge mensen te helpen het beste uit zich zelf te halen en innovatie en creativiteit in curricula te bevorderen.

Exchange:

www.hanze.nl/nld/onderzoek/kenniscentra/lectoraat-excellentie/exchange-dissemination-and-cultural-change-through-honours-education

Publicaties:

<https://www.hanze.nl/nld/onderzoek/kenniscentra/lectoraat-excellentie/excellente-professionals/publicaties/publications-2017>

Internationalisering van onderzoek en innovatie

Het onderzoek op onze hogeschool krijgt steeds meer een internationale dimensie.

De kenniscentra en Centres of Expertise werkten in 2017 aan het verstevigen van de internationale contacten. Er zijn internationale netwerken gevormd, die onder meer gericht zijn op het aangaan van strategische partnerschappen en het aanboren van Europese subsidiebronnen. Belangrijke inhoudelijke zwaartepunten hierbij zijn Energie, Healthy Ageing, Innovatie, Ondernemerschap en Excellentie.

Enkele voorbeelden:

- Lectoren van onze hogeschool namen deel aan een bezoek aan het Baskische stadje Mondragón. Hier hebben ze onderzocht of het coöperatieve ondernemen, dat in dit gebied gemeengoed is, ook de regionale economie van de Gebiedscoöperatie Westerkwartier kan versterken.
- De Europese Commissie reikte 'Michelin-sterren' uit voor de beste Healthy Ageing-regio's. Noord-Nederland behaalde – onder aanvoering van Healthy Ageing Network Northern Netherlands (HANNN) – voor de tweede keer de maximale score. Wij zijn een belangrijke partner van het HANNN en hebben mede met het Centre of Expertise Healthy Ageing bijgedragen aan het behalen van deze vier sterren.
- Diverse van onze onderzoekers hebben hun onderzoek in het buitenland gepresenteerd. Zo waren we vertegenwoordigd tijdens conferenties of symposia van:
 - de Swedish Nutrition Foundation
 - the Finnish Sport Association for Persons with Disabilities
 - the European Real Estate Society
 - the European Facility Management Conference
 - the High Technology Small Firms (HTSF) Conference
 - the International Association of People-Environment Studies
 - DEMAND (Dynamics of Energy, Mobility and Demand)
 - the European Society for Clinical Nutrition and Metabolism
 - the International Association of Logopedics and Phoniatics
- Het Energy Transition Centre (EnTranCe) ontving een groot aantal internationale delegaties, onder meer uit Finland, Litouwen, Rusland en Zuid-Korea.
- We acteren actief in diverse Europese netwerken: Energie Expertise Netwerk van de BENELUX, Enterprise Europe Network, Knowledge4Innovation, ERRIN, Nether, EUREC en Dutch Network Brussels.

Innovatie en valorisatie

Hanze Invent

Samen met externe partners ondersteunt Hanze Invent studenten, *schools* en lectoraten bij innovatie en valorisatie. Hanze Invent begeleidt het valorisatietraject, beoordeelt (kennis)producten (onderzoek, stages en afstudeerscripties vanuit *schools*, lectoraten en innovatiewerkplaatsen) op hun innovatie- en valorisatiemogelijkheden en selecteert de meest kansrijke innovaties. Deze innovaties worden begeleid bij de doorontwikkeling tot octrooien en patenten, dan wel tot marktrijpe producten of diensten.

In 2016 heeft een eerste globale inventarisatie binnen onze hogeschool meer dan 100 potentiële innovaties opgeleverd. Hanze Invent onderzoekt deze en begeleidt ze waar mogelijk naar een hoger TRL- of IRL-niveau. Er zijn tien opleidingen geselecteerd die in 2016/2017 het valorisatiepotentieel van stage- en afstudeerscripties gaan beoordelen.

In de eerste ronde *Take-off HBO* (haalbaarheidsstudies naar innovaties door het ministerie van EZ) zijn twee van onze aanvragen gehonoreerd.

Wekelijks geven we een nieuwsbrief uit met nieuws over innovaties en ondernemerschap. Deze wordt verzonden naar 30.000 interne en externe relaties. Er is een goed toegankelijke [website](#) ontwikkeld met het integrale aanbod van Hanze Invent.

Hanze Ontwerpfabriek

De Hanze Ontwerpfabriek helpt teams van studenten, docenten, medewerkers en externe professionals bij het uitwerken van innovatiegerichte vraagstukken. Met creatieve onderzoeksmethoden en door te werken in multidisciplinaire teams, stimuleert de Hanze Ontwerpfabriek een ondernemende houding en kennisuitwisseling. Voor alle activiteiten wordt een 'hands on'-methode gehanteerd.

De Hanze Ontwerpfabriek is in 2016 aangehaakt bij Hanze Invent en helpt innovaties verder te ontwikkelen en naar de markt te brengen.

In 2016 heeft de Hanze Ontwerpfabriek samen met Stafbureau Informatisering en Stafbureau O&O een nieuwe locatie gekregen op de Zernike Campus. Op de nieuwe locatie komen creativiteit en techniek samen, kan geëxperimenteerd worden met digitale mogelijkheden en kunnen in een unieke omgeving prototypes worden ontwikkeld. De Hanze Ontwerpfabriek werkt verder samen met externe partijen zoals Triade, O2G2, Hogeschool Rotterdam, Rijksuniversiteit Groningen, gemeente Groningen, IBM, Noorden Duurzaam, ZIENN en het Festival of Entrepreneurial Learning.

Bedrijfsvoering

Bestuur

Goed bestuur is de basis voor een gezonde bedrijfsvoering. Daarbij hechten wij veel waarde aan medezeggenschap.

Good governance

De governancestructuur is in 2017 niet gewijzigd. Het College van Bestuur onderschrijft de Branchecode goed bestuur hogescholen en heeft de uitwerking daarvan vastgelegd in verschillende bestuurlijke regelingen.

Medezeggenschap

De Hogeschoolmedezeggenschapsraad (HMR) stemde in 2017 in met de begroting en het studentenstatuut. Er was regelmatig overleg met het College van Bestuur over de managementrapportages en diverse beleidsdocumenten.

Strategisch beleid

De HMR heeft in 2017 verschillende gesprekken gevoerd met het College van Bestuur over het strategisch beleid voor de periode 2016-2020. Voorstellen van de raad zijn in het strategisch beleidsplan Vernieuwen in Verbinding verwerkt. Het is een uitdaging nader vorm te geven aan bijvoorbeeld de intentie om eigenaarschap van onderwijs bij de docent-onderzoekers te beleggen. Dit vraagt faciliterend leiderschap en vertrouwen in de professionals en hun professionaliteit. Bovendien vergt dit veranderingen van onderwijsteams. Momenteel worden hiertoe verschillende pilots uitgevoerd. De raad ziet de resultaten van deze pilots en de pilots rond werkdrukvermindering tegemoet.

Medezeggenschapsverkiezingen

In 2017 zijn verkiezingen gehouden voor de personeels- en studentgeledingen van de HMR en de medezeggenschapsraden van de *schools* en de Dienstenraad. Het opkomstpercentage bij de verkiezing van de studentleden voor de HMR was hoger dan ooit: 26,5 procent. Landelijk is dit het hoogste percentage voor verkiezingen van studenten in een medezeggenschapsraad in het hbo. De hoge opkomst was mede te danken aan een actieve campagne van de studentenfracties en de inspanningen van de verkiezingscommissie. Het opkomstpercentage bij het personeel was 35 procent, wat iets lager was dan in 2015. Opnieuw waren er te weinig kandidaten voor de dienstenraad. Hier is nog geen structurele oplossing voor gevonden.

Wet Versterking Bestuurskracht Onderwijsinstellingen

De Wet Versterking Bestuurskracht Onderwijsinstellingen is in het parlement besproken en met diverse amendementen in beide kamers aangenomen. Deze wet heeft de nodige consequenties voor medezeggenschap binnen de hogeschool. De positie van zowel de opleidingscommissie als de medezeggenschapsraad wordt versterkt. De raad is nog met het college in gesprek hoe dit binnen onze hogeschool vorm moet krijgen.

In- en extern overleg

De HMR had verschillende keren contact met de Raad van Toezicht en de centrale medezeggenschapsraden van de andere noordelijke hogescholen. De raad participeert in de landelijke vereniging van medezeggenschapsraden van hogescholen. De raad had ook in 2017 overleg met de bedrijfsarts.

Het dagelijks bestuur van de HMR heeft structureel overleg met de voorzitters van de decentrale medezeggenschapsraden. Het doel van deze bijeenkomsten is elkaar informeren over de stand van zaken binnen de hogeschool en de rol van de medezeggenschapsraden daarbij. In 2017 heeft dit overleg drie keer plaatsgevonden.

Overleg vakorganisaties

Het Overleg Vakorganisaties (OVO) is het overleg tussen het College van Bestuur en de vakorganisaties. Hierin wordt gesproken over zaken die betrekking hebben op de rechtspositie van het personeel van onze hogeschool. Een vertegenwoordiging van de HMR woont de vergaderingen van het OVO als toehoorder bij.

Zie bijlagen Bestuur & organisatie

- [overzicht van HMR-leden](#)

Klachten en beroepszaken

In 2017 kwamen 319 beroepszaken of bezwaarschriften binnen bij het College van Beroep voor Studenten. In 2016 waren dat er 310.

De Commissie van Advies voor Beroep- en Bezwaarschriften voor het personeel kreeg in 2017 één verzoek voorgelegd. Dit heeft geleid tot een advies van de commissie. In 2016 had de commissie twee verzoeken ontvangen.

Bij de Klachtencommissie Ongewenste Omgangsvormen is in 2017 één klacht binnengekomen. Ook in 2016 was er één klacht.

De Commissie Klokkenluidersregeling kreeg in 2017 geen melding binnen. In 2016 is er ook geen klacht binnengekomen.

In 2017 zijn er 44 overige klachten binnengekomen bij het Bureau Klachten en Geschillen. In 2016 waren dat 25.

Bij het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs zijn in 2017 naar aanleiding van uitspraken van het College van Beroep voor Studenten vier personen in beroep gegaan. In 2016 was dit één persoon.

Klachten en Beroepszaken

	2017	2016
College voor Beroep van Studenten	319	310
Commissie van Advies voor Beroep- en Bezwaarschriften	1	2
Klachtencommissie Ongewenste Omgangsvormen	1	1
Commissie Klokkenluidersregeling	-	-
Overige Klachten	44	25
College van Beroep voor het Hoger Onderwijs	4	1

Tabel 6.1: Klachten en Beroepszaken

Bescherming persoonsgegevens

Vanaf 25 mei 2018 moeten we als hogeschool voldoen aan de eisen in de Algemene Verordening Gegevensbescherming. Dat biedt tegelijk een kans om in de onderwijs- en bedrijfsvoeringssystemen de risico's te beperken, de effectiviteit van getroffen maatregelen en standaarden te overwegen, en mogelijke verbeteringen te implementeren.

Het beeld per 1 januari 2018 is dat we nog veel werk moeten verzetten om tijdig de registraties voor onderwijs, onderzoek en bedrijfsvoering gedocumenteerd te hebben. In 2017 zijn we doorgedaan met het bijscholen van Contactpersonen Verantwoorde Informatiehuishouding van alle afdelingen, om te voldoen aan de documentatieplicht van verwerkingen van persoonsgegevens binnen de *schools en* staven. De campagne om het bewustzijn van de risico's te vergroten en een veilige omgang met informatie te bevorderen, richt zich op alle informatie en ict-gebruik, en is een continu proces. Het onderwerp informatieveiligheid zal blijvend onder de aandacht worden gebracht.

Informatiebeveiliging en privacy zijn ook ingebed in de risicoanalyses die opgesteld worden in het kader van Integrale Veiligheid.

Belangrijke externe ontwikkelingen

De aardbevingen die door de gaswinning worden veroorzaakt, bereikten in 2014 de stad Groningen en daarmee ook onze hogeschool. Ons standpunt is dat veiligheid altijd op de eerste plaats komt. We doen er alles aan om de veiligheid voor onze studenten en medewerkers te garanderen.

Aardbevingsbestendige gebouwen

Sinds 2014 onderhandelen we met de NAM, onder meer over de (ver)bouw van de gebouwen rondom de Van OlstToren aan het Zernikeplein 7. De voorbereidingen hiervoor werden eind 2014 stilgelegd om te bekijken of het toenmalige ontwerp aardbevingsbestendig was. Al snel bleek dat er op tal van punten aanpassingen nodig waren. Eind 2017 hebben we over de financiële consequenties hiervan met de NAM overeenstemming bereikt. Dat betekent dat we in het voorjaar van 2018 met de (ver)bouw kunnen starten, vier jaar na de geplande datum.

Ook hebben we overeenstemming bereikt met de Nationaal Coördinator Groningen over het instellen van een nader onderzoek naar de aardbevingsbestendigheid van de meest risicovolle panden van onze hogeschool.

Financieel beleid

Voor een gezonde financiële positie werkt onze hogeschool met een planning-en-controlcyclus per studiejaar. Deze cyclus is beleidsmatig opgezet. Alle ondersteunende processen zijn hierop ingericht en worden vanuit deze gedachte bestuurd.

Dankzij deze cyclus kunnen de onderwijsprocessen en de ondersteunende processen elkaar goed ondersteunen. De cyclus geeft voldoende bouwstenen voor de interne beheersing. Dit, aangevuld met goede financiële managementinformatie, zorgt ervoor dat onze financiële positie gezond blijft.

Financiële positie

Tegelijkertijd met de invoering van het leenstelsel, is door de minister het beroep gedaan op de onderwijsinstellingen om, vooruitlopend op de later vrijkomende middelen, alvast te starten met aanvullende investeringen in onderwijs en onderzoek. De Hanzehogeschool heeft hieraan gehoor gegeven, wat zich vertaalt in de begroting die een bewust tekort laat zien. In de continuïteitsparagraaf is in meer detail weergegeven hoe deze investeringen invloed hebben op de financiële positie van de Hanzehogeschool.

Ons resultaat over 2017 was 3,3 miljoen euro negatief. Het resultaat is daarmee € 3 miljoen positiever dan de begroting, die een tekort van € 6,3 miljoen voorzag. Er zijn enkele belangrijke afwijkingen ten opzichte van de begroting. Er is voor € 9,4 miljoen aan extra baten gerealiseerd, waarbij de Rijksbijdragen € 1,8 miljoen hoger waren dan begroot. De ontvangen collegegelden zijn per saldo € 2,2 miljoen hoger en de ontvangen subsidies € 4,1 miljoen. De personele lasten zijn ten opzichte van de begroting met € 5,8 miljoen overschreden als gevolg van een toename van de pensioenlasten en extra inhuur van derden. Het aantal medewerkers is gestegen van gemiddeld 2.213 in 2016 naar gemiddeld 2.268 in 2017.

Tenslotte is een belangrijke oorzaak dat we sturen op studie jaren en niet op kalenderjaren. De begroting voor 2017 is een technische uitwerking op basis van de studiejaarbegrotingen 2016/2017 en 2017/2018.

Als gevolg van bovenstaand resultaat over 2017 zijn de financiële kengetallen over 2017 gewijzigd. De solvabiliteit (inclusief voorzieningen) bedraagt per 31 december 2017 40% ten opzichte van 2016 47%. De solvabiliteit blijft daarmee boven de signaleringsgrens van OCW van 30%. De liquiditeit is per balansdatum ultimo 2017 gestegen van 37% naar 77%. Belangrijkste oorzaak hiervan is het afsluiten van een nieuwe lening in december 2017. In de jaarrekening wordt verder ingegaan op de cijfers ten opzichte van de begroting 2017.

Financiële risico's

De Hanzehogeschool Groningen maakt gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de organisatie blootstelt aan markt-, rente-, kasstroom-, krediet- en liquiditeitsrisico. Om deze risico's te beheersen heeft de organisatie een beleid inclusief een stelsel van limieten en procedures opgesteld om de risico's van onvoorspelbare ongunstige ontwikkelingen op de financiële markten en daarmee de financiële prestaties van de organisatie te beperken.

De organisatie zet geen afgeleide financiële instrumenten in om risico's te beheersen en maakt geen gebruik van derivaten.

De vorderingen uit hoofde van debiteuren zijn getoetst op inbaarheid en voor zover nodig geacht voorzien. Voor de kredietrisico's inzake de overige vorderingen is geen voorzien opgenomen.

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De organisatie heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

De organisatie loopt geen significante liquiditeits- en kasstroomrisico's.

Treasury

Ons treasurybeleid is vastgelegd in het Treasurystatuut. De doelstelling van het treasurybeleid is het borgen van de financiële continuïteit van de hogeschool en het minimaliseren van de financieringskosten, met behoud van onze financiële autonomie.

Ons treasurybeleid heeft de volgende uitgangspunten:

- We hanteren een zodanige solvabiliteitsratio dat de toegang tot de kapitaalmarkt gewaarborgd is.
- We houden een zodanige omvang van de liquide middelen en de kredietruimte aan dat we steeds aan onze kortetermijn-verplichtingen kunnen voldoen.
- Om de financiële continuïteit te waarborgen, moeten de financiële risico's beheerst worden. Op het gebied van treasury gaat het om rente-, krediet- en valutarisico's.

De treasury is als volgt georganiseerd:

- Het College van Bestuur stelt het treasurybeleid vast en voert het uit.
- Het Treasurycomité adviseert over de hoofdlijnen van treasurybeleid en het vaststellen van kaders.
- De Raad van Toezicht houdt toezicht op het treasurybeleid en autoriseert uitzonderingen.

De verdere treasuryfunctie is binnen het stafbureau Financieel Economische Zaken ondergebracht.

Vanaf 2005 hebben we leningen afgesloten bij het ministerie van Financiën, het zogenaamde schatkistbankieren. Het doel is uiteindelijk zo efficiënt mogelijk te lenen, zodat er weinig overtollige liquiditeiten aanwezig zijn. Hierdoor blijven de rentekosten zo laag mogelijk.

In november 2017 is de Hanzehogeschool bij het Ministerie van Financiën een aanvullende financiering overeengekomen van M€ 43,5 in de vorm van een langlopende lineaire lening met een looptijd tot 2034. De lening is bestemd ter financiering van voorgenomen bouwwerkzaamheden. De eerste tranche van M€ 25 is in december 2017 verstrekt. Door het aangaan van de aanvullende financiering per ultimo 2017, zijn de financieringslasten nog in lijn met 2016. De rentebaten zijn over 2017 cf voorgaand jaar door een lage voorraad van liquide middelen en een blijvend lage rentevergoeding op de uitstaande tegoeden. Gedurende 2017 hadden we geen beleggingen uitstaan. Het beleid voor beleggen en belenen is vastgelegd in het Treasurystatuut en wordt door het Treasurycomité gevolgd.

In 2017 is het Treasurycomité meerdere malen bij elkaar geweest om de liquiditeit van de hogeschool te bespreken.

Huisvesting

In 2017 zijn we gestart met het opstellen van een nieuw strategisch huisvestingsplan, waarbij we de kernwaarden 'ontmoeten' en 'kennisdelen' blijven vasthouden. De noodzaak voor een nieuw strategisch huisvestingsplan is ontstaan doordat we zien dat de eerder verwachte krimp van studentenaantallen op een later moment inzet. Daarnaast wordt er in het onderwijs meer ingezet op praktijkgericht onderzoek. Dit tezamen vraagt een andere benadering van de kwaliteit en de benodigde kwantiteit van onze huisvesting. Het nieuwe plan anticipeert op het in 2017 vastgestelde strategisch plan Vernieuwen in Verbinding.

Verbouw/nieuwbouw Zernikeplein 7

In januari 2017 is het Voorlopig Ontwerp voor de verbouw/nieuwbouw van Zernikeplein 7 vastgesteld. Dit ontwerp vormde de basis voor de verdere ontwikkeling naar het Definitief Ontwerp. Het uitgangspunt is steeds hetzelfde gebleven: een flexibel en duurzaam gebouw. Wel zijn enkele keuzes gemaakt in afwijking van de oorspronkelijke scope. Zo is er meer ingezet op duurzame energie, om tegemoet te komen aan de wens om al onze gebouwen op de Zernike Campus in 2025 van duurzame energie te voorzien. Daarnaast is duidelijk geworden dat niet alle ambities inzake de Foodplaza gehonoreerd kunnen worden. In 2017 zijn de gesprekken met de NAM voortgezet, met als uiteindelijk resultaat een nagenoeg volledig gehonoreerde schadeclaim.

Wiebenga

Eind 2017 is de verbouw/nieuwbouw van het Wiebenga (Petrus Driessenstraat 3) nagenoeg afgerond. De nieuwbouw op het voormalig binnenplein is in de loop van 2017 in gebruik genomen. In het oorspronkelijke gebouw is een nieuw klimaatsysteem geïnstalleerd. Verder is de Wiebengazaal in oude luister hersteld en is er speciaal dubbel glas geplaatst vanwege het monumentale karakter van het pand. Afrondend wordt het buitenterrein opnieuw ingericht.

Prins Claus Conservatorium

In het najaar van 2017 is de verbouw van het Prins Claus Conservatorium (Meeuwerderweg 1) afgerond. Het conservatorium heeft een ingrijpende verbouwing ondergaan. Door de toevoeging van twee voormalige cafés is een toekomst- en aardbevingsbestendig pand ontstaan, met een vloeroppervlak van bijna 2.000 m². In het gebouw is een jazzclub opgenomen, waardoor ook het stadspubliek meer bij het conservatorium betrokken kan worden. Verder is een verbinding gemaakt met het naastgelegen cultuurcentrum De Oosterpoort.

EnTranCe

De ontwikkelingen in en rond de energieproeftuin EnTranCe (Zernikelaan 17) hebben geleid tot een uitbreiding van het daarin gevestigde Zernike Advanced Processing Lab (ZAP 2). Ook is BuildinG is opgeleverd: een testhal voor aardbevingsbestendige en innovatieve bouw.

Energy Academy Europe

In 2017 is verder ingezet op het gebruik van de onderwijsruimtes in het gebouw Energy Academy Europe (Nijenborgh 6), dat eigendom is van de Rijksuniversiteit Groningen.

Zernike Campus

In 2017 is het Definitief Ontwerp voor de herinrichting van de Zernikelaan afgerond. De nieuwe inrichting sluit aan bij het karakter en de omstandigheden van de Zernike Campus: een groene campus, met aandacht voor de vele kruisende verkeerstromen. In het ontwerp is rekening gehouden met ruim 25.000 fietsbewegingen per dag, vele voetgangers en een hoge frequentie van het openbaar vervoer. Rondom de nieuwe Zernikelaan zullen meer bomen en groen het landschappelijke karakter van de Zernike Campus versterken.

Studieplekken Groninger Museum

In 2017 is een pilot gestart met studieplekken in het Groninger Museum. De studieplekken worden door studenten gebruikt gedurende de tentamenperiodes.

Informatievoorziening en informatisering

Aan de hand van de iStrategie 2016-2020 hebben we de projectportfolio Informatievoorziening voor 2017 ingevuld en uitgevoerd. We vernieuwen onze informatievoorziening op het gebied van onderwijs, onderzoek en bedrijfsvoering vanuit een integraal plan van aanpak: Hanze Innovate. Dit plan maakt voor ieder ICT-project duidelijk waarom we het doen, hoe en wanneer we het doen en wat het beoogde resultaat voor de gebruikers is.

Informatiebeveiliging en privacy

Begin 2016 is nieuw beleid voor informatiebeveiliging en privacy vastgesteld voor de periode 2016-2020. Om dit beleid te implementeren, zijn we in 2017 gestart met de inventarisatie en risico analyses van gegevensregistraties, communicatie en bewustwording. Dit willen we mei 2018 voor ingang van de nieuwe wet Algemene Gegevens Verordening afronden.

Activerend onderwijs en studiesucces

Voor het domein Onderwijs helpen we docenten met activerend onderwijs en studiesucces. Hierin richten we ons op de digitale vaardigheden van docenten, de inzet van digitale tools in de lessen en het leerproces van de student. De lessen worden interactiever, met gebruik van online lesmateriaal, gedifferentieerd naar kennis en kunde van de student. We zetten learning analytics in om de voortgang en effecten te meten. In acht opleidingen met verschillende applicaties zijn experimenten gedaan met digitaal inleveren, nakijken en beoordelen. Met het Digitaal Toets Centrum helpen we de docenten om de summatieve toetsen digitaal af te nemen en na te kijken.

Pure

De invoering van het nieuwe systeem Pure voor onderzoeksinformatie en subsidiemanagement is in 2017 afgerond. Dit betekent een eerste stap in het digitaliseren en standaardiseren van de onderzoeksprocessen en een betere profieling van onderzoekers en lectoraten.

Digitaliseren processen

De bedrijfsvoeringsprocessen zijn verder gedigitaliseerd met de implementatie van Employee en Management Self Service en CRM. Vanwege de eisen uit de Selectielijst Hogescholen, zijn we in de diverse applicaties begonnen met het implementeren van archiverings- en vernietigingseisen van documenten.

Nieuw netwerk

De vernieuwing van het ICT-netwerk is eind 2017 bijna afgerond. Het netwerk is robuuster gemaakt, onder andere door belangrijke onderdelen te verdubbelen. Daardoor is de impact van netwerkstoringen sterk verminderd.

Begroting 2017/2018

We werken met een planning-en-controlcyclus op studiejaar en daarmee ook met een begroting op studiejaar. Sinds 2012 is er geen verplichting meer om met een kalenderjaarbegroting te werken. In dit jaarverslag geven we daarom een overzicht van de begroting over het studiejaar 2017/2018.

We kiezen ervoor om extra te investeren in onderwijs- en onderzoekskwaliteit. We realiseren een stijging van het totale budget voor *schools* en het budget per student. Deze investeringen maken we mogelijk door € 1,6 miljoen uit de opgebouwde en € 1,4 miljoen uit de bestemde reserves in te zetten. Daardoor kent deze begroting een tekort van € 3,0 miljoen. Het eigen vermogen van de Hanzehogeschool neemt daardoor af. De ontwikkeling van de solvabiliteit van de HG laat een daling zien, maar blijft ruimschoots boven de norm van 30%.

Het jaar 2017/2018 is het derde jaar waarin we met een tekortbegroting werken. Hiermee komen we ook tegemoet aan de wens van de minister van OCW om, vooruitlopend op gelden vanuit het sociaal leenstelsel, extra te investeren in onderwijs en onderzoek. Vanaf 2018 zullen we extra geld vanuit het sociaal leenstelsel ontvangen, waardoor we op termijn ook weer met een sluitende exploitatiebegroting kunnen werken.

Een belangrijk deel van de investering in onderwijs en onderzoek gaat naar IT-gebonden onderwijskosten. Studenten verlangen op ICT-gebied moderne middelen. Een onderdeel daarvan is blended learning waarin didactiek, ICT en faciliteiten dichterbij elkaar komen. Investeringen in IT zijn dan ook een integraal onderdeel van de innovatie van ons onderwijs en onderzoek en een voorwaarde om de komende jaren onze goede positie in het onderwijsveld te behouden.

Verder wordt in 2017/2018 geïnvesteerd in huisvesting, zoals vastgelegd in het Strategisch Huisvestingsplan. De bouwprojecten van het Prins Claus Conservatorium en het Wiebenga zijn afgerond in 2017. De voorbereidingen voor de nieuw- en verbouw van het Zernikeplein 7 zijn in volle gang, de verwachting is dat in het voorjaar van 2018 een start gemaakt wordt met de bouwwerkzaamheden.

Vergelijking met begroting vorig jaar

De HG besteedt in 2017/2018 € 8,3 miljoen meer dan in 2016/2017. We zetten deze middelen als volgt in:

- we verhogen de budgetten voor *schools* met € 5,6 miljoen. Het budget per student stijgt daardoor met 1,8%. Ook compenseren we daarmee de verwachte loonstijging vanuit de cao grotendeels;
- we reserveren € 2,0 miljoen voor het nieuwe strategische fonds, voor het realiseren van strategisch beleid;
- we verhogen de budgetten voor staven en HG-Algemeen met € 1,8 miljoen, deels voor looncompensatie en deels voor dekking van autonome stijgingen (onder andere afschrijvingen van gebouwen door uitvoering van het strategisch huisvestingsplan en afschrijvingen van IT-investeringen);
- we verlagen de CSBR met € 1,2 miljoen voor financiering van lopende projecten. Voor nieuwe strategische projecten is het nieuwe strategische fonds bestemd.

Overzicht verantwoording bestuurskosten en declaraties CvB-leden

	CvB gezamenlijk	H.J. Pijlman	P. van der Wijk	L.J.M. Verhofstad	Totaal
Overige kosten	5.549	1.167	195	195	7.107
Reis- en verblijfkosten binnenland	-	1.404	1.039	1.094	3.537
Reis- en verblijfkosten buitenland	6.570	1.950	3.407	8.008	19.935
Representatiekosten	11.233	904	-	162	12.299
Totaal	23.353	5.425	4.641	9.459	42.878

Toelichting:

De verantwoording opgesteld conform Handreiking bestuurskosten declaraties 2016, welke vanuit de Vereniging Hogescholen is opgesteld en aan de minister van OCW aangeboden. Medio december 2016 heeft de minister de handreiking akkoord bevonden. Voor de Hanzehogeschool betekent de nieuwe regelgeving dat, naast de verantwoording van deze declaraties conform de "enge" definitie tm 2015, vanaf 2016 tevens de kosten via de creditcard alsmede de facturen die door de Hanzehogeschool zijn betaald worden verantwoord.

De vermeldde bedragen hebben betrekking op declaraties ingediend gedurende het kalenderjaar 2017 danwel facturen die rechtstreeks door de Stichting Hanzehogeschoo aan een leverancier van goederen of diensten zijn vergoed en de uitgaven die via een creditcard lopen.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen bestuurskosten en organisatiekosten. Bij bestuurskosten gaat het om de kosten die direct aan de uitoefening van de bestuurstaak door de bestuurders gebonden zijn. Organiseatiekosten omvatten alle kosten die voortvloeien uit de reguliere bedrijfsvoering van de organisatie. Indien kosten door twee of drie bestuurders gezamenlijk worden gemaakt worden deze in de kolom "CvB gezamenlijk" verantwoord. Daar waar de betreffende kosten betrekking hebben op meerdere personen/afdelingen, wordt enkel het college-deel verantwoord.

Continuïteit

In deze paragraaf geven wij weer hoe de hogeschool omgaat met de financiële gevolgen van het gevoerde en te voeren beleid. Daarmee geven wij ook inzicht in het verwachte exploitatieresultaat in de komende jaren en de ontwikkeling van onze vermogenspositie.

Kengetallen	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Studentenaantallen (bekostigd)						
- Eerste instroom	7.790	7.977	7.554	7.521	7.434	7.258
- Ingeschreven studenten	29.087	30.115	30.317	30.415	30.458	30.089
Personele bezetting (fte)						
- Management/ directie	29	30	30	30	30	30
- Onderwijzend personeel	1.509	1.562	1.573	1.578	1.580	1.561
- Overige medewerkers	764	791	796	799	800	790

Tabel 6.2: Verwachte kengetallen studenten en personele bezetting, 2017-2022

Studentenaantallen

Eind 2017 hebben we onze prognose voor de studentenaantallen bepaald. We verwachten dat de bekostigde instroom in 2018 verder zal stijgen tot circa 7.200 studenten. Voor de langere termijn gaan we uit van een daling van de instroom tot rond de 6.600 in 2022. Daarbij hebben we rekening gehouden met de CBS-prognose dat de bevolkingsomvang (met name in de categorie 15- tot 25-jarigen) in Noord-Nederland gaat dalen. Verder gaan we uit van een gelijkblijvend marktaandeel. De afname van de instroom zal leiden tot een lager totaal aantal studenten. We verwachten dat dit cijfer zich de komende jaren beweegt rond de 30.000. Daarbij houden we rekening met de trends met betrekking tot uitval en diplomering. We hebben geen rekening gehouden met effecten van landelijke ontwikkelingen op het gebied van studiefinanciering (bijvoorbeeld de halvering van collegegeld voor eerstejaars studenten hoger onderwijs), begrotingsbeleid en dergelijke.

Personele bezetting

De kengetallen van de personele bezetting van 2017 zijn gerealiseerde waarden. Op basis van de meerjarenontwikkeling van de personele lasten hebben we een inschatting gemaakt van het personele verloop in de jaren daarna.

Meerjarenbegroting

Balans (in k€)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Activa						
<i>Vaste Activa</i>						
Immateriële vaste activa	4.162	4.161	3.710	3.357	3.131	3.009
Materiële vaste activa	128.515	127.663	136.358	138.017	145.455	143.336
Financiële activa	338	281	224	167	110	53
	133.015	132.105	140.292	141.541	148.696	146.398
<i>Vlottende activa</i>						
Voorraden	387	390	390	390	390	390
Onderhanden werk	-	-	-	-	-	-
Vorderingen	9.202	6.301	6.301	6.301	6.301	6.301
Liquide middelen	36.424	45.196	52.657	41.680	36.573	36.796
	46.013	51.887	59.347	48.371	43.264	43.486
Totaal Activa	179.028	183.992	199.640	189.912	191.960	189.885
Passiva						
<i>Eigen vermogen</i>						
Eigenvermogen (publiek)	61.364	62.064	65.308	68.189	72.332	72.633
Eigenvermogen (privaat)	4.360	4.460	4.560	4.660	4.910	5.160
	65.724	66.524	69.868	72.849	77.242	77.793
<i>Vreemd vermogen</i>						
Voorzieningen	5.699	6.099	6.499	6.499	6.499	6.449
Langlopende schulden	48.000	55.000	53.647	50.743	47.840	44.937
Onderhanden werk	3.889	-	-	-	-	-
Kortlopende schulden	55.715	56.370	69.626	59.821	60.380	60.657
	113.303	117.469	129.772	117.063	114.719	112.093
Totaal Passiva	179.028	183.993	199.640	189.912	191.960	189.885

De komende jaren investeren we fors in materiële vaste activa. In de periode 2018-2022 geven we circa 75 miljoen euro uit aan huisvesting. Dit is exclusief de extra investeringen als gevolg van het aardbevingsbestendig maken van gebouwen, waarvoor we een vergoeding van de NAM ontvangen. Door de toenemende digitalisering van onderwijs en onderzoek zullen we in de periode 2018-2022 ook circa 30 miljoen euro investeren in inventaris, apparatuur en software. Het gaat daarbij zowel om vervanging als om uitbreiding.

In de periode 2018-2022 neemt het eigen vermogen licht toe. In totaal begroten we over deze periode een overschot van 12 miljoen euro. Onze solvabiliteit, de verhouding tussen het eigen en totaal vermogen, stijgt hiermee van 0,35 naar 0,42. Hiermee blijven we boven de 'hbo-minimumnorm' van 0,30.

Ook het privaat vermogen neemt licht toe als gevolg van verwachte groei van winst op contractactiviteiten. Met het programma HanzePro zetten we de komende jaren in op het vergroten van ons aanbod van onderwijs voor werkenden, zowel in de vorm van contractactiviteit als deeltijdonderwijs.

Het niveau van de voorzieningen neemt naar verwachting nog toe, met name als gevolg van de invoering van de regeling duurzame inzetbaarheid.

Onder de langlopende schulden zijn de langlopende leningen bij het ministerie van Financiën opgenomen. Dit betreft de twee lopende leningen van respectievelijk 10 en 13 miljoen euro, die in december 2020 en december 2025 moeten worden afgelost, en de in 2017 nieuw verstrekte lening van 44 miljoen euro ten behoeve van de investeringen in huisvesting. Deze laatste lening wordt in gedeelten opgenomen, de eerste tranche in 2017, en met ingang van 2020 lineair in 15 jaar afgelost.

Staat van baten en lasten (in K€)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Baten						
Rijksbijdrage OCW	178.732	189.638	197.303	198.861	205.328	207.170
Collegegelden	55.712	55.370	56.229	56.697	57.214	57.241
Werk voor derden	4.963	4.963	4.963	4.963	4.963	4.963
Overige baten	18.719	18.719	18.719	18.719	18.719	18.719
	258.126	268.689	277.213	279.240	286.224	288.092
Personele lasten						
Lonen en salarissen	178.573	180.748	185.075	187.393	193.463	198.225
Overige personele lasten	20.967	25.392	25.607	25.444	25.785	26.054
	199.540	206.140	210.682	212.837	219.247	224.279
Materiële lasten						
Afschrijvingen	16.736	16.551	18.039	18.200	18.182	19.230
Huisvestingslasten	16.137	16.012	15.962	15.962	15.612	15.262
Inventaris, apparatuur en leermiddelen	7.524	7.474	7.424	7.374	7.324	7.324
Administratie- en beheerslasten	12.919	12.919	12.919	12.919	12.919	12.919
Overige lasten	8.613	8.793	8.842	8.968	8.547	8.527
	61.929	61.749	63.186	63.423	62.584	63.262
Exploitatieresultaat	-3.343	800	3.344	2.981	4.393	551

In de afgelopen jaren hebben we extra geld ingezet om te investeren in de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. In de afgelopen jaren heeft dit tot exploitatietekorten geleid. Met behulp van de extra middelen die vanaf 2018 vrijkomen als gevolg van de invoering van het studievoorschot, werken we vanaf dan weer met een sluitende exploitatie.

Bij de baten is de verwachte ontwikkeling van de rijksbijdrage OCW gebaseerd op de nu bekende ontwikkelingen van studentenaantallen en macro-ontwikkelingen van het beschikbare budget voor het hoger onderwijs. De hoogte van de post collegegelden is gebaseerd op de geprognosticeerde ontwikkeling van de studentenaantallen.

Qua lasten hebben we bij de personele lasten, de huisvestingslasten en de overige lasten rekening gehouden met de extra kosten gerelateerd aan de extra investeringen in kwaliteit en deskundigheid van het personeel, de extra exploitatielasten die betrekking hebben op het strategisch huisvestingsplan en de investeringen in IT-projecten.

Risicobeheersing

Risicoanalyse is belangrijk bij het versterken van de interne sturing en beheersing. Het bestuur bewaakt de risico's op bestuurlijk niveau. Besloten is om vanaf 2017 de gestructureerde risicoaanpak meer aan te laten sluiten bij de planning- en control cyclus. Het College van Bestuur bespreekt vervolgens met de Audit Commissie de effecten van de maatregelen op de relevante risico's, zoals aardbevingen. Het College van Bestuur heeft besloten bij de risicobeheersing de tweede lijn te versterken en de pilot van de derde lijn (Interne Audit Dienst) voorlopig niet verder door te zetten. De adviesrol die wordt toegedicht aan een Interne Audit Dienst is opgenomen in het takenpakket van de tweede lijn.

Aardbevingsbestendigheid

In de balans van eind 2017 is ons vastgoed opgenomen voor een boekwaarde van 83 miljoen euro. We gaan er vanuit dat alle vormen van schade als gevolg van de aardbevingen vergoed worden door de NAM: dit is een continu onderwerp van gesprek met betrokken partijen, waaronder de NAM. In de waardering van het vastgoed per 31 december 2017 hebben we geen rekening gehouden met een impairment vanwege aardbevingsschade. Dit is nu niet aan de orde.

Risico's

De aardbevingen hebben de volgende risico's voor de waardering van ons vastgoed en de toekomstige bedrijfsvoering.

Vastgoed

- Risico op afnemende leegwaarde doordat het sentiment over de bewoonbaarheid van de omgeving verandert (waardeschade). Dit is in aanvulling op de demografische ontwikkelingen in de regio.
- Risico van directe fysieke schade aan het vastgoed (herstelschade).
- Risico van verplichtingen tot het versterken van het vastgoed om deze aardbevingsbestendig te maken, in lijn met de Nederlandse Praktijkrichtlijn voor aardbevingsbestendig bouwen (versterkingsschade).
- Risico van hogere bouwkosten voor nieuwbouwprojecten, zonder dat hier extra baten tegenover staan (bouwschade).

Bedrijfsvoering

- Risico van extra kosten door verhoogde aandacht of extra te leveren inspanningen voor de exploitatie van het vastgoed en/of in de contacten met huurders, belanghebbenden, overheid en projectontwikkeling;
- Risico van aansprakelijkheid bij persoonlijke ongelukken als gevolg van aardbevingsschade.
- Risico van kosten om schade te beperken of voor noodvoorzieningen.
- Risico van extra financieringskosten doordat we de kosten van reparaties of van schadebeperking moeten betalen voordat we de vergoeding hiervoor ontvangen.

Wij voeren continu fysieke inspecties uit om mogelijke schades aan ons vastgoed te inventariseren. In principe worden herstel- en versterkingsschades direct door de NAM afgehandeld. Dit zou voor ons niet tot verdere kosten en uitgaande kasstromen moeten leiden. We hebben verder beoordeeld of we financieel in staat zijn om de gevolgen van de aardbevingsschade op te vangen, ervan uitgaande dat we eerst kosten moeten maken als gevolg van schadeherstel en -beperking en extra kosten in de bedrijfsvoering, voordat we de vergoedingen ontvangen. Naar de mening van het bestuur, met de kennis per balansdatum, is er geen aanleiding om te veronderstellen dat we hier niet toe in staat zijn. Een mogelijk lagere waardering van het vastgoed heeft geen direct effect op de leningsvoorwaarden en leidt niet tot directe opeisbaarheid van de financiering. We schatten dit risico voor de continuïteit op dit moment als laag in.

Helderheid

In het kader van de notitie Helderheid en de aanvulling daarop zijn een aantal extra gegevens opgenomen in dit jaarverslag. We onderschrijven onze verantwoordelijkheden zoals beschreven in de notitie.

Hieronder gaan we kort in op de negen thema's die in de notitie helderheid voorkomen. Een deel hiervan is elders in dit jaarverslag al besproken. Voor de volledigheid gaan we hier op alle negen thema's in:

- Thema 1: Uitbesteding
- Thema 2: Investeren van publieke middelen in private activiteiten
- Thema 3: Het verlenen van vrijstellingen
- Thema 4: Bekostiging van buitenlandse studenten
- Thema 5: Collegegeld niet betaald door student zelf
- Thema 6: Studenten volgen modules van opleidingen
- Thema 7: De student volgt een andere opleiding dan waarvoor hij is ingeschreven
- Thema 8: Bekostiging van maatwerktrajecten
- Thema 9: Bekostiging van het kunstonderwijs

Uitbesteding

Binnen het initieel onderwijs worden alle opleidingen door ons zelf of onder onze verantwoordelijkheid verzorgd. Op diverse fronten werken we samen met andere hogescholen, universiteiten en organisaties, maar daarbij is geen sprake van uitbesteding.

Investing in private activiteiten

De rijksbijdrage van het ministerie van OCW en het collegegeld van de studenten wordt besteed aan het onderwijs en de ondersteunende activiteiten. Daarnaast is er sprake van een 'derde geldstroom'. Deze bestaat uit de financiële bijdragen van bedrijven, instellingen en cursisten voor contractonderzoek en -onderwijs. We vinden het belangrijk om deze contractactiviteiten aan te bieden, zodat we als kennisinstituut nauwe relaties kunnen onderhouden met het werk- en beroepenveld. Het bevordert de kennisuitwisseling en innovatie en daarmee de kwaliteit van het onderwijs.

Sinds 2012 voeren we contractactiviteiten uit onder de naam Hanzehogeschool Groningen Professionals en Bedrijven. Binnen de financiële vastlegging hebben we de scheiding tussen publiek en privaat voldoende gewaarborgd. De derde geldstroom is de financieringsbron van de contractactiviteiten waarbij deze activiteiten kostenneutraal moeten worden uitgevoerd. Het totaalresultaat van de private activiteiten over 2017 is met 0,6 miljoen positief. Per saldo is het private deel van het eigen vermogen per eind 2017 4,4 miljoen euro positief. Binnen de contractactiviteiten hebben gedurende 2017 geen investeringen plaatsgevonden.

We hebben een budget voor sponsoring en aanverwante activiteiten, zoals bijdragen aan jubilea en giften aan instanties en goede doelen. Daarmee ondersteunen we regionale en maatschappelijke activiteiten, evenals activiteiten waaraan we zelf deelnemen. In 2017 hebben we circa 150.000 euro besteed, onder andere aan de Stichting Keiweek (29.000 euro), het Confucius Instituut (30.000 euro) en het Peter de Grote Festival (25.000 euro).

Het verlenen van vrijstellingen

In de Onderwijs- en examenregeling hebben we beschreven hoe een student de examencommissie kan verzoeken vrijstelling te verlenen voor het afleggen van een toets. Dat kan op grond van een toets die de student buiten onze opleiding met goed gevolg heeft afgelegd of op grond van kennis, inzicht en vaardigheden die de student buiten de opleiding heeft opgedaan. De examencommissie doet hiernaar een objectief onderzoek en stelt hiervan een verslag op. De examencommissie registreert de vrijstellingen die zij verleent.

Bekostiging van buitenlandse studenten

Dit onderwerp is bij ons niet van toepassing.

Collegegeld niet betaald door student zelf

In 2017 volgden 15 van onze medewerkers met een vast dienstverband een bekostigde opleiding binnen de eigen organisatie.

Conform de regelingen van het Profileringsfonds (WHW art 7.51), kunnen studenten die als gevolg van persoonlijke problemen studievertraging hebben opgelopen, bij het bestuur van het Profileringsfonds een aanvraag indienen voor een financiële vergoeding.

Studenten volgen modules van opleidingen

Onze hogeschool neemt deel aan Kies op Maat. Dit is een samenwerkingsplatform van hbo- en wo-instellingen dat studenten de mogelijkheid biedt om delen van hun opleiding bij een andere instelling te volgen. Voor de studenten zijn hieraan geen extra kosten verbonden. Zij nemen hieraan deel op basis van een Bewijs Betaald Collegegeld. De instellingen verrekenen onderling de kosten van deelname op basis van een vastgestelde prijs per EC. Het gaat hier als het ware om uitbesteed onderwijs; de student rondt de opleiding bij de eigen instelling af.

De student volgt een andere opleiding dan waarvoor hij is ingeschreven

Dit onderwerp is bij ons niet van toepassing.

Maatwerktrajecten

Als kennisinstelling worden wij door organisaties ingeschakeld om hun medewerkers verder op te leiden of bij te scholen. In de afgelopen jaren hebben we met een aantal organisaties overeenkomsten afgesloten. Hun medewerkers worden als student ingeschreven, al dan niet met extra faciliteiten. De werkgever voldoet het collegegeld. Met het UMCG hebben we een overeenkomst gesloten over het aanbieden van de opleidingen hbo-V3 en 4. Hieraan nemen in 2017/2018 in totaal 37 studenten deel.

Bekostiging van het kunstonderwijs

Voor het sectorplan Kunsten is op landelijk niveau onderzoek gedaan naar de bekostiging van kunstvakopleidingen. De landelijke afspraken worden zo veel mogelijk intern gevolgd en vertaald naar de budgetten van de kunstvakopleidingen binnen de Hanzehogeschool Groningen.

Personeel

Aan het eind van 2017 hadden we 3.323 medewerkers in dienst, die gezamenlijk 2.299 arbeidsplaatsen (fte) bezetten.

Formatie

Personeelsaantallen

Het aantal personeelsleden is in het verslagjaar met 43 gestegen. Het aantal fte is in 2017 met 47 toegenomen. De grotere toename in fte dan in personeelsleden is te verklaren door tijdelijke uitbreidingen.

20 medewerkers (5,3 fte) zijn ingezet voor de sportvoorzieningen voor studenten en personeel van de Rijksuniversiteit Groningen en onze hogeschool. Deze medewerkers zijn formeel in dienst van de hogeschool.

Personeel

Personeel	2017	%	2016	2015
Totaal aantal medewerkers	3.323		3.280	3.131
Mannen	1.429	43%	1.409	1.345
Vrouwen	1.894	57%	1.871	1.786
Totaal aantal arbeidsplaatsen (fte)	2.299		2.252	2.187
Leeftijdsopbouw				
24 jaar en jonger	160	5%	180	161
25 t/m 34 jaar	439	13%	460	443
35 t/m 44 jaar	780	23%	750	736
45 t/m 54 jaar	1.032	31%	1.022	983
55 t/m 64 jaar	846	25%	822	777
65 jaar en ouder	66	2%	46	31

Tabel 6.3: Kengetallen personeel, 2015-2017

Vaste en tijdelijke formatie

Eind 2017 was 79 procent van de arbeidsplaatsen vast en 21 procent tijdelijk. Daarmee is de tijdelijke formatie ten opzichte van vorig jaar gestegen (eind 2016 was dit 15 procent).

In- en uitstroom

We hebben in het verslagjaar 704 medewerkers in dienst genomen. De instroom komt daarmee op 21 procent. Daar staat tegenover dat 677 medewerkers uit dienst zijn getreden. De uitstroom bedraagt daarmee 20 procent. Tabel 6.4 laat zien om welke redenen het dienstverband is beëindigd.

Reden einde dienstverband	2017		2016
	Aantal	%	Aantal
Einde contract	565	83%	553
Op eigen verzoek	58	9%	85
(keuze-)Pensioen	34	5%	25
Wederzijds goedvinden	14	2%	10
Overleden	2	0%	4
Initiatief werkgever	0	0%	0
Blijvende arbeidsongeschiktheid	3	0%	3
Overig	1	0%	0
Tijdens proeftijd	0	0%	0
Eindtotaal	677	100%	680

Tabel 6.4: Reden einde dienstverband, 2017

Diversiteit

Het percentage vrouwelijke werknemers is gelijk gebleven ten opzichte van vorig jaar (57 procent). Bij 15 van de in totaal 25 organisatieonderdelen zijn vrouwen in de meerderheid. Er zijn 97 vrouwelijke medewerkers in leidinggevende functies op het niveau van schaal 13 en hoger. Het percentage vrouwen in leidinggevende posities is daarmee 58 procent, dit is een daling ten opzichte van de 61 procent van vorig jaar.

Recruitment

Gepubliceerde vacatures

In 2017 hebben we in totaal 151 vacatures gepubliceerd, met een totale maximale omvang van 144,80 fte. Van deze vacatures zijn 69 intern gepubliceerd. 18 van deze vacatures zijn ná de interne ronde ook extern gepubliceerd (via Hanze.nl-publiek, Noorderlink.nl en Werkenbijhogescholen.nl). 100 vacatures zijn direct extern gepubliceerd, waarbij onze medewerkers hun voorrangspositie behielden.

Vervulde vacatures

In 2017 zijn in totaal 132 vacatures vervuld. 46 van deze vacatures zijn intern vervuld, 86 extern.

Benoemde sollicitanten

In 2017 zijn in totaal 163 sollicitanten benoemd op onze vacatures. Het ging om 49 interne sollicitanten (in loondienst van de Hanzehogeschool), 18 semi-externe sollicitanten (werkzaam bij een Noorderlink-organisatie) en 96 externe sollicitanten.

Wervingskanalen

In 2017 hebben in totaal 2.490 sollicitanten online gereageerd op een vacature bij de Hanzehogeschool. Daarvan zagen 764 sollicitanten (31%) de vacature als eerste op Hanze.nl (ingelogd en publiek). 734 sollicitanten (30%) zagen de vacature als eerste op de website van Noorderlink. De overige 430 sollicitanten hebben de vacature voor het eerst gezien via een ander wervingskanaal (17%), waaronder Indeed.

Professionalisering

Professionaliseringsplan

Lag in het professionaliseringplan 2014-2016 de nadruk op individuele ontwikkeling, nu richten we ons meer op de ontwikkeling van en in teams. Dit is beschreven in de beleidsnotitie *Doorgaande professionalisering van teams bij de Hanzehogeschool* (2016).

In de afgelopen jaren is veel energie gestoken in de basiskwalificatie van docenten op de onderdelen Basis-kwalificatie examineren, Basis-didactische bekwaamheid, onderzoeksvaardigheden én mastertrajecten. In de meeste *schools* is met aanvang van het studiejaar 2018/2019 deze basis op orde. Daardoor is er minder tijd en energie nodig voor scholing op bovenstaande onderwerpen. Dit betekent natuurlijk niet dat de professionalisering van docenten stopt. Binnen een lerende organisatie die onze hogeschool wil zijn, is leren een vanzelfsprekend onderdeel binnen elk organisatieonderdeel. De lerende cultuur is een gezamenlijk gedachtengoed van 'betekenis geven'.

Het nieuwe strategisch plan *Vernieuwen in Verbinding*, en de daarvan afgeleide strategische plannen voor de *schools*, hebben richting gegeven aan de ontwikkeling en doorgaande professionalisering van docenten. Er is nu meer focus op (team)leren en ontwikkelen binnen de doelen die gebaseerd zijn op de vervlechting van onderwijs, onderzoek en ondernemerschap.

De handreiking *Doorgaande professionalisering* richt zich op docenten, maar is ook richtinggevend voor leidinggevend en OBP-medewerkers.

Intern opleidingsaanbod

Hanze PL Academy bundelt en presenteert voor medewerkers het complete aanbod aan cursussen, trainingen, workshops en ontwikkeltrajecten.

In 2017 is een organisatiestructuur ontwikkeld voor de Hanze PL Academy die uitgaat van thema's, doelgroepen en leerlijnen.

Verder hebben we een richtinggevende notitie geschreven voor leiderschapsontwikkeling binnen onze hogeschool.

We hebben besloten te stoppen met de centrale financiering van masterscholing van docenten, omdat de doelstellingen op dit punt zijn behaald.

In het voorjaar van 2017 hebben we een richtinggevende notitie geschreven over Onboarding, het inwerkprogramma voor nieuwe medewerkers. Ook hebben we een uitvoeringsdocument gemaakt waarin de doelgroepen zijn geïdentificeerd.

Professionaliseringsactiviteiten

Alle medewerkers

Kijkopjeloopbaandag

In 2017 hebben we opnieuw deelgenomen aan de jaarlijkse Kijkopjeloopbaandag, georganiseerd door Noorderlink. Deze dag is bedoeld voor professionals die zich willen verdiepen in hun loopbaanontwikkeling. Het thema dit jaar was: *De toekomst van jouw werk*. Van onze hogeschool hebben 19 medewerkers meegedaan.

Project Buiten

In 2017 zijn we aangehaakt bij het platform *Project Buiten*. Op dit online platform kunnen professionals een uitdagend project of een meeloopstage vinden bij de eigen of een andere deelnemende hogeschool. De bedoeling hiervan is professionals mogelijkheden en kansen te geven hun talenten te onderzoeken en verder te ontwikkelen. Op onze website is hiertoe een portal opengesteld waar uitdagende, tijdelijke projecten (betaald) en stages (onbetaald) worden aangeboden, zowel op onze hogeschool als op de andere hogescholen. Via een aankondiging op de nieuwspagina zijn al onze medewerkers hierop attent gemaakt. Op dit moment bieden we vier stages aan, een uitbreiding van dit aantal is in ontwikkeling.

Eindevaluatie Profileer mij (pilot carrière check)

Tot 1 augustus 2017 hebben 24 deelnemers een carrièrecheck gedaan in de pilot *Profileer mij*. Dit instrument heeft het zelfinzicht van de deelnemers verhoogd, heeft geholpen bij het formuleren van ontwikkeldoelen en heeft een zeer grote bijdrage geleverd aan het gericht zoeken en vinden van een andere functie of andere taken binnen de eigen functie (jobcrafting). Doel van de pilot was het ondersteunen van de mobilityboards. Op basis van de eindevaluatie wordt de pilot niet gecontinueerd. Wel heeft de pilot geleid tot een nieuwe training *Let your talent grow*, die binnen de Hanze PL Academy wordt aangeboden.

Cambridge English

In 2017 hebben 50 medewerkers de cursus Cambridge English gedaan.

Kwalitatieve analyse

Zeven medewerkers hebben in 2017 deelgenomen aan de scholing *Kwalitatieve analyse*.

Onderwijsgeevenden

Basiskwalificatie

In 2017 hebben 50 docenten de training Basis-didactische bekwaamheid gedaan. 243 docenten hebben de training Basis-kwalificatie examineren (BKE) afgerond. Dit is het laatste jaar dat wij deze training hebben gefaciliteerd. Sinds 1 augustus 2017 is de BKE extern belegd.

Klaar voor de start

Klaar voor de start is het introductieprogramma voor startende docenten, dat wij tweemaal per jaar aanbieden. In februari 2017 waren er 23 deelnemers, in september 2017 waren dat er twaalf.

Masterscholing docenten (opleidingsfonds)

Voor docenten wordt vanuit het Hanzehogeschool Groningen Opleidingsfonds sinds schooljaar 2008/2009 budget beschikbaar gesteld voor het volgen van een masteropleiding. Hier komt na schooljaar 2017/2018 een einde aan. In schooljaar 2016/2017 is de laatste groep docenten gestart met een masteropleiding die (deels) wordt gefaciliteerd vanuit het opleidingsfonds. Docenten kunnen ook een Lerarenbeurs aanvragen bij DUO. Sinds de start van het opleidingsfonds in 2008/2009 hebben 231 docenten hun masterdiploma behaald, waarvan 62 docenten de master Pedagogiek (MEd). 73 docenten zijn nog bezig met de masteropleiding.

Promoties

We stimuleren onze docenten om onderzoek te doen. Op 31 december 2017 waren in totaal 108 medewerkers bezig met promotieonderzoek. Promotietrajecten passen in de onderzoeksprogramma's van de lectoraten en kenniscentra en sluiten aan op onze zwaartepunten. Ongeveer de helft van onze promovendi wordt begeleid door een promotor van de Rijksuniversiteit Groningen.

Jaarlijks kunnen structureel tien medewerkers een beroep doen op een interne subsidieregeling, die hen in staat stelt om gedurende vier jaar twee dagen per week aan een promotieonderzoek te werken. In 2017 maakten 79 medewerkers hier gebruik van. In 2017 zijn vijf medewerkers die gebruik maken van deze subsidieregeling gepromoveerd.

Jonge, talentvolle onderzoekers bieden we de gelegenheid om te promoveren door middel van een arbeidsovereenkomst voor de duur van het promotieonderzoek. De intentie hierbij is dat zij na hun promotie doorstromen naar een onderwijsfunctie. In 2017 maakten hiervan dertien jonge onderzoekers gebruik.

Ook zijn er medewerkers die externe financiering ontvangen voor hun promotieonderzoek. In 2017 hadden we hiervan zestien promovendi in beeld.

Internationalisering

In september 2017 is vanuit het strategisch fonds financiering toegekend aan een project dat vorm en inhoud gaat geven aan deskundigheidsbevordering op het onderwerp Internationalisering. In het najaar is het project Expertisecentrum Internationalisering van start gegaan.

Leidinggevenden

Het programma Vevio, thema: Lerende Organisatie

We hebben een workshop verzorgd over het thema De Lerende Organisatie voor het gehele management van de hogeschool. Doel van de workshop is het toepassen en doorleven van de leerprincipes van de lerende organisatie.

Onboarding

In het najaar van 2017 hebben we een vernieuwd inwerkprogramma ingevoerd voor startende leidinggevenden en programmamanagers. Vijftien deelnemers (elf actief, vier meelezend) hebben geparticipeerd in een programma van zes dagdelen. Het programma bestond uit kennisoverdracht, praktische handreikingen over werken met hogeschoolbrede systemen en intervisie over de dagelijkse praktijk. Op basis van de evaluatie en deelnemerservaringen hebben we plannen ontwikkeld om het programma meer *blended* te maken en meer onafhankelijk van plaats en tijd.

Handboek

Het Handboek werkwijze Hanzehogeschool Groningen bevat informatie over de werkwijze van onze hogeschool. Het is bedoeld voor (nieuwe) leidinggevenden en adviseurs, voor medezeggenschapsraden en opleidingscommissies, maar kan ook voor andere medewerkers nuttig zijn wanneer zij specifieke informatie zoeken over 'hoe iets binnen onze hogeschool werkt'. De inhoud van dit handboek wordt jaarlijks in september bijgewerkt.

Hanzehogeschool Leiderschapsprogramma

We hebben een nieuw leiderschapsprogramma ontwikkeld dat aansluit bij de ambities en doelen van het strategisch plan *Vernieuwing in Verbinding*. Een uitdagende doelstelling in het strategisch plan is te komen tot een professionele leergemeenschap. Hiervoor is verbindend leiderschap gewenst. Dat vraagt van de leidinggevenden lef om in het nieuwe en onbekende te stappen, reflectie op eigen handelen en het ontwikkelen van (nieuwe) vaardigheden. Ook zullen we zich meer moeten toerusten om te sturen op de gewenste ontwikkeling van hun medewerkers en teams.

Het programma is via een *bottum-up*-benadering tot stand gekomen. Leidinggevenden hebben de uitgangspunten van het programma vastgesteld. Het programma kent drie leerroutes, met cross-overs:

1. cultuurinterventies vanuit twee prototypes in de vorm van innovatieve learninglabs;
2. een cafetariamodel met een aanbod van proeverijen, workshops en trainingen;
3. masterclasses.

Het geheel is digitaal ingebed in Blackboard. Dit digitale leerplatform faciliteert de leerroutes en biedt bij elk leertraject een aanbod van literatuur en beeldmateriaal.

In het najaar van 2017 hebben bijna 100 medewerkers (voornamelijk teamleiders) deelgenomen aan onderdelen van het Hanzehogeschool Leiderschapsprogramma. Alle deelnemers waren zeer positief over de verschillende onderdelen ervan.

Ondersteunend Personeel

OBP Leerlijn 21st-century skills

Er is een start gemaakt met het ontwerpen van een professionaliseringstraject voor ondersteunend personeel, en het creëren van draagvlak hiervoor. Het traject richt op *21st-century skills*, met de focus op digitaal vaardig.

Overige doelgroepen

Taalstages

Samen met de gemeente Groningen, Noorderpoort en Alfa-college hebben we in 2017 een convenant gesloten over taalstageplekken. Elk jaar gaan we binnen onze hogeschool ten minste aan vijf statushouders een taalstageplek aanbieden. In 2017 zijn zes stages gestart. Ook is er een intervisiegroep van taalstagebegeleiders van start gegaan. Met de convenantpartijen voeren we regulier overleg.

WW/BW

In 2017 hebben in totaal 37 ex-medewerkers een WW-uitkering aangevraagd. Op 31 december 2017 ontvingen 26 ex-medewerkers nog een WW-uitkering.

Participatie MVO

Onze hogeschool voldoet ruimschoots aan de aantallen afspraakbanen die zijn vastgesteld in de Participatiewet. Op 1 december 2017 werken er vijftien medewerkers met 0,7 fte op afspraakbanen, waarvan twee medewerkers in vaste dienst. Daarnaast hebben in 2017 tien medewerkers met een doelgroepregistratie bij ons gewerkt. Hiervan zijn vier medewerkers dit jaar uit dienst gegaan. Van de overige zes medewerkers hebben drie een vast contract, twee een contract tot eind dit schooljaar en loopt er één een stage. Daarmee komen we voor 2017 op een totaal van 25 medewerkers, waarvan vijf in vaste dienst.

Arbeidsvoorwaarden

Beloning

Het percentage medewerkers dat werd bezoldigd in schaal 10 of hoger, is licht gestegen naar 71 procent eind 2017. 33 medewerkers ontvingen een arbeidsmarkttoelage. In totaal is een bedrag van 67.611 euro aan arbeidsmarkttoelagen uitbetaald.

Besteding middelen decentrale arbeidsvoorwaarden

De cao-hbo kent de bepaling dat elke hogeschool jaarlijks 1,41 procent van het getotaliseerd jaarinkomen beschikbaar stelt voor afspraken op het gebied van arbeidsvoorwaarden, of het verbeteren van bestaande regelingen die in het lokale cao-overleg worden gemaakt. In 2017 was ruim 1,81 miljoen euro beschikbaar. Tabel 6.5 geeft een overzicht van de besteding hiervan.

Besteding middelen decentrale arbeidsvoorwaarden		2016	2017
	Grondslag:	135221604 getotaliseerd jaarinkomen	140182787 getotaliseerd jaarinkomen
		REALISATIE	REALISATIE
Baten			
Budget	percentage	0	0
		€ 1.906.625	€ 1.976.577
Totaal Budget Decentrale arbeidsvoorwaardenmiddelen		€ 1.906.625	€ 1.976.577
Kosten			
Fietsregeling	01-01-08 - 31-08-17	€ 82.722	€ 25.725
Kinderopvang (afdracht aan Belastingdienst)	doorlopend	€ 570.558	€ 591.176
Ouderschapsverlof (betaald)	doorlopend	€ 591.148	€ 636.038
OV-regeling	v.a. 1-1-2008	€ 270.137	€ 353.551
Stimuleringsbijdrage sport	per jaar	€ 5.000	€ 5.000
Woon-werkverkeer (12e maand)	doorlopend	€ 50.534	€ 67.657
Vitaliteit / Het Nieuwe Gezonde Werken		€ 77.369	€ 84.714
Fit for the Future: Werkplek+	2018-2019-2020	€ 0	€ 0
Fit for the Future: Werkplezier in elke levensfase	2018-2019	€ 0	€ 0
Fit for the Future		€ 121.582	€ 0
HanzeFit (exploitatiekosten)		€ 29.339	€ 50.000
Totale kosten		€ 1.798.389	€ 1.813.861
Resterend budget		per jaar	€ 108.236
			€ 162.716

Tabel 6.5 Besteding middelen decentrale arbeidsvoorwaarden

HRM-gesprekscyclus

De jaarlijkse HRM-gesprekscyclus bestaat uit een functioneringsgesprek, optioneel één of meerdere voortgangsgesprekken en een beoordelingsgesprek. In 2017 hebben we van 36,5 procent van de medewerkers die minstens zes maanden in dienst waren, een beoordelingsformulier ontvangen. Bij een derde van de medewerkers was sprake van een goede beoordeling. Slechts één medewerker (0,03%) heeft een onvoldoende beoordeling gekregen.

Beoordelingsgesprekken en resultaten	2016-2017		2015-2016	2014-2015	2013-2014	2012-2013	2011-2012
	Aantal	%	%	%	%	%	%
Aantal medewerkers	3692	100					
Gesprekken							
Beoordelingsformulier ontvangen	1348	36,5%	48,3%	38,8%	33,0%	33,0%	32,0%
Beoordelingsformulier (nog) niet ontvangen	2344	63,5%	51,7%	61,2%	67,0%	67,0%	68,0%
Resultaten							
Onvoldoende	1	0,1%	0,3%	0,7%	0,3%	0,5%	0,4%
Goed	1226	90,9%	92,1%	93,6%	95,9%	94,6%	95,8%
Uitstekend	62	4,6%	5,0%	5,5%	3,8%	4,9%	3,8%

Tabel 6.6: Beoordelingsgesprekken en resultaten, 2011-2017.

Seniorenregelingen

Vanaf 1 januari 2015 is de regeling Werktijdvermindering Senioren (WS-regeling) van kracht. De kosten van de regelingen bedroegen 0,95 procent van het getotaliseerd jaarinkomen (€ 140.182.787). Sinds de invoering van de nieuwe WS-regeling wordt minder gebruik gemaakt van deze faciliteit.

Seniorenregelingen	Aantal deelnemers	Totale kosten
Seniorenregeling Onderwijspersoneel	158	1070000
Werktijdvermindering Senioren	38	261000

Tabel 6.7: Seniorenregelingen, 2017

Beleid beheersing van uitgaven uitkeringen na ontslag

De Hanzehogeschool volgt als beleid ter beperking van de uitgaven Werkloosheidswet (WW) en Bovenwettelijke uitkering de door de CAO hierin dwingend voorgeschreven kaders. Voor de werknemer die met ontslag wordt bedreigd wordt in overleg tussen werkgever en werknemer een persoonsgebonden traject vastgesteld waarvan de kosten op grond van bijlage XI van de CAO hoger beroepsonderwijs voor rekening komen van de werkgever. Met het afgesproken re-integratietraject moet de kans op het houden van werk, zo mogelijk intern maar indien noodzakelijk extern zo groot mogelijk worden gemaakt. Hiermee worden de kosten voor WW en Bovenwettelijke uitkering actief beperkt. Het recht op deze trajecten geldt voor werknemers met een dienstverband met de hogeschool van meer dan twee jaar van wie vaststaat dat zij na afloop van het dienstverband recht hebben op een WW-uitkering en een bovenwettelijke aanvulling hierop. Dat wil zeggen dat voldaan moet worden aan in de WW gestelde weken- en jarenis.

Arbo- en Gezondheidsbeleid

Het Arbobeleid is in 2017 geactualiseerd en vastgesteld in het document 'Grip op ARBO'.

Risico-inventarisaties en -evaluaties

Voor het uitvoeren van de risico-inventarisaties en -evaluaties (RI&E's) is de branche-RI&E voor hogescholen (het Arbomanagementsysteem (AMS) via Zestor) geïmplementeerd. Dankzij deze branche-RI&E kunnen onze preventiemedewerkers de inventarisaties en evaluaties zelf uitvoeren, in samenwerking met de locatiemanagers en de arbo-adviseur.

Arboadviseur

De Arboadviseur is verantwoordelijk voor de regie en scholing van de digitale RI&E. De locatiemanager coördineert de RI&E in zijn domeinen. Kernpunten uit de RI&E zijn onder andere veiligheid, ontruiming, kennis van noodvoorzieningen en samenwerking met de BHV-organisatie. Ook is er aandacht voor kantoorinrichting, klimaat, ergonomische ontwikkelingen en nieuwe wetgeving.

De Arboadviseur neemt deel aan de expertgroep 'Huisstijl en Inrichting'. Dit zorgt ervoor dat er bij nieuwbouw- en verbouwplannen aandacht is voor zowel arbeidsomstandigheden als welzijn. Ook maakt de Arboadviseur deel uit van de werkgroep risicoanalyse, voor het in kaart brengen en beheersen van de integrale veiligheid.

Voor ongeveer 200 medewerkers is in kaart gebracht wat de fysieke belasting is (op indicatie of preventief). De Arboadviseur heeft adviezen verstrekt over werkmethoden en gedragsveranderingen en er zijn werkplekken geoptimaliseerd. Aanvullend op het arbobeleid is de Arboadviseur betrokken bij aanbestedingen voor de inkoop van meubilair.

Gezondheid en inzetbaarheid

Gezondheidsmanagement en duurzame inzetbaarheid van medewerkers is belegd bij het stafbureau HR. Duurzame inzetbaarheid is een breed begrip. Binnen het Stafbureau HR zijn er meerdere teams bij betrokken, zoals het team Vitaliteit, Development & Innovatie en het team Organisatie & Ontwikkeling. We gaan uit van een gezamenlijk belang en eigen verantwoordelijkheid. De teams binnen het stafbureau HR ondersteunen de diverse organisatieonderdelen bij het optimaliseren van de gezondheid en inzetbaarheid van de medewerkers.

Het Nieuwe Gezonde Werken

Met het project Het Nieuwe Gezonde Werken richten we ons op het stimuleren van een actieve, gezonde leefstijl en vitaliteit bij onze medewerkers, zowel tijdens het werk als in privé-situaties. Dat doen we onder andere door meer regie te voeren over de eigen gezondheid. Met dit project loopt onze hogeschool voorop in de eigen branche. In het project werkt het stafbureau HR samen met *schools* (Instituut voor sportstudies, Academie voor Gezondheidsstudies), lectoraten (HRM, Quantified Self Institute) en externe partijen (Pim Mulier, Liwit). In 2018 krijgt het project een vervolg, met een nieuwe opzet en met de focus op een groepsaanpak en dynamisch werken.

Werkbeleving medewerkers

In maart 2017 heeft 67 procent van onze medewerkers het Werkbelevingsonderzoek 2017 ingevuld. De respons was dit jaar 5 procent hoger dan in 2015.

Onze medewerkers scoren op tevredenheid gemiddeld een 7,1. In totaal is 77 procent van onze medewerkers tevreden of zeer tevreden over het werken bij de Hanzehogeschool. De score van 7,1 is hoger dan in 2015 (was 7,0) en even hoog als het landelijk gemiddelde in de benchmark. De tevredenheid ligt in de staven (score van 7,5) hoger dan in de *schools* (score van 6,9).

Bijlagen bedrijfsvoering

- verantwoording uitgaven professionalisering

Jaarrekening 2017

Balans

Balans per 31 december 2017

(na resultaatbestemming, bedragen x € 1.000,-)

1	Activa	31-12-17	31-12-16
Ref.			
	Vaste activa		
1.1	Immateriële vaste activa	4.162	4.531
1.2	Materiële vaste activa	128.515	129.778
1.3	Financiële vaste activa	338	395
	Totaal vaste activa	133.015	134.705
	Vlottende activa		
1.4	Voorraden	387	32
1.5	Vorderingen	9.202	6.521
1.6	Liquide middelen	36.424	15.032
	Totaal vlottende activa	46.013	21.585
	TOTAAL ACTIVA	179.028	156.289
2	Passiva	31-12-17	31-12-16
Ref.			
2.1	Eigen vermogen	65.724	69.065
2.2	Voorzieningen	5.699	5.129
2.3	Langlopende schulden	48.000	23.000
2.4	Onderhanden werk	3.889	3.533
2.5	Kortlopende schulden	55.715	55.562
	TOTAAL PASSIVA	179.028	156.289

Staat van baten en lasten

Baten en lasten 1 januari 2017 - 31 december 2017

(bedragen x € 1.000,-)

Ref.		2017	Begroting 2017	2016
3	Baten			
3.1	Rijksbijdragen OCW	178.733	176.898	172.187
3.2	Collegegelden	55.712	53.487	53.193
3.3	Baten werk i.o.v. derden	4.963	3.781	4.947
3.4	Overige baten	18.718	14.588	17.240
	Totaal baten		258.126	248.754
				247.567
4	Lasten			
4.1	Personele lasten	199.539	193.713	195.063
4.2	Afschrijvingen	16.735	17.773	15.624
4.3	Huisvestingslasten	16.137	14.034	14.639
4.4	Overige lasten	28.091	28.432	27.346
	Totaal lasten		260.502	253.952
				252.672
	Saldo baten en lasten		-2.376	-5.198
				-5.105
5	Financiële baten en lasten			
5.1	Financiële baten	14	0	13
5.2	Financiële lasten	-979	-1.091	-988
	Totaal financiële baten en lasten		-965	-1.091
				-975
	RESULTAAT		-3.341	-6.289
				-6.080

Kasstroomoverzicht

(bedragen x € 1.000,-)

Ref.		2017	2016
	Kasstroom uit operationele activiteiten		
	Resultaat uit gewone bedrijfsvoering		-6.080
	Aanpassingen voor:		
4.2	- Afschrijvingen	16.735	15.624
4.2	- Boekresultaat desinvestering MVA	-118	6
2.2	- Mutaties voorzieningen	570	906
		17.187	16.536
	Veranderingen in werkkapitaal:		
1.4	- Voorraden	-355	-20
	- Onderhanden werk	0	27
1.5	- Vorderingen	-2.681	6.842
2.4	- Onderhanden werk	356	3.533
2.5	- Kortlopende schulden (excl.intrest)	754	1.911
		-1.926	12.293
	Totaal kasstroom uit bedrijfsoperaties	11.920	22.749
5.1	Betaalde intrest	-601	-527
	Totaal kasstroom uit operationele activiteiten	11.319	22.222
	Kasstroom uit investeringsactiviteiten		
1.1	Investeringen in immateriële vaste activa	-999	-942
1.1	Desinvesteringen in immateriële vaste activa	105	0
1.2	Investeringen in materiële vaste activa	-14.106	-25.149
1.2	Desinvesteringen in materiële vaste activa	15	76
	Totaal kasstroom uit investeringsactiviteiten	-14.985	-26.015
	Kasstroom uit financieringsactiviteiten		
1.3	Aflossing op leningen u/g	57	57
2.3	Aangegane langlopende leningen	25.000	0
	Totaal kasstroom uit financieringsactiviteiten	25.057	57
	MUTATIE GELDMIDDELEN	21.391	-3.736

Toelichting algemeen

De instelling, gevestigd te Groningen, Zernikeplein 1, is een stichting en is ingeschreven in het handelsregister onder nummer 41012703. Deze jaarrekening heeft betrekking op het kalenderjaar 2017, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2017.

Deze jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Activiteiten

De activiteiten van de instelling bestaan voornamelijk uit dienstverlening op het gebied van onderwijs.

Consolidatie

Indien de hogeschool een kapitaal- en/of organisatiebelang heeft in rechtspersonen én waar bovendien sprake is van een materieel financieel belang worden deze opgenomen in het eigen vermogen van de Hanzehogeschool Groningen. Er is hierbij dan geen sprake van integrale consolidatie maar van het activeren van een vordering op verbonden partijen en het crediteren van het eigen vermogen van die partijen ten gunste, eventueel ten laste, van het eigen vermogen van de Hanzehogeschool Groningen. Op balansdatum heeft de Hanzehogeschool geen belangen met een materieel financieel belang.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Mutaties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de op dat moment geldende wisselkoersen. Onder de investeringen in immateriële- en materiële vaste activa zijn alleen opgenomen de investeringen waarvoor geldmiddelen zijn opgeofferd. De aflossingen op de financiële vaste activa zijn hierop in mindering gebracht.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het bestuur van de Hanzehogeschool Groningen zich over verschillende zaken een oordeel vormt, en dat het bestuur schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen.

De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

De volgende waarderingsgrondslagen zijn naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereisen schattingen en veronderstellingen:

- Personeelsvoorzieningen
- Voorziening dubieuze debiteuren

Rapporteringsvaluta

Alle in dit financiële verslag vermelde bedragen zijn genoteerd in euro's. Daar waar afkortingen gebruikt worden van K€ en M€ wordt bedoeld € x 1.000 respectievelijk € x 1.000.000.

Vergelijkende cijfers

De cijfers over het vorig kalenderjaar zijn, indien en voor zover dat uit hoofde van transparantie wenselijk en noodzakelijk werd geacht, opnieuw gerubriceerd om vergelijkbaarheid mogelijk te maken.

Transacties in vreemde valuta's

Transacties luidend in vreemde valuta's worden in euro's omgerekend tegen de geldende wisselkoers op de transactiedatum. Valutakoersverschillen worden verwerkt in de staat van baten en lasten in de periode dat zij zich voordoen.

Financiële instrumenten

De Hanzehogeschool Groningen maakt gebruik van uiteenlopende financiële instrumenten die de organisatie blootstelt aan markt-, rente-, kasstroom-, krediet- en liquiditeitsrisico. Om deze risico's te beheersen heeft de organisatie een beleid inclusief een stelsel van limieten en procedures opgesteld om de risico's van onvoorspelbare ongunstige ontwikkelingen op de financiële markten en daarmee de financiële prestaties van de organisatie te beperken. De organisatie zet geen afgeleide financiële instrumenten in om risico's te beheersen en maakt geen gebruik van derivaten.

Kredietrisico

De vorderingen uit hoofde van debiteuren zijn getoetst op inbaarheid en voor zover nodig geacht voorzien. Voor de kredietrisico's inzake de overige vorderingen wordt verwezen naar financiële vaste activa en vorderingen.

Renterisico

Het renterisico is beperkt tot eventuele veranderingen in de marktwaarde van opgenomen en uitgegeven leningen. Bij deze leningen is sprake van een vast rentepercentage over de gehele looptijd. De leningen worden aangehouden tot het einde van de looptijd. De organisatie heeft derhalve als beleid om geen afgeleide financiële instrumenten te gebruiken om (tussentijdse) rentefluctuaties te beheersen.

De organisatie loopt geen significante liquiditeitsrisico's.

Saldering van financiële instrumenten: Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als de stichting beschikt over een deugdelijk juridisch instrument om het financiële actief en de financiële verplichting gesaldeerd af te wikkelen en de stichting het stellige voornemen heeft om het saldo als zodanig netto of simultaan af te wikkelen.

Transacties met verbonden partijen

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen de stichting en een natuurlijk persoon of entiteit die verbonden is met de stichting. Dit betreffen onder meer de relaties tussen de stichting en haar deelnemingen, de aandeelhouders, de bestuurders en de functionarissen op sleutelposities. Onder transacties wordt verstaan een overdracht van middelen, diensten of verplichtingen, ongeacht of er een bedrag in rekening is gebracht.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 BW en de stellige uitspraken van de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving, die uitgegeven is door de Raad voor de Jaarverslaggeving. Deze bepalingen zijn van toepassing op grond van de Regeling Jaarverslaggeving Onderwijs (WJZ/2007/50507) (RJ660).

Activa en passiva worden tegen nominale waarde opgenomen, tenzij anders vermeld in de verdere grondslagen. Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de stichting zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen.

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

In de balans en de staat van baten en lasten zijn referenties opgenomen. Met deze referenties wordt verwezen naar de toelichting.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar en volgen de per 1 januari 2008 ingevoerde Regeling Jaarverslaggeving onderwijs.

Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa worden in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige voordelen die dat actief in zich bergt, zullen toekomen aan de Hanzehogeschool en de kosten van dat actief betrouwbaar kunnen worden vastgesteld.

De immateriële vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of vervaardigingsprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De uitgaven na eerste verwerking van een gekocht of zelf vervaardigd immaterieel vast actief worden toegevoegd aan de verkrijgings- of vervaardigingsprijs als het waarschijnlijk is dat de uitgaven zullen leiden tot een toename van de verwachte toekomstige economische voordelen

en de uitgaven en de toerekening aan het actief op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Als niet wordt voldaan aan de voorwaarden voor activering worden de uitgaven verantwoord als kosten in de winst-en-verliesrekening. De grondslagen voor de vaststelling en verwerking van bijzondere waardeverminderingen zijn opgenomen onder Materiële Vaste Activa.

Ontwikkelingskosten

Ontwikkelingskosten worden geactiveerd voor zover deze betrekking hebben op commercieel haalbaar geachte projecten. De ontwikkeling van een immaterieel vast actief wordt commercieel haalbaar geacht als het technisch uitvoerbaar is om het actief te voltooien, de onderneming de intentie heeft om het actief te voltooien en het vervolgens te gebruiken of te verkopen is (inclusief het beschikbaar zijn van adequate technische, financiële en andere middelen om dit te bewerkstelligen), de onderneming het vermogen heeft om het actief te gebruiken of te verkopen, het waarschijnlijk toekomstige economische voordelen zal genereren en de uitgaven gedurende de ontwikkeling betrouwbaar zijn vast te stellen.

Ontwikkelingskosten worden gewaardeerd tegen vervaardigingsprijs, verminderd met cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De vervaardigingsprijs omvat voornamelijk de salariskosten van het betrokken personeel; de geactiveerde kosten worden na beëindiging van de ontwikkelingsfase (actief gereed voor ingebruikname) afgeschreven over de verwachte gebruiksduur.

De afschrijving vindt plaats volgens de lineaire methode. De kosten voor onderzoek en de overige kosten voor ontwikkeling worden ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin deze zijn gemaakt.

De gehanteerde categorieën zijn (samen met de afschrijvingstermijnen en -percentages):

- Ontwikkelingskosten (website) 3-5 jaar (33,3% - 20%)
- Software 3-5 jaar (33,3% - 20%)

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten (om de activa op hun plaats of in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik) of vervaardigingsprijs verminderd met de afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. Op terreinen wordt niet afgeschreven. De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschaffingsprijs volgens de lineaire methode op basis van de economische levensduur, rekening houdend met de eventuele restwaarde. Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogde gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij desinvestering. Afboekingen door verkoop, buitengebruikstelling of tenietgaan worden afzonderlijk vermeld. Onderstaande afschrijvingstermijnen worden als uitgangspunt gehanteerd, op basis van incidentele afwijkende inschatting van levensduur kan deze worden aangepast.

Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd als zij de gebruiksduur van het object verlengen en/of leiden tot toekomstige prestatie-eenheden met betrekking tot het object.

Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Voor materiële vaste activa wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat deze activa onderhevig zijn aan bijzondere waardeverminderingen. Als dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van

het actief geschat. De realiseerbare waarde is de hoogste van de bedrijfswaarde en de opbrengstwaarde.

Wanneer de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde, wordt een bijzonder waardevermindingsverlies verantwoord voor het verschil tussen de boekwaarde en de realiseerbare waarde. Verder wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er enige indicatie is dat een in eerdere jaren verantwoord bijzonder waardevermindingsverlies is verminderd. Als een dergelijke indicatie aanwezig is, wordt de realiseerbare waarde van het betreffende actief geschat. Terugneming van een eerder verantwoord bijzonder waardevermindingsverlies vindt alleen plaats als sprake is van een wijziging van de gehanteerde schattingen bij het bepalen van de realiseerbare waarde sinds de verantwoording van het laatste bijzonder waardevermindingsverlies. In dat geval wordt de boekwaarde van het actief opgehoogd tot de geschatte realiseerbare waarde, maar niet hoger dan de boekwaarde die bepaald zou zijn (na afschrijvingen) als in voorgaande jaren geen bijzonder waardevermindingsverlies voor het actief zou zijn verantwoord.

De gehanteerde categorieën zijn (samen met de afschrijvingstermijnen en –percentages):

- Gebouwen Casco/Afbouw 30 jaar (3,3%)
- Gebouwen: inbouw 15 jaar (6,7%)
- Gebouwen: investering in huurpanden 10 jaar (10,0%) of kortere huurtermijn
- Sportterreinvoorzieningen 10 jaar (10,0%)
- Overige terreinvoorzieningen 15-30 jaar (3,3%-6,7%)
- Bouwkundige voorzieningen en installaties 15 jaar (6,7%)
- Meubilair (inventaris) 7-12 jaar (8,3%-14,3%)
- Computerapparatuur 3-4 jaar (33,3%-25,0%)
- Audiovisuele apparatuur 4 jaar (25,0%)
- Medische apparatuur 10 jaar (10,0%)
- Industriële apparatuur 15 jaar (6,7%)
- Overige apparatuur 7 jaar (14,3%)
- Technische installaties ICT 7 jaar (14,3%)
- Technische installaties overig 15 jaar (6,7%)
- Transportmiddelen 7 jaar (14,3%)

Ontvangen subsidies die betrekking hebben op investeringen (materiële vaste activa) worden in mindering gebracht op de materiële vaste activa.

Financiële vaste activa

Leningen u/g

Leningen worden verstrekt op basis van overeenkomsten waarin is vastgelegd op welke termijn de lening wordt afgelost, tegen welk rentepercentage geleend wordt en indien van toepassing, welke zekerheden er zijn verstrekt. De onder financiële vaste activa opgenomen vorderingen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde onder aftrek van transactiekosten (indien materieel). Vervolgens worden deze vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs.

Een financieel actief dat niet wordt gewaardeerd tegen (1) reële waarde met waardewijzigingen in de staat van baten en lasten of (2) geamortiseerde kostprijs of lagere marktwaarde, wordt op iedere verslagdatum beoordeeld om te bepalen

of er objectieve aanwijzingen bestaan dat het actief een bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Een financieel actief wordt geacht onderhevig te zijn aan een bijzondere waardevermindering indien er objectieve aanwijzingen zijn dat na de eerste opname van het actief zich een gebeurtenis heeft voorgedaan die een negatief effect heeft op de verwachte toekomstige kasstromen van dat actief en waarvan een betrouwbare schatting kan worden gemaakt. Objectieve aanwijzingen dat financiële activa onderhevig zijn aan een bijzondere waardevermindering omvatten bijvoorbeeld het niet nakomen van betalingsverplichtingen en achterstallige betalingen door een debiteur en aanwijzingen dat een debiteur failliet zal gaan.

Vorraden

Vorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere opbrengstwaarde. De kostprijs bestaat uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, vermeerderd met overige kosten om de voorraden op hun huidige plaats en in hun huidige staat te brengen. De opbrengstwaarde is gebaseerd op de meest betrouwbare schatting van het bedrag dat de voorraden maximaal zullen opbrengen, onder aftrek van nog te maken kosten.

Vorraden worden gewaardeerd met toepassing van de 'first-in, first-out' (Fifo)-methode.

Onderhanden werk

De post Onderhanden werk i.o.v. derden bestaat uit het saldo van gerealiseerde projectkosten en reeds gedelareerde termijnen en/of ontvangen subsidies. Onderhanden projecten waarvan de gerealiseerde opbrengsten hoger zijn dan de gerealiseerde projectkosten worden opgenomen onder de kortlopende schulden, indien de projectkosten lager zijn dan de opbrengsten worden de betreffende onderhanden projecten onder de vorderingen op de balans opgenomen. Op totaalniveau worden per balansdatum de vorderingen en schulden gesaldeerd opgenomen.

In de waardering van onderhanden projecten worden de kosten die direct betrekking hebben op het project (zoals personeelskosten voor werknemers direct werkzaam aan het project, de kosten die toerekenbaar zijn aan projectactiviteiten in het algemeen en toewijsbaar zijn aan het project en andere kosten die vanuit de (subsidie-) overeenkomst aan de opdrachtgever kunnen worden toegerekend, begrepen.

Verwerking van de projectkosten in de staat van baten en lasten vindt plaats als de prestaties in het project worden geleverd en zijn gerealiseerd. Verwachte verliezen op onderhanden projecten worden onmiddellijk in de staat van baten en lasten verwerkt. Het bedrag van het verlies wordt bepaald ongeacht of het project reeds is aangevangen, het stadium van realisatie van het project of het bedrag aan baten dat wordt verwacht op andere, niet gerelateerde projecten.

Vorderingen

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieverentemethode, verminderd met bijzondere waardevermindervingsverliezen. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. De looptijd van de vorderingen is < 1 jaar.

Vorderingen waartegenover ook een schuld staat in de vorm van vooruitontvangen bedragen, zijn gesaldeerd opgenomen in de balans voor zover toegestaan.

Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en direct opeisbare deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde. Indien liquide middelen niet ter vrije beschikking staan, wordt hiermee rekening gehouden bij de waardering.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen van de Hanzehogeschool Groningen is opgebouwd uit de in het verleden behaalde resultaten. Andere mutaties in het eigen vermogen komen tot stand door stelselwijzigingen of door het opnemen van verbonden partijen. Het eigen vermogen bestaat uit algemene reserves en bestemmingsreserves en/of -fondsen. Hierin is tevens een segmentatie opgenomen naar publieke en private middelen.

De bestemmingsreserves zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid, welke door het bestuur is aangebracht. De bestemmingsfondsen zijn reserves met een beperktere bestedingsmogelijkheid, welke door derden zijn aangebracht.

Het resultaat van het verslagjaar op het initieel onderwijs wordt toegevoegd aan de algemene reserve. Is een deel van het resultaat tot stand gekomen door activiteiten in projectvorm die nog niet zijn afgerond, dan wordt dat deel overgeheveld naar de bestemde reserve Projecten.

Voor een verdere toelichting op het vermogen wordt verwezen naar de toelichting op de balans.

Voorzieningen

Algemeen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan als gevolg van een gebeurtenis uit het verleden, waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. De voorzieningen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichtingen af te wikkelen, tenzij anders vermeld.

Voorzieningen wachtgeld

Voor zowel het wettelijke als het bovenwettelijke deel van de wachtgeldregeling is per balansdatum een voorziening getroffen. Deze voorzieningen zijn bepaald op basis van opgaven van de uitvoeringsinstellingen, rekening houdend met deelnamekans.

Voorziening jubilea

De voorziening jubilea wordt opgenomen voor verwachte lasten gedurende het dienstverband van de werknemers. Hierbij is rekening gehouden met indexatie, blijf- en deelnamekans en verdiscontering.

Voorziening WGA-WIA

Ter dekking van toekomstige lasten ingevolge de wet integratie gedeeltelijk arbeidsgeschikten is een voorziening opgenomen. De voorziening is bepaald op basis van het ziektebestand en verdisconteerd.

Voorziening DI-WS

Ter dekking van toekomstige lasten ingevolge de vanuit de cao toepasbare regelingen rondom duurzame inzetbaarheid en werktijdvermindering senioren is een voorziening opgenomen. De voorziening is bepaald op basis van beste schatting.

Langlopende schulden

Langlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de langlopende schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Langlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten.

Het verschil tussen de bepaalde boekwaarde en de uiteindelijke aflossingswaarde wordt op basis van de effectieve rente gedurende de geschatte looptijd van de schulden in de staat van baten en lasten als interestlast verwerkt.

Kortlopende schulden

Onder kortlopende schulden zijn de bedragen ondergebracht die nog betrekking hebben op het verslagjaar maar op balansdatum nog niet zijn betaald en bedragen die zijn ontvangen in of voor het verslagjaar en aan opvolgende jaren moeten worden toegekend.

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde.

Grondslagen voor bepaling van het resultaat

Algemeen

Het saldo van de baten en lasten is tot stand gekomen met inachtneming van de volgende beginselen:

- Toerekeningsbeginsel: baten en lasten worden toegerekend aan dat jaar waar ze betrekking op hebben, hierbij wordt ervan uitgegaan dat onderwijstaken gelijkmatig over het jaar zijn verdeeld.
- Realisatiebeginsel: winsten worden genomen voor zover zij in het verslagjaar zijn gerealiseerd.
- Voorzichtigheidsbeginsel: verliezen of risico's worden opgenomen voor zover zij bekend zijn geworden vóór het opmaken van de jaarrekening.

Begroting

De Hanzehogeschool Groningen werkt met een planning- en controlcyclus op studiejaar en daarmee ook met een begroting op studiejaar. Ten behoeve van de kalenderjaarrekening wordt middels een rekenkundige exercitie een begroting samengesteld uit de op dat moment van toepassing zijnde twee studiejaarbegrotingen.

Baten

Rijksbijdragen OCW

De baten die in een verslagjaar zijn ontvangen van het ministerie van OCW worden in totaliteit verantwoord en zijn gebaseerd op de meest recent verschenen rijksbijdragebrieven. De rijksbijdragebrief van december is feitelijk de definitieve toekenning over een kalenderjaar. Eventuele mutaties op de rijksbijdrage worden toegerekend aan het betreffende kalenderjaar en werken volledig door in de studiejaarrekening over de periode september jaar X t/m augustus jaar Y.

Collegegelden

De collegegelden worden toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Werk i.o.v. derden

Opbrengsten uit het verlenen van diensten geschieden naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten. Zie tevens de grondslagen met betrekking tot Onderhanden werk.

Overige baten

Overige baten bestaan uit baten uit verhuur, detachering en overige. De baten worden verantwoord als het waarschijnlijk is dat deze worden ontvangen en de instelling de condities voor ontvangst kan aantonen. Indien het resultaat van een bepaalde opdracht tot dienstverlening niet op betrouwbare wijze kan worden bepaald, worden de opbrengsten verwerkt tot het bedrag van de kosten van de dienstverlening die worden gedekt door de opbrengsten.

Exploitatiesubsidies worden als baten verantwoord in de staat van baten en lasten in het jaar waarin de gesubsidieerde kosten zijn gemaakt of opbrengsten zijn gederfd, of wanneer een gesubsidieerd exploitatietekort zich heeft voorgedaan.

Huuropbrengsten uit vastgoedbeleggingen worden lineair in de staat van baten en lasten opgenomen op basis van de duur van de huurovereenkomst. Vergoedingen ter stimulering van het sluiten van huurovereenkomsten worden als integraal deel van de totale huuropbrengsten verwerkt.

Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Als de reeds betaalde bedragen de verschuldigde beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verrekening met toekomstige betalingen door de stichting.

Voor de beloningen met opbouw van rechten (bijvoorbeeld sabbatical leave) worden de verwachte lasten gedurende het dienstverband in aanmerking genomen. Een verwachte vergoeding wordt verantwoord indien de verplichting tot betaling van die vergoeding is ontstaan op of vóór balansdatum en een betrouwbare schatting van de verplichtingen kan worden gemaakt. Ontvangen bijdragen voortvloeiend uit levensloopregelingen worden in aanmerking genomen in de periode waarover deze bijdragen zijn verschuldigd. Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

Indien een beloning wordt betaald, waarbij geen rechten worden opgebouwd (bijvoorbeeld doorbetaling in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid) worden de verwachte lasten verantwoord in de periode waarover deze beloning is verschuldigd. Voor op balansdatum bestaande verplichtingen tot het in de toekomst doorbetalen van beloningen (inclusief ontslag aan personeelsleden die op balansdatum naar verwachting blijvend geheel of gedeeltelijk niet in staat zijn om werkzaamheden te verrichten door ziekte of arbeidsongeschiktheid) wordt een voorziening opgenomen.

De verantwoorde verplichting betreft de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de desbetreffende verplichting op balansdatum af te wikkelen. De beste schatting is gebaseerd op contractuele afspraken met personeelsleden (CAO en individuele arbeidsovereenkomsten). Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

Ontslagvergoedingen

Ontslagvergoedingen zijn vergoedingen die worden toegekend in ruil voor de beëindiging van het dienstverband. Een uitkering als gevolg van ontslag wordt als verplichting en als last verwerkt als de onderneming zich aantoonbaar onvoorwaardelijk heeft verbonden tot betaling van een ontslagvergoeding. Ontslagvergoedingen worden gewaardeerd op basis van de beste schatting van de bedragen welke noodzakelijk zijn om de verplichting af te wikkelen.

Pensioenen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pensioenlast gelijk is aan de over die periode aan de pensioenuitvoerder verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen.

Indien op basis van de uitvoeringsovereenkomst met betrekking tot een pensioenregeling per balansdatum een verplichting bestaat, wordt een voorziening gevormd als het waarschijnlijk is dat de aanwending van een

maatregelenpakket, dat nodig is voor het herstel van de per balansdatum bestaande dekkingsgraad, zal leiden tot een uitstroom van middelen en de omvang daarvan betrouwbaar kan worden geschat.

Verder wordt op balansdatum een voorziening opgenomen voor bestaande additionele verplichtingen ten opzichte van het fonds en de werknemers, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtingen een uitstroom van middelen zal plaatsvinden en de omvang van de verplichtingen betrouwbaar kan worden geschat. Het al dan niet bestaan van additionele verplichtingen wordt beoordeeld aan de hand van de uitvoeringsovereenkomst met het fonds, de pensioenovereenkomst met de werknemers en andere (expliciete of impliciete) toezeggingen aan de werknemers. De voorziening wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de contante waarde van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichtingen op balansdatum af te wikkelen.

Financiële baten en lasten

Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Rentelasten en soortgelijke lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren.

Toelichting op de balans

1. Activa

Vaste activa

1.1 Immateriële vaste activa

De mutaties in de immateriële vaste activa worden als volgt weergegeven:

(bedragen x € 1.000,-)

		Verkrijgingsprijs tm 31-12-16	Afschrijvingen tm 31-12-16	Boekwaarde 31-12-16
1.1.1	Ontwikkeling en software	6.579	2.048	4.531
	TOTAAL IMMATERIËLE VASTE ACTIVA	6.579	2.048	4.531

		Investerings 2017	Desinvesterings 2017	Afschrijvingen 2017
1.1.1	Ontwikkeling en software	999	105	1.263
	TOTAAL IMMATERIËLE VASTE ACTIVA	999	105	1.263

		Verkrijgingsprijs tm 31-12-17	Afschrijvingen tm 31-12-17	Boekwaarde 31-12-17
1.1.1	Ontwikkeling en software	7.472	3.311	4.162
	TOTAAL IMMATERIËLE VASTE ACTIVA	7.472	3.311	4.162

Toelichting:

Per 2016 is in de presentatie van de vaste activa een onderscheid gemaakt tussen materiële en immateriële vaste activa. De afsplitsing van immateriële vaste activa heeft betrekking op diverse softwaresystemen (waaronder Osiris, TimeTell, AX) en de ontwikkeling van de eigen website Hanze.nl.

1.2 Materiële vaste activa

De mutaties in de materiële vaste activa worden als volgt weergegeven:

(bedragen x € 1.000,-)

		Verkrijgingsprijs tm 31-12-16	Afschrijvingen tm 31-12-16	Boekwaarde 31-12-16
1.2.1	Gebouwen en terreinen			
1.2.1.1	Gebouwen (incl. bouwk.voorz.)	211.477	129.755	81.722
1.2.1.2	Terreinen + terreinvoorzieningen	15.854	2.887	12.968
		227.331	132.641	94.690
1.2.2	Inventaris en apparatuur			
1.2.2.1	Inventaris	30.499	22.357	8.143
1.2.2.2	Apparatuur	60.917	47.768	13.150
		91.417	70.124	21.292
1.2.3	Overige materiële vaste activa			
	Vervoermiddelen	314	173	140
1.2.4	MVA in uitvoering	13.656	0	13.656
	TOTAAL MATERIËLE VASTE ACTIVA	332.717	202.939	129.778

		Investerings 2017	Desinvest. 2017	Mutaties MVA in uitvoering 2017	Afschrijvingen 2017
1.2.1	Gebouwen en terreinen				
1.2.1.1	Gebouwen (incl. bouwk.voorz.)	8.948	0	0	7.978
1.2.1.2	Terreinen + terreinvoorzieningen	2.441	0	0	396
		11.389	0	0	8.374
1.2.2	Inventaris en apparatuur				
1.2.2.1	Inventaris	780	0	0	1.759
1.2.2.2	Apparatuur	7.377	15	0	5.187
		8.157	15	0	6.946
1.2.3	Overige materiële vaste activa				
	Vervoermiddelen	2	0	0	35
1.2.4	MVA in uitvoering	0	0	-5.442	0
	TOTAAL MATERIËLE VASTE ACTIVA	19.548	15	-5.442	15.355

		Verkrijgingsprijs tm 31-12-17	Afschrijvingen tm 31-12-17	Boekwaarde 31-12-17
1.2.1	Gebouwen en terreinen			
1.2.1.1	Gebouwen (incl. bouwk.voorz.)	220.425	137.733	82.692
1.2.1.2	Terreinen + terreinvoorzieningen	18.295	3.283	15.013
		238.720	141.015	97.705
1.2.2	Inventaris en apparatuur			
1.2.2.1	Inventaris	31.279	24.116	7.164
1.2.2.2	Apparatuur	68.279	52.955	15.325
		99.559	77.070	22.488
1.2.3	Overige materiële vaste activa Vervoermiddelen	316	208	108
1.2.4	MVA in uitvoering	8.214	0	8.214
	TOTAAL MATERIËLE VASTE ACTIVA	346.809	218.294	128.515

Toelichting:

Door de Hanzehogeschool wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Een bijzonder-waardeverminderingverlies wordt direct als last verwerkt in de staat van baten en lasten onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief. Over het verslagjaar is bijzondere waardevermindering niet van toepassing.

De investeringen in gebouwen en terreinen hebben over het boekjaar met name betrekking op de realisatie van de nieuw- en verbouw van het Prins Claus Conservatorium (m€ 6,7), de aankoop van het pand in Leeuwarden waar de Popacademie in is gehuisvest (m€ 1,2), de aankoop van een terrein t.b.v. Entrance (m€ 1.0) en diverse investeringen i.h.k.v. onderhoud en duurzaamheid (m€ 1,8).

Investeringen in apparatuur hebben voornamelijk betrekking op computerapparatuur ICT en infrastructuur ICT.

Voor de toekomstige kosten van groot onderhoud aan de bedrijfsgebouwen is geen voorziening voor groot onderhoud gevormd. De kosten worden rechtstreeks in het resultaat verantwoord.

Het saldo op 'projecten in uitvoering' heeft betrekking op lopende investeringsprojecten en omvat met name de verbouwing van het Wiebenga-complex (m€ 7,5).

Als gevolg van het aangaan van een nieuwe financieringsovereenkomst is middels notariële akte op 13 december 2017 een aantal panden aan het Zernikeplein (Hoofdgebouw met Van Olsttoren, de Van Doorenveste, het Willem-Alexander Sportcentrum) en aan de Petrus Driessenstraat (het Wiebenga-complex), hypothecair bezwaard. Het recht op eerste hypotheek is verleend aan de Staat der Nederlanden (Ministerie van Financiën).

1.3 Financieel vaste activa

De mutaties in de financiële vaste activa worden als volgt weergegeven:

(bedragen x € 1.000,-)

		Boekwaarde 31-12-16	Investerings en verstrekte leningen	Desinvest. en afgeloste leningen	Vorderingen kortlopend	Boekwaarde 31-12-17
1.3.1	Overige leningen u/g Unica Installatiegroep BV	395	0	57	0	338
	TOTAAL FINANCIËLE VASTE ACTIVA	395	0	57	0	338

Toelichting:

In verband met de investering in energievoorzieningen (warmte-koude-opslag) voor het Economiegebouw is in 2006 een geldlening verstrekt aan Unica ten bedrage van K€ 354. Aanvullend op deze overeenkomst is eind 2007 voor het Willem-Alexander Sportcentrum (Zernikeplein 17) een lening aan Unica van K€ 564 verstrekt. De investering heeft een educatief karakter. Aflossingen vinden plaats overeenkomstig maandelijkse termijnen per locatie, op jaarbasis een aflossing van K€ 57. Er wordt geen rente in rekening gebracht.

Flottende activa

1.4 Voorraden

(bedragen x € 1.000,-)

		31-12-17	31-12-16
1.4.1	Gebbruiksgoederen Magazijngoederen/kantoorbenodigdheden	387	32
	TOTAAL VOORRADEN	387	32

Toelichting:

Onder de voorraden zijn tevens opgenomen de geregistreerde verbruiksmiddelen chemicaliën. (t/m 2016 opgenomen onder de overlopende activa).

1.5 Vorderingen

(bedragen x € 1.000,-)

		31-12-17	31-12-16
1.5.1	Debiteuren	1.744	2.047
1.5.2	Studenten	452	1.193
1.5.3	Overige vorderingen	6.168	1.516
1.5.4	Overlopende activa	838	1.764
	TOTAAL VORDERINGEN	9.202	6.521

Toelichting:

In de vorderingen op debiteuren en studenten zijn voorzieningen voor oninbaarheid opgenomen van respectievelijk K€ 126 en K€ 203. Deze bedragen hebben betrekking op vorderingen met een looptijd langer dan 1 jaar.

Onder de overige vorderingen is een vordering opgenomen op de NAM ter hoogte van M€ 4,4. Deze vordering is overeengekomen met de NAM en heeft betrekking op vergoeding van kosten gemaakt ten behoeve van het aardbevingbestendig maken van nieuwbouwplannen.

De saldi vermeld onder de overlopende activa hebben met name betrekking op transitorische posten, kosten betaald in het huidige boekjaar en betrekking hebbend op het komende boekjaar.

1.6 Liquide middelen

(bedragen x € 1.000,-)

		31-12-17	31-12-16
1.6.1	Banken	36.407	15.018
1.6.2	Kasmiddelen	17	14
	TOTAAL LIQUIDE MIDDELEN	36.424	15.032

Toelichting:

Een nadere toelichting op de mutaties binnen de Liquide middelen is te vinden in het kasstroomoverzicht. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de rechtspersoon.

2. Passiva

2.1 Eigen vermogen

2.1.1 Voorstel resultaatbestemming

Het resultaat van de Hanzehogeschool Groningen over het jaar 2017 bedraagt -/- K€ 3.341. Voorgesteld wordt om het resultaat als volgt te verdelen:

(bedragen x € 1.000,-)

Dotatie algemene reserve (publiek)	383
Dotatie algemene reserve (privaat)	557
Onttrekking bestemmingsreserve (huisvesting)	-620
Dotatie bestemmingsreserve (interne projecten)	1.412
Onttrekking bestemmingsreserve (interne projecten)	-5.073
RESULTAAT	-3.341

2.1.2 Verloopoverzicht

(bedragen x € 1.000,-)

	Saldo 31-12-16	Bestemming resultaat	Overige mutaties	Saldo 31-12-17
Algemene reserve (publiek)	58.378	383	0	58.761
Algemene reserve (privaat)	3.803	557	0	4.360
Subtotaal algemene reserve	62.181	940	0	63.121
Bestemmingsreserves (publiek)				
Reserve huisvestingsbeleid	2.273	-620	0	1.653
Projecten	4.611	-3.661	0	950
Subtotaal bestemmingsreserves (publiek)	6.884	-4.281	0	2.603
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	69.065	-3.341	0	65.724

Toelichting:

De algemene reserve privaat heeft betrekking op de cumulatieve resultaten op contractactiviteiten van de Stichting Hanzehogeschool waarbij private middelen zijn betrokken.

Bestemmingsreserve huisvestingsbeleid: In 2013 is een bedrag van M€ 3,1 onttrokken aan de Algemene reserve en toegevoegd aan deze bestemmingsreserve. Deze heeft betrekking op het uit te voeren nieuwbouwprogramma over de jaren 2015-2020. Jaarlijks wordt naar rato van de voortgang van het programma een deel van de bestemmingsreserve afgebouwd.

Bestemmingsreserve projecten: na afloop van het studiejaar wordt gekeken in hoeverre projectgelden een bestemming hebben gekregen in het afgesloten jaar. Per onderdeel worden dan, wanneer nodig, deze gelden overgeheveld naar het volgende studiejaar middels deze bestemmingsreserve.

2.2 Voorzieningen

(bedragen x € 1.000,-)

		Mutaties				
		Saldo 31-12-16	Dotaties 2017	Ont- trekkingen 2017	Vrijval 2017	Saldo 31-12-17
2.2.1	Personeelsvoorzieningen					
	Wachtgelden bovenwettelijk	1.275	121	247	0	1.149
	Wachtgelden wettelijk	1.651	173	1.029	0	795
	Voorziening jubilea	676	21	0	0	697
	Voorziening WGA-WIA	294	76	151	0	219
	Voorziening DI-WS	1.234	1.605	0	0	2.839
	TOTAAL PERSONEELSVORZIENINGEN	5.129	1.996	1.427	0	5.698

		Kortlopend deel <1 jaar	Langlopend deel >1 jaar	Saldo 31-12-17
2.2.1	Personeelsvoorzieningen			
	Wachtgelden bovenwettelijk	97	804	1.149
	Wachtgelden wettelijk	309	633	795
	Voorziening jubilea	58	632	697
	Voorziening WGA-WIA	122	151	219
	Voorziening DI-WS	568	2.271	2.839
	TOTAAL PERSONEELSVORZIENINGEN	1.154	4.491	5.698

Toelichting:

De voorzieningen Wachtgelden wettelijk en bovenwettelijk alsmede WGA-WIA zijn opgenomen conform opgaaf van uitvoerders.

2.3 Langlopende schulden

(bedragen x € 1.000,-)

	Bedrag 31-12-16	Aangegane leningen o/g	Aflossingen 2017	Schulden kt 2017	Stand 31-12-17
2.3.1 Kredietinstellingen (bouwleningen)					
Lening 1 ministerie van Financiën	13.000	0	0	0	13.000
Lening 2 ministerie van Financiën	10.000	0	0	0	10.000
Lening 3 ministerie van Financiën	0	25.000	0	0	25.000
TOTAAL LANGLOPENDE SCHULDEN	23.000	25.000	0	0	48.000

	Stand 31-12-17	Looptijd > 1 jaar	Looptijd > 5 jaar	Rentevoet
Kredietinstellingen (bouwleningen)				
Lening 1 ministerie van Financiën	13.000	13.000	13.000	4,05%
Lening 2 ministerie van Financiën	10.000	10.000	0	4,01%
Lening 3 ministerie van Financiën	25.000	25.000	16.300	0,68%
TOTAAL LANGLOPENDE SCHULDEN	48.000	48.000	29.300	

Toelichting:

In april 2005 zijn nieuwe leningen aangegaan bij het ministerie van Financiën. Zekerheden zijn verstrekt in de vorm van een eerste hypotheekrecht op enkele panden. Ook is vanaf 2005 een start gemaakt met het 'schatkistbankieren' waarbij er een rekening courant verhouding is tussen de Hanzehogeschool Groningen en het ministerie. Dagelijks worden de saldi van de bankrekeningen vereffend. Looptijd lening 1 is tot 2025, looptijd lening 2 is 2020.

In november 2017 is een derde lening aangevraagd en verstrekt door het ministerie van Financiën. De hoofdsom van deze lening bedraagt M€ 43,5 en kent een looptijd tot december 2034. De hoofdsom wordt in drie tranches verstrekt, M€ 25 in december 2017, M€ 7 in december 2018 en M€ 11,5 in december 2019. Aflossing op deze lening zal met ingang van december 2020 jaarlijks plaatsvinden voor een bedrag van M€ 2,9. Middels een hypothecaire akte in december 2017 is een eerste hypotheekrecht verstrekt aan de Staat der Nederlanden, waarin tevens opgenomen het eerder verstrekte recht vanuit 2005.

2.4 Onderhanden werk

(bedragen x € 1.000,-)

		31-12-17	31-12-16
2.4.1	Onderhanden werk i.o.v. derden Projecten en contractonderzoek	3.889	3.533
	TOTAAL ONDERHANDEN WERK	3.889	3.533

Toelichting:

Het onderhanden werk i.o.v. derden is per balansdatum gesaldeerd opgenomen en vormt per 31-12-2017 een schuld. In de winst en verliesrekening over het afgelopen boekjaar is een bedrag verantwoord ten aanzien van opbrengsten uit onderhanden projecten van M€ 9,1. De projectopbrengsten worden verantwoord bij ontvangst van de gelden. Middels de onderhanden werk boekingen worden opbrengsten en kosten binnen de projectperiode aan elkaar toegerekend. Het saldo onderhanden werk bestaat uit een debet positie van M€ 0 en een credit positie van M€ 3,9. Het saldo betreft het onderhanden werk van de onderhanden subsidieprojecten en de onderhanden werk positie contractonderwijs en contractonderzoek. De debet positie van het onderhandenwerk van de subsidieprojecten betreft M€ 10,6 debet, daartegenover is M€ 14,3 credit geboekt aan onderhanden werk. De debet positie OHW contractactiviteiten betreft K€ 0. De credit positie betreft M€ 0,2.

2.5 Kortlopende schulden

(bedragen x € 1.000,-)

		31-12-17	31-12-16	
2.5.1	Crediteuren		3.773	6.602
2.5.2	Belastingen en premies sociale verzekeringen			
	Loonheffingen	7.845	7.616	
	Omzetbelasting	130	65	
			7.975	7.681
2.5.3	Schulden inzake pensioenen		2.309	1.920
2.5.4	Overige kortlopende schulden		4.185	4.488
2.5.5	Overlopende passiva			
	Vooruitontvangen collegegelden	24.900	22.674	
	Geormerkte subsidies OCW	187	355	
	Overige schulden OCW	341	0	
	Vakantiegeld	5.798	5.611	
	Vakantiedagen	4.640	4.196	
	Salarissen	97	105	
	Vooruitontvangen bedragen	1.509	1.929	
			37.473	34.871
	TOTAAL KORTLOPENDE SCHULDEN		55.715	55.562

Toelichting:

Onder de Overige kortlopende schulden is een diversiteit aan kosten opgenomen welke betrekking hebben op het afgelopen jaar echter nog niet zijn gefactureerd door de betreffende leveranciers.

Overzicht verbonden partijen

Beslissende zeggenschap (stichting of vereniging)

	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten	Eigen vermogen 31-12-17	Resultaat 2017	Verklaring art. 2:403 BW	Consolidatie ja/nee
Stud.fnds Pr.Claus Conservatorium	Stichting	Groningen	4	0	0	N	N
Peter de Grote festival	Stichting	Groningen	4	0	0	N	N
TOTAAL				0	0		

Als verbonden partij worden aangemerkt alle rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap, gezamenlijke zeggenschap of invloed van betekenis kan worden uitgeoefend. Ook rechtspersonen die overwegende zeggenschap kunnen uitoefenen worden aangemerkt als verbonden partij.

	Juridische vorm	Statutaire zetel	Code activiteiten
Hanzeplein	Stichting	Groningen	4
Makarov Prelude	Stichting	Groningen	4
Seniorenacademie HOVO Gron./Drenthe	Stichting	Groningen	4
Gilde HBO	Stichting	Den Haag	4
Stichting Hanze University Foundation	Stichting	Groningen	4
Stichting RenQi	Stichting	Groningen	4
Stichting Cube050	Stichting	Groningen	4
Stichting Groot Brugmans	Stichting	Groningen	4
Stichting EDGar (Energy Delta Gas Research)	Stichting	Groningen	4

Code activiteiten: 1. contractonderwijs, 2. contractonderzoek, 3. onroerende zaken, 4. overige.

Overzicht geormerkte doelsubsidies OCW (2.4.7)

Model G1 Verantwoording van subsidies zonder verrekeningsclausule

(bedragen x €1,-)

Omschrijving	Kenmerk	Datum	Bedrag van toewijzing	Ontvangen t/m verslagjaar	Geheel uitgevoerd en afgerond	Nog niet geheel afgerond
HBO Lerarenbeurs	2016/2246439	20-sep-16	541.129	541.129	X	
HBO Lerarenbeurs	2016/354249	19-okt-16	-11.318	-11.318	X	
HBO Lerarenbeurs	2016/2/375385	20-dec-16	1.871	1.871	X	
HBO Lerarenbeurs	2017/2/480351	14-apr-17	-8.980	-8.980	X	
HBO Lerarenbeurs	2017/2/53907	20-sep-17	271.152	271.152		X
HBO Lerarenbeurs	2017/2/701543	19-dec-17	9.216	9.216		X
Open en Online "Community of open online course"	1178798	24-apr-17	15.025	12.020		X
TOTAAL GEOORMERKTE DOELSUBSIDIES			818.095	815.090		

Kengetallen

	31-12-17	31-12-16
Solvabiliteit 1	0,37	0,44
Solvabiliteit 2	0,40	0,47
Liquiditeit	0,77	0,37
Liquiditeit (quick ratio)	0,77	0,36
Rentabiliteit (o.b.v. normale bedrijfsvoering)	-1,3%	-2,5%

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Hypotheekverklaring

Met ingang van december 2017 is het recht op eerste hypotheek verleend aan de Staat der Nederlanden voor een aantal panden aan het Zernikeplein (Hoofdgebouw met Van Olstoren, de Van Doorenveste, het Willem-Alexander Sportcentrum) en aan de Petrus Driessenstraat (het Wiebengacomplex).

Vordering op het ministerie van OCW

In 2001 is de vordering op OCW betreffende IZK, vakantie-uitkering en sociale lasten uit 1986/1987 afgeboekt. Deze vordering (K€ 2.719) blijft echter wel bestaan en zal worden verrekend bij liquidatie van de hogeschool. In december 2005 is een bedrag aan de hogeschool uitgekeerd in verband met het afschaffen van de ZKOO-regeling dat in mindering is gebracht op deze vordering.

Kredietfaciliteiten

De Hanzehogeschool heeft bij het Ministerie van Financiën een rekening-courant faciliteit met een debetlimiet van M€ 18,0. Aan deze rekening-courant zijn een tweetal werkrekeningen gekoppeld die worden aangehouden bij de Rabobank. Van deze werkrekeningen wordt dagelijks het saldo van de debet- en creditmutaties overgeboekt naar de rekening-courant bij het Ministerie.

Ten behoeve van het dagelijks betalingsverkeer wordt een intradag debetfaciliteit beschikbaar gesteld door de Rabobank welke wordt gegarandeerd door de Staat der Nederlanden, in totaal groot M€ 15,1.

In november 2017 is de Hanzehogeschool bij het Ministerie van Financiën een aanvullende financiering overeengekomen van M€ 43,5 in de vorm van een langlopende lineaire lening met een looptijd tot 2034. De lening is bestemd ter financiering van voorgenomen bouwwerkzaamheden. Na het beschikbaar stellen van (een deel van) de faciliteit is de debetlimiet van de rekening-courant verlaagd van M€ 18 naar M€ 10.

Langlopende contracten

De Hanzehogeschool heeft meerdere contracten afgesloten, waarin langlopende verplichtingen zijn aangegaan. Deze verplichtingen zijn niet op de balans opgenomen. Voor de huur van diverse panden en lokaties bestaat over 2018 een verplichting van M€ 2,8. Over de jaren 2019-2022 bedraagt deze verplichting in totaal M€ 5,7, na 2022 resteert een verplichting van M€ 0,7 per jaar (tot 2027). Ten aanzien van in uitvoering zijnde grootschalige bouwprojecten resteert er nog een verplichting van M€ 0,4 in 2018. Voor de bouwprojecten die starten in 2018 en 2019 is een totale verplichting aangegaan van M€ 4,1. Voor het in 2018 gestarte bouwproject Zernikeplein 7 volgt uit de aanbesteding in juni 2018 een additionele verplichting van M€ 48 over de jaren 2018-2022.

Claim NAM

In december 2017 heeft de Hanzehogeschool een overeenkomst gesloten met de NAM. Deze overeenkomst heeft betrekking op de voorgenomen bouwplannen van de Hanzehogeschool op het Zernikeplein en betreft een vergoeding voor reeds gemaakte kosten gerelateerd aan het aardbevingbestendig maken van de plannen en een compensatie van de meerkosten van de bouw. De overeenkomst voorziet in meerdere momenten van concretisering van de vergoedingen. Het eerste deel is gerealiseerd in januari 2018 en derhalve als vordering op de balans per 31 december 2017 opgenomen. De overige vergoedingen/compensaties zijn gerelateerd aan voortgang van de daadwerkelijke bouw, welke nog dient te starten.

Overige verplichtingen en claims

In ieder verslagjaar lopen verschillende juridische procedures. Deze zijn te onderscheiden naar beroepen die zijn ingesteld door studenten of personeelsleden, vorderingen van derden, en eventuele procedures tegen of vanwege bestuursorganen waaronder het ministerie van OCW.

Bij de procedures van de Hanzehogeschool Groningen tegen personeelsleden kan het voorkomen dat, hetzij in het kader van een minnelijke schikking, hetzij op basis van de uitspraak van de kantonrechter, een vergoeding wordt toegekend. In het afgelopen boekjaar heeft de Hanzehogeschool Groningen geen uitzonderlijke claims opgelopen.

In het afgelopen verslagjaar zijn ook voor het overige geen geschillen met derden gerezen die naar huidig inzicht zullen resulteren in vorderingen tot schadevergoeding waaruit substantiële financiële aanspraken zullen voortvloeien.

Toelichting op de staat van baten en lasten

3. Baten

3.1 Rijksbijdragen OCW

(bedragen x € 1.000,-)

		2017	Begroting 2017	2016
3.1.1	(Normatieve) rijksbijdrage OCW (HBO)	178.281	176.658	172.010
3.1.2	Overige subsidies OCW			
	Geoormerkte subsidies	451	240	177
	TOTAAL RIJKSBIJDAGEN OCW	178.733	176.898	172.187

Toelichting:

De hoogte van de rijksbijdrage sluit aan en is gebaseerd op de betreffende rijksbijdragebrieven.

3.2 Collegegelden

(bedragen x € 1.000,-)

		2017	Begroting 2017	2016
	Collegegelden (bekostigde studenten)	58.925	56.615	54.968
3.2.1	Collegegelden (niet bekostigde studenten)	768	350	645
3.2.2	Restitutie collegegelden	-3.981	-3.478	-2.420
3.2.3				
	TOTAAL COLLEGEGEDEN	55.712	53.487	53.193

3.3 Baten werk in opdracht van derden

(bedragen x € 1.000,-)

	2017	Begroting 2017	2016
Opbrengst werk i.o.v. derden			
3.3.1 Contractonderwijs, CA / P-HBO cursussen	3.585	3.643	4.160
3.3.1.1 Contractonderzoek, Overige contractactiviteiten	1.029	138	841
3.3.1.2 Totaal opbrengst werk i.o.v. derden	4.614	3.781	5.001
Mutaties onderhanden werk i.o.v. derden	349	0	-54
3.3.2			
TOTAAL BATEN WERK I.O.V. DERDEN	4.963	3.781	4.947

Toelichting:

Middels een bepaling van de onderhanden werk positie per balansdatum worden enkel de projecten welke gereed zijn per balansdatum als bate verantwoord. Afhankelijk van de voortgang van de diverse projecten kan de totale bate per balansdatum afwijken ten opzichte van de begroting en voorgaand jaar.

3.4 Overige baten

(bedragen x € 1.000,-)

	2017	Begroting 2017	2016
Verhuur onroerende zaken	857	960	788
3.4.1 Detachering personeel	1.324	621	1.098
3.4.2			
Overige baten			
3.4.3 Subsidies	8.379	5.623	9.475
Overige bijdragen van studenten	1.954	1.142	2.140
Overige	6.205	6.242	3.739
Subtotaal	16.538	13.007	15.354
TOTAAL OVERIGE BATEN	18.718	14.588	17.240

Toelichting:

Onder Subsidies worden alle subsidies verantwoord welke betrekking hebben op gerealiseerde subsidieprojecten. Voor zover subsidieprojecten nog lopend zijn, worden de reeds ontvangen subsidies middels Onderhanden Werk op de balans opgenomen onder de schulden als Vooruitontvangen subsidies. hierdoor kan het vergelijk met de begroting en voorgaand jaar afwijken.

4. Lasten

4.1 Personele lasten

(bedragen x € 1.000,-)

		2017	Begroting 2017	2016
4.1.1	Lonen en salarissen			
4.1.1.1	Brutolonen en salarissen	141.612	143.540	136.854
4.1.1.2	Sociale lasten	16.690	16.918	16.326
4.1.1.3	Pensioenpremies	20.271	17.631	16.573
	Subtotaal lonen en salarissen	178.573	178.089	169.753
4.1.2	Overige personele lasten			
4.1.2.1	Dotatie voorziening wachtgeld	294	660	2.403
4.1.2.2	Ingehuurd personeel niet in loondienst	15.120	10.522	19.936
4.1.2.3	Dotatie/vrijval overige personele voorzieningen	1.703	1.093	38
4.1.2.4	Overige	4.611	3.424	3.642
	Subtotaal overige personele lasten	21.727	15.699	26.019
4.1.3	Uitkeringen (-/-)	-761	-75	-710
	TOTAAL PERSONELE LASTEN	199.539	193.713	195.063

Toelichting:

De stijging van de lonen en salarissen is een gevolg van de toename van het gemiddeld aantal medewerkers over 2017 ten opzichte van 2016 met 57 fte. Deze stijging is ten opzichte van de begroting lager, wat zich uit in een hogere kostenpost voor inhuur van personeel. Inhuur is na enkele jaren van stijging afnemend, echter nog niet op het niveau waarop begroot.

De pensioenpremies zijn per 1 januari 2017 verhoogd als gevolg van dekkingstekorten bij het ABP. Deze verhoging is forsere dan begroot.

4.1.4 Personele bezetting (fte)

	31-12-17	31-12-16
Management / directie	29	25
Onderwijzend personeel	1.509	1.483
Overige medewerkers	764	744
TOTAAL AANTAL FTE'S	2.302	2.252

4.2 Afschrijvingen

(bedragen x € 1.000,-)

		2017	Begroting 2017	2016
4.2.1	Ontwikkeling en software	1.263	700	1.019
4.2.2	Gebouwen	8.374	8.530	7.971
4.2.3	Inventaris en apparatuur	6.946	8.522	6.605
4.2.4	Overige materiële vaste activa	35	21	35
4.2.5	Boekresultaat desinvestering MVA	118	0	-6
	TOTAAL AFSCHRIJVINGEN	16.735	17.773	15.624

Toelichting:

Onder de Overige materiële vaste activa zijn de afschrijvingen op vervoersmiddelen opgenomen.

4.3 Huisvestingslasten

(bedragen x € 1.000,-)

		2017	Begroting 2017	2016
4.3.1	Huur	3.407	2.768	3.227
4.3.2	Klein onderhoud	4.113	2.417	3.162
4.3.3	Schoonmaakkosten	3.840	3.728	3.627
4.3.4	Heffingen	1.012	1.056	981
4.3.5	Energie en water	2.105	2.006	1.928
4.3.6	Overige	1.660	2.059	1.714
	TOTAAL HUISVESTINGSLASTEN	16.137	14.034	14.639

4.4 Overige baten

(bedragen x € 1.000,-)

		2017	Begroting 2017	2016
4.4.1	Administratie en beheer	12.919	13.228	12.907
4.4.2	Inventaris en apparatuur	7.524	8.887	7.748
4.4.3	Reis- en verblijfkosten	3.372	2.658	3.153
4.4.4	Dotatie overige voorzieningen	0	0	0
4.4.4	Tegemoetkoming studerende	4.276	3.659	3.539
	TOTAAL OVERIGE LASTEN	28.091	28.432	27.346

Accountants honoraria	2017	2016
Controle van de jaarrekening	123	91
Andere controlewerkzaamheden	9	18
Fiscale advisering	0	0
Andere niet-controlediensten	0	11

Toelichting:

De bovenstaande accountants honoraria zijn ten laste gebracht van het resultaat en betreffen uitsluitend de werkzaamheden uitgevoerd door accountantsorganisaties en externe accountants zoals bedoeld in artikel 2:382a lid 1 en 2 BW.

5. Financiële baten en lasten

(bedragen x € 1.000,-)

		2017	Begroting 2017	2016
5.1	Rentebaten	14	0	13
5.2	Rentelasten	-979	-1.091	-988
	SALDO FINANCIËLE BATEN EN LASTEN	-965	-1.091	-975

Toelichting:

De rentelasten hebben met name betrekking op intrest verschuldigd over de langlopende leningen.

Bezoldiging van bestuurders en toezichthouders

Verantwoording uit hoofde van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT)

1. Bezoldiging leden College van Bestuur

Bedragen worden opgenomen conform de WNT (Wet Normering Topinkomens). De bezoldiging bestaat uit de optelling van alle brutolooncomponenten, bruto kostenvergoedingen (niet van toepassing binnen de Hanzehogeschool) en werkgeverslasten pensioenpremies.

Met ingang van 1 januari 2015 is door de Wet verlaging bezoldigingsmaximum WNT (WNT2) het algemene wettelijke beloningsmaximum verlaagd van € 230.474 naar € 178.000 (inclusief belaste kostenvergoedingen en pensioenbijdrage werkgevers). Dit maximum is gebaseerd op 100% van het ministersalaris. Over 2017 is voor de sector hbo het algemene wettelijke maximum van € 181.000 vastgesteld, toegepast naar rato van de omvang en de duur van het dienstverband.

Sinds 2015 moeten nieuwe aanstellingen of arbeidsovereenkomsten gebaseerd zijn op dit maximum. Voor beloningsafspraken die vóór 1 januari 2015 zijn gemaakt, geldt overgangsrecht.

In de verantwoording is voor wat betreft vakantiegeld rekening gehouden met feitelijke uitbetalingen, en niet met de als jaarlijkse werkgeverslast aan te merken reservering vakantiegeld. Hierdoor kan in situaties waarbij een CvB-lid een echte dienstbetrekking heeft anders dan een volledig kalenderjaar, een afwijking ontstaan ten opzichte van voorgaande of volgende jaren, zonder wijziging van directe bezoldingscomponenten.

Leidinggevende topfunctionarissen

Gegevens 2017	H.J. Pijlman	R. Verhofstad	P. van der Wijk
Functie	voorz. CvB	lid CvB	lid CvB
Duur dienstverband in 2017	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband (fte)	1,0	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee	nee	nee
Echte of fictieve dienstbetrekking fictief: langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?	echt	echt	echt
Individueel WNT-maximum	181.000	181.000	181.000
Bezoldiging			
Beloning	172.055	162.744	162.827
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	18.370	18.126	18.156
TOTAAL BEZOLDIGING	190.425	180.870	180.983
Motivering indien overschrijding:	zie 1)		

Gegevens 2016	H.J. Pijlman	R. Verhofstad	P. van der Wijk	M.C.J. van Os
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 14/1
Omvang dienstverband (fte)	1,0	1,0	1,0	1,0
Individueel WNT-maximum	179.000	179.000	179.000	6.866
Bezoldiging				
Beloning	172.069	139.909	163.134	5.887
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	15.976	14.644	9.265	570
TOTAAL BEZOLDIGING	188.045	154.553	172.399	6.457

Motivering bij overschrijding:

1) Het voltallig College van Bestuur heeft zich in 2013 gecommitteerd aan de middels de WNT en Bezoldigingscode Hogescholen, vastgestelde maxima voor de bezoldiging. Deze maxima waren gebaseerd op rolverdeling binnen het College van Bestuur, namelijk een maximum voor de voorzitter en een maximum voor de leden.

Met de aanname van de WNT-2 per januari 2015 en de hiermee gepaard gaande verdere verlaging van de maximale norm, met name die van de voorzitter, heeft de heer Pijlman te kennen gegeven gebruik te willen maken van het overgangsrecht en zijn bezoldiging zoals voor 2014 verlaagd is vastgesteld voor 2015 tm 2018 ongewijzigd te continueren.

2. Vergoeding leden Raad van Toezicht

De vergoedingen aan leden van de Raad van Toezicht worden jaarlijks in december uitgekeerd en hebben betrekking op het afgelopen kalenderjaar. De leden van de RvT krijgen over 2017 een vergoeding toegekend van € 11.075, aan de voorzitter wordt € 15.600 toegekend. Bij zitting in de auditcommissie, de remuneratiecommissie of de commissie O&O wordt een toeslag van € 2.500 toegekend.

Alle genoemde vergoedingen betreffen bruto bedragen. Indien van toepassing is loonheffing ingehouden of is er BTW in rekening gebracht.

Als gevolg van de invoering van de Wet Normering topinkomens (WNT) is ook voor de Raad van Toezicht een maximum bezoldiging van toepassing. Dit maximum is voor zowel 2016 als 2017 bepaald op 15% van het sectorale WNT-maximum voor de voorzitter van de Raad van Toezicht en 10% voor de leden van de Raad van Toezicht.

Toeziethoudende topfunctionarissen

Gegevens 2017	K.F. Schuiling *	J.J. Fennema	D. Boonstra *	H. van der Burg	R. Bakker	A.A. Rietveld	N. Hiddema	S.G.L. Schruijer
Functie	voorz. RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT
Duur dienstverband in 2017	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12
Individueel WNT-maximum	27.150	18.100	18.100	18.100	18.100	18.100	18.100	18.100
Bezoldiging								
Beloning	18.100	11.075	11.075	13.575	13.575	13.575	13.575	13.575
Belastbare onkostenverg.	-	-	-	-	-	-	-	-
Beloningen op termijn	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BEZOLDIGING	18.100	11.075	11.075	13.575	13.575	13.575	13.575	13.575

Gegevens 2016	G.J. Lankhorst *	L.P. Middel	A.M.C. Kuks	H. van der Burg	R. Bakker	A.A. Rietveld	N. Hiddema	S.G.L. Schruijer
Functie	voorz. RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT	lid RvT
Duur dienstverband in 2016	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 14/4	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/1 - 31/12	1/5 - 31/12
Individueel WNT- maximum	26.850	17.900	5.221	17.900	17.900	17.900	17.900	11.933
Bezoldiging								
Beloning	17.800	10.850	3.894	13.350	13.350	13.350	13.350	8.900
Belastbare onkostenverg.	-	-	-	-	-	-	-	-
Beloningen op termijn	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTAAL BEZOLDIGING	17.800	10.850	3.894	13.350	13.350	13.350	13.350	8.900

* Deze leden zien af van de bezoldiging als lid van de RvT. De vergoedingen van deze leden worden gedoneerd aan een door de Hanzehogeschool toe te wijzen goed doel.

3. Overige rapportageverplichtingen op grond van de WNT

Naast de vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2017 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2017 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld, of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

An aerial photograph of a large, circular, terracotta-colored fountain. The fountain has a central tier with a glass dome and a larger, shallow basin below it. The water is clear and reflects the surrounding environment. The fountain is surrounded by a paved plaza. Several people are sitting on the edge of the fountain, some looking at their phones, others talking. A man in a white shirt is sitting on the edge on the left. A woman in a pink top is sitting on the left. A woman in a grey top and red top is sitting on the left. A woman in a grey top is sitting on the left. A woman in a plaid shirt is sitting on the left. A woman in a yellow top is sitting on the left. A woman in a black top is sitting on the left. A man in a grey shirt is sitting on the right. A woman in a black top and white apron is sitting on the right. A woman in a grey top is sitting on the right. The text "Overige gegevens" is overlaid in the center of the image, with a small orange underline under the word "gegevens".

Overige gegevens

Overige gegevens

1. Gegevens over de rechtspersoon

Bestuursnummer	40169
Naam instelling	Hanzehogeschool Groningen
Adres	Zernikeplein 7
Postadres	Postbus 30030
Postcode / Plaats	9700 RM Groningen
Telefoon	050 - 595 5555
Fax	050 - 595 5678
E-mail	info@org.hanze.nl
Internet-site	www.hanze.nl
BRIN-nummer	25BE Hanzehogeschool Groningen

2. Statutaire winstbestemming

In de statuten van de Stichting Hanzehogeschool Groningen is niet specifiek opgenomen hoe het jaarlijks resultaat te bestemmen. Jaarlijks wordt in de jaarrekening onder 2.1.1 Voorstel Resultaatbestemming de verdeling bepaald.

3. Nevenfuncties leden College van Bestuur

In het verslagjaar vervulden leden van het College van Bestuur onderstaande (niet werkgerelateerde) nevenfuncties.

	Functie	Wel/niet bezoldigd
H.J. Pijlman		
Eerste Kamer der Staten Generaal	lid Eerste Kamer	wel**
Noord-Nederlands Orkest	Voorzitter Raad van Toezicht	niet
Stichting Onafhankelijkheidsfonds	Lid Bestuur	niet
Groninger Museum	Lid Raad van Toezicht	niet
Stichting Noorderslag/Eurosonic	Lid Raad van Toezicht	wel*
L.J.M. Verhofstad		
Nuffic	Lid Adviesraad	wel*
Northern Knowlegde	Bestuurslid	niet
Rijnland Instituut	Lid stuurgroep	niet
Landelijke Commissie Gedragscode	Plaatsvervangend lid	wel*
P. van der Wijk		
Revalidatiecentrum Vogellanden Zwolle	Lid Raad van Toezicht	wel
Medisch Specialisten Netwerk NON	Lid Raad van Commissarissen	wel
Executive Master of Finance & Control	Voorzitter van het Curatorium	niet
Handicap en Study	Lid Raad van Advies	niet
Twee Meter b.v.	Directeur	niet
Stichting 'Groningen Perspectief 2025'	Bestuurslid	niet
Platform Beta Techniek	Lid Raad van Toezicht	niet

* In kas Hanzehogeschool

** In kas Hanzehogeschool conform regeling bijverdiensten Hanzehogeschool

Bijlagen - Bestuur & organisatie

Overzicht schools en opleidingen Hanzehogeschool Groningen

Overzicht schools en opleidingen Hanzehogeschool Groningen

AD = Associate degree; B = bachelor; M = master

Naam school	Naam opleiding
Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek	B Bouwkunde
	B Built Environment
	B Civiele Techniek
	M Architectuur
Academie voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Popcultuur Minerva <i>- Beeldende Kunst en Vormgeving</i> <i>- Minerva Academie voor Popcultuur</i> <i>- FMI Masters</i>	M Kunsteducatie (joint degree)
	B Autonome Beeldende Kunst
	B Docent Beeldende Kunst en Vormgeving
	B Vormgeving
	B Muziek
	B Popular Culture
Academie voor Gezondheidsstudies	B Vormgeving
	M Master of Arts in Fine Art and Design
	Ad Management in de Zorg
	B Fysiotherapie
	B Logopedie
	B Management in de Zorg
	B Medisch Beeldvormende en Radiotherapeutische Technieken
	B Mondzorgkunde
	B Voeding & Diëtetiek
	M Healthy Ageing Professional
M Physician Assistant	
Academie voor Sociale Studies	Ad Ervaringsdeskundige in de zorg
	B Toegepaste Psychologie
	B Social Work
	M European Master in Social Work
	M Social Work (joint degree)
Academie voor Verpleegkunde	B Verpleegkunde HBO-V
	M Advanced Nursing Practice
Instituut voor Bedrijfskunde	Ad Human Resource Management
	B Bedrijfskunde MER
	B Human Resource Management
	B Vastgoed en Makelaardij
	M Leiderschap
	M Real Estate
Instituut voor Communicatie, Media & IT	B Communicatie
	B Communication and Multimedia Design
	B HBO-ICT

	B Informatiedienstverlening en -management M International Communication
Instituut voor Engineering	Ad Projectleider Techniek B Advanced Sensor Applications B Elektrotechniek B Human Technology B Industrieel Product Ontwerpen B Technische Bedrijfskunde B Werktuigbouwkunde M European Master in Renewable Energy (WO) M European Master in Sustainable Energy System Management (WO) M Master Sensor System Engineering
Instituut voor Facility Management	B Facility Management
Instituut voor Financieel Economisch Management	B Accountancy B Bedrijfseconomie B Financial Services Management B Fiscaal Recht en Economie
Instituut voor Life Science & Technology	B Bio-informatica B Biologie en Medisch Laboratoriumonderzoek B Chemie B Chemische Technologie
Instituut voor Marketing Management	B Commerciële Economie B International Business & Languages B Small Business and Retail Management
Instituut voor Rechtenstudies	B HBO-Rechten B Sociaal Juridische Dienstverlening
Instituut voor Sportstudies	Ad Sport, Gezondheid en Management B Lerarenopleiding Lichamelijke Opvoeding B Sportkunde
International Business School	B International Business and Management Studies M Master of Business Administration M Master in International Business and Management
Pedagogische Academie	Ad Pedagogisch Educatief Medewerker B Opleiding tot Leraar Basisonderwijs M Talentontwikkeling en Diversiteit
Lucia Marthas Institute for Performing Arts	Ad Dans B Docent Dans B Dans
Prins Claus Conservatorium	Ad Muziek (dirigent Hafabra) B Docent Muziek B Muziek M Master of Music

Kerngegevens schools 2017

Kerngegevens schools 2017

Kerngegevens schools 2017	studenten	afgestudeerden	instromers	buitenlandse studenten
Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek	724	105	197	18
Academie voor Beeldende Kunst en Vormgeving MINERVA	876	196	208	230
Academie voor Gezondheidsstudies	2.967	620	846	153
Academie voor Sociale Studies	2.830	479	837	23
Academie voor Verpleegkunde	2.163	339	619	10
Instituut voor Bedrijfskunde	2.350	351	636	15
Instituut voor Communicatie, Media & IT	3.292	317	948	532
Instituut voor Engineering	2.040	196	574	161
Instituut voor Facility Management	1.121	279	229	34
Instituut voor Financieel Economisch Management	1.288	231	218	9
Lucia Marthas Institute for Performing Arts	166	187	52	10
Instituut voor Life Science & Technology	1.119	40	356	22
Instituut voor Marketing Management	2.138	139	493	106
Instituut voor Rechtenstudies	1.933	324	494	19
Instituut voor Sportstudies	1.432	215	323	54
International Business School	1.406	273	374	884
Pedagogische Academie	941	123	301	5
Prins Claus Conservatorium	301	61	85	148
totaal	29.087	4.475	7.790	2.433

Kerngegevens kenniscentra

Kerngegevens kenniscentra per 31 december 2017

Centre of Expertise Energy

Lectoraten	<ul style="list-style-type: none">· Energy Transition, dr. ir. Wim van Gemert en dr. Klaas Jan Noorman· Energy Transition – onderzoekslijn Waterstof, dr. Jan-jaap Aué· Communication, Behaviour & the Sustainable Society – Communication, dr. Wim Elving· Communication, Behaviour & the Sustainable Society - Behaviour, dr. Carina Wiekens· Energy & Management, vacature· Energy & Law, mr. Bert de Jonge· Life Sciences & Renewable Energy, dr. ir. Jan-Peter Nap· Power and Energy Distribution dr. Martien Visser· Sustainable Liquid Natural Gas Technology, prof. dr. ir. Jacques Dam
Betrokken schools	<ul style="list-style-type: none">· Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek· Instituut voor Communicatie, Media & IT· Instituut voor Engineering· Instituut voor Life Science & Technology· Instituut voor Rechtenstudies· Instituut voor Sociale Studies· International Business School

Centre of Expertise Healthy Ageing

Lectoraten	<ul style="list-style-type: none">· Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, prof. dr. Cees van der Schans· Analysetechnieken voor Praktijkgericht Onderzoek, dr. Wim Krijnen· Clinical Malnutrition and Healthy Ageing, dr. Harriët Jager-Wittenaar· Healthy Lifestyle, Ageing and Health Care, dr. Hans Hobbelen· Kind, Taal en Ontwikkeling, dr. Margreet Luinge· Participatie en Gezondheid van mensen met een verstandelijke en visuele beperking, dr. Aly Waninge· Zelfmanagement van somatische patiënten in ziekenhuizen, dr. Joost Keers· Integraal Jeugdbeleid, opvoeding, onderwijs en opvang, dr. Jeannette Doornenbal· Curious Minds, dr. Henderien Steenbeek· Integrale Aanpak Kindermishandeling, dr. Ismah Lahlah (per 20-11-2017)· Praktijkgerichte Sportwetenschap - Bewegingsonderwijs en Jeugdsport, dr. Remo Mombarg· Praktijkgerichte Sportwetenschap - Healthy Lifestyle, Sport and Physical Activity, dr. Johan de Jong· Rehabilitatie, dr. Lies Korevaar· Maatschappelijke participatie van mensen met psychische beperkingen, dr. Charlotte Wunderink· Verslavingskunde, dhr. dr. Eric Blaauw· Verpleegkundige Diagnostiek, dr. Wolter Paans· Verpleegkundige Innovatie & Positionering, prof. dr. Petrie Roodbol
Visiting Professors	<ul style="list-style-type: none">· Malnutrition research and education, Faith Ottery, MD, PhD· Rehabilitation & Recovery, prof. dr. Marian Farkas· Radiotherapie, prof. dr. Peter Hogg
Betrokken schools	<ul style="list-style-type: none">· Academie voor Gezondheidsstudies· Academie voor Sociale Studies· Academie voor Verpleegkunde· Instituut voor Sportstudies· Pedagogische Academie

Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap

Lectoraten	<ul style="list-style-type: none">· New Business & ICT, dr. Hugo Velthuijsen· Leiderschap in Social Sourcing, Frank Willems· Personalised Digital Health, dr. Hilbrand Oldenhuis· Arbeidsparticipatie, dr. Louis Polstra· Arbeidsorganisatie en -productiviteit, dr. Jac. Christis· Duurzaam Financieel Management en Ondernemerschap, dr. Margreet Boersma· Duurzaam Coöperatief Ondernemen, Willem Foorthuis· Duurzaam HRM, dr. Leni Beukema· Human Capital, dr. Harm van Lieshout· Juridische aspecten van de arbeidsmarkt, dr. mr. Petra Oden· Inkoopmanagement, Gert Walhof MBA· International Business, dr. Diederich Bakker· Marktgericht Ondernemerschap, dr. Karel Jan Alsem· Ondernemen in Verandering, i.c.m. practoraat Alfacollege, dr. Alexander Grit· User-Centered Design, dr. Nick Degens
Betrokken schools	<ul style="list-style-type: none">· Instituut voor Marketing Management· Instituut voor Business School· Instituut voor Communicatie, Media & IT· Instituut voor Financieel Economisch Management· Instituut voor Facility Management· Instituut voor Rechtenstudies· Instituut voor Bedrijfskunde· Academie voor Sociale Studies

Kenniscentrum Kunst & Samenleving

Lectoraten	<ul style="list-style-type: none">· Image in Context, dr. Anke Coumans· Lifelong Learning in Music – Innovative Practices, dr. Rineke Smilde· Lifelong learning in Music – New Audiences, dr. Evert Bisschop Boele· Art, Sustainability & Innovation, vacature
Betrokken schools	<ul style="list-style-type: none">· Prins Claus Conservatorium· Lucia Marthas Institute for Performing Arts· Academie voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Popcultuur Minerva

Kenniscentrum NoorderRuimte

Lectoraten	<ul style="list-style-type: none">· Facility Management, dr. Mark Mobach· Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen – Aardbevingsbestendig bouwen, dr. Ishan Bal· Krimp & Leefomgeving, dr. Elles Bulder· Ruimtelijke Transformaties - Energie, dr. ir. Mieke Oostra,· Ruimtelijke Transformaties – Water, dr. ir. Floris Boogaard· Vastgoed, dr. ing. Jan Veuger FRICS
Betrokken schools	<ul style="list-style-type: none">· Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek· Academie voor Beeldende Kunst, Vormgeving en Popcultuur Minerva· Instituut voor Bedrijfskunde· Instituut voor Engineering· Instituut voor Facility Management

Kenniscentrum Biobased Economy

Lectoraten	·	Biobased Ingredients & Materials – Ingredient Development, dr. Doede Binnema
	·	Biobased Ingredients & Materials – Life Sciences & Renewable Energy, dr. Jan Peter Nap
	·	Biobased Ingredients & Materials – Biobased Chemistry, dr. André Heeres
	·	Bio Refinery - Transition Bio-economy, dr. Rob van Haren
	·	Biobased Society (in ontwikkeling)
Betrokken schools	·	Life Science & Technology

Hanze Honours College

Lectoraten	·	Excellentie in hoger onderwijs en samenleving, dr. Marca Wolfensberger
Betrokken schools	·	Alle schools

Er is verder nog één zelfstandig lectoraat:

- Computer Science & Sensor Technology, dr. Marco de Vos

Bijlagen bij het verslag van de Raad van Toezicht

Verslag van de remuneratiecommissie

In 2017 hebben zich geen bijzondere situaties voorgedaan die een actievere opstelling van de commissie noodzakelijk maakten. De gebruikelijke functioneringsgesprekken met de individuele leden van het College van Bestuur hebben plaatsgevonden. Van deze gesprekken zijn verslagen gemaakt die geaccordeerd zijn door de gesprekspartners. Deze verslagen zijn opgenomen in de respectieve personeelsdossiers.

De beloning van de leden van het College van Bestuur voldoen aan de Wet normering topinkomens. De beloning, declaraties en nevenfuncties van de bestuurders zijn volledig opgenomen in het jaarverslag en staan vermeld op de website. Mutaties in de nevenfuncties worden met de Raad van Toezicht besproken en getoetst aan de daarvoor geldende codes.

De commissie heeft zich in 2017 gebogen over een brief die als melding van een misstand in de zin van de Klokkenluidersregeling van de Hanzehogeschool zou kunnen worden gekwalificeerd. Na onderzoek en bespreking in de Raad van Toezicht concludeerde de Raad dat er geen sprake is van een melding in de zin van de Wet huis voor klokkenluiders. De Raad van Toezicht heeft besloten geen nader onderzoek in te stellen en heeft de briefschrijver ook in die zin bericht.

De remuneratiecommissie bestaat sinds 1 januari 2017 uit twee leden uit de Raad van Toezicht:

mevrouw prof. dr. S.G.L. Schruijer en de heer mr. K.F. Schuiling.

Verslag van de auditcommissie 2017

In 2017 vergaderde de auditcommissie vier maal. Evenals in 2016 is in 2017 veel gesproken over de meerjarenbegroting; de exploitatietekorten die in het lopende jaar voorzien waren en zich ook voordeden. Daarnaast is gesproken over de kosten van de gevolgen van de aardbevingsproblematiek – en de moeilijkheden om de schade van de NAM vergoed te krijgen – en over het stevige investeringsprogramma van de Hanzehogeschool Groningen in gebouwen, in IT projecten en in kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Er werd ook gesproken over hoe om te gaan met de stevige groei van het aantal studenten die naar verwachting na enige jaren weer zal afvlakken en omslaan in een krimp. Die groei leidt tot knelpunten in de huisvesting die opgelost moeten worden, maar bij teruglopende studentenaantallen moet geen leegstand ontstaan die zwaar op de begroting gaat drukken.

In 2017 heeft de nieuwe accountant KPMG, geselecteerd na een Europese aanbesteding in 2016, de eerste jaarrekeningcontrole over kalenderjaar uitgevoerd. Op basis van de ervaringen met de transitiefase en de eerste controlecyclus is in december 2017 besloten het contract met KPMG met twee jaar te verlengen.

De auditcommissie is intensief betrokken geweest bij de aanvraag van een omvangrijke lening bij het Ministerie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) voor de financiering van het huisvestingsprogramma. Deze aanvraag is mede gebaseerd op de meerjarenbegroting. En hoewel het te lenen bedrag aanzienlijk is, blijft de Hanzehogeschool Groningen volgens de prognoses ten aanzien van solvabiliteit en liquiditeit een financieel gezonde hogeschool. De lening is verstrekt in december 2017. In december is ook de overeenkomst met de NAM tot stand gekomen over de

vergoeding van aardbevingsbestendig bouwen op de locatie Zernikeplein 7 (ZP 7). Met deze overeenkomst en de aanvullende financiering vanuit het Ministerie van OCW, is de weg vrij gemaakt om de bouwplannen rondom ZP7 in 2018 na drie jaar vertraging daadwerkelijk te starten.

Begin 2017 is er in de auditcommissie gesproken over de tussentijdse cijfers die aanzienlijk hogere tekorten lieten zien dan de begroting. Dit kwam mede door de groei van het aantal studenten. Door bijsturing en meevallende overheidsbijdragen is het tekort uiteindelijk behoorlijk onder de begroting uitgekomen.

Het meerjarenperspectief laat zien dat de Hanzehogeschool Groningen ruim binnen de financiële normen blijft die voor het hoger onderwijs gelden. Daar liggen dan ook geen risico's voor de begrotingen. Ook de studentenaantallen lijken zich gunstig te ontwikkelen; de huidige snelle groei leidt op korte termijn tot extra kosten, maar op langere termijn juist tot extra inkomsten. Wel adviseerde de auditcommissie de Hanzehogeschool Groningen om een aanzienlijk deel flexibiliteit in de organisatie en de personele bezetting te borgen. Zo kan het management van de *schools* direct bijsturen als de financiële ontwikkelingen daartoe aanleiding geven. Ook benadrukt de auditcommissie dat er binnen de hele hogeschool het bewustzijn moet zijn om op een efficiënte en sobere manier met de beschikbare, publieke middelen om te gaan.

De auditcommissie heeft geconstateerd dat de rapportage over de grote IT-trajecten in 2017, in de lijn van 2016, steeds inzichtelijker is geworden. Uit de rapportages bleek dat er geen grote complicaties zijn bij de uitvoering van de IT-projecten. Ook zijn de tussentijdse rapportages over de grote investeringsprojecten in gebouwen meerdere keren besproken. Hieruit bleek dat projecten zich over het algemeen conform plan ontwikkelden.

Overige onderwerpen die de commissie in 2017 besprak, zijn: het treasurybeleid, de aanpassing van het treasurystatuut naar aanleiding van de nieuwe regeling 'Beleggen, lenen en derivaten OCW 2016', de corporate governance structuur van de Hanzehogeschool Groningen, het declaratiebeleid, de evaluatie van een fiscale scan en de diverse verslagen van de accountant. De aandachtspunten die daaruit naar voren kwamen hebben een vervolg gekregen in de vorm van een gedetailleerd plan van aanpak. Er is daarna ook aan de auditcommissie terug gerapporteerd welke aandachtspunten daadwerkelijk zijn gerealiseerd. Hieruit bleek dat een groot aantal punten naar tevredenheid zijn opgelost. Voor het komende jaar heeft de auditcommissie naast de reguliere onderwerpen nadrukkelijk de aandacht voor twee onderwerpen: risicomanagement en Europese aanbestedingen.

De auditcommissie bestaat uit twee leden van de Raad van Toezicht: de heer R. Bakker en de heer JJ. Fennema.

Verslag van de commissie onderwijs & onderzoek

Het doel van de commissie onderwijs & onderzoek (O&O) is het beter verwerven van inzicht in de complexiteit en diversiteit van de kernactiviteiten van de hogeschool, in relatie tot de toezichthoudende taken van de Raad. Aanleiding hiervoor zijn de hogere eisen die intern en extern aan toezicht gesteld worden. De commissie is in oktober 2012 van start gegaan naar aanleiding van de zelfevaluatie van de Raad.

De commissie O&O is in 2017 vier keer bijeen geweest. Vaste agendapunten zijn de stand van zaken rond accreditaties en de interne risicoscreeningen. Tijdens de reguliere vergaderingen wordt de Raad van Toezicht geïnformeerd over de besproken agendapunten en thema's van de commissie O&O.

Daarnaast werd in 2017 tijdens drie bijeenkomsten gesproken over specifieke thema's:

- verbetering studiesucces/rendementen,

- plan van aanpak naar aanleiding van het medewerkerstevredenheidsonderzoek bij de Academie voor Architectuur, Bouwkunde en Civiele Techniek,
- internationalisering;
- de verschillende kennislijnen binnen Stafbureau Onderwijs & Onderzoek.

Werkbezoeken

De commissieleden brachten in 2017 een werkbezoek aan de Academie voor Gezondheidsstudies en de Pedagogische Academie. Blended learning was een van de onderwerpen waarover tijdens de werkbezoeken werd gesproken.

De commissieleden waren in 2017 actief betrokken bij het traject van de Instellingstoets Kwaliteitszorg. Zij waren aanwezig bij de voorbereiding en tijdens de bezoeken van het NVAO-panel in oktober en november 2017 en bij de terugkoppeling van de voorlopige bevindingen van het NVAO-panel.

Functioneren

De beide Raad van Toezicht-leden ervaren het functioneren van de commissie O&O als positief. De commissie bevordert het verkrijgen van een scherper beeld van de primaire processen van de hogeschool en de - niet zelden complexe - beleidsthema's die spelen. In de commissie wordt wat dieper op inhoudelijke thema's ingegaan. Ook de werkbezoeken helpen om het beeld van de hogeschool bij de Raad nader in te kleuren.

De commissie onderwijs & onderzoek bestaat uit twee leden van de Raad van Toezicht: mevrouw J.M. Hiddema en de heer A.A. Rietveld.

HMR leden

HMR leden in het studiejaar 2017/2018 medewerkers

Medewerker	Lijst	Werkzaam bij:
Chuck Bellink (lid DB)	AOb/FNV Overheid	Instituut voor Marketing Management
Henk Boer (voorzitter)	AOb/FNV Overheid	Instituut voor Financieel Economisch Management
Els Bijlholt	OPL*	Facilitair Bedrijf
Fenna Feenstra	AOb/FNV Overheid	Instituut voor Life, Science & Technology
Arnold Greidanus	De Realisten	Instituut voor Communicatie, Media en IT
Roel Hoving	AOb/FNV Overheid	Instituut voor Communicatie, Media en IT
Peter Klomp	OPL*	Academie voor Gezondheidsstudies
Els Kuijpers	AOb/FNV Overheid	Stafbureau Onderwijs & Onderzoek
Evert Scholtens	AOb/FNV Overheid	Instituut voor Sportstudies

*Onafhankelijke personeelslijst

HMR leden in het studiejaar 2017/2018 studenten

Studenten	Lijst	Studeert aan:
Sebastiaan Alting van Geusau	HSV*	Pedagogische Academie
Jens Boneschansker (vicevoorzitter)	HSV*	Pedagogische Academie
Bram van Dort	Lijst Student Erkend	Academie voor Sociale Studies
Darius Dubber	Lijst Student Erkend	Instituut voor Life, Science & Technology
Luca van der Hoeven	Lijst Student Erkend	Instituut voor Sportstudies
Ilse Kamping	Lijst Student Erkend	Instituut voor Rechtenstudies
Patrick Mark	HSV*	International Business School
Amber Nobre Henriques	HSV*	Instituut voor Facility Management

* Hanze Studentenbelangen Vereniging

Bijlagen - Strategisch beleid

Overzicht van alle honourstrajecten

Techniek, Energie en Innovatie

Honours talentprogramma Academie voor Architectuur, Bouwkunde en Civiele Techniek
Honours talentprogramma Communicatie
Honours talentprogramma ICT
Honours talentprogramma Instituut voor Life Science & Technology
Honours talentprogramma Engineering
Honoursminor Architectuur
Honoursminor Graduation Project International Business Programme
Honoursstage, honours afstudeertraject Academie voor Architectuur, Bouwkunde en Civiele Techniek
Honoursminor Airline Pilot & Management
Honours afstudeertraject Instituut voor Engineering deeltijd

Healthy Ageing, Lifestyle, Sport en Educatie

Honours talentprogramma Healthy Ageing
Honours talentprogramma Toegepaste Psychologie
Honoursstage, honoursproject Academie voor Gezondheidsstudies
Honours talentprogramma Instituut voor Sportstudies
Honours talentprogramma Social Work
Honours talentprogramma Pedagogische Academie
Honoursminor Onderzoeksvaardigheden
Honoursminor Chronisch Zieken
Honoursminor Wijkgericht werken
Honoursminor Speech and Language Pathology
Honoursminor Talentontwikkeling
Honoursminor Critical Care
Honoursminor Kind en Jeugd
Honoursminor Toekomst in Gezondheid
Honoursstage, afstudeertraject Toegepaste Psychologie, student-assistentenschap Academie voor Sociale Studies
Academische Opleiding Leraar Basisonderwijs
Honoursproject Pedagogische Academie
Honoursstage, afstudeertraject Instituut voor Sportstudies

Economie, Management en Ondernemen

Honours talentprogramma Instituut voor Bedrijfskunde
Honours talentprogramma Instituut voor Financieel Economisch Management
Honours talentprogramma Instituut voor Facility Management
Honours talentprogramma Instituut voor Rechtenstudies
Honoursminor Management van Organisatieverandering
Honoursminor Triple M: Marketing Research & Innovation
Honoursminor Da Vinci
Honoursminor Ondernemingsplan Op Maat
Honoursstage, honours student-assistentschap Instituut voor Financieel Economisch Management
Honours afstudeertraject, honours student-assistentschap Instituut voor Facility Management
Honoursstage Instituut voor Rechtenstudies
Honours afstudeertraject en Honours Graduation Project International Business Programme, Instituut voor Marketing Management
Honoursminor CLEAR: Community for Law and Energy Applied Research
Honours Talentprogramme
Honours Talentprogramme Chinese and European Business
Honours Graduation Project International Business Programme,

Kunst, Cultuur en Media

Honours talentprogramma Academie Minerva
Honours opleidingstraject Plus de Deux, Lucia Marthas Institute for Performing Arts
Honours opleidingstraject Prins Claus Conservatorium
Honoursstage Plus Tourne, Lucia Marthas Institute for Performing Arts
Honoursstage Plus Haute, Lucia Marthas Institute for Performing Arts
Honoursstage, honoursproject Academie Minerva
Honours student-assistentschap Prins Claus Conservatorium
Honoursstage, honours student-assistentschap Lucia Marthas Institute for Performing Arts

Overzicht van door studenten en medewerkers gewonnen prijzen en beurzen

Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Hanze innovatieprijs 2017	intern	Rozemarijn Veenstra en Hidde van Wezel	

Studenten Academie voor Gezondheidsstudies

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Crux (Academieprijs)	intern	Gertjan Stiekema	
Crux (Academieprijs)	intern	Femke Rupert, Puck Herder	
Crux (Academieprijs)	intern	Joyce Botman	
Crux (Academieprijs)	intern	Elvira Nijmeijer	
Crux (Academieprijs)	intern	Laura Smits	
Crux (Academieprijs)	intern	Martha Veldboom	
Crux (Academieprijs)	intern	Sarah Hüsters	
Crux (Academieprijs)	intern	Janny Poelman	
Crux (Academieprijs)	Intern	Amanda de Vos	
ENPHE-thesis award	extern	Trynke Groendijk	
Take-off HBO (NWO)	extern	Groep studenten met L'impressive Compression Garments	€ 40.000 innovatie

Personeel Academie voor Gezondheidsstudies

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
NWO Promotiebeurs	extern	Ellen de Wit, docent-onderzoeker	
Innovation Challenge 2015	intern	Katja Moesker, docent en Rosanne Davelaar, studente Maatschappelijk Werk en Dienstverlening	

Academie Minerva

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Klaas Dijkstra Academieprijs	intern	Mylan Hoezen (Autonome Beeldende Kunst)	
Academie Minervaprijs voor Vormgeving	intern	Pim Kraan (Scenografie)	
George Verbergstipendium 2017	Intern	Wouter van der Laan (FMI Painting)	
Reitsma Van den Burg Stipendium 2017	Intern	Eva Elaine (Autonome Beeldende Kunst)	

Studenten Academie voor Sociale Studies

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
STAND-prijs 12 juli 2017	Extern	Mieke Dijkhuis en Lieke Paternotte voor hun scriptie Drijfveren om van elkaar te leren.	Jaarlijkse prijs, uitgereikt door Stichting Andragogisch Dienstbetoon (STAND), voor een scriptie die bijdraagt aan de ontwikkeling van het sociaal werk. Het bestuur was vooral gecharmeerd van de grondige wijze waarop de studenten het onderzoek hebben uitgevoerd.
Sociaal Werk-prijs (1e prijs)	Intern	Imke Koetsier en Esther ter Veld voor hun scriptie over de tippelzone aan de Bornholmstraat.	De prijs bestaat uit een beeldje, € 250 euro en het aanbod om de scriptie publicatiewaardig te maken. De prijzencommissie roemt de maatschappelijk relevantie en betrokkenheid van de scriptie voor de regio Groningen.
Sociaal Werk-prijs (2e prijs)	Intern	Sanne Cornelissen en Karen van Boggelen voor hun onderzoek naar het 'niet-pluis-gevoel' in de jeugdhulpverlening.	De prijs bestaat uit een tegel met inscriptie en 150 euro. De prijzencommissie vindt het onderzoek belangwekkend voor de hele sociale sector die met jeugd en jongeren werkt en voor alle professionals die niet-pluis-gevoelens hebben.
NK Judo Almere: goud dames senioren -63 kg.	Extern	Iris Iwema, studente	
NK Judo Almere: brons dames senioren -78 kg.	Extern	Toegepaste Psychologie Eva Barkman, studente Social Work	

Studenten Academie voor Verpleegkunde

Naam prijs of beurs	Interne / externe prijs	Winnaar	Bijzonderheden
Vroukje Admiraalprijs	intern	Ilse Koops	
Joke Mintjes Award	extern	Rudolf Tolsma	
Els Borst Award	Extern	Gineke Munting	

Personeel Academie voor Verpleegkunde

Naam prijs of beurs	Interne / externe prijs	Winnaar	Bijzonderheden
HanzeVeer	Intern	Jan Schuurmans	

Studenten International Business School

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Van Lunenburg Award	intern	Boyan Algra	
Best thesis Award	Intern	Olivia Hunfeld	
Cum Laude	Intern	Olivia Hunfeld	
Cum Laude	Intern	Elisa Schulte ter Hardt	
Cum Laude	Intern	Charlotte Schulze-Aissen	
Cum Laude	Intern	Jan Schwerdtfeger	

Studenten Instituut voor Bedrijfskunde

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
BMER Scriptieprijs	Intern	Casper van den Berg	Onderzoek naar de oorzaak van de wachttijden voor reumatische zorg in Medisch Centrum Leeuwarden.
Walk of Fame		Anne Bolster	

Personeel Instituut voor Communicatie, Media & IT

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Han Nakken Prijs 2016	extern	dr. Kirsten van den Bosch (CMD, docent/onderzoeker lectoraat UCD)	Deze prijs wordt iedere twee jaar uitgereikt door het Research Centre on Profound and Multiple Disabilities van de Rijksuniversiteit Groningen voor de beste wetenschappelijke prestatie en de opmerkelijkste praktijkprestatie op het gebied van personen met Zeer Ernstige Verstandelijke en Meervoudige Beperkingen (ZEVMB).
Docent van het Jaar 2016	Extern	Loes Damhof, Hogeschooldocent 21st century skills (Communication & Multimedia Design)	De Docent van het Jaar-verkiezing is geïnitieerd door het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO). De prijs werd uitgereikt door Jet Bussemaker, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Studenten Instituut voor Engineering

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Company Launch van Jong Ondernemen (1e, 2e, 3e prijs)	Extern	Drie student companies (Vastamet, Bakslang en DEXX Innovations) van het Instituut voor Engineering	
Uitvinderswedstrijd van het Innovatiecluster Drachten: kunstzinnige robot	Extern	Studenten Engineering	
Student Company Award 2017	Extern	Student company Brouwbox	
Junior Achievement Alumni International Potential Award (Riga)	Extern	Student company EcoRing	

Studenten Instituut voor Life Science & Technology

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Cum Laude	Intern	Olivier Berend Bakker (Bio-informatica)	
Cum Laude	Intern	Thamar Jessurun Lobo (BML-R)	
Cum Laude	Intern	Laura Marina van Marrewijk (BML-R)	
Cum Laude	Intern	Lonneke Scheffer (Bio-informatica)	
Cum Laude	Intern	Anne van Wijngaarden (BML-R)	

Studenten Instituut voor Rechtenstudies

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar(s)	Bijzonderheden
HBO-Rechten Award	Intern	Ricardo Hummel	
SJD Award	Intern	Inez de Boer	

Studenten Pedagogische Academie

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Berend Brugsmapijs	intern	Vera van der Molen	Prijs voor het beste afstudeeronderzoek binnen de PA, gelet op actualiteit, vernieuwing en toepasbaarheid.

Personeel Pedagogische Academie

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Koli Calling International Conference on Computing Education Research; Best Poster Award	Extern	Josina Koning	nov-17

Studenten Prins Claus Conservatorium

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Prinses Christina Concours Noord- Nederland	Extern	Eline de Vries, Viool JTK	2e prijs cat. 2, Concertprijs, NNO-prijs, PdG-prijs, Wisseltrofee, deelname aan de halve finale 8 april 2017.
Prinses Christina Concours Noord- Nederland	Extern	Jooske van Andel, klarinet jr.3	2e prijs cat. 3, Concertprijs, concertprijs Groningse muziekvereniging.
Prinses Christina Concours Noord- Nederland	Extern	Eline de Vries, Viool JTK en Camille Buitenhuis, Viool JTK	Ensemble aanmoedigingsprijs cat. 3.
Prinses Christina Concours Noord- Nederland	Extern	Yvonne Galama, Trompet jr. 1	Eervolle vermelding cat. 3.
Prinses Christina Concours Noord- Nederland	Extern	Azra Rustempasic, Viool JTK	Eervolle vermelding cat. 3.
Grachtenfestival Conservatorium Concours 2017	Extern	Kristina Varlid, Gitaar KM jr. 4	Winnaar.
Ambitus Orgelconcours	Extern	Jos Maters, Orgel jr. 2	Derde plaats en finale Haarlem juni 2017.
Concours de la Chanson Alliance Francaise	Extern	Hiske Oosterwijk, Zang MA jr. 2	Winnaar.
Concours Giovanni Musicisti Treviso	Extern	Ibolya Vorosvary, Altviool Mmus uitw.	Derde prijs.
VNO NCW-Noord award	Extern	Matthijs Leffers, Tuba jr. 4	Award.
Swingin' Groningen Future Talent Contest	Extern	Vladislav Danilin, Jazz piano jr. 2	Winnaar.
Ambitus Orgelconcours	Extern	Jos Maters, Orgel jr. 2	Tweede prijs.
Orgelconcours Stichting Groningen Orgelland	Extern	Jaap de Kok, Orgel	Derde prijs.
Grachtenfestival Conservatorium Concours 2018	Extern	Matthijs Leffers, Tuba	Winnaar.

School of Performing Arts, Lucia Marthas Institute for Performing Arts

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Prins Bernhard Cultuurfonds	Extern	Melissa Boode	t.b.v. Studie Ailey School, NY
Musical Award nominatie	Extern	OYF – ensemble: Jamie Dors Gina v.d Ploeg (stagiair) Maggy v.d Heuvel (stagiair) Denzel Giskus (stagiair) Shanna Slaap Samantha Klots Keoma Aidhen Talita Agwarmasse Rick Mac Donald	Won de Special Award voor beste ensemble.

Personeel Instituut voor Sportstudies

Naam prijs of beurs	Intern / extern	Winnaar	Bijzonderheden
Talentprijs / Excellente beroepsuitoefening	Intern	Arjan Taaij	Arjan combineert zijn docentschap met een trainer-coachfunctie bij Lycurgus. Dit herenvolleybalteam won in 2016 de supercup en werd in 2017 Nederlands kampioen. Hij geeft op een professionele en enthousiaste wijze leiding en wordt landelijk beschouwd als de meest talentvolle coach in de volleybalwereld.

Bijlagen - Onderwijs

Binnen 3 jaar je bachelor
Binnen 3 jaar je bachelor
Share your talent, cross the world.

Marktaandeel inschrijvingen

Marktaandeel inschrijvingen	2017	2016	2015
Bachelor	6,5%	6,3%	6,2%
- Voltijd	6,7%	6,3%	6,3%
- Deeltijd	4,7%	4,7%	4,7%
- Duaal	6,3%	4,1%	4,1%
- Master	4,5%	3,7%	2,7%
Totaal Hanzehogeschool Groningen	6,4%	6,2%	6,1%

Ontwikkeling inschrijvingen

Ontwikkeling inschrijvingen	2017		2016		2015	
	aantal	mutatie	aantal	mutatie	aantal	mutatie
Bachelor en Ad	28.553	4,0%	27.446	3,6%	26.500	1,0%
- Voltijd	26.098	3,2%	25.285	3,6%	24.418	1,0%
- Deeltijd	1.947	7,9%	1.805	4,2%	1.733	0,0%
- Duaal	508	42,7%	356	2,0%	349	0,0%
Master	534	21,4%	440	35,8%	324	1,6%
Totaal Hanzehogeschool Groningen	29.087	4,3%	27.886	4,0%	26.824	1,0%

Vooropleiding instroom

Vooropleiding instroom	2017		2016		2015	
	aandeel	mutatie	aandeel	mutatie	aandeel	mutatie
Havo	41,2%	-7,3%	43,7%	9,0%	44,8%	-3,1%
Mbo	33,0%	6,9%	30,3%	10,6%	30,6%	8,8%
Vwo	6,9%	8,0%	6,3%	-8,7%	7,7%	-7,4%
Hoger Onderwijs	5,3%	-23,5%	6,9%	34,3%	5,7%	2,0%
Overig	11,4%	61,5%	6,9%	26,2%	11,2%	-4,7%

Kerngegevens masteropleidingen 2017

Kerngegevens masteropleidingen 2017	instroom		inschrijvingen			afgestudeerden
	2017	2016	2017	2016	2017	2016
bekostigde masters:						
M Architectuur	13	8	43	40	4	4
M MFA Schilderkunst		8		17	9	9
M Master of Arts in Fine Art and Design	14		36			
Master Media, Art, Design & Technology		12		25	11	2
Healthy Ageing Professional	69	70	111	70	12	
M Kunsteducatie	13	11	35	36	14	14
M Physician Assistant	42	34	93	73	20	21
M Social Work (joint degree)	23	19	51	50	12	8
M Advanced Nursing Practice	47	52	93	79	26	45
M of Music	19	23	46	45	14	26
M EU Sustainable Energy System Management	21	16	35	25	9	4
M European Master in Renewable Energy	32	27	58	46	18	7
M Master Sensor System Engineering	6	9	9	10	7	
M Talentontwikkeling en Diversiteit	28	30	53	30	2	
onbekostigde masters:						
M Rehabilitation Counselor						5
M European Master in Social Work			7	14	7	1
M Master in International Business and Management	40	36	107	89	29	20
M Master of Business Administration	12	8	32	24	4	5
M International Communication	23	15	45	36	16	15
M Leiderschap	6	16	22	19	1	9
Totaal	408	394	876	728	215	195

Instroom Schools

Instroom schools	2017		2016		2015	
	aantal	mutatie	aantal	mutatie	aantal	mutatie
Academie voor Architectuur, Bouwkunde en Civiele Techniek	197	-2,5%	202	31,2%	154	-7,2%
Academie voor Beeldende Kunst en Vormgeving en popcultuur MINERVA	208	-6,3%	222	8,8%	204	-0,5%
Academie voor Gezondheidsstudies	846	12,8%	750	20,2%	624	-13,7%
Academie voor Sociale Studies	837	30,0%	644	3,9%	620	-5,3%
Academie voor Verpleegkunde	619	-3,6%	642	23,0%	522	8,3%
Instituut voor Bedrijfskunde	636	27,7%	498	15,3%	432	2,4%
Instituut voor Communicatie, Media & IT	948	8,2%	876	33,7%	655	1,7%
Instituut voor Engineering	574	11,2%	516	13,4%	455	-6,6%
Instituut voor Facility Management	229	10,6%	207	-11,2%	233	-20,2%
Instituut voor Financieel Economisch Management	218	-22,4%	281	-16,6%	337	-4,8%
Dansacademie Lucia Marthas	52	6,1%	49	25,6%	39	-15,2%
Instituut voor Life Science & Technology	356	19,1%	299	0,7%	297	-0,7%
Instituut voor Marketing & Management	493	18,2%	417	-4,4%	436	-5,2%
Instituut voor Rechtenstudies	494	2,3%	483	6,6%	453	0,9%
Instituut voor Sportstudies	323	-1,8%	329	-3,5%	341	-0,3%
International Business School	374	-15,8%	444	12,1%	396	-14,3%
Pedagogische Academie	301	35,6%	222	48,0%	150	-38,0%
Prins Claus Conservatorium	85	-8,6%	93	16,3%	80	-39,8%
Totaal Hanzehogeschool Groningen	7.790	8,6%	7.174	11,60%	6.428	-6,90%

Toelichting Fixus-opleidingen 2017

Toelating Fixus-opleidingen 2017	Gegadigden	Geplaatst	Numerus Fixus
B Toegepaste Psychologie	446	183	190
B Medisch Beeldvormende en Radiotherapeutische Technieken	277	149	156
B Fysiotherapie	687	275	285
B Mondzorgkunde	235	51	51
B Verpleegkunde (voltijd)	692	374	400
B Verpleegkunde (deeltijd)	93	53	100

Herkomst buitenlandse studenten

Herkomst buitenlandse studenten	2017		2016		2015	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Duitsland	867	36%	896	40%	882	45%
Bulgarije	150	6%	118	5%	75	4%
China	141	6%	148	7%	150	8%
Roemenië	97	4%	90	4%	88	4%
Italië	63	3%	52	2%	40	2%
Groot-Brittannië	62	3%	58	3%	43	2%
Litouwen	61	3%	44	2%	42	2%
Oekraïne	57	2%	65	3%	57	3%
Spanje	56	2%	48	2%	37	2%
Ierland	39	2%	21	1%	15	1%
Overige landen (circa 100)	808	34%	690	31%	540	27%
Totaal	2401	100%	2230	100%	1969	100%

Overzicht accreditatiebesluiten opleidingen en visitatieresultaten kenniscentra in 2017

In onderstaande overzichten staan alle accreditatieresultaten (in het geval van opleidingen) en visitatieresultaten (in het geval van Centres of Expertise en kenniscentra). De gegeven oordelen zijn: O = onvoldoende; V = voldoende; G = goed; E = Excellent. Bij nieuwe opleidingen wordt Vo gebruikt voor Voldoet/Voldaan; dat geldt ook voor standaard 5 bij visitaties van Centres of Expertise/kenniscentra.

Accreditaties bestaande opleidingen

De onderstaande opleiding heeft na hervisatie een positief besluit ontvangen. Deze opleiding is nog geaccrediteerd volgens het accreditatiestelsel (2011) met de volgende drie standaarden:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

School	Opleiding	Var			Croho	Accreditatiebesluit	Standaard				Eind-oordeel	Bijzorkennr
		vt	dt	du			1	2	3	4		
SISP	B tot Leraar voortgezet onderwijs van de eerste graad in Lichamelijke Opvoeding	x			35025	Accreditatiebesluit ontvangen op 4 mei 2017	G	V	V	V	-	

De opleidingen in het tweede overzicht tot de zomer van 2017 zijn volgens het accreditatiestelsel (2014) met de volgende vier accreditatiestandaarden geaccrediteerd:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Standaard 3: Toetsing

Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties

School	Opleiding	Var			Croho	Accreditatiebesluit	Standaard				Eindoordeel
		vt	dt	du			1	2	3	4	
SOPA	B Docent Muziek	x			39112	Accreditatiebesluit ontvangen op 28 maart 2017.	G	E	G	G	G
SAGZ	B Mondzorgkunde	x			34576	Accreditatiebesluit ontvangen op 26 april 2017.	G	G	V	V	V
SIBK	B + Ad Human Resource Management	x	x		34609	Accreditatiebesluit ontvangen op 24 mei 2017.	V	G	G	G	V
SOPA	B Muziek	x			34739	Accreditatiebesluit ontvangen op 29 augustus 2017.	G	G	V	G	G
SIBS	M Master in International Business and Management	x			70151	Accreditatiebesluit ontvangen op 13 september 2017.	V	V	V	V	V
SASS	M Social Work		x		49500	Accreditatiebesluit ontvangen op 14 september 2017.	G	V	G	V	V
SCMI	B Communicatie	x			34405	Accreditatiebesluit ontvangen op 13 november 2017.	E	G	G	G	G
SIEN	M European Master Renewable Energy	x			69299	Accreditatiebesluit ontvangen op 5 december 2017.	G	G	V	G	G
SIBS	M Business Administration	x	x		70150	Accreditatieaanvraag gedaan op 18 oktober 2016. Accreditatiebesluit met toekenning hersteltraject is op 4 mei 2017 ontvangen. Op 5 juni 2018 vindt de hervisitatie plaats	G	G	V	O	O
SILS	B Biologie en Medisch Laboratoriumonderzoek	x			34397	Accreditatieaanvraag gedaan op 15 september 2017.	E	G	V	G	G
SILS	B Chemie	x			34396	Accreditatieaanvraag gedaan op 15 september 2017.	E	G	V	G	G
SILS	B Chemische Technologie	x			34275	Accreditatieaanvraag gedaan op 15 september 2017.	E	G	V	G	G
SAGZ	B Medisch Beeldvormende en Radiotherapeutische technieken	x		x	34561	Voornemen tot besluit op 5 december 2017 ontvangen.	G	G	G	V	V

SABK	M Kunsteducatie	x	49501	Voornemen tot besluit op 19 december 2017 ontvangen. Het definitief besluit wordt verwacht in 2018.	G	G	V	G	G
------	-----------------	---	-------	---	---	---	---	---	---

Accreditaties nieuwe opleidingen

De opleidingen in het volgende overzicht zijn volgens het accreditatiestelsel (2014) aan de hand van de volgende standaarden geaccrediteerd:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Standaard 3: Toetsing

Standaard 4: Afstudeergarantie en financiële voorzieningen

School	Opleiding	Var			Croho	Accreditatiebesluit	Standaard				Eindoordeel
		vt	dt	du			1	2	3	4	
SAGZ	M Healthy Ageing Professional	x	x		49127	Na besluit onder voorwaarden op 29 april 2016 heeft de opleiding een positief besluit ontvangen op 3 mei 2017.	Vo	Vo	Vo	Vo	positief
SCMI	M Talentontwikkeling en Diversiteit	x			49099	Na een besluit onder voorwaarden op 31 maart 2016 heeft de opleiding een positief besluit ontvangen op 20 maart 2017.	Vo	Vo	Vo	Vo	positief

De opleiding in het tweede overzicht is volgens het accreditatiestelsel (2016) aan de hand van de volgende standaarden geaccrediteerd:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Standaard 3: Toetsing

School	Opleiding	Var			Croho	Accreditatiebesluit	Standaard				Eind-oordeel	Bijzokenn
		vt	dt	du			1	2	3	4		
SPEA	Ad PEM		x		80081	Definitief besluit ontvangen op 20 maart 2017	Vo	Vo	Vo	-	positief	

Onderzoeksvisitatie Centres of Expertise en kenniscentra

Het Centre of Expertise is aan de hand van de volgende standaarden gevisiteerd:

Standaard 1: De onderzoekseenheid heeft een relevant, ambitieus en uitdagend onderzoeksprofiel en een onderzoeksprogramma met bijbehorende doelen, die zijn geoperationaliseerd in een aantal indicatoren.

Standaard 2: De wijze waarop de eenheid is georganiseerd, de inzet van mensen en middelen en de interne en externe samenwerkingsverbanden, netwerken en relaties maken de realisatie van het onderzoeksprofiel mogelijk.

Standaard 3: Het onderzoek van de onderzoekseenheid voldoet aan de standaarden die in het vakgebied gelden voor het doen van onderzoek.

Standaard 4: De onderzoekseenheid realiseert voldoende relevantie op het gebied van: kennisontwikkeling binnen het onderzoeksdomein; de beroepspraktijk en de samenleving; onderwijs en professionalisering. Het onderzoek heeft in voldoende mate impact op de hiervoor omschreven gebieden.

Standaard 5: De onderzoekseenheid voert regelmatig en systematisch evaluatie uit van de onderzoeksprocessen en resultaten. Aan de uitkomsten daarvan verbindt de onderzoekseenheid waar nodig verbeteringen.

CoE/kenniscentrum	Standaarden					Visitatieresultaat
	1	2	3	4	5	
CoE Energy	E	G	V	G	Vo	G

Bijlagen - Praktijkgericht onderzoek

Financieel overzicht valorisatie

Valorisatie RAAK

RAAK	Subsidie- verstrekker	Subsidie- bedrag in €	Project- budget in €	Looptijd
Centre of Expertise Healthy Ageing				
DiAgRaMs	RAAK-pro	95.000	135.000	sep 13 - dec 17
Samenwerken met je ouders, hoe doe je dat?	RAAK-mkb	248.730	497.466	sep 14 - jan 17
Kinderen met ASS in de klas	RAAK-publiek	153.615	307.254	mrt 16 - feb 18
KennisNetwerk Ouderen en Preventie	RAAK-publiek	300.000	611.260	feb 15 - jan 17
Zorg voor Ouderen en Welzijn - top up	RAAK-top up	10.000	11.000	sep 16 - aug 17
Belasting en Belastbaarheid - top up	RAAK-top-up	10.000	12.520	sep 16 - aug 17
Digitaal	RAAK-publiek	253.416	506.881	jul 16 - jun 18
Vitalisering van de Sportvereniging	RAAK-publiek	298.225	679.995	mrt 17 - feb 19
Online introductie cursus Begeleid Leren	RAAK-top-up	10.000	10.000	mrt 17 - feb 18
Platform Inzet Technologie voor Gezondheid en Welzijn	RAAK- Platformregeling	99.700	99.700	sep 17 - aug 19
Effectiviteitsonderzoek Begeleid Leren	RAAK-publiek	66.775	66.775	dec 17 - dec 18
		1.545.461	2.937.851	
Kenniscentrum Biobased Economy				
Alkaloid for Farma	RAAK-kiem vang	20.000	30.000	okt 16 - dec 17
Farma uit Snoeimateriaal	RAAK-kiem vang	20.000	30.000	okt 16 - aug 17
Circulair Ontwerp Lupeol Extractie	RAAK-kiem vang	20.000	30.000	mrt 17 - feb 18
Waardecreatie Luteïne Extractie	RAAK-kiem vang	20.000	30.000	mrt 17 - feb 18
		80.000	120.000	
Kenniscentrum Energie				
P2G Using Biological Methanation	RAAK-pro	699.200	1.459.800	sep 15 - aug 19
Let's talk Energy	RAAK-publiek	233.475	466.950	nov 14 - mrt 17
R-Link	RAAK-surf	296.980	398.357	apr 16 - mrt 19
Biologische Methanolproductie	RAAK-kiem vang	20.000	36.450	aug 16 - jun 17
Kristalijne zonnecellen in Composiet	RAAK-mkb	298.790	597.970	mei 16 - apr 18
AgroCycle	RAAK-kiem vang	20.000	32.440	mei 17 - apr 18
PUMSwindT	RAAK-mkb	33.880	48.400	sep 17 - aug 19
		1.602.325	3.040.367	
Kenniscentrum Ondernemerschap				
The Proof of the Pudding	RAAK-mkb	299.050	599.540	mrt 16 - feb 18
MKB@Work	RAAK-mkb	294.510	599.680	sep 16 - aug 18
Limpressive	RAAK-take off	40.000	48.380	sep 16 - feb 17
TrustTheSource	RAAK-take off	32.970	32.970	sep 16 - feb 17
Duurzaam Duurzamer Produceren	RAAK-mkb	300.000	601.507	sep 15 - aug 17
Bedrijfskundige Innovaties in Aardbevingbestendige Bouw	RAAK-mkb	299.964	608.636	mrt 16 - feb 18
Triple Aim+	RAAK-publiek	300.000	608.986	jun 17 - mei 19
Sovatass	RAAK-publiek	290.548	585.196	feb 17 - jan 19
Hoorgames	RAAK-kiem creatieve industrie	19.980	31.185	jan 17 - dec 17

Verwonderpaspoort 2.0	RAAK-kiem creatieve industrie	19.735	30.615	sep 17 - aug 18
		1.896.757	3.746.695	
Kenniscentrum NoorderRuimte				
Ruimte voor Nieuwe Energie	RAAK-mkb	299.908	600.351	sep 15 - aug 17
Bouwtex	RAAK-mkb	299.643	600.305	okt 17 - sep 19
		599.551	1.200.656	
Kenniscentrum Kunst & Samenleving				
TimeLineGallery	RAAK-kiem creatieve industrie	20.000	42.940	aug 17 - jul 19
Futures Labs	RAAK-kiem 21st century skills	20.000	42.940	jun 17 - mei 18
		40.000	85.880	
Totalen RAAK		5.764.094	11.131.449	

Valorisatie Koers Noord

Koers Noord	Subsidie- verstrekker	Subsidie- bedrag in €	Project- budget in €	Looptijd
Programma's worden uitgevoerd onder de vlag van SNN (Samenwerkingsverband Noord Nederland)				
Wearable Technologies for Active Living	SNN	480.627	1.051.350	dec 13 - mrt 17
World Class Composites Solutions	SNN	46.313	61.750	jul 15 - jun 20
Banenkansmonitor	SNN	118.604	269.555	okt 15 - jun 17
Region of Smart Factories	SNN	202.987	327.767	jan 16 - feb 20
Innofest	SNN	87.500	122.940	sep 16 - aug 19
Pharma Portal	SNN	12.000	30.000	okt 16 - okt 19
Proeftuin dHealthlab	SNN	280.060	560.120	sep 16 - aug 19
Proeftuin 5G	SNN	502.964	838.274	mei 17 - apr 19
Valorisatie Microserver	SNN	28.771	59.472	jan 17 - dec 18
Man Made Blue Zone	SNN	22.706	75.852	okt 16 - okt 19
ZAP2	SNN	2.544.582	4.457.000	apr 16 - dec 21
Totale Koers Noord		4.327.114	7.854.080	

Valorisatie Overige subsidies en totaal

Overige subsidies	Subsidie- verstrekker	Subsidie- bedrag in €	Project- budget in €	Looptijd
Flexigrow	Ministerie EZ	207.075	414.150	jan 15 - mrt 18
FlexiforFuture	Ministerie EZ	10.013	20.026	jan 15 - dec 17
Werkplaats Sociaal Domein	Ministerie VWS	555.000	1.669.200	mrt 16 - dec 18
Community of Open Online Courses	Ministerie VWS	15.025	30.050	mei 17 - dec 18
Future Literacy Knowlab	Ministerie OC&W	50.000	50.000	mei 16 - dec 17
MariGreen	InterReg	156.306	208.408	sep 15 - dec 18
P2X - Power to Flex	InterReg	203.000	271.000	apr 16 - sep 19
Water Co-Governance	InterReg	135.000	270.000	jan 16 - dec 19
ID3AS	InterReg	1.381.034	1.575.983	jan 17 - jul 20
GrowIn 4.0	InterReg	161.837	323.675	aug 17 - jul 20
EDRIT	InterReg	224.310	448.620	jul 17 - dec 18
PERISCOPE	InterReg	146.609	293.219	sep 17 - aug 20
Circular BIOmass CAScade to 100%	InterReg	189.261	378.521	jul 17 - jul 20
Valorisatie Inhoudsstoffen Planten	InterReg	5.000	10.000	okt 17 - mei 18
SPEACH	Erasmus+	258.192	318.486	jan 15 - dec 17
IMPECD	Erasmus+	63.754	63.754	sep 15 - aug 18
Activity Square Europe	Erasmus+	24.691	43.470	mrt 16 - aug 18
SOCRE	Erasmus+	76.551	76.551	okt 16 - okt 19
ProlInca	Erasmus+	116.299	116.299	okt 17 - okt 19
COP4HL	Erasmus+	248.512	248.512	nov 17 - nov 20
We Talent	Erasmus+	89.339	89.339	sep 17 - aug 20
eCoNNECT	Erasmus+	26.710	40.000	okt 17 - sep 19
StoreAndGo	H2020	269.000	269.000	jan 16 - dec 19
LIBBIO	H2020	617.500	617.500	okt 16 - sep 20
Enterprise Europe Network Noord-Nederland	H2020	429.699	716.165	jan 17 - dec 18
Frames met Energie	RVO	131.920	164.900	okt 14 - mrt 17
2e Warmterevolutie	RVO	103.980	103.980	jan 15 - mrt 19
Buurtkracht	RVO	116.911	146.139	feb 15 - jan 17
Flexnode	RVO	368.833	737.666	feb 16 - dec 17
Submerged Solar	RVO	95.681	191.363	sep 16 - mrt 19
Solar Miles	RVO	105.804	141.073	apr 17 - mrt 19
Betapunt Noord deel 2	Betapunt	200.000	258.812	dec 12 - mrt 17
Programmeren in Noord Nederland	Betapunt	81.010	81.010	jul 17 - jul 18
Bètapunt Noord - 3	Betapunt	31.040	31.040	sep 17 - jul 18
Zelfstandig Sporten in het VMBO	ZonMW	74.755	82.455	mrt 16 - aug 17
Herziening richtlijn verpleegkundige en verzorgende	ZonMW	149.249	149.249	sep 16 - feb 18
Gezonde Leefstijl VB	ZonMW	400.000	490.974	dec 16 - nov 20
Druk en Dwars	ZonMW	500.000	717.731	sep 16 - aug 19
3D: drie praktijken, drie perspectieven, drie stappen	ZonMW	150.000	150.000	apr 17 - mrt 19
Sociale Robots	ZonMW	15.639	31.386	dec 16 - jun 18
Goalkeeper	ZonMW	15.000	15.000	jan 17 - jul 17
NIVO	ZonMW	20.000	34.626	dec 16 - nov 20
Integraal aan het Werk	ZonMW	24.134	24.134	sep 17 - mei 18

Werkplaats ondersteuning mantelzorgers vanuit thuiszorg	NRO	621.724	742.075	dec 15 - dec 19
Zelfregulatie ontwikkelen in het bewegingsonderwijs	NRO	19.896	19.896	sep 17 - dec 17
Sustainable Business Models	NWO	144.000	250.000	mei 15 - apr 19
INXCES	NWO	250.000	260.000	apr 16 - mrt 19
Being There	Mondriaanfonds	30.000	30.000	feb 17 - dec 17
Sûne Mûle	Stichting de Friesland	200.000	241.990	jan 16 - dec 18
Openheid	Stichting AGIS / Triodos Foundation	81.500	131.500	apr 16 - mrt 18
Mindset	Stichting AGIS	77.150	77.150	mrt 17 - feb 19
Zelfstandig sporten voor kinderen met DCD	Fonds Nuts-Ohra	164.945	189.636	sep 16 - aug 17
Muziek voor Kwetsbare Ouderen in het Ziekenhuis	Fonds Sluyterman van Loo	38.000	172.500	jan 16 - dec 17
Programmeren met Google - 2	Google	44.800	44.800	jul 16 - jun 17
Programmeren met Google - 3	Google	63.200	88.375	jul 17 - aug 18
Practoraat Drenthe College	Regionaal Investerings Fonds	54.760	154.760	sep 16 - sep 20
Combinatiefunctionaris Bslim	Gemeente Groningen	330.000	330.000	sep 11 - aug 17
Programmeren in de Klas	Gemeente Groningen	174.167	229.500	sep 16 - aug 17
De Gezonde School	Gemeente Groningen	73.300	73.300	sep 16 - aug 17
Succes for All	Gemeente Groningen	30.000	30.000	apr 15 - mrt 19
Groningen FIT	Gemeente Groningen	25.453	68.815	jan 16 - dec 17
Groninger Aanpak	Gemeente Groningen	40.850	202.675	dec 16- dec 18
Programmeren in de Stad - 2	Gemeente Groningen	59.417	118.834	aug 17 - aug 18
Action Research Korreweg	Gemeente Groningen	10.000	10.000	sep 17 - jun 18
Impuls-Kieskeurig	Gemeente Groningen	22.000	44.000	aug 17 - aug 21
Duurzaam Drenthe, Drenthe 2050	Provincie Drenthe	95.590	95.590	feb 16 - jun 17
TTE Vouchers	Provincie Drenthe	117.500	117.500	mrt 16 - dec 17
TTE POVO	Provincies Groningen en Drenthe	180.867	180.867	jan 14 - jul 17
International Business Talent	Provincie Groningen	344.132	688.265	jul 13 - nov 17
Green Deal Small Scale LNG	Provincie Groningen	400.000	1.200.000	jul 14 - dec 18
Green Deal Power & Energy Distribution	Provincie Groningen	293.000	880.000	sep 14 - aug 18
Green Deal Communication & Sustainable Society	Provincie Groningen	135.000	405.000	sep 14 - aug 18

Green Deal EAE Energy Venture Lab	Provincie Groningen	51.467	51.467	apr 16 - dec 18
Personalised Food	Provincie Groningen	6.200	12.400	jan 17 - dec 18
Firefly	Provincie Groningen	13.000	26.000	jan 17 - dec 17
Duurzaam Nieuwolda	Provincie Groningen	69.900	110.700	apr 15 - mrt 17
Gaming voor Vitaliteit	Provincie Groningen	41.337	82.675	jun 15 - dec 17
Functional Fitness Monitor	Provincie Groningen	85.340	126.905	jun 15 - dec 17
Care to Wear	Provincie Groningen	150.000	312.100	aug 15 - aug 17
360 DSM	Provincie Groningen	130.675	261.350	nov 15 - dec 17
Krachtig MKB - Gebiedscoöperatie Oost Groningen	Provincie Groningen	90.000	90.000	mrt 17 - jul 19
Verwaarding Noordzeegarnalendoppen	Provincie Groningen	150.000	308.700	mrt 16 - dec 17
Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland 1	Provincies Gr/Dr/Fr	345.000	585.000	jul 10 - dec 19
Health Hub Roden	Provincies Gr/Dr/Fr	3.743.000	10.848.000	feb 15 - feb 20
CVO: Centrum voor Valorisatie en Ondernemerschap Groningen	Ministerie EL&I	700.000	1.400.000	jul 11 - jun 17
Centre of Expertise Healthy Ageing via bekostiging	Ministerie OCW	5.000.000	16.000.000	jan 13 - dec 17
Centre of Expertise Energie via bekostiging	Ministerie OCW	5.000.000	19.900.000	jan 13 - dec 17
Totalen Overige Subsidieregelingen		27.940.843	69.305.791	
1 fase 1 t/m 5 toegekend (fases worden per jaar beoordeeld en toegekend)				
Totaal		38.032.051	88.291.320	

Resultaten kenniscentra

Centre of Expertise Energy

Nr.	Project	Partners	Resultaten /impact
1	Frames met Energie penvoerder	EMMA, Us Kooperaesje	Deelnemers aan dit project zijn beter betrokken bij en getraind in effectieve communicatie over energietransitie tussen overheid, markt, kennisinstellingen en maatschappij. Dit helpt de energiedialoog op gang te brengen en te houden.
2	Let's Talk Energy penvoerder	Diverse noordelijke provincies en gemeenten, Rijksuniversiteit Groningen, Hogeschool Utrecht, Communicipals, TNO, NMF, Logeion, Van der Glas Milieuadvies, Lieftink Advies	Op internet en sociale media is de dialoog ontrafeld over energietransitie. Hierdoor kunnen overheden en communicatiebureaus effectiever communiceren over energietransitie.
3	2e Warmtereolutie MJP CCO	TU Delft, TU Twente, TU Eindhoven, Hogeschool Utrecht, Alliander, BJW, Cornelissen Consulting, Itho Daalderop, Nedmag, Liveliness, Oxycom, De Beijer, Wendelin Lab	Samen met TNO is gekeken naar de mogelijkheden van een warmtebatterij in een woonwijk. Welke materialen en modellen zijn er mogelijk? Dit heeft geleid tot een vervolgaanvraag en een discussie over de schaal van warmteopslag in woonwijken.
4	FlexP2G	FramesEnergySystems, Hydron Energy, ECN	Het project richt zich op de ontwikkeling van een flexibele en modulaire power-to-gas-procesinstallatie, waarbij efficiënte waterstofproductie en methaniseringstechnologie vergaand zijn geïntegreerd. Hierdoor kan overmaat aan elektriciteit, op kleine schaal, maar robuust, worden omgezet in methaan via waterstof. Daarmee komt er een goedkoper en energiedichter medium voor opslag beschikbaar.
5	Smart Power Systems	CeDel, ES Technologies, I-NRG	In dit project is samen met Cedel een energiemanagementsysteem ontwikkeld om met behulp van zonnepanelen en batterijen zo veel mogelijk energie te gebruiken die duurzaam is opgewekt. Dit systeem wordt doorontwikkeld om als product beschikbaar te komen op de markt.

6	Kracht van de buurt	Fudura, Rijksuniversiteit Groningen	Centraal in dit project staat de vraag op welke manier gezamenlijke energiebesparing kan bijdragen aan energiebewust gedrag. Vanuit fundamenteel onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen worden gedragsinterventies ontwikkeld en op hun effect getest. Voorbeeld is de Buurtkrachtkoffer, waarbij bewoners hun energieverbruik op apparaatniveau noteren én uitwisselen.
7	FlexiGrow penvoerder	EnergyQ, Enexis, Gasterra	In nieuwbouwwijk Meerstad wordt gekeken naar het effect van warmtepompen op het net, in een all electric wijk. Hierdoor is beter bekend aan welke eisen het elektriciteitsnet in een dergelijke wijk moet voldoen.
8	FlexiForFuture	Rijksuniversiteit Groningen, Gasunie, RoofTop Energy, WestlandInfra	Een theoretische verkenning naar het energiesysteem van de toekomst heeft een groot scala aan flexibele diensten opgeleverd. Hoe kunnen we deze diensten definiëren? En hoe kan men betalen voor deze diensten? Deze diensten worden nu verder uitgewerkt en getest.
9	Submerged Solar	Sunfloat, EnAble, Mi	In dit project zijn robuust en rendabel drijvende zonnepanelen ontwikkeld. Inmiddels zijn deze panelen toegepast in Westpoort, aan de rand van de stad Groningen. Een grootschaliger uitrol is in Rotterdam gaande.
10	Bio P2G penvoerder	Gasterra, ENKI, WUR, Gasunie, Rijksuniversiteit Groningen, Bioclear, DMT, Enexis, Proces Groningen	Het onderzoek heeft inzicht opgeleverd in de condities waarin bacteriën duurzame energie kunnen produceren in de vorm van waterstof. Zo'n systeem vormt een alternatief om gebrek aan wind en zon op bepaalde momenten op te vangen. Ook is onderzocht hoe deze wijze van produceren in een energiesysteem past.
11	MariGreen LNG Plug&Play	Astron, Dirks Elektrotechniek, DST, ESF, Mariko, Shipco, Scheepswerf, Conoship	In dit project wordt bepaald hoe een mobiele LNG-installatie eruit moet zien en wat de veiligheidseisen zijn. LNG kan op de wal worden ingezet om elektriciteit te produceren voor schepen. Dat is veel schoner dan diesel.

12	Greendeal Power & Distribution	Gasunie, Provincie Drenthe, diverse Drentse gemeenten, Gemeente Groningen, Enexis Alliander, diverse onderwijsinstellingen, Fudura, Netbeheer Nederland	Deze Greendeal onderzoekt de integratie van netwerken, inclusief gedrag. Het blijkt dat samen, laagdrempelig en niet vanuit een technische invalshoek naar energie kijken goed aanslaat. Er is een hoge bereidheid om aan vervolgacties mee te doen. Overheden, maar ook scholen vragen om begeleiding van acties en lesmateriaal op het gebied van energiebewustwording.
13	Greendeal Communication & Sustainable society	Gasterra, Gemeente Eemsum, Gemeente Loppersum,	Deze Green Deal draagt bij aan het versterken van communicatie over duurzaam gedrag, in onderzoeksportfolio, onderwijs en onderzoek. Bedrijven worden geadviseerd in hun woordvoering over energie. Het blijkt heel belangrijk te zijn om juist vanuit een ander perspectief naar energie te kijken, en niet vanuit de traditionele communicatie-afdeling.
14	Greendeal Small Scale LNG	Clean Tech Aviation, Energy Academy Europe, Gasunie, TU Eindhoven	Op EntranCe is een testopstelling gebouwd, waarin wordt onderzocht hoe een straalmotor functioneert op LNG.
15	Power2flex: CO2 benutten om CH4 te maken	OLEC, Provincie Groningen, Blue Hamster, Nordwest Gruppe, Holthausen, Cedel, Oosterhof Holman, Provincie Drenthe, Hochschule Emden/Leer, Desios, Jaske en Wolf, INTIS, 3N Dienstleistungen etc.	Onderzoek naar het converteren van elektriciteit naar waterstof op huishoudelijke schaal, in een mobiele en kleinindustriële toepassing. Deze laatste stap is inclusief methanisering, waardoor gebruik en transport gemakkelijk is. Deze schaal kan aantrekkelijk zijn als voorziening aan huis in de energieketen.
16	Energieopwek.nl 2e fase	t.b.v. SER Energieakkoord, in samenwerking met Gasunie, Tennet en Netbeheer Nederland	Energieopwek.nl toont de actuele hoeveelheid opgewekte duurzame energie in Nederland op kwartierbasis en vertaalt dit naar het aantal huishoudens dat hiermee kan worden bediend. Zo kan het behalen van de doelen uit het energieakkoord op de voet worden gevolgd en inzicht en bewustwording worden vergroot.
17	Energy Barn	Gemeente Groningen, Gasunie, Gasterra, EnergyValley, Het Ondernemersfonds	Het principe cradle to cradle is op EnTrance in praktijk gebracht. In de Energy Barn worden evenementen georganiseerd om de publieksfunctie van EnTranCe te faciliteren. Er is bijzonder veel vraag naar allerhande evenementen, zowel beleidssessies voor bedrijven als snelkookpanweken voor studenten. In combinatie met EnTranCe is kennismaken met duurzame energie gemakkelijk te realiseren. Daarvan wordt volop gebruik gemaakt, door heel verschillende groepen mensen.

18	Energy Venture Lab	Hanzehogeschool Groningen	Clean Tech Aviation onderzoekt of een vliegtuigmotor kan werken op LNG. Dit project is een vervolg op het succesvolle startup Fasttrack project, waarin starters op energiegebied worden begeleid. Clean Tech Aviation was de winnaar van 2016.
19	Drenthe in Transitie	Provincie Drenthe	Provincie Drenthe voert een programma uit over duurzame energie en stimuleert lokale initiatieven. Wij ondersteunen dit met evaluaties en beleidsadvies.
20	Energiescan, Steendam, Loppersum (vervolg op Ten Post)	Lokale energiecoöperatie Steendam en Loppersum, Enexis, Provincie Groningen	Advies met verschillende scenario's over hoe een dorp een stap dichterbij energieneutraliteit kan komen, rekening houdend met de ligging en de mogelijkheden.
21	Speur de energieslurper	Diverse bedrijven en overheden, w.o. Provincie Groningen, Gemeente Assen, Gasunie	Medewerkers van bedrijven en overheden vergeleken in teams het elektriciteitsverbruik van apparaten. Het onderzoek gaf inzicht in wat de effecten van deze actie zijn op het bewustzijn over energieverbruik in woningen en duurzaam gedrag.
22	Check je warmtelek	Diverse bedrijven en overheden, w.o. Provincie Groningen, Gemeente Assen, Gasunie	Met deze actie krijgen bewoners inzicht in de warmtelekken van hun huis. Dat activeert het energiebewustzijn en zet de bewoners aan om maatregelen te nemen. Uit onderzoek blijkt dat deze actie de bewoners motiveert en stimuleert om verder te gaan met energiemaatregelen.
23	Bedrijfkraft	Noordelijke provincies, Gasunie	Buurkracht voor bedrijven, bevorderen van bewustwording en duurzaam gedrag in bedrijven door middel van diverse interventies.
24	10.000 huishoudens large	Provincie Drenthe	-
25	Samen Besparen (Larix Assen)	Gemeente Assen, Actium, Provincie Drenthe	In dit project wordt gekeken in hoeverre huishoudens voor wie energie niet zo hoog op de agenda staat, vanwege te veel andere problemen, kunnen worden betrokken bij energietransitie.
26	Eindgebruikersonderzoek NOM woningen	Raak Publiek consortium met diverse woningcorporaties	Onderzoek naar gedrag van bewoners van energieneutrale woningen. Deze woningen blijken in de praktijk namelijk niet altijd energieneutraal.
27	Interventietraject Agrologistiek 30 km Loppersum	Gemeente Loppersum	Activeren van inwoners van dorpen op het gebied van snelheidshandhaving, waarbij het eigenaarschap van gemeente en politie naar bewoners(initiatieven) gaat.

28	Lesmateriaal tbv diverse onderwijstypen	Nassaucollege Assen, Wellantcollege Houten	Ontwikkelen van een lespakket met Speur de Energieslurper voor het bevorderen van bewustwording en duurzaam gedrag bij mbo- en vmbo-leerlingen.
29	AgroCycle	Lorel consultancy, diverse boerenbedrijven	Ontwerpen van een zo veel mogelijk gesloten energiehuishouding voor een boerderij.
30	Solar Miles	MVI project	Onderzoek naar hoe inwoners te bewegen zijn hun duurzame deelauto te laten staan op het moment dat er duurzame energie geproduceerd wordt.
31	R-link	Universiteit Wageningen	Onderzoek naar lokale initiatieven in verschillende steden in Nederland, om te leren hoe participatie bereikt kan worden.
32	We Energy Game	Provincie Drenthe	Bordspel om de dilemma's bij de inzet van duurzame energie bespreekbaar te maken. Uitgevoerd in 150 plaatsen in Nederland.
33	Store&GO	Consortium van 20 internationale partners	H2020 project met als doel het realiseren van een waterstoffabriek om piekbelasting in productie op te vangen en methaan te produceren.

Centre of Expertise Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap

Centre of Expertise Marian van Os Centrum voor Ondernemerschap

Project	Externe partners	Resultaten/impact
1 Bedrijfskundige Innovaties in de Aardbevingsbestendige Bouw (BIAB)	Bouwend Nederland regio Noord, EPI-Kenniscentrum en 10 mkb-bouwbedrijven	<ul style="list-style-type: none"> · Acht procesverbeteringsinterventies bij bedrijven en twee collectieve adviezen. · Slimmer georganiseerde (en dus productievere) mkb-bouwbedrijven.
2 Duurzaam Duurzamer Produceren	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Koninklijke Metaalunie, MKB-Nederland Noord, TechnologieCentrum Noord-Nederland, EntrancE, het Lean Innovation Network en 15 productiebedrijven	Met het handboek worden mkb-bedrijven geholpen om proces- en duurzaamheidsverbeteringen te initiëren en te integreren.
3 EEN	Kamer van Koophandel, RvO, SNN, Energy Valley, Water Alliance en Business 4Development Friesland	<p>Extern:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Versterkte infrastructuur voor mkb-ondersteuning in Noord-Nederland, met KCO als spin in het web. · Leads naar andere (internationale) projecten. · Vergroten bijdrage vanuit externe financiering. · Goede samenwerking met externe partners (KvK, RvO, SNN). <p>Intern:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Versterkt netwerk van personen en projecten met mkb-contacten. · Grotere naamsbekendheid EEN.
4 Hanze Invent		<ul style="list-style-type: none"> · Twee spin-offs, drie valorisatietrajecten samen met bedrijven of maatschappelijke actoren. · Bijdrage aan de economische en maatschappelijke ontwikkeling van de noordelijke regio.
5 International Business Talent (IBT)	Provincie Groningen, deelnemende mkb bedrijven.	<ul style="list-style-type: none"> · Mkb-bedrijven in de provincie Groningen betrekken bij internationale onderzoekslijnen KCO. · Omzetstijging bij Gronings mkb door intensivering internationale handel. · Behouden internationale hoogopgeleide young professionals voor regionale arbeidsmarkt. · Stijging werkgelegenheid bij internationale Groningse bedrijven.

6	MKB@Work	26 Mkb'ers, regionale partners (waaronder vier arbeidsmarktregio's en Inkoop Platform Groningen), landelijke partners (o.a. Commissaris 100.000 banen), lectoraten Arbeidsparticipatie en Marketing/Marktgericht Onderzoek; hoogleraar Bestuurskunde Rijksuniversiteit Groningen.	Een structurele samenwerking tussen mkb en gemeenten/UWV bij plaatsing van mensen met een arbeidsbeperking, met zo weinig mogelijk regels en zo veel mogelijk zelfsturing door mkb.
7	Proof of the pudding	12 mkb-bedrijven	Methodiek waarmee mkb-bedrijven de eindconsument beter en eerder kunnen betrekken bij hun productontwikkeling.
8	ReFrame	Duizend ondernemers waarvan 200 in een kerngroep. Spel in zeven regio's en zes landen.	In een proeftuin van 5 regionale pilots zullen partners in de Regionale voedselketen (RFF) demonstreren als een effectieve reeks maatregelen om de stedelijke voedselbehoeften en regionale voorzieningen op te schalen en tegemoet te komen. REFRAME biedt een ondersteuningsinfrastructuur voor voedselgerelateerde kmo's om hun slimme specialisatiestrategieën in voedselketens op de assen van stad en platteland te ontwikkelen en uit te voeren. Op weg naar een RFF zullen alle pilots een routekaart in 5 stappen gebruiken. Er wordt een transnationaal leerlab opgezet ter ondersteuning van de ontwikkeling en training van vaardigheden van alle belanghebbenden. REFRAME bundelt de knowhow die nodig is om deze regionale voedselketens op te zetten in een transnationaal netwerk van experts, elk nauw verbonden en voet aan de grond in zijn eigen pilotregio.
9	Monitor EBG	Economic Board Groningen, Faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Rijksuniversiteit Groningen	Het EBG kan de komende jaren nagaan welke economische effecten zijn investeringen in het aardbevingengebied hebben. Dit is een belangrijke verantwoording voor de besteding van het budget van € 100 miljoen.
10	IWP Arbeid & Healthy Ageing	FSC Van Mesdagkliniek, De Zijlen, FNV-Noord, AssenvoorAssen	De betrokken organisaties en netwerken zijn beter in staat duurzame inzetbaarheid van medewerkers te vergroten.
11	Baanopeningenmonitor (Sectorplan)	Provincie Groningen, VNO-NCW Noord, FNV Noord-Oost	<ul style="list-style-type: none"> · De individuele bedrijven hebben concreet zicht op hun huidige vraag naar arbeid en personeelsbezetting, en de verwachte ontwikkeling over vijf jaar. · De data en analyses maken dreigende knelpunten op de arbeidsmarkt zichtbaar, waarop ondernemers, overheid en onderwijs gericht actie kunnen ondernemen.

12	Slim organiseren in het onderwijs	Zestor	<ul style="list-style-type: none"> · Met de nieuwe instrumenten zijn teamleiders beter in staat maatregelen te ontwerpen die tegelijkertijd werkdruk reduceren en efficiency verhogen. · Onderwijsinstellingen kunnen beter voldoen aan de gestelde eisen: op efficiëntere manier leveren van kwalitatief hoogwaardig onderwijs onder aanvaardbare werkomstandigheden.
13	De toekomst van arbeidsverhoudingen	De Onderlinge ua, Slotemaker de Bruine Instituut/ Formaat	<ul style="list-style-type: none"> · Verdieping maatschappelijk debat over toekomst van arbeidsverhoudingen. · Voorstellen voor sociale partners en overheid voor beleid en regelgeving op precarisering in een sociaal-economisch meerstromenland.
14	Vakmanschap en Klantmanagers	Hogeschool Rotterdam, USBO Universiteit Utrecht	Effectievere re-integratiedienstverlening door betere afstemming van organisatorische voorwaarden op persoonlijke vaardigheden van klantmanagers.
15	Professionalisering van de re-integratiedienstverlening	BvK, Divosa	<ul style="list-style-type: none"> · Meer en toegankelijke kennis over arbeidsreintegratie en dienstverlening. · Daling van aantal bijstandsontvangers en toename werkzame beroepsbevolking en besparing op sociale zekerheid.
16	Autisme & Gaming	NHL, Windesheim, Accare, UMCG, 8D Games	Inzicht in de rol van digitalisering voor het ondersteunen van kinderen met autisme binnen het behandeltraject. Daarnaast zijn een aantal proof-of-concepts ontwikkeld en uitgetest bij scholen en kinderen met autisme.
17	LudoVita	Lerenophetweb, Impuls, Ergoenzo	Het ontwikkelen van een proof-of-concept-platform dat gebruikt kan worden door zorgorganisaties en zorgprofessionals om werkdruk en werkbelasting tegen te gaan.
18	IWP Exergaming	Beatrixoord, UMCG, Rijksuniversiteit Groningen	Het ontwikkelen van een aantal adaptieve interventies om kinderen met DCD te ondersteunen
19	Creative Technology en Health	HANNN, Stichting Game Incubator en noordelijke Game bedrijven	Netwerkvorming bij de noordelijke creatieve industrie om deze te ondersteunen met het naar de markt brengen van games. Werk hiervan wordt voortgezet in de Proeftuin eHealth.
20	Creative Technology en Health	HANNN, Stichting Game Incubator en Noordelijke Game bedrijven	Netwerkvorming bij de noordelijke creatieve industrie om deze te ondersteunen met het naar de markt brengen van games. Werk hiervan wordt voortgezet in de Proeftuin eHealth.

21	Werknemersonderzoek banenafspraken RPA Haaglanden	De Onderlinge UA, Werkbedrijf Haaglanden	Bundel met verhalen van afzonderlijke casussen en een symposium.
22	Leiderschap in ontwikkeling	Van Mesdagkliniek	Het onderzoek is een zoektocht naar factoren met betrekking tot leiderschap, die invloed hebben op de transitie die in de zorg plaatsvindt. Deze transitie is in het kort als volgt te omschrijven: van verticaal en aanbod -gestuurd naar horizontaal en vraag-gestuurd, waarbij intensief moet worden samengewerkt door stakeholders binnen en buiten de organisatie. het doel van deze transitie is kwalitatief goede, toekomstbestendige zorg tegen aanvaardbare kosten.
23	Baliegroep	Instituut Gak, Het SNS Reaal Fonds, Stichting Orbis en De Onderlinge UA	<ul style="list-style-type: none"> · Scenario's of prototypes van toekomst sociaal domein. · Publieke debatten. · Transitievoorstellen. · Mogelijk ook experimenten.
24	Verhalen en marketing in Drenthe	Provincie Drenthe	Een nieuwe marketingcampagne voor Drenthe, die beter aansluit bij het erfgoed van de provincie en verder gaat dan het bekende beeld van hunebedden en rust.

Centre of Expertise Healthy Ageing

Project	Externe partners	Resultaten/impact
1 FAITH (Frailty by Assessment, Intervention and Technology towards Health)	NHL Hogeschool, NHL Stenden.	Onderzoek naar het voorkomen van frailty (kwetsbaarheid) bij ouderen. Dit moet leiden tot meer inzicht, praktijkgerichte kennis en een doelmatige toepassing daarvan in een gepersonaliseerde aanpak.
2 COP4HL (Europese project Communities of Practice for Healthy Lifestyle)	Gemeente Groningen, Sweco, Plaza Sportiva en wijkbewoners	<ul style="list-style-type: none"> · Onderzoek naar hoe de openbare ruimte 'beweegvriendelijk' kan worden ingericht. · Pilot is de fysieke en sociale inrichting van de openbare ruimte in de wijk Europapark. De bedoeling is dat hier parken, loop- en fietsroutes en sport- en spelvoorzieningen worden aangelegd die bewoners frequent gaan gebruiken.
3 dHealth Lab	UMCG, Rijksuniversiteit Groningen en de IT-bedrijven Wildsea en Reconcept, met subsidies van Gemeente Groningen, Provincie Groningen en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (via het Samenwerkingsverband Noord-Nederland)	Health Lab is een omgeving voor het ontwikkelen en testen van nieuwe digitale producten en innovaties op het gebied van gezondheidszorg. De (door)ontwikkeling en het op grote schaal gebruik maken van innovaties blijft achter bij de verwachtingen. Aan de basis hiervan ligt het 'gat' tussen ondernemers en zorginstellingen.
4 Gezondheid, Welzijn en Technologie	Tien partnerorganisaties, waaronder Verslavingszorg Noord Nederland, het Martini Ziekenhuis, Menzis, UMCG en ROC's.	<ul style="list-style-type: none"> · Het project richt zich op het versterken van de componenten eHealth en technologie in onderwijs en onderzoek(projecten). · Er is een Plan van Aanpak opgesteld voor onder meer kennisdeling, het gezamenlijk ontwikkelen van keuzemodules en het opzetten van leergangen voor professionals en docenten. · Er is een inventarisatie gemaakt van onderwijs, onderzoek en faciliteiten op het gebied van Gezondheid, Welzijn en Technologie.

Kenniscentrum NoorderRuimte

Project	Externe partners	Resultaten/impact
1 Climatescan Internationale kennisuitwisseling innovatieve metingen waterkwaliteit en warmtestress	<ul style="list-style-type: none"> · Lokale en nationale overheden Filipijnen en Indonesië · Diverse overige organisaties in Filipijnen en Indonesië · Mkb in Filipijnen en Indonesië · Diverse Europese partners · Tauw Adviesbureau · AKVO · Waterwegen · UNSECO IHE · Gemeenten Groningen, Hoogeveen, Leeuwarden · Waterschap Noorderzijlvest · Hogeschool Rotterdam · Hogeschool Amsterdam · Van Hall Larenstein 	<ul style="list-style-type: none"> · De metingen van waterkwaliteit en warmtestress in steden heeft in Nederland geleid tot aanpassing van beleid in steden. · Met de partners in de Filipijnen en Indonesië zijn projectvoorstellen ingediend die moeten leiden tot opschoning van sterk vervuilde (dode) rivieren. · Impact op het onderwijs. · Veel kennisoverdracht naar studenten, gemeente, waterschap en andere partijen. · Aandacht in de regionale, nationale en internationale pers.
2 Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland	1.300 professionals van adviesbureaus, kennisinstellingen, woningcorporaties, zorg- en welzijnsinstellingen, gemeenten, Provincie Groningen en ministeries	<ul style="list-style-type: none"> · Professionals in Noord-Nederland spelen in hun werk beter in op krimp. · Dit jaar zijn regionale krimpcafés georganiseerd, expertmeetings en is bijgedragen aan andere bijeenkomsten. · Door de activiteiten binnen het netwerk vindt een actieve kennisuitwisseling plaats. Hierdoor is een grote groep professionals binnen Noord-Nederland op de hoogte van succesvolle praktijkvoorbeelden op het gebied van krimp.
3 Eems Dollard Regio in Transitie (EDRiT)	Gemeente Oldambt, Rijksuniversiteit Groningen, Hochschule Emden / Leer, IHK für Emden und Papenburg, Landkreis Leer	<ul style="list-style-type: none"> · Versterken van de regionale economische ontwikkeling op het gebied van één gemeenschappelijke onderwijs- en arbeidsmarkt. · Stevigere verbinding tussen bedrijven en hogescholen in de regio. · Studenten voeren opdrachten uit voor bedrijven in de buurlanden. Bedrijven zijn opdrachtgever voor studenten uit het buurland.
4 Aardbevingen	Economic Board Groningen, TNO, Bouwend Nederland	<ul style="list-style-type: none"> · Vergroten van kennis over aardbevingsbestendig bouwen via BuildinG, het innovatiecentrum voor de bouw en infrastructuur. Er zijn testfaciliteiten voor aardbevingsonderzoek, waaronder twee triltafels.

5	IWP Healthy Workplace	Menzis, Engie, Planon, Measuremen, Quantified Self Institute	<ul style="list-style-type: none"> · Inzet van technologie in de Living Lab Healthy Work Place om inzicht te krijgen in het eigen gedrag en de gezondheid, in relatie tot omgevingsfactoren. · Goed functionerend samenwerkingsverband (6 partners, 6 sponsors), waarbij alle partners betrokken en actief zijn met substantiële meerjarige inbreng in natura (tijd en technologie/inrichting) en geld. · Er is een functionerend living lab bij NoorderRuimte en een vergevorderd plan voor tweede living lab bij Menzis (Wageningen).
6	Innovatiewerkplaats Health Space Design	CEANconsulting, Grontmij, 's Heeren Loo, Martini Ziekenhuis, UMCG, Lentis, ZuidOostZorg, Gezondheidscentrum Kloosterveen, Op ten noort blijdenstein architecten & adviseurs, Coresta, Studio dVO, TNO	<ul style="list-style-type: none"> · Antwoorden op de vraag hoe ruimte en organisatie in de zorg beter op elkaar afgestemd kunnen worden, zodat zorginstellingen beter functioneren en kwalitatief goede zorg kunnen bieden tegen lagere kosten. · In ziekenhuis Nij Smellinghe in Drachten is een proefspreekkamer van de toekomst gerealiseerd.
7	Barometer Maatschappelijk Vastgoed	150 gemeenten en 250 professionals uit gemeenten, kennisinstellingen, overheden en beleggingsmaatschappij	<ul style="list-style-type: none"> · Publicatie tiende Barometer maatschappelijk vastgoed, met aandacht voor impact, trends en ontwikkelingen. · Goed bezocht congres.
8	Ruimte voor Nieuwe Energie	Energiecoöperaties Trynergie en Reggestroom, NLD, Ecoop, Grunneger Power, Groninger Energie Koepel, Adema Architecten, ASN Installaties, Paddepoel Energiek	<ul style="list-style-type: none"> · Onderzoek naar alle facetten van energiecoöperaties om de effectiviteit ervan te vergroten. · Kennisoverdracht via workshops, focusgroepen en publicaties.

Kenniscentrum Kunst & Samenleving

Project	Externe partners	Resultaten/impact
1 Meaningful Music in Health Care	Universitair Medisch Centrum Groningen, afd. chirurgie	<ul style="list-style-type: none"> • Het ontwikkelen van een innovatieve muziekpraktijk, waarin (toekomstige) professionele musici op interactieve wijze live muziek maken voor kwetsbare patiënten in ziekenhuizen. • Meer inzicht in de bijdrage van deze muziekpraktijk voor het verplegend personeel. • Een keuzevak voor de MA opleiding van het Prins Claus Conservatorium. • Ruimere beroepsmogelijkheden voor professionele musici, zoals hier in praktijk genomen is. • Erkenning en herkenning bij ziekenhuizen van de heilzame werking van livemuziek tijdens het herstelproces na een chirurgische ingreep.
2 Ik zie, ik zie in het Odensehuis	Odensehuis Groningen	<ul style="list-style-type: none"> • De beeldvorming rond personen met dementie is beïnvloed, bijvoorbeeld via diverse tentoonstellingen, waaronder die in het UMCG. • Meer inzicht in de persoon met dementie binnen de zorg, onder andere via een tentoonstelling binnen de Academie voor Verpleegkunde. • Een vergroot inzicht in de sociale functie van portretteren en het artistieke proces van de student.
3 Kunst met een opdracht	Tresoar lectoraat Art and Public Space, Rietveld Academie	<ul style="list-style-type: none"> • Overdraagbare methodieken zijn ontwikkeld t.b.v. de meting en verandering van kunst in openbare ruimte
4 Being There – veranderkracht van kunst in het aardbevingsgebied		<ul style="list-style-type: none"> • Vergroot inzicht in de gebruikte artistieke strategieën en methodieken in de precaire sociale context van het aardbevingsgebied. • Vergroot inzicht in veranderingen in sociaal krachtenveld na de inbreng van een kunstproject in het aardbevingsgebied. • Vergroot inzicht in de ontwikkeling van de kunstenaar in een sociale context. • Meer bewustwording over de vernieuwende kracht van gezamenlijkheid en gemeenschapszin. • Bewoners hebben strategieën aangereikt gekregen om die gezamenlijkheid zelf vorm te geven

5	Step on the Grass	Innofest, SIA	<ul style="list-style-type: none"> • Onderzoek naar het verduurzamen van de creatieve industrie. • Meer kennis en ervaring in het verkleinen van de ecologische footprint van festivals. • Ontwikkelen en testen van prototype hennepmatten. • Vergroot maatschappelijke bewustwording rond de veelzijdigheid van het materiaal hennep. • Vergroot inzicht in de rol van kunstenaars en vormgevers om met biobased materialen nieuwe producten en toepassingen te ontwikkelen.
6	Panarchy Power-Sustainable Goal Lab	Gemeente Groningen, Verenigde Naties	<ul style="list-style-type: none"> • Methodiek om klimaatadaptief te bouwen te combineren met methodieken van burgerparticipatie. • Meer inzicht in de rol van kunstenaars en vormgevers om bij te dragen aan duurzaamheidsvraagstukken vanuit de rol agent of change.

Kenniscentrum Biobased Economy

Project	Externe partners	Resultaten/impact
1 LIBBIO - Lupinus mutabilis for Increased Biomass from marginal lands and value for BIOrefineries (Horizon2020)	Biobased Industries Consortium, Biobased Industries Europe, Color&Brain, Innovation Center Iceland, Universidade de Lisboa, German Institute of Food Technologies, Lusosem, Vandinter Semo, Wageningen Universiteit	<ul style="list-style-type: none"> · Vierjarig onderzoek naar de opbrengst en het rendement van het telen van Andes Lupine in Europa. Dit gewas produceert naast hoogwaardige eiwitten ook hoogwaardige olie. · Onderzoek naar de ontwikkeling van nieuwe food- en non-food producten op basis van Andes Lupine. Hiermee ontstaat toegevoegde waarde voor zowel boeren als bioraffinaderijen.
2 BIOCAS 100% (INTERREG)	In dit project werken 18 partners uit Nederland, Duitsland, Denemarken en België de komende vier jaar samen aan het creëren van inspirerende voorbeelden van biobased toepassingen in een circulaire economie.	<ul style="list-style-type: none"> · Het project heeft tot doel meerwaarde uit agrarische (rest)stromen te creëren. Wij zijn verantwoordelijk voor groene extractie van farmaceutische, cosmetische en nutraceutische ingrediënten met behulp van superkritische CO2-extractie. · We ontwikkelen business cases in samenwerking met het mkb uit Noord-Nederland.
3 Luteïne	HLB BV, New Businesses Food Production, akkerbouwers, bollentelers	Onderzoek gericht op het ontwikkelen van een circulair ontwerp voor het duurzaam bestrijden van plantparasitaire aaltjes met Tagetes van gewassen. Restproducten van de biologische bestrijding worden benut voor het creëren van producten met een hoge toegevoegde waarde voor functionele voeding en anti-ageing cosmetica. Op deze wijze ontstaat een nieuwe productieketen die een volwaardig alternatief is voor chemische bestrijding en waarin hoogwaardige consumentenproducten worden geproduceerd.
4 Lupeol	Ofichem, Syncom	<ul style="list-style-type: none"> · Het doel van deze studie is lupeol te halen uit de reststromen van lupineschillen en berkenbast, met behulp van superkritische CO2-extractie. De kosten van twee processen worden vergeleken. Hieruit wordt het meest optimale proces geselecteerd. · Effecten van verschillende lupeolextracten (lupineschil en berkenbast) worden met invitrotesten in een laboratorium vastgesteld en met elkaar vergeleken.

5	Inhoudstoffen uit biomassa snoeimateriaal	Ecorridors, Syncom	<ul style="list-style-type: none"> · Onderzoek of snoeiafval van stedelijk groen verwerkt kan worden tot grondstoffen voor medicijnen (anti-tumor) en cosmetica (anti-ageing). De overgebleven biomassa wordt gebruikt als compost of grondstof voor bio-energie. · Ook wordt onderzocht of het mogelijk is, door verwaarding van het snoeiafval, kwalitatief hoogwaardig stedelijk groen aan te leggen en te onderhouden.
6	Farmaceutica uit glycoalkaloiden	Syncom	Onderzoek naar de potentie van glycoalkaloiden als geneesmiddel.
7	Smart Carbs	AVEBE, Eurofins, In Holland Hogeschool, UMCG, Van Hall Larenstein	Onderzoek gericht op het ontwikkelen van nieuwe zetmeelproducten met gezondheidsbevorderende eigenschappen.
8	Valoriseren van Chitine	Noorden Duurzaam, Dynaplak, NOM, Rijksuniversiteit Groningen, Syncom, Telson	<ul style="list-style-type: none"> · Bij het verwerken van Noordzeegarnalen blijft per week circa 10 ton garnalenschalen over, waarvan één derde chitine. Dit chitine kan worden omgezet naar chitosan. Uit zowel chitine als chitosan worden bestaande en nieuwe derivaten ontwikkeld waar nieuwe toepassingen uit kunnen komen. Chitosan bindt bijvoorbeeld goed metaalionen; je zou er zware metalen uit afvalwater mee kunnen halen. · Ook wordt het winproces geoptimaliseerd om minder chemie te hoeven inzetten.

LISTING PLOWIAT
e PA-...
...
...
...
...

Bijlagen - Bedrijfsvoering

Verantwoording uitgaven professionalisering

In 2017 hebben we een bedrag van ruim € 9,7 miljoen besteed aan professionalisering, ruim meer dan het verplichte budget van € 8,41 miljoen. De helft van het verplichte budget dient te worden besteed aan het basisrecht in uren. De andere helft is beschikbaar voor out-of-pocketkosten.

Het verplichte budget betreft 6 procent van het getotaliseerd inkomen (de som van de jaarinkomens van alle werknemers van de hogeschool). Het jaarinkomen is het twaalfvoud van het maandsalaris, vermeerderd met de vakantie-uitkering, de structurele eindejaarsuitkering en toelagen waarop een werknemer op grond van de cao-HBO aanspraak heeft. Het gaat hierbij uitsluitend om het jaarinkomen van degenen die onder de werkingssfeer van de cao-HBO vallen. Het getotaliseerd jaarinkomen voor de Hanzehogeschool Groningen bedroeg in 2017 € 140.182.787. De minimale besteding aan professionalisering in het jaar 2017 komt daarmee op € 8.410.967.

De tabel hieronder toont het verplichte minimale budget en onze feitelijke uitgaven aan professionalisering in 2017.

Overzicht budget en uitgaven professionalisering 2017

Onderdelen professionalisering	Kosten
Basisrecht	€ 5.196.173
Aanvullende scholing	€ 1.824.214
Totaal uitgegeven aan basisrecht plus aanvullende scholing	€ 7.020.387
Volgens cao minimaal te besteden: 3% van het getotaliseerd jaarinkomen	€ 4.205.483
Overbesteding basisrecht plus aanvullende scholing	€ 2.814.904
Totaal uitgegeven aan out-of-pocketkosten professionalisering	€ 2.651.833
Volgens cao minimaal te besteden: 3% van het getotaliseerd jaarinkomen	€ 4.205.483
Onderbesteding out-of-pocketkosten professionalisering	€ 1.553.650
Totale minimale verplichting professionalisering: 6% van het getotaliseerd jaarinkomen	€ 8.410.967
	(totaal basisrecht + aanvullende + out of pocket)
Totale uitgaven professionalisering	€ 9.672.220
Totaal overbesteding professionalisering	€ 1.261.253

De besteding van het budget is onderscheiden naar:

- Basisrecht;
- Aanvullende scholing;
- Out-of-pocketkosten: collegegeld, studiemateriaal, reis-en verblijfkosten.

De verschillende posten worden hieronder toegelicht.

Basisrecht

Het basisrecht is het recht op een aantal uren scholing waarvoor de medewerker wordt vrijgesteld in de jaartaak. In artikel O-3 van de cao-HBO is de omvang van het professionaliseringsbasisrecht bepaald. We gaan ervan uit dat iedere werknemer zijn basisrecht uitput.

Al onze medewerkers samen hebben een totaal aantal van 116.480 uren basisrecht op scholing. Vermenigvuldigd met de gemiddelde salarislast van € 44,61 per uur, komt dit neer op een uitgave van € 5.196.173.

De tabel hieronder geeft inzicht in de uitputting van het basisrecht, onderscheiden naar omvang van de betrekking.

Betrekkingsomvang (in fte)	< 0,1	0,1 – 0,2	0,2 – 0,3	0,3 -0,4	> 0,4	Totaal
Aantal medewerkers	172	188	159	74	2.730	3.323
Omvang basisrecht per medewerker in uren	geen	10	20	30	40	
Uren basisrecht totaal		1.880	3.180	2.220	109.200	116.480

Aanvullende scholing

We hebben in 2017 een bedrag van ruim € 2,4 miljoen besteed aan aanvullende scholing.

In de cao staan afspraken over aanvullende professionalisering (zie paragrafen 4.3 en 4.4 van het professionaliseringsplan). Voorwaarde is dat er schriftelijke afspraken worden gemaakt tussen leidinggevende en werknemer.

Aanvullende scholing is er in twee categorieën, te weten:

1. Aanvullende scholing 75 procent;
2. Aanvullende scholing 25 procent.

Opleidingen die deel uitmaken van het professionaliseringsplan, worden voor 75 procent van de officiële studielast gefaciliteerd door de werkgever. Onder deze 'aanvullende scholing' vallen onder meer:

- opleidingen gericht op de didactische bekwaamheid van docenten (BDB);
- mastertrajecten;
- professionalisering gericht op ondersteunende processen, ondernemerschap, internationalisering;
- trajecten voor leiderschapsontwikkeling en teamontwikkeling;
- promotietrajecten.

Als een medewerker een opleiding wil volgen die uitgaat boven zijn basisrecht en geen onderdeel uitmaakt van het professionaliseringsplan, kan die opleiding voor 25 procent van de officiële studielast worden gefaciliteerd.

In 2017 werden er geen studiebelastingsuren geregistreerd op hogeschoolniveau. Daarom zijn over dat jaar de uitgaven voor deelname aan een aantal belangrijke scholingen die deel uitmaken van het Professionaliseringsplan, meegenomen in deze verantwoording.

De sterkst vertegenwoordigde scholingen zijn in 2017 mastertrajecten, scholingen gericht op het vergroten van didactische bekwaamheden van docenten (PDB/BDB) en de basiskwalificatie Examinering (BKE).

In onderstaande tabel is te zien hoeveel uren de medewerkers aan deze scholingen hebben besteed en wat de daarmee gemoeide salarislasten zijn. Deze salarislasten worden voor 75 procent ten laste gebracht aan het professionaliseringsbudget.

Aanvullende scholing 75 procent in 2017

	Totaal uren	Gemiddelde salarislast	Totale kosten
Masters	26.763	€ 44,61	€ 1.193.912
PDB/BDB	15.000	€ 44,61	€ 669.150
BKE	6.175	€ 44,61	€ 275.467
Onderzoeksvaardigheden	0	€ 44,61	€ 0
Klaar voor de Start	525	€ 44,61	€ 23.420
Adviesvaardigheden	1.520	€ 44,61	€ 67.807
Lesgeven in Honoursprogramma's	1.820	€ 44,61	€ 81.190
Internationalisering en interculturalisering	2.000	€ 44,61	€ 89.220
Leidinggeven	720	€ 44,61	€ 32.119
Totaal			€ 2.432.285

Out-of-pocketkosten

We hebben in 2017 een bedrag van € 2,65 miljoen besteed aan out-of-pocketkosten voor professionalisering. Dit is € 1,56 miljoen minder dan het minimale budget voor deze post van € 4,21 miljoen voor 2017.

De onderbesteding heeft voor een belangrijk deel te maken met de verdubbeling (per 2015) van het subsidiebedrag voor studieverlofuren uit de Lerarenbeurs van DUO. Ook hebben veel docenten gekozen voor een bekostigde masteropleiding. Het subsidiebedrag voor studiekosten uit de Lerarenbeurs van DUO is voor een bekostigde masteropleiding (wettelijk collegegeldbedrag € 2.006) kostendekkend. De docent hoeft dan, mits er geen studievertraging optreedt, voor studiekosten vaak geen beroep te doen op het opleidingsfonds van de Hanzehogeschool.

De uitgaven zijn in onderstaand overzicht bijeengebracht en worden daaronder toegelicht.

Uitgaven out-of-pocketkosten

Kalenderjaar 2017	Totaal		Professionalisering
Out of pocket uitgaven			
Uitgaven scholing			€ 1.460.087
Masterscholing			€ 117.069
Management Development programma	€ 143.788	90%	€ 129.409
Mediatheek	€ 181.896	50%	€ 90.948
Reis- en verblijfkosten	€ 3.417.279	25%	€ 854.320
Totaal out of pocket			€ 2.651.833
Getotaliseerd jaarinkomen 2017	€ 140.182.787	3%	€ 4.205.483

Scholing

De post scholing betreft alle uitgaven die zijn geboekt onder de activiteitencodes **002 (Scholing) en **003 (POB). Daaraan toegevoegd zijn de uitgaven die betrekking hebben op coaching van medewerkers en teams die ten laste van andere activiteitencodes waren geboekt. Ook zijn de kosten van deelname aan congressen die niet onder de noemer scholingskosten waren geboekt, voor zover herkenbaar, onder deze post opgenomen. Meegeteld zijn verder de lidmaatschapskosten van beroepsverenigingen en uitgaven die betrekking hebben op BHV-scholing.

Masterscholing

Onder masterscholing vallen de out-of-pocketkosten van de masterscholingstrajecten die worden gefinancierd uit ons Opleidingsfonds. Onder dit kopje vallen ook de out-of-pocketkosten van de masterscholingstrajecten van teamleiders.

Sociaal Beleid

Zo nu en dan worden er scholingsafspraken gemaakt waarvan de inzetlasten worden betaald uit het budget Sociaal Beleid. Deze kosten zijn in het overzicht weergegeven onder het kopje 'sociaal beleid'.

Focus op Ambitie

Onze hogeschool heeft afspraken met de bonden over de besteding van het budget voor decentrale arbeidsvoorwaarden. Hiervoor is een percentage van de loonkosten beschikbaar. Uit deze middelen financieren we een aantal activiteiten van het programma *Focus op Ambitie*. Deze activiteiten kunnen over het algemeen ook als scholingsactiviteiten worden aangemerkt. Volgens eerder gemaakte afspraken worden de uitgaven in het kader van *Focus op Ambitie* niet meegenomen. De uitgaven die ten laste van dit budget zijn verantwoord, zijn daarom hier voor 0 procent meegenomen.

Management Development programma

Het stafbureau Personeel & Organisatie boekt uitgaven voor ontwikkeling van het management. Deze uitgaven bestaan uit scholingskosten van *deans* en stafdirecteuren en kosten van hogeschoolbrede managementbijeenkomsten. Aangezien ook het College van Bestuur deelnemer is aan dit Management Development programma, worden deze uitgaven hier voor 90 procent meegenomen.

Mediatheek

De *schools* en stafbureaus boeken de kosten van aanschaf van boeken en abonnementen op tijdschriften. Deze uitgaven tellen voor 50 procent mee in de scholingskosten. De uitgaven die betrekking hebben op de collectievorming van de (centrale) Mediatheek, zijn niet meegenomen in de cijfers.

Reis- en verblijfkosten

Reis- en verblijfkosten worden soms wel, soms niet ten laste van een scholingsactiviteit geboekt. De overige reis- en verblijfkosten hebben soms betrekking op alleen onderwijsactiviteiten, soms ook op professionaliseringsactiviteiten. De reis- en verblijfkosten zijn hier voor 25 procent meegenomen.

CE

WHAT?

RESEARCH

Bijlagen - Horizontale verantwoording

ProWis

Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Contacten in het werkveld	<ul style="list-style-type: none"> - Bedrijvenmarkt - Regelmatige bijeenkomsten: workshops, kenniscafés, krimpcafés, expertmeetingen, congressen, (mini)symposia, bijeenkomsten Innovatie Werkplaatsen (communities of practice), lunchlezingen georganiseerd door het Kenniscentrum NoorderRuimte. - Publicaties en rapportages over onderzoeksprogramma's in vakbladen, wetenschappelijke tijdschriften, regionale en nationale kranten, eigen publicaties van het Kenniscentrum NoorderRuimte. - Stage- en afstudeerbezoeken tevens relatiebeheer.
Hoger onderwijs Groep Bouw en Ruimte (HOG)	Netwerk van leidinggevende vertegenwoordigers uit alle hogescholen in Nederland met opleidingen in het kennisdomein Built Environment
ABTWassenaar, de heer R. de Jong Bouwend Nederland, mevrouw A. Vos Achterbosch Zantman Architecten, de heer B. Zantman Provincie Groningen, de heer R. Lander DGMR, de heer J.W. Frantzen	<ul style="list-style-type: none"> Adviesraad Adviesraad Adviesraad Adviesraad Adviesraad
Scholen voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlichting op scholen over de opleiding Built Environment - HanzeXperience - Studenten brengen bezoek aan hun oude middelbare school en geven presentatie
MBO scholen	Voorlichting op MBO-scholen over de opleiding Built Environment
Technasia	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlichting op scholen over de opleiding Built Environment - Gastlessen door docenten van de Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek op technasiumschole - Begeleiden van O&O-opdrachten en profielwerkstukken van vo-scholieren door docenten van de Academie voor Architectuur, Bouwkunde & Civiele Techniek - Keuzecolleges voor scholieren

Academie voor Gezondheidsstudies

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Werkveld Logopedie	Bijeenkomsten Werkveldadviescommissie (WAC) Werkveld Thema Bijeenkomst Werkveldcongres
Werkveld Mondzorgkunde	Bijeenkomsten (twee) Werkveldadviescommissie (WAC) Werkveldvertegenwoordigers en alumni betrokken bij visitatie
Werkveld Fysiotherapie	Bijeenkomsten Werkveldadviescommissie (WAC)
Werkveld Medisch Beeldvormende en Radiotherapeutische Technieken (MBRT)	Bijeenkomsten Werkveldadviescommissie (WAC) Bijeenkomsten Landelijke Raad van Advies MBRT
Werkveld Voeding en Diëtetiek	Bijeenkomsten Werkveldadviescommissie (WAC)
Werkveld Master Physician Assistant	Bijeenkomsten Werkveldadviescommissie (WAC)
Werkveld Management in de Zorg	Bijeenkomsten Werkveldadviescommissie (WAC)
Landelijk overleg Logopedie: SRO-L	Bijeenkomsten opleidingen Logopedie
Landelijk overleg Mondzorgkunde: LOM	Bijeenkomsten tweemaandelijks vier Mondzorgkunde- opleidingen (taakherschikking, visitatie)
Landelijk overleg Fysiotherapie: SRO-F	Bijeenkomsten opleidingen Fysiotherapie
Landelijk overleg MBRT: HEG is landelijk overleg tussen de drie MBRT-opleidingen) en SRO is landelijk studierichtingoverleg MBRT	Bijeenkomsten opleidingen MBRT
Landelijk overleg Voeding en Diëtetiek: LOO-VD	Bijeenkomsten opleidingen VD: minimaal 6 x per jaar
Landelijk overleg MiZ: LoMIZ	Bijeenkomsten opleidingen MiZ: circa 5 x per jaar
HGZO SAC en HGZO Sectorraad	
NVLF (Beroepsvereniging Logopedie en Foniatrie)	Een aantal keren per jaar overleg
Beroepsvereniging Logopedie in Europa	Twee keer per jaar overleg tussen alle beroepsverenigingen (vertegenwoordiger vanuit Nederland is docent binnen de opleiding Logopedie Groningen)
Diverse stageadressen van alle opleidingen	Bijeenkomsten voor stagebegeleiders
Coehre Conference	Deelname aan jaarlijks internationaal congres door studenten en docenten
ZIF	Overleggen
Beroepsvereniging	Tenminste twee maal per jaar bijeenkomst met LOO-VD

Nederlandse Vereniging van Diëtisten (NVD)	
UMCG/Centrum voor Tandheelkunde en Mondzorgkunde	Samenwerking opleiding Mondzorgkunde
Rijksuniversiteit Groningen	Samenwerking opleidingen Tandheelkunde RuG en Mondzorgkunde
Studievereniging Archigenes (Tandheelkunde en Mondzorgkunde)	Regelmatig overleg
Noorderpoort	Samenwerking opleiding Mondzorgkunde
KNGF	Afstemming landelijke beroepsvereniging en opleidingen Fysiotherapie
KNGF/WCF	Hans Hobbelen lid WCF
Rijksuniversiteit Groningen	Samenwerking Taalwetenschappen – Logopedie
GGD Groningen	Taalscreening – Logopedie
Rijksuniversiteit Groningen	Bewegingswetenschappen – Fysiotherapie
Ghana	Opleidingscentrum Master Physician Assistant
UMCG	Inhuur docenten voor opleiding Master Physician Assistant
Huisartsenorganisatie	Stages en leermeesters Master Physician Assistant
Noorderpoort	NT2 project Logopedie
Koninklijke Visio	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
NPI	Expertbijdrage, cursus bijdragen Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Healthy Life Style, Ageing and Health Care
Zorggroep Groningen	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing
Zorggroep Friesche Wouden	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Healthy Life Style, Ageing and Health Care deelnemer SuneMule
Centrum Gezond Ouder Worden – Assen	Lectoraat Healthy Life Style, Ageing and Health Care Deelnemer Innovatiewerkplaats Healthy and Active Ageing
UMCG Radiotherapie	Promotieonderzoekonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing
UMCG Tandheelkunde	Promotieonderzoekonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing

UMCG Kaakchirurgie	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Clinical Malnutrition
GGD Drenthe	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing Ouderen
Zuidoostzorg	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing Ouderen
VitalinQ Lifestyle Support	Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing Ouderen en Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking
De Zijlen	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
Kentalis	Deelnemer consortium onderzoek Uniforme Taalscreening
NOVO	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
De Trans	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld

Promens Care	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
UOCG	Screening – intern stageproject
HG-PABO	Screening – intern stageproject
Martini Ziekenhuis	Promotieonderzoek, embedded lectoraat Zelfmanagement van somatische patiënten in ziekenhuizen Samenwerkingsovereenkomst
Alfa College	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing/ Deelnemer Innovatiewerkplaats Clinical Malnutrition
Friesland Campina	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Clinical Malnutrition en Innovatiewerkplaats Active Ageing Diabetes
Ordina	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Clinical Malnutrition

Mediq Tefa	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Clinical Malnutrition
Target Holding	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing Diabetes
Tizin Mobile	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing Diabetes/IAG4 project
E-vitality	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing Diabetes
Bethesda Research Center	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing Diabetes
's Heerenloo	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
Philadelphia	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
Philips	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Healthy Life Style, Ageing and Helath Care deelnemer SuneMule
Stichting Sprank	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
Vanboeijen	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
Alliade	Promotieonderzoek Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing Deelnemer Innovatiewerkplaats Active Ageing, Mensen met een verstandelijke beperking, deelnemer ZON/mw De Krachten gebundeld
UMCG gezondheidspsychologie	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing gezamenlijk onderzoeksprogramma promovendi
UMCG Revalidatiegeneeskunde	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing gezamenlijk onderzoeksprogramma promovendi
UMCG KNO	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Kind taal en ontwikkeling gezamenlijk onderzoeksprogramma promovendi
UMCG Sociale Geneeskunde	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Kind taal en ontwikkeling gezamenlijk onderzoek promovendi

UMCG huisartsgeneeskunde	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Healthy Life Style, Ageing and Health Care gezamenlijk onderzoeksprogramma promovendi
UMCG nefrologie	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Clinical Malnutrition gezamenlijk onderzoeksprogramma promovendi
UMCG Wenckenbach instituut	Samenwerking op het gebied van scholing van Stralingsbescherming
Meduprof	Samenwerking op het gebied van scholing medische beeldvorming in ontwikkelingslanden
Springboard	Samenwerking, gebruik maken van elkaars netwerk
Revalidatie Friesland	Samenwerking, gebruik maken van elkaars netwerk
Katholieke Hogeschool Leuven	Samenwerking o.a.: vanuit Mondzorgkunde bijdrage bij opzetten opleiding Mondzorgkunde in Leuven
Universiteit Brussel	Lectoraat Healthy Ageing, Allied Health Care and Nursing, Lectoraat Healthy Life Style, Ageing and Health Care Internationale Joint Research Group

Academie voor Sociale Studies

Social Work

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Accare	Alle stakeholders: 5 - 6x per jaar digitale nieuwsbrief 2x per jaar werkveldconferentie voor praktijkbegeleiders veel activiteiten vanuit P&B met verschillende stakeholders i.v.m. de te geven cursussen/trainingen
Amaryllis	
Ambiq	
De Badde	
Barkema & De Haan	
Van Boeijen	
Brownies & Downies	
Bureau Jeugdzorg Groningen	
Carehouse	
CMO STAMM	
Cosis	
Cura XL	
Edsersheerd	
Elker	
FCB	
Fier Fryslan	
Gemeente Groningen	
GGZ Drenthe	
GGZ Friesland	
De Hoven	
Humanitas	
Icare	
Jade Zorggroep	
JBNoord	
De Jonge held	
Justitiële Jeugdinrichting Het Poortje	
Kentalis	
Kinderopvang Haren	
Kindertelefoon	
Het Kopland	
Kwartier Zorg&Welzijn	
Lentis	
Liefland	
Limor	
Maeykehiem	
Martinizorg	
Mikkelhorst	
Mind-up	
MJD Groningen	
MOgroep	
Movisie	
Netvisit	
NJI	
Noorderbrug	
NOVO	
Oosterlengte	
Parnassia	
Philadelphia	
Playing for success	

11/11/2023 10:00:00

De Plotter
Promens Care
Reclassering Nederland
RENN4
Reik
Revalidatie Friesland
Sedna
Singelland
SKSG
Slachtofferhulp
Sociaal Team Beijum
SPiNN
Talent
Terwille
Thuiszorg Comfort
Timpaan welzijn
Tinten welzijnsgroep
Torion
Trajectum
Treant
Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG)
Veilig Thuis
Verslavingszorg Noord Nederland (VNN)
Visio
Vluchtelingenwerk
De Vrolijkheid
Weekendschool
Welstad
Werkpro
Westerholm
WJ Groningen
Woodbrookers
ZIENN
ZLM-zorg
Zonnehuisgroep
Zorgcentrum Wittelte
Zorggroep Groningen
Zorggroep Meander
Zorgplein Noord
De Zijlen
ZINN
Zinso

Teye Barkema/Ronald de Haan (Barkema&De Haan) Kees Bronsveld (Cura XL) Karin Delger (Noorderbrug) Maud Diemer (CMO STAMM) Margreet van Eeden (SPINN) Wilma Heusinkveld (Cosis) Michel Keyzer/René Paulissen/Frank van Liempd (WIJ Groningen) Erna Klok (Elker/Het Poortje) Irene Kornet (Visio) Sipke van der Ploeg (VNN) Wim van de Rijt (Zinso) Hester van Rossum (Noorderbrug) Marianne Schuringa (Kentalis) Rudie Spitzen (Compaen) Joris Stavenga (Limor) Jeroen Trenning (Veilig Thuis)	Leden WAC Social Work
2x per jaar afstemming met de ROC's uit Groningen en Drenthe: Drenthe College Noorderpoortcollege	Het gezamenlijk organiseren van een dag studeren in het HBO voor MBO-ers
NHL hogeschool	o.a. samenwerking Masteropleiding Social Work

Associate Degree Ervaringsdeskundige in de Zorg

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Wilma Heusinkveld/Anita Kramer/Lotte Wijnroks (Cosis) Inge Hoekstra (Leger des Heils W&G Noord) Mark Jongbloed (WIJ Groningen) Antoinette Jorritsma/Kajsa Lamberts/Jacqueline Posthumus (Het Kopland) Fokko Westerhof (GGZ Drenthe) Pepijn Hofstede (GGZ Friesland) Bart van Mulkom (VNN) Marjolein Orsel (Ixtanoa) Jos Oude Bos (Herstelgroep Nederland) Maria Ufkes (Lentis)	Leden WAC AD Ervaringsdeskundige in de Zorg

Master Social Work

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Anja Aaldering (Directeur maatschappelijke dienstverlening MJD) Drs. Martin van Iperen (Directeur Timpaan Welzijn) Prof. Dr. Margo Trappenburg (Universiteit voor Humanistiek, Universiteit Utrecht) Drs. Yvonne Turenhout (Directeur STAMM-CMO Drenthe) Prof. Dr. Heinrich Winter (RuG)	Leden Professional Board, 1x per jaar overleg over inhoud en ontwikkeling van de opleiding

European Master Social Work

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
A.R. (Ana Rosa) del Águila Obra [Universidad de Málaga] J. (Jolita) Buzaityte-Kasalyniene [Vilnius Universitetas, Litouwen] Mr. drs. M.A.M. (Michèle) Garnier [Hanzehogeschool Groningen] Prof. dr. C. (Cornelia) Kricheldorff [Katholische Hochschule Freiburg Duitsland] Dr. Alison McInnes [Northumbria University, Newcastle, UK] U. (Ulla) Viskum [University College Lillebaelt, Odense Denemarken]	Leden Steering Group – deze opleiding stopt in 2018.

Toegepaste Psychologie

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
John Andreas (GITP) Paul Boogers (UMCG) Agaath Brink (Coaching Groep Groningen) José Heesink (RuG) Fabian Paf (Lentis) Elisabeth Pietersma (Gemeente Smalingerland) Angela Smit (Lentis) Anneke Sterenberg (Cedin) Dicky Tamminga (RuG) Jan-Willem Venema (Gidsen HR Advies) Christine Wijshake (St. Halt) Jos Zijlstra (2M recruitment) Nely van Zweeden (Ziekenhuis Nij Smellinghe, Drachten)	Leden WAC Toegepaste Psychologie
Anneke Sterenberg, Cedin	Participatie lectoraat integraal jeugdbeleid
Fontys Hogeschool van Amsterdam Hogeschool Arnhem/Nijmegen Hogeschool Leiden Saxion	Intensieve landelijke samenwerking op management niveau, twee jaarlijkse studiedag voor alle medewerkers uit Nederland en Vlaanderen
Howest (Hogeschool West Vlaanderen) Katho (Katholieke Hogeschool Zuid-West Vlaanderen) Lessius	Nederlands Vlaams overleg Toegepaste Psychologie
NIP	Vanuit LOO TP overleg
NBTP Nederlandse Beroepsvereniging Toegepaste Psychologie	Vanuit LOO TP bestuurlijk overleg, en deelname docenten en studenten

Advisory Board Welzijn en Zorg

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Anja Aaldering (Directeur maatschappelijke dienstverlening MJD)	Academie-overstijgend (SAGZ, SASS, SAVK) adviserend orgaan op bestuursniveau, komt 3x per jaar bijeen, samen met de Deans van deze academies
Johan Brongers (Directeur/bestuurder Tinten Welzijn)	
Peter Dijkshoorn (bestuurder Accare)	
Wil Koopmans (Directeur/bestuurder ZINN)	
Jan Mulder (Regiocoördinator V&VN)	
Jeroen van Oijen (bestuurder Jeugdhulp Friesland)	
Leo Sparreboom (bestuurssecretaris VNN)	
Ton Tiebosch (lid Raad van Bestuur Martini Ziekenhuis)	
Alice Vellinga (Directeur/bestuurder Het Kopland)	
Peter Visch (bestuurder Revalidatie Friesland)	
Klaas van der Wal, (Concerndirecteur Gemeente Groningen)	

Academie voor Verpleegkunde

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Werkveldadviescommissie - Martini Ziekenhuis - Menzis - Medisch Centrum Leeuwarden - ZINN - Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG) - GGZ Drenthe	Alle stakeholders: - 4x per jaar bijeenkomst Werkveldadviescommissie (WAC) - 2x per jaar BN2020 nieuwsbrief - 2x per jaar werkveldconferentie - Student volgt Client activiteiten
Overige stakeholders - Verslavingszorg Noord Nederland (VNN) - ZorgpleinNoord - De Hoven - ZINN - Zorg (T)huis - Zorggroep Meander - Zorggroep Oosterlengte - Ommelander Ziekenhuis Groningen - Regio Drenthe - Regio Groningen	Veel activiteiten vanuit P&B met de verschillende stakeholders i.v.m. de te geven cursussen/trainingen
LOOV (Landelijk Overleg Opleidingen HBO-V) LOO (Landelijk Overleg Opleidingen) MANP	Zes bijeenkomsten per jaar.
Advisory Board: - Anja Aaldering (Directeur maatschappelijke dienstverlening MJD) - Johan Brongers (Directeur/bestuurder Tinten Welzijn) - Wil Koopmans (Directeur/bestuurder ZINN) - Jan Mulder (Regiocoördinator V&VN) - Wouter Teer (Lid RvB GGZ Friesland) - Alice Vellings (Directeur/bestuurder Het Kopland) - Klaas van der Wal, (Concerndirecteur Gemeente Groningen)	Academie-overstijgend (SAGZ, SASS, SAVK) adviserend orgaan op bestuursniveau, komt 3x per jaar bijeen, samen met de Deans van deze academies
Contacten in het werkveld	Activiteiten aansluiting mbo-hbo, georganiseerd i.s.m. verschillende organisaties. Praktijkleren: contact met stage instellingen in Nederland en buitenland.
Netwerk ZON	Platform planning praktijkleren
Alumni	LinkedIn pagina opgericht Facebook pagina opgericht Alumni activiteiten in samenwerking met studievereniging.
Voortgezet onderwijs en MBO scholen	Voorlichting op scholen door docenten van de opleiding Verpleegkunde Organisatie meeloopdagen (voor voltijd, deeltijd, ca 240 deelnemers per jaar incl MBO.

Assessors vanuit verschillende beroepsgroepen	Afstudeer beoordelingen zijn altijd met assessoren uit het werkveld.
Internationalisering	Project West Balkan, Project Tanzania (Muhimbili University of Health and Allied Sciences) , Project Indonesië (Djakarta en Semarang), Hasanuddin University, Makassar Indonesie, Radford University Virginia,
Florence Network	Meerdaagse conferentie met internationale (potentiële) zakenrelaties.
UMCG/GGz en Oldenburg	Duaal overleg met betrokken partners
Hogeschool voor Arnhem en Nijmegen	Modularisering deeltijd onderwijs
Lectoraat Verpleegkundige Diagnostiek	<p>Diverse samenwerkingen met in- en externe partners zoals zorgorganisaties, zorgverzekeraars, bedrijven, universiteiten, hogescholen en ROC's, practoraten met Drenthe College en Noorderpoortcollege.</p> <p>Internationale & regionale partnerships en verbindingen:</p> <ul style="list-style-type: none"> · Partners IWP Familiezorg: Icare, TSN-thuiszorg, Interzorg, UMCG en Martini ZH, Menzis en het Expertisecentrum Familiezorg (Tilburg). · Research partners (Prof T. Jaarsma, Sweden, Prof S. Thoyre, and Dr. A Talsma, USA, Dr. B Ostergaard, Odense, Prof. R. Mahrer-Imhof and Prof. M. Muller-Staub, Switzerland). · Samenwerking met/onderdeel van International Family Nursing Association (IFNA). · Europese COST aanvraag; TRIBE-FN; Towards Research & Innovation to Build European science in Family Nursing. · SIA-PIT (platform Inzet van Technologie in de Zorg) <p>Lectoraat Verpleegkundige Diagnostiek is projectleider van een landelijk lectoraatsplatform aangaande zorgtechnologische ondersteuning.</p> <ul style="list-style-type: none"> · ACENDIO (Association in Nursing Diagnosis, Interventions and Outcomes International). · NANDA-I (Nursing Diagnosis Association International). · Stichting VDIR (Stichting Verpleegkundige Diagnostiek Interventies en Resultaten).

Instituut voor Bedrijfskunde

Instituut voor Bedrijfskunde - P&B en ML

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Teamleiders HG	Banenplanning, inzet docenten
Docenten	Inzet P&B opleidingen en maatwerktrajecten
Kenniscentra en lectoren HG	Onderwijsactiviteiten P&B, mn ML
Mn. Marian van Os kenniscentrum	
Planners/roosteraars	Roostering P&B activiteiten
Afdeling financiën/FEZ	Geldstromen P&B
Locatiedean Meerwold	Inzet lokalen P&B activiteiten
HR	Inzet 'externe' docenten op HG contract
MT IBK	Bewaken financiën instituut, inzet docenten instituut
Hanze inhuurdesk (José ed)	Inhuur docenten
Osiris superusers	Beheer cursussen in Osiris
Examencommissie P&B, IBK	Diploma's, vrijstellingen, bijzondere situaties studenten
Externe stakeholders	
Alle profit en non profit organisaties Noord Nederland Zoals bijvoorbeeld: Gemeente, UMCG enz	Klant P&B Opleidingen/maatwerktrajecten
Diverse externe trainings en adviesbureau's en ZZP waaronder: Siegiers, van Bergen, Daska	
Voor ML zijn nog stakeholders: UMCG (Michiel Kahmann) Zuidam Organisatie adviseur (Erik van Zuidam)	Lid WAC ML (N.B. ML heeft een eigen WAC)
NVAO	Accreditatie ML

Bedrijfskunde HRM

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
ARTRA, arbeidsmarkttrainingen	Samenwerkingscontract met Human Resource Management; aanleveren materiaal + trainers
NVP	Samenwerkingsverband met Human Resource Management op organisatie netwerkbijeenkomst; samen verantwoordelijk voor uitreiking scriptieprijs
UWV werkbedrijf, Pruis management, Nedtrain, BV, RSG Wolfsbos, Ministerie van Defensie, Van Bergen Organisatieadvies, Trins BV, Gemeente Franekeradeel, Politie Noord Nederland, ROC Friese Poort, Stichting Vanboeijen	Werkveldadviescommissie (WAC) Human Resource Management - Periodiek bijeenkomsten over strategisch advies + participatie binnen onderwijs: onderwijsontwikkeling, afstudeergesprekken, eindassessments, etc. - Aanwezig bij netwerkbijeenkomsten, relatieavond etc.
De Zijlen, Mesdag, Zilveren Kruis, De sector water-energie- en nutsbedrijven, Hanzehogeschool, Menzis, Sociaal werk Nederland, Saxion Hogeschool, ANWB, Interzorg, Douane, Driessen HRM Congres, ZHAW en FHNW Zwitserland	Lectoraat Duurzaam HRM - Onderzoeksprogramma's - Lezingen
Begeleiders van diverse werkveldpartners	Begeleiden opdrachten verdiepende minoren Detacheringen, docentuitwisselingen en docentstages
Voys, Soople, Zuiderlicht, Stafbureau HR van de Hanzehogeschool en diverse opdrachtgevers uit het werkveld	Innovatiewerkplaats (IWP) 'Zelforganisatie'

Instituut voor Bedrijfskunde - BKM

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
<ul style="list-style-type: none"> - Sinz Management/advies - Unive - de B Project & Risk - Heusmarketing - DUO - Nij Smellinghe - Siegers en Van der Laan - O2G2 - Connector Finance - BMC 	<p>Werkveldadviescommissie (WAC) Bedrijfskunde MER:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vier keer per jaar bijeenkomst, + participatie binnen onderwijs: onderwijsontwikkeling, afstudeergesprekken, eindassessments, etc. - tevens aanwezig bij netwerkbijeenkomsten, relatieavond etc.
Landelijk overleg orgaan Bedrijfskunde MER (LOOBKM)	Inhoudelijke afstemming
Prime network	Internationaal Netwerk
Uitzendbureau Randstad/Start People	Samenwerking met Start People (payrolling) rondom surveillanten, loonbetalingen, contracten, personeelsbeheer en administratie
Samenwerking met voortgezet onderwijs (kamerlingh onnes, winkler prins en Zevenwolde)	Introductie colleges HBO verzorgen bijv. rondom ondernemerschap, bedrijfskunde etc.
HG/VNO-NCW MKB Noord	Unieke samenwerking gestart om ondernemerschap onder studenten te bevorderen
ARTRA, arbeidsmarkttrainingen	Samenwerkingscontract met Human Resource Management; aanleveren materiaal + trainers
NVP	Samenwerkingsverband met Human Resource Management op organisatie netwerkbijeenkomst; samen verantwoordelijk voor uitreiking scriptieprijs

Instituut voor Bedrijfskunde – V & M

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Jacolien Maat, Bestuurssecretaris Elkien Marijke Neef, Wijkbeheerder bij Accolade Woningcorporatie. Carla Terhell Nijestee, Directeur Woondiensten Nijestee Ellen van der Kley. Adviseur onroerend goed. Eigenaar Hofbeek Kantoren&Advies Cor Kool, Asset Manager bij Woonconcept	Werkveldadviescommissie (WAC) Vastgoed & Makelaardij drie keer per jaar bijeenkomst, + participatie binnen onderwijs: onderwijsontwikkeling, tevens aanwezig bij netwerkbijeenkomsten, relatieavond etc.
- Gemeente Groningen Dienst RO/EZ - Gemeente Assen - Lefier	Bedrijvenkring Vastgoed & Makelaardij Drie keer paar bijeenkomsten Tevens aanwezig bij netwerkbijeenkomsten, relatieavond Stage- en/of afstudeerplekken, onderzoek
Troostwijk	Vastgoedrapport Groningen Assen
- Nesk - Trip advocaten	Vastgoedrapport Groningen Assen
NVM	Persoonlijk contact
VastgoedCert	We spreken er nog wel eens mee, maar niet structureel (er zijn 6 docenten bij een of meerdere kamers ingeschreven)
- NeVaP - RUG Ruimtelijke wetenschappen Vastgoedkunde	Persoonlijk contact RUG: Studenten V&M volgen daar een schakeltraject
Stagebieders van de opleiding	Onderhouden netwerk (nationaal en internationaal)
Encore (was Real) alumnivereniging V&M	- Persoonlijk contact - Actief op LinkedIn
Gast sprekers bij onderwijs	In kader praktijkgerichtheid van de opleiding bijdrage gast sprekers aan onderwijs (colleges, jurering projecten)
ERES CEPI	Bijdrage aan de internationale onderwijs- en onderzoekconferenties
Duurzaam Hoger Onderwijs, DHO	AISHE en keurmerk duurzaam hoger onderwijs

International Business School

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
AACSB - Association to Advance Collegiate Schools of Business	Lid AACSB
EMS Achse	Deelname in netwerk voor onderzoeks- en onderwijsprojecten in Ems Dollard Regio
EAIE – European Association for International Education	Dr. Bakker lid van bestuur van EAIE
Eems Dollard Regio	Dr. Bakker lid van steering group 'Arbeidsmarkt Noord' Lectoraat International Business project "Start-up Ecosystems in the EDR"
Export Club Groningen	Lid exportclub Lectoraat International Business project "Cluster Development"
Groninger Confucius Institute	Stimulering zaken doen met China
Kamer van Koophandel	Samenwerking ivm onderzoeks- en onderwijsprojecten
National Platform	IBMS platform in Nederland
Network of International Business Schools	- deelname aan jaarlijkse conferentie NIBS - NIBS accreditatie gehaald in 2010 als 'meest Internationale Business School in het netwerk' - Re accreditatie heeft plaatsgevonden op 13-03-2016 - Dr. Bakker lid van bestuur van NIBS
Nordconnect	Samenwerking ivm onderzoeks- en onderwijsprojecten
Rijnland Instituut	Lectoraat International Business lid
Werkveldadviescommissie (IBS Advisory Board including): - N.V. Robert Bosch S.A. - De Schoenenfabriek - Energy Delta - Gasunie	4 keer per jaar adviesraad vergaderingen
Listing of International Partner Institutions, Collaborations, Student & Faculty Exchange: - Argentina o Universidad de Congreso o Universidad Nacional de Tres de Febrero - Australia o Curtin University of Technology, Bentley (Perth) o La Trobe University, Melbourne (Bendoora) - Austria o Fachhochschule des BFI Wien o FHS Kufstein Tirol University of Applied Sciences o Upper Austria University of Applied Sciences, Linz Campus	Samenwerking op gebied van student uitwisseling, aansluitingsprogramma's en double degree programma's

- Belgium
- o University College Leuven-Limburg
- Canada
- o Douglas College
- o Ecole des Sciences de la Gestion University de Quebec
a Montreal
- o University of Guelph - Humber
- Chili
- o Pontificia Universidad Catolica de Valparaíso
- China
- o Beijing Technology and Business University (BTBU)
- o Beijing University of Technology (BJUT)
- o Beijing Foreign Studies University (BFSU)
- o Communication University of China (CUC)
- o Jiangnan University*
- o The University of Macau
- China, Hong Kong
- o The Hong Kong Polytechnic University
- o Lingnan University
- Curaçao
- o University of the Netherlands Antilles
- Cyprus
- o The Cyprus Institute of Marketing
- o
- Denmark
- o International Business Academy
- Dominican Republic
- o Universidad Iberoamericana, Dominican Republic
- Finland
- o HAMK University of Applied Sciences
- o HAAGA-HELIA University of Applied Sciences
- France
- o Ecole Supérieure de Commerce International
- o Ecole des Practiciens du Commerce Int. de Cergy
- o Ecole de Commerce Européenne de Paris - Groupe
INSEEC
- o ICN Business School
- o Institut des Hautes Etudes Economiques et
Commerciales- INSEEC
- o ESC Rennes School of Business
- Germany
- o Hochschule für Wirtschaft und Recht Berlin
- o Hochschule Bremen
- o Hochschule Emden-Leer
- o Hochschule Furtwangen
- o Hochschule Heidelberg
- o Fachhochschule Münster
- o Hochschule Regensburg
- o Fachhochschule Würzburg/Schweinfurt
- Hungary
- o International Business School – Budapest
- Indonesia
- o Binus University Jakarta
- o Universitas Gadjah Mada (UGM)
- Ireland
- o Letterkenny Institute of Technology
- Italy
- o Università Carlo Cattaneo - LIUC

- Japan
 - o Akita International University
 - o Kinki University
- Korea
 - o Hanyang University
 - o The Incheon National University
 - o Keimyung University, Daegu
 - o Soongsil University
 - o SolBridge International School of Business, Woosong University
- Latvia
 - o Biznesa Augstskola Turība
- Malaysia
 - o Taylor's University
- Mexico
 - o Escuela Bancaria y Comercial, Ciudad de México
 - o Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey, Campus Cuernavaca
 - o Universidad del Valle de Mexico, Hermosillo
- Norway
 - o Universitet i Agder
 - o Høgskolen i Østfold
- Peru
 - o Universidad Católica de Santa María, Arequipa
- Poland
 - o WSB Poznan School of Banking
- Portugal
 - o Instituto Superior de Econ. e Gestão/ Universidade Técnica de Lisboa
- Russia
 - o Belgorod National Research University
 - o The Russian Economic Academy named after Plekhanov
 - o St Petersburg School of Economics
- Russia (Georgia)
 - o Caucasus University
- Spain
 - o Centro Universitario EAE (Universitat Politècnica de Catalunya)
 - o Universidad del País Vasco
 - o Universidad de Granada
 - o Universidad de Las Palmas de Gran Canaria
 - o Universidad Complutense de Madrid
 - o Universidad Alfonso X el Sabio
 - o Universidad de Málaga
- Sweden
 - o Mälardalen University
- Switzerland
 - o Lucerne University of Applied Sciences and Arts School of Business
 - o FHS St. Gallen, University of Applied Sciences
- Taiwan
 - o Feng Chia University
 - o National Central University
 - o National Chengchi University
 - o National Taipei University of Business NTUB, fka: National Taipei College of Business NTCB
 - o Shih Chien University

- o Soochow University
- Thailand
- o Bangkok University
- o Rangsit University
- o Rajamangala University of Technology Phra Nakhon
- o University of the Thai Chamber of Commerce Bangkok, UTCC
- Turkey
- o Bahcesehir University
- o Istanbul Bilgi University
- United Kingdom
- o Anglia Ruskin University
- o Robert Gordon University
- o Kingston University
- o University of Portsmouth
- o University of the West of Scotland, Paisley
- United States
- o University of Akron
- o University of the Incarnate Word, Texas
- o University of Oneonta

Placement Companies from around the world including: Stagebedrijven voor BBA studenten

- Argentina
- o Digodat
- o Hamburg Sud Sucursal
- o REACT (Latin America)
- o Say Hueque
- o SET Soluciones Logísticas
- o Tay Hotels
- Australia
- o Aqua Biofilter
- o Australian Superyachts
- o Covergirl promotional models
- o DB Schenker
- o Lead Creation
- o Wilkhahn Asia Pacific
- Austria
- o Austrian Airlines
- o BMW Group Austria
- o Bosch Austria
- o BRAU UNION ÖSTERREICH AG
- o Danone / Milupa GmbH
- o Erste Bank Wien
- o Falkensteiner Michaeler Tourism Group
- o GRMW Architecture
- o Head Sport GmbH
- o Henkel AG & Co. KGaA Vienna
- o Interconnection Consulting
- o KPMG Austria
- o Liebherr
- o MAN Truck & Bus Vertrieb Österreich GesmbH
- o OMV Refining and Marketing GmbH
- o Palfinger AG
- o PwC Österreich
- o ready2order GmbH (Vienna)
- o Red Bull GmbH

- o SAINT-GOBAIN ISOVER AUSTRIA GMBH
- o SAP Austria
- o UniCredit Bank Austria AG
 - Azerbaijan
- o Finance Group | Accounting & Consulting (Baku)
 - Belgium
- o Carlson Rezidor
- o Center Parcs Belgium
- o Delhaize Group
- o European Parliament
- o Goodyear Dunlop Tires Belgium NV
- o Google (Brussels)
- o Henkel Belgium
- o Imperial Meat Products
- o Levi Strauss & Co.
- o Michael Page
- o Mondeléz International (Kraft)
- o Nederlandse Kamer van Koophandel voor Belgie en Luxemburg `
- o Page Personnel (PageGroup)
- o Pepsico Benelux
- o SME Europe
 - Brazil
- o Clamper Indústria e Comércio S.A.
- o LBH Group Brazil
 - Canada
- o Cove Bikes International
- o World Wise Brands Ltd.
 - Chile
- o Land Growers Chile
 - China
- o Agricultural Bank of China, Hubei branch
- o Bank of China Huaqiao Sub-Branch
- o Finigate Integrated Logistics
- o FU (Beijing) International Education Center (part of F+U Unternehmensgruppe Heidelberg)
- o Intern China (Qingdao)
- o MS Motor Service (Shanghai)
- o SPI Marine Shanghai
- o Volkswagen Group China
 - Costa Rica
- o Ecole Travel
 - Cyprus
- o Action Digital Agency
- o Mastermind Shipmanagement LTD.
- o TopFX Ltd
 - Czech Republic
- o Accenture (Prague)
- o IBM Delivery Centre Central Europe Brno
- o Porsche Central and Eastern Europe s.r.o. (Prague)
- o Skoda Auto (Mladá Boleslav)
 - Denmark
- o AW Media
- o Cofman A/S
- o Copenhagen Architecture Festival
- o Gracernote
- o Maersk (Copenhagen)
 - Ghana

- o Delegation of German Industry and Commerce in Ghana P.M.B.
- o Dutch Embassy Accra
 - Egypt
- o Halliburton
- o Hive Advertising
 - Estonia
- o Dream Group OÜ
 - Finland
- o EKOenergy c/o Finnish Association for Nature Conservation
- o Management Events International Oy Ltd
 - France
- o AB Immo
- o Advanced Retail
- o Asso- Mission Bulgarie (Paris)
- o BNP Paribas CIB
- o Bureau International des Expositions
- o Cleverdis
- o Disneyland Paris
- o Groupe Référence
- o Henkel France
- o L'Oréal Paris
- o MONNIER Frères
- o Parametic Technology SA (PTC)
- o Pierre et Vacances CenterParcs Group
- o TBWA
- o Toluna SAS
 - Germany
- o Adidas AG
- o Amersports EMEA
- o Armacell GmbH
- o BMW Group
- o Bosch Siemens Hausgeräte (BSH)
- o CASAMUNDO GmbH
- o Continental Worldwide
- o DB Vertriebs GmbH
- o Deinetorte.de
- o Dreamlines.de
- o Erento GmbH
- o Factor-a
- o Fahrzeugwerk Bernard KRONE GmbH
- o Mondelez (Kraft Foods)
- o Robert Bosch GmbH
- o Seatrade Groningen B.V. (Leer)
- o Siemens
- o Solibro GmbH
- o Watchmaster
- o ZF Friedrichshafen AG
 - Guatemala
- o Deutsch- Gutemaltekische Industrie- und Handelskammer
 - Hong Kong
- o Beijing Jingneng clean energy (Hong Kong) company
- o Dutch consulate Hong Kong
- o EntWick Group
- o HONGKONG I&S INTERNATIONAL LIMITED
- o Kaos Ltd.

- o Links Moving Asia
- o Tomy (Hong Kong) Ltd.
 - Hungary
- o ELMŰ Nyrt. (RWE)
- o EuCham - European Chamber (Budapest)
- o General Electric (Budapest)
- o Immo web
- o Legalis Global
- o UTB Envirotec
 - India
- o Larsen & Toubro Technology Services
- o Siman Stones Private Limited
- o Vogati Talent LTD
 - Indonesia
- o Air Bali
- o Big Dutchman PT BD Agriculture Indonesia
- o FM7 Resort Hotel (Jakarta)
- o Naval Cargo (Bali)
- o Nuffic Neso Indonesia
- o Outpost Creative Space
- o PT BD Agriculture Indonesia
- o PT. Eka Nusa Kreasindo
- o PT Schenker Petrolog Utama
- o PT. Telkom Indonesia
- o Solidiance
 - Ireland
- o Arklu, as owner of the Lottie doll
- o German-Irish Chamber of Industry & Commerce
- o Google, Inc. (Dublin)
- o Green Oak Sales & Marketing Limited
- o Hertz Dublin
- o La Cucina di Nonna Valentina Ltd.
- o meetingsbooker.com
- o Microsoft Ireland
- o SAP Dublin
- o Wavebreak Media
 - Italy
- o Bonprix (Biella)
- o Commerzbank AG (Milan)
- o Diade s.r.l.
- o Engel&Völkers (Palermo)
- o ETA Florence Renewable Energies
- o Marchesi Antinori Spa
- o MecVel srl
- o Musement
- o Pierburg Pump Technology Italy SpA
- o Poggi Trasmissioni Meccaniche S.p.A.
 - Japan
- o Bosch Rexroth Japan
- o Mitsubishi Fuso Truck and Bus Corporation
- o Travel Design
 - Latvia
- o CowCare SIA
 - Lithuania
- o Storsistem
 - Luxembourg
- o Assenagon Asset Management S.A.
- o Cargolux

- o Clearstream International S.A.
- o DekaBank - Deutsche Girozentrale Luxembourg S.A.
- o Deutsche Bank Luxembourg S.A.
- o Hauck & Aufhäuser Investment Gesellschaft S.A.
- o PATRIZIA Real Estate Investment Management S.à r.l.
- o PwC Pricewaterhouse Coopers Luxembourg
 - Malaysia
- o Able Fisher
- o AQ Services International
- o Continental Tyre Malaysia
- o DIA Brands
- o Doer's Education Group
- o Eurogain Secta SDN.BHD
- o Geomil Asia Sdn Bhd
- o Global Digital Talent
- o Guinness Anchor Berhad (GAB)
- o IQI holdings
- o Malaysian Dutch Business Council (MDBC)
- o Publicis Malaysia
- o Sarawak Tourism Board
- o Silverstreet
 - Malta
- o Anchovy Luxury Malta/Melbourne/Palma de Mallorca
- o C.FINO + Sons Limited (Qormi)
- o ML Components Malta
 - Mexico
- o CEVA Logistics (Mexico City)
- o fermaca
- o PIC Management
- o Porsche de México
- o Volkswagen de México S.A.
 - New Zealand
- o Balle Bros
- o ECOWINDOWS LTD.
- o HAPAG-LLOYD (NEW ZEALAND) LTD.
- o New Zealand Internships
- o Peterpans Adventure Travel
- o Waitaki District Council
 - Norway
- o Heidelberg Cement (Oslo)
 - Nicaragua
- o Jagwood
 - Peru
- o Dos manos (Cusco)
- o Sande Peru
 - Philippines
- o SIBAT (Sibol ng Agham at Teknolohiya) Inc.
- o UPSITF - UP System Information Technology Foundation INC.
 - Poland
- o MAN (Poznan)
- o Phillip Morris International
- o Roto Frank AG
- o Smart Information Systems Poland
 - Portugal
- o Axa Portugal
- o Enercon GmbH (Viana do Castelo)
- o German Chamber of Commerce (Lisboa)

- o JiaCasa
- Qatar
- o The Youth Company
- Romania
- o Alex&Comp (Galati)
- o Ernst & Young (Bucharest)
- o Select Service SRL
- Russia
- o Jones Lang LaSalle (Moscow)
- o Lufthansa German Airlines (Moscow)
- Singapore
- o Data Depot Asia PTE. LTD.
- o HydroVision Asia Pte. Ltd. (HydroVision GmbH)
- Slovakia
- o Eyerim
- o Volkswagen Slovakia
- Slovenia
- o ABC Accelerator
- Spain
- o Airbus Defense & Space (Sevilla)
- o Biobizz (Bilbao)
- o Bosch Espana
- o Ciudadalco
- o Continental Tires (Madrid)
- o Daimler Group Services Madrid S.A.
- o Dakota Box
- o Dpointgroup
- o DSM Coating Resins Spain SL
- o Edreams EDIGEO
- o Ericsson Mediterranean Region
- o Forwei S.L.
- o Habitat Apartments
- o IBM Spain
- o IDAPt
- o Maximice Events Group
- o Mercedes-Benz Espana, S.A.
- o Mobusi mobile advertising s.l.
- o Natexo Spain S.L.
- o OneDirect
- o Optiva Media
- o Parametric Technology Corporation (PTC)
- o Perfect Sun Travel SL / Barcelona Point
- o PMI Property-Mallorca-Immobilien
- o Putzmeister Ibérica S.A.
- o SEAT S.A.
- o SES Gran Canaria
- o Solution2markets
- o Spaintacular (former GEP)
- o Sparber Group
- o Splendia Hotels
- o Stay U-nique
- o SuiteLife
- o Telefónica Digital de España
- o TransPerfect
- South Africa
- o Adventure Works
- o Africege - African Centre for a Green Economy
- o Black Pen Recruitment, Cape Town

- o Cool Banana Production
- o Fetola
- o Grow Abroad
- o Holden Manz
- o Reach Digital
- o Silicon Cape Initiative
- o SPB Wonder
- o Sunshine Letting
- o The Happy Africa Foundation
 - South Korea
- o GameBerry
- o Lufthansa Cargo (Seoul)
- o Siemens Energy Solutions Ltd. (Seoul)
 - Sweden
- o DHL Freight Sweden (Malmö)
- o Evolumi
- o ID24
- o Impactpool
- o Kisi Inc. (Stockholm)
- o Streetcorner AB (Malmö)
 - Switzerland
- o BASF Switzerland AG
- o Bosch Packaging Systems AG (Beringen)
- o Danone AG (Zürich)
- o Deutsche Lufthansa AG (Kloten)
- o Huber+Suhner AG (Herisau)
- o Lufthansa (Zürich)
- o Robert Bosch AG (Urdorf)
- o Scintilla AG (Solothurn)
- o Tesla Motors Switzerland (Zürich)
- o Weidplas GmbH (Rapperswil)
- o WiMag AG
 - Tanzania
- o VIA Aviation
 - Thailand
- o Loxley Public Company Limited (Bangkok)
- o Midas Public Relations Bangkok
- o Traidhos Three-Generation Community for Learning (Chiang Mai)
- o Zalora Ltd. (Bangkok)
 - The Netherlands
- o Ambtman Marine
- o Bright Business Group / Mujjo
- o Caer boardsports
- o Cheer Foundation
- o EuroDev Investments B.V.
- o Fertifill, voorheen Biobizz Holding B.V.
- o FysioSupplies B.V.
- o Holland Trading Group
- o Huawei Technologies Netherlands B.V.
- o Jacobs Douwe Egberts Utrecht
- o JP LED (Veendam)
- o Mercedes-Benz Customer Assistance Center Maastricht N.V.
- o Nike European Headquarters (Hilversum)
- o Nutricia Export (Zoetermeer)
- o Stopaq (Stadskanaal)
- o StudentJob International B.V.

- o Sun Enterprise
- o Super Yacht Company B.V.
- o The Smooth Brothers
- o TKP Investments
- o TomTom (Amsterdam)
- o Unilever Nederland
- o Vice Benelux
- o Virol B.V.
- o Virtuagym
- o Vodafone Ziggo
- Turkey
- o The U.S. Commercial Service (Ankara)
- o United Nations Populations Fund Agency - UNFPA (Istanbul)
- United Arab Emirates (UAE)
- o Gulf Incon (Dubai)
- o IMCC Group (Abu Dhabi)
- United Kingdom (UK)
- o Abercrombie & Kent Europe
- o Bentley Motors Ltd
- o Calibrand
- o Convertize
- o EF Language Schools LTD
- o Eurocentres
- o Hapag-Lloyd
- o Lidl UK GmbH
- o London Bio Packaging Ltd
- o Lufthansa Cargo (Heathrow)
- o MadBid / Marcandi
- o Moët Hennessy UK Ltd
- o Precise Consultants
- o PriceWaterhouseCoopers Belfast
- o Rolls Royce Ltd
- o STILL Materials Handling Ltd
- o TD Tom Davies
- o Teligen
- o TerraCycle
- o The Hut Group
- o The Protein Works
- o The Rake Magazine
- o The Standard P&I Club
- o Vodafone Group (London)
- o Widget Co UK
- United States of America (USA)
- o Align Technology Inc.
- o Cleo
- o Draexlmaier
- o Engel & Völkers (Tampa)
- o Hapag-Lloyd California
- o Hugo Boss (New York)
- o KISI Inc.
- o Lufthansa German Airlines (New York)
- o Mercedes Benz U.S. International
- o Santa Cruz Bicycles LLC
- o SAP Labs LLC
- o TABS Inc.
- o Tesla Motors Palo Alto Inc.
- o The Dutta Corp.

- o TMC, a Division of C.H. Robinson
- o UPM Kymmene, Inc.
 - Vietnam
- o Bosch Vietnam Co. Ltd.
- o Coco Corporation
- o Damen Song Cam Shipyard
- o Faquimex
- o Foodpanda/Hellofood (Rocket Internet)
- o InterContinental Danang Sun Peninsula Resort
- o Mercedes-Benz Vietnam Ltd.
- o VNDIRECT Securities Corporation

Instituut voor Communicatie, Media & IT

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
<ul style="list-style-type: none"> · Achmea · Ambitious in IT · Atos · Atos-Origin · Axians · bGenius · Blackmore Media · CGI · DUO · Gemeente Groningen · GLT Plus · ICT Automatisering · ilionx Groningen · ITCG · KPN Consulting · Menzis · Ordina Groningen · Philips DAP · Quintor · RDW · RDW ICT bedrijf · Sogeti · Testwerk · TNO ICT · Traffic4u B.V. · UMCG · UMCG Corporate Control en Informatiemanagement · Wildsea · Wowww! · Xpirit 	<p>Worden als externe deskundige ingezet bij examengesprekken/presentaties</p> <p>Opleiding HBO-ICT</p>
<ul style="list-style-type: none"> · 2Knowledge · 8D Game CEO · Agentschap Telecom · Antea Group · AT Osborne · Axtion BV · Biblionet Groningen · Bibliotheekservice Fryslân · Bibliotheek Groningen · BSD Groningen · Camerik (zelfstandig ondernemer) · Camerik Voortman (bureau) · Catawiki · Centrum Beeldende Kunst Groningen · Citymarketingbureau Marketing Groningen · Coaching en Counseling · Coders Academy · Com & Co Groningen/Univé · Concept7 · Confucius Instituut Groningen 	<p>Worden als externe deskundige ingezet bij examengesprekken/presentaties</p> <p>Opleidingen Communicatie/International Communication, Communication & Multimedia Design</p>

- Dualhanded (PR & Customer Relations)
- DUO
- Eclectic International Consulting b.v.
- EGO Schrijverij
- Facilitair Bedrijf Informatiemanagement
- Free Press Unlimited
- GasTerra BV
- Gasunie
- Gebruikersvereniging Antea Group
- Gemeente Groningen
- Grafisch Museum
- Groninger Museum
- Grontmij Nederland BV
- HCDC
- Healthy Ageing Network Noord Nederland
- Hesp Online Communicatie
- Hollandse Nieuwe ICTG
- Ilionx
- ImProveZ
- Infact
- Innonet BV
- In-Orde
- InSites Consulting
- iWink
- Intent Communicatie en Strategie
- JBF Multi Media Communicatie
- Jubile Meida Solutions, The Factor
- Keissen Communicatie
- Koninklijke Boom Uitgevers
- KPN
- Maatschappelijk Werk NoorderMaat
- Muto Communicatie
- NAM Assen
- New Nexus Mobile
- Noorderbrug Groningen
- Noordhoff Uitgevers
- Ogilvy Groep Nederland
- Okkinga Communicatie
- OlieMedia
- Principal Blue
- Profactys.nl
- Prover
- Provincie Groningen
- Pulsar Partners B.V.
- RDW
- Regals
- REEKX b.v.
- Rijksdienst voor het Wegverkeer
- S2M050/Principal Blue
- Savvy Communications
- SmartArt Game Studio BV
- Starkx
- Statement
- Stichting Beeldlijn / VPRO and Radio 1
- Storm Marketing Consultants
- Studio Vuurvogel
- Sweco Nederland B.V.
- Tangible Matters

- Tappan Communicatie
- UMCG
- Univé Noord-Nederland
- Vanboeijen
- Venturelab @ HanzeUniversity
- VanSantvoordmarketing
- Warner Communicatie
- Webba
- Wenckebach Instituut, UMCG
- Wildsea
- Wolkim
- Woningcorporatie Actium
- www.marjanhamstra.nl

<ul style="list-style-type: none"> · Alliantie Nederland Rookvrij · AFS Noord Nederland · Avebe · Baxbier · Binti Africa · Blush Skin Clinic · Bossers en Cnossen · De Haan advocaten · De Wethoudersvereniging Den Haag · DSH · Dugdeken · DULO wear · EDR Eems Dollard regio · Embrace · Eurest Nederland · Faraday Motion · FC Groningen · Gasunie · Gasterra · Gemeente Groningen DMO · Gemeente Smallingerland · Groningen Bereikbaar · Hanze M&C department · Kamp Westerbork · Malengo · Martini Ziekenhuis · Media Office GCWK · Medisch Centrum Zuid · Menzis · Middag Humsterland GCWK · MS vereniging · MyTomorrows · Ofo bike sharing · Olde Vechte Foundation · OOG TV · Rain winner · Resato · RUG Bewegingswetenschappen · SC Heerenveen · Schnitger Festival Groningen · Stichting Help Direct · Sweco · UMCG · We Energy Game · WIJS 	<p>Worden ingezet als klant, voor real-life beroepsopdrachten voor studenten Communicatie/International Communication</p>
--	---

- Achmea
- Ambitious in IT
- Atos
- Atos-Origin
- Axians
- bGenius
- Blackmore Media
- CGI
- DUO
- Gemeente Groningen
- GLT Plus
- ICT Automatisering
- ilionx Groningen
- ITCG
- KPN Consulting
- Menzis
- Ordina Groningen
- Philips DAP
- Quintor
- RDW
- RDW ICT bedrijf
- Sogeti
- Testwerk
- TNO ICT
- Traffic4u B.V.
- UMCG
- UMCG Corporate Control en Informatiemanagement
- Wildsea
- Wowww!
- Xpirit

Worden als externe deskundige ingezet bij examengesprekken, case studies, stages; intensieve samenwerking en presentaties – Opleiding HBO-ICT

- 2Knowledge
- 8D Game CEO
- Agentschap Telecom
- Antea Group
- AT Osborne
- Axtion BV
- Biblionet Groningen
- Bibliotheekservice Fryslân
- Bibliotheek Groningen
- BSD Groningen
- Camerik Voortman
- Catawiki
- Centrum Beeldende Kunst Groningen
- Citymarketingbureau Marketing Groningen
- Coaching en Counseling
- Coders Academy
- Com & Co Groningen/Univé
- Concept7
- Confucius Instituut Groningen
- Dualhanded (PR & Customer Relations)
- DUO
- Eclectic International Consulting b.v.
- Ego Schrijverij
- Facilitair Bedrijf Informatiemanagement
- Free Press Unlimited
- GasTerra BV

Worden als externe deskundige ingezet bij examengesprekken, case studies, stages; intensieve samenwerking en presentaties – Opleidingen Communicatie/International Communication, Communication & Multimedia Design

- Gasunie
- Gebruikersvereniging Antea Group
- Gemeente Groningen
- Google
- Grafisch Museum
- Groninger Museum
- Grontmij Nederland BV
- HANNN
- HCDC Hanze
- Healthy Ageing Network Noord Nederland
- Hesp Online Communicatie
- Hollandse Nieuwe ICTG
- Ilionx
- ImProveZ
- Infaqt
- Innonet BV
- In-Orde
- Intent Communicatie en Strategie
- InSites Consulting
- iWink
- JBF Multi Media Communicatie
- Jubile Meida Solutions, The Factor
- Keissen Communicatie
- Koninklijke Boom Uitgevers
- KPN
- Maatschappelijk Werk NoorderMaat
- Muto Communicatie
- NAM Assen
- New Nexus Mobile
- Noorderbrug Groningen
- Noordhoff Uitgevers
- Ogilvy Groep Nederland
- Okkinga Communicatie
- Paulien Kooistra Public affairs consultancy
- OlieMedia
- Principal Blue
- Profactys.nl
- Prover
- Provincie Groningen
- Pulsar Partners B.V.
- RDW
- REEKX b.v.
- Rijksdienst voor het Wegverkeer
- S2M050/Principal Blue
- Savvy Communications
- SmartArt Game Studio BV
- Starkx
- Statement
- Stichting Beeldlijn / VPRO and Radio 1
- Storm Marketing Consultants
- Studio Vuurvogel
- Sweco Nederland B.V.
- Tangible Matters
- Tappan Communicatie
- UMCG
- Univé Noord-Nederland
- Vanboeijen
- VanSantvoordmarketing

<ul style="list-style-type: none"> · Warner Communicatie · Webba · Wenckebach Instituut, UMCG · Wildsea · Wolkim · Woningcorporatie Actium · Www.marjanhamstra.nl 	
<ul style="list-style-type: none"> · 5G · Atos · Gemeente Groningen · GRek · I.Turn.IT · Quintor · RDW · Samenwerking Noord · Storm Marketing Group 	Convenant
<ul style="list-style-type: none"> · Concept7 · Consultants · Storm Marketing Group · Traffic4U · UMCG 	Case studies, stages, e.d.; intensieve samenwerking
Alle stakeholders	Ontvangen 4x per jaar de Digitale nieuwsbrief CMI.
	Praktijkmap voor werkveldrelaties (voor internationale universiteiten en hogescholen)
<ul style="list-style-type: none"> · Camerik (zelfst comm adviseur) · Dizain · Gallagher Europe · GasTerra B.V. · Gemeente Groningen (adv concern strategie) · Gemeente Groningen (CBK) · Akzonobel · Hollandse Nieuwe · Martini ziekenhuis · Ministerie van Veiligheid en Justitie, directie voorlichting · IBM client innovation centre · Social Business Club · Statement · Storm marketing group · UMCG · Van Leeuwen Communicatie · Der Unternehmensdokter · Malengo 	Lid adviesraad CO en IC (PiER)

- Lid adviesraad CMD (PiER)
- BR-ND
 - ComPlay/Visio Groningen
 - Concept 7 Paterswolde
 - Duo Groningen
 - Gemeente Groningen
 - Getlogic Groningen
 - Groningennachtwacht.nl Groningen
 - Huize Veen Groningen
 - iWink Groningen
 - KPN
 - MAD Multimedia Groningen
 - Okkinga Gemeente Groningen
 - Peperzaken Groningen
 - RDW
 - Sociaalondernemer en mede-initiatiefnemer van Jimmy's
 - Starkx Groningen
 - UMCG Groningen
 - Wild Sea Leeuwarden
 - Yellow Yard Groningen

- Lid adviesraad HBO-ICT (PiER)
- Achmea IT
 - Atos
 - Avebe
 - Bencom B.V.
 - CGI
 - Gasunie
 - Gemeente Groningen
 - IBM Service Centre
 - ICT Automatisering
 - KPN Nederland
 - Noorderpoort
 - OCW DUO
 - Ordina
 - Peperzaken
 - Philips DAP
 - QNH
 - Quintor
 - RDW ICT bedrijf
 - RuG
 - theFactor.e
 - TNO ICT
 - Traffic4u
 - VCD Healthcare
 - VCD IT Groep
 - Wild Sea
 - Wowww!

Instituut voor Facility Management

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
LOOFD	LOOFD; Landelijk overleg Opleidingen Facility Management
Werkveldadviescommissie	Werkveldadviescommissieleden. Enerzijds adviseert, informeert en ondersteunt de WAC de opleiding over (ontwikkelingen in) het werkveld en de afstemming hierop door de opleiding en anderzijds functioneert zij als klankbord voor ontwikkelingen in het onderwijs en de organisatie van het onderwijs en het Instituut. Hiermee vervult de WAC als collectief een advies-, informatie- en toetsingsrol op vooral tactisch en strategisch niveau.
Facility ManagementNederland	FMN is dé beroepsvereniging in Nederland voor het facilitaire domein dat als platform bindt en verbindt. Het is een netwerk van professionals, die kennis en ervaring haalt uit de markt en dit onder de leden verspreidt op tal van manieren.
NEVI (Nederlandse Vereniging voor Inkoopmanagement)	Inkoopseminar Instituut voor Facility Management, waarbij de Nederlandse Vereniging voor Inkoopmanagement (NEVI) jaarlijks betrokken is (jaarlijks). Het inkoopseminaar dient als netwerkbijeenkomst van het FM-werkveld, waarbij ook veel alumni worden uitgenodigd.
European Facility Management Network (Euro-FM)	Euro-FM: Kennisnetwerk in de Europese facilitaire markt. Voorzitter is Ron van der Weerd (dean Instituut voor Facility Management). Activiteit: Facility Management Congress (EFMC).
International Facility Management Association	IFMA erkent en certificeert internationale onderwijsprogramma's, certificeert facility managers, leidt onderzoek op het gebied van Facility Management en realiseert de "World Workplace", de grootste conferentie en expositie rond Facility Management in de wereld.
German Facility Management Association	International Seminar Instituut voor Facility Management: Internationale gastsprekers, georganiseerd voor studenten, medewerkers en FM-werkveld-relaties.
F-MEX	
UMCG	
Draaijer en Partners	
VosHoving bedrijfsmakelaars	
Novon Schoonmaak B.V.	
Sensz	
Sodexo Facility services	

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Werkveld lectoraat	Verbinding tussen onderzoek en onderwijs: onderzoeksopdrachten van verschillende organisaties op het snijvlak van MVO en Financieel Management voor honoursstudenten, stagiairs en afstudeerders.
Stichting Phusis; Stichting de Zijlen; Vanboeijen Strange BV; SIOO; ministerie van EZ; TNO; Erasmus Universiteit; Het Groene Brein	Consortium voor NWO-gefinancierd onderzoek naar duurzame businessmodellen in de zorg
Gebiedscoöperatie Westerkwartier	Langdurige samenwerking in onderzoek voor deze coöperatie en de vervlechting van dit onderzoek in het onderwijs.
Werkveld Finance & Control	Werkveld Advies Commissie, 2 x per jaar
Werkveld AC	Werkveld Advies Commissie, 2 x per jaar
Werkveld Finance, Tax and Advice	Werkveld Advies Commissie, 2 x per jaar
Contacten in het werkveld	Publicaties en rapportages over onderzoeksprogramma's van het Kennis Centrum Ondernemerschap
Scholen voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlichting op scholen - Studenten brengen bezoek aan hun vroegere school en geven presentatie
MBO scholen	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlichting op scholen over de verschillende opleidingen - Samenwerking met het Alfa College, Noorderpoort, Friese Poort, Drenthe College en Menso Alting.
Hoger Onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - Het MT (dean en teamleiding) voert overleg met andere hbo-instellingen - HEO Sectorraad - Afstemming en samenwerking
Landelijke overleggen	<ul style="list-style-type: none"> - LOOFC (Landelijk Opleidingsoverleg Finance & Control) - AC Scholenoverleg - LOFTA (Landelijk Overleg Finance, Tax and Advice)
Gemeenten in Noord-Nederland	- In verband met minor Lokale Overheid en MKB
Internationale Partners	<ul style="list-style-type: none"> - Uganda Christian University, University of Aruba, University of Belgorod, TAMK University of Finland
Gebiedscoöperatie Westerkwartier en Gebiedscoöperatie Zuid-West Drenthe	<ul style="list-style-type: none"> - Samenwerking met de stakeholders Rabobank, Staatsbosbeheer, LTO Nederland, Terra en diverse gemeenten
Externe gastsprekers	<ul style="list-style-type: none"> - Gastcolleges bij verschillende vakken en projecten - Gastcolleges regulier onderwijs

Instituut voor Life Science & Technology

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Scholen voortgezet onderwijs	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlichting op scholen - Bijscholing voor docenten VO (wiskunde) - Masterclasses - Profielwerkstukken - Docentenontwikkeling teams met VO docenten - Keuzecolleges - Studenten brengen bezoek aan hun vroegere school en geven presentatie
Mbo scholen	<ul style="list-style-type: none"> - MLO Noorderpoortcollege maakt gebruik van gezamenlijke laboratoria + Procestechnologie - Voorlichting op scholen over mbo-routes van IIST - Curriculum vergelijking MBO – HBO met Noorderpoort
Technasia	<ul style="list-style-type: none"> - Voorlichting op scholen - Begeleiden van O&O-opdrachten en profielwerkstukken van vo-scholieren door docenten van het Instituut voor Life Sciences & Technology - Masterclasses voor scholieren - Betawerkplaatsen met Technasia - Website Bètasteunpunt
Scholieren/ potentiële studenten	Per jaar minimaal 3 meeloopdagen voor alle opleidingen ILST, gemeenschappelijke excursies met UMCG en Hunze en Aa's
Werkveldadviescommissie (WAC) <ul style="list-style-type: none"> - Innocore - AkzoNobel - UMCG - PRA Health Sciences - RuG en Analytisch Biochemisch Laboratorium B.V. - Philips - Avebe / Solanic - Imenz - Certe - Actemium - IQ Products - Bioclear earth B.V. - Syncom - AVEBE - Lab Ofichem - Polyvation 	4 x per jaar bij elkaar, strategische thema's en kwaliteitsborging, plus organisatie Meet&Greet

Instituut voor Marketing Management

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Werkveldadviescommissie (WAC)	3 tot 4 x per jaar bij elkaar, strategische thema's CE Visie; toeleverend onderwijs, alumni, studenten en wac
Klankbordgroepen Instituut voor Marketing Management	3 tot 4 x per jaar bij elkaar, tactisch-operationele thema's
Kamer van Koophandel Groningen	Contacten over student-starters/studentbedrijven, samenwerking Ondernemingsplan op Maat, gastcolleges, intermediair in adviestrajecten
Exportclubs Noord-Nederland	Platform Internationalisering N-NL, betrokken via het KCO
Centers of Competence Verein, NW Duitsland	Jaarlijkse aanwezigheid bij de Business Plus Beurs in Emden
VNO-NCW / MKB-Noord	Voorzitter Lambert Zwijs als lid WAC Kenniscentrum Ondernemerschap (KCO), intermediair voor opdrachten voor onderwijs en het label VNO – NCW/MKB-Noord
Defacto	Directeur Nina Beswerda lid WAC KCO
Voys	Directeur Mark Vletter lid WAC KCO
SNN	Voorzitter Eise van der Sluis als lid WAC Kenniscentrum Ondernemerschap (KCO), samenwerking topminor Noorderlingen
Fenedex (Export)	Inhoudelijk contact t.b.v. curriculum van IBL, Fenedex (Den Haag), samenwerkingsverband waarbij studenten de Fenedex Certificaat Export manager halen.
NIMA	Faciliterend voor de minor Nima A-B
Gemeente Groningen	Contacten over het Groningen Confucius Institute en over de samenwerking met Oldenburg en Bremen; Retail agenda van de Gemeente Groningen – winkelcentra/binnenstad (tussenpersoon: Simon Poelstra) Wethouder EZ Joost van Keulen lid KCO adviesraad
Stageverlenende bedrijven	Ongoing
Rabobank	Faciliterend voor studentbedrijven SB&RM; samenwerking OOM cq ondernemende minoren, gast sprekers
Stichting Jonge Honden	Faciliterend voor studentbedrijven SB&RM
Ondernemersplatform Groningen – nieuwe naam: Founded Groningen	Inhoudelijk contact t.b.v. onderwijs SB&RM en minoren Ondernemerschap

Belastingdienst Groningen	Ondernemerschapminoren en studentbedrijven, gastcolleges
Groningen Cityclub	Inhoudelijk contact t.b.v. specialisatie Retailing SB&RM, onderwijsprogramma jaar 1 en 2 SB&RM
Commerciële Club Groningen	5x per jaar bijeenkomst, platformbijeenkomsten onderwijs; leden ontvangen stagiairs en afstudeerders IMM
Hogeschool Zeeland	Afstemming curriculum en examinering CE

Instituut voor Rechtenstudies

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
HBO-Rechten	
Achmea Rechtsbijstand	Stage
Advocatenkantoor Lim a Poo, Suriname	Stage buitenland
AEON levensverzekering NV	Lid werkveldadviescommissie, stage
Ankert Verzekert	Stage
Bout Advocaten	Stage
Broekema Nielsen Notarissen	Stage
Bureau Steenland	Lid werkveldadviescommissie
DAS Nederlandse Rechtsbijstand Verzekeringsmaatschappij NV	Lid werkveldadviescommissie, stage
DUO	Lid werkveldadviescommissie
Gemeenschappelijk Hof van Justitie, Aruba	Stage buitenland
Gemeente Assen	Stage, afstuderen
Gemeente Groningen	Lid werkveldadviescommissie, stage, afstuderen
GGN Mastering Credit	Stage, afstuderen
Groningen Seaports, Delfzijl	Stage
Hoekstra & Partners Noord Nederland	Stage
Ministerie van Justitie	Stage, afstuderen (PI's, Politie, OM)
NDC mediagroep Leeuwarden/Groningen	Stage
Provincie Drenthe, Friesland, Groningen	Lid werkveldadviescommissie, afstuderen
Rechtbank Noord-Nederland	Stage, afstuderen
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Assen	Stage
Rijkswaterstaat, Leeuwarden	Stage
Slachtofferhulp	Stage, afstuderen
Staatsbosbeheer, Groningen	Stage
Univé Rechtshulp	Stage, afstuderen

Trip Advocaten & Notarissen	Lid werkveldadviescommissie
UMCG Groningen	Stage
UWV	Stage
Vluchtelingenwerk Noord-Nederland	Stage, afstuderen

Sociaal Juridische Dienstverlening

Barnardo's, Cardiff	Stage buitenland
Belastingdienst	Stage / afstuderen
Bout Advocaten	Stage / afstuderen
BWRI / Gemeente Hoogezand-Sappemeer	Stage / afstuderen
Coöperatie Amaryllis	Stage / afstuderen
DAS Rechtsbijstand	Stage / afstuderen
DUO	Stage / afstuderen
Gebiedscoöperatie Westerkwartier	Afstuderen
GKB Drenthe	Stage / afstuderen
Groningse Kredietbank	Lid werkveldadviescommissie, Stage / afstuderen
Gemeente Groningen, diverse afdelingen + WIJ-teams	Stage / afstuderen
Gemeente Leeuwarden, diverse afdelingen + WIJ teams	Stage / afstuderen
Gemeente Midden-Drenthe	Stage / afstuderen
Gemeente Oldambt	Stage/afstuderen
HMP & YOI Parc Prison, Bridgend	Stage buitenland
Het Juridisch Loket, diverse locaties	Stage / afstuderen
Kenniscentrum Arbeid	Afstuderen
Ministerie van Justitie (PI + OM)	Lid werkveldadviescommissie, Stage / afstuderen
Politie Noord Nederland	Afstuderen
Raad voor de Kinderbescherming	Stage / afstuderen
Reclassering Nederland	Lid werkveldadviescommissie, Stage / afstuderen
Slachtofferhulp Nederland, diverse locaties	Stage / afstuderen
St. Mungo's Broadway Londen	Stage buitenland
Univé Rechtshulp	Lid werkveldadviescommissie, Stage / afstuderen
UWV Groningen	Lid werkveldadviescommissie, Stage / afstuderen
Veiligheidshuis Groningen en Drenthe	Stage / afstuderen
Verslavingszorg Noord-Nederland, diverse locaties	Lid werkveldadviescommissie, Stage / afstuderen
Vluchtelingenwerk Noord-Nederland, diverse locaties	Stage / afstuderen

Instituut voor Sportstudies

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
<ul style="list-style-type: none"> - Alfa-college - Huis voor de Sport (Groningen, Friesland, Drenthe) - Ziekenhuis Nijsmellinghe, Drachten - Sportstad Heerenveen - Fysio Fitness Centrum Groningen - Music and Sports - UMCG / Beatrixoord - Bewegingscentrum Leeuwarden - Gezondheid Integraal - Gemeente Borger-Odoorn 	<ul style="list-style-type: none"> - Werkveldadviescommissie Sportkunde - Samenwerking Onderwijs en Onderzoek
<ul style="list-style-type: none"> - Meander School (Speciaal Onderwijs) - W.A. van Lieflandschool (Speciaal Onderwijs) - Vensterschool Lewenborg - Zernike college (Voortgezet Onderwijs) - H.N. Werkmancollege (Voortgezet Onderwijs) - BO Peize/Drachten - Noorderpoortcollege (VMBO) 	<ul style="list-style-type: none"> - Werkveldadviescommissie ALO
Alfa-college, MBO	<ul style="list-style-type: none"> - Uitwisselen van medewerkers via detacheringen (fit for life) - Stage - Aansluiting mbo-hbo - RTC Volleybal (Regionaal Talent Centrum Volleybal) - Advies
Drenthe College	<ul style="list-style-type: none"> - Stage - Aansluiting MBO-HBO
Noorderpoort	<ul style="list-style-type: none"> - Uitwisselen van medewerkers via detacheringen (noordersport) - Stage
Huis voor de Sport Groningen	<ul style="list-style-type: none"> - Scholing - Combinatiefuncties - Sportplein Groningen - Advies - KWP (KennisWerkPlaats) ALO
KVLO (Koninklijke Vereniging Leraren Lichamelijke Opvoeding)	<ul style="list-style-type: none"> - Belangenvereniging voor docenten Lichamelijke Opvoeding ALO
Gemeente Groningen	<ul style="list-style-type: none"> - Bslim - Sportstimulering - Combinatiefuncties - Groningen FIT - BIOR - Detachering - Onderzoek op sport

Sportplein Groningen	- Strategische en thema overleggen - KWP (KennisWerkPlaats) ALO - Project bewegingsonderwijs (verdeling project zelfregulatie vmbo & sport- spelatelier Gemeente Groningen) ALO
NOC*NSF	- Olympisch Plan 2028 - Topcoach 5
Provincie Groningen	- Onderzoeksagenda sport
UMCG (Universitair Medisch Centrum Groningen)	- Sportgeneeskunde - Sportmedisch centrum - Stages - Sectorplan Noord - KWP (KennisWerkPlaats) ALO
Sportkracht Noord (NOC*NSF, KNVB, 3 Sportraden)	- Onderwijs afstemmingsoverleg
NEVOBO (Nederlandse Volleybal Bond)	- RTC Volleybal (Regionaal Talent Centrum Volleybal) - Lycurgus (Volleybalvereniging)
RUG, Faculteit Bewegingswetenschappen (Rijks Universiteit Groningen)	- Kennisdeling
HANNN (Healthy Ageing Network Noord Nederland)	- CaRES (Care, Rehabilitatie, Educatie & Sport)
ACLO (Studentensport Groningen)	- Zwemschool - Stage - Gebruikmaken van elkaars faciliteiten - Advies
Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) Noord	- Stages
Sport Drenthe	- Living Lab - Jongeren op gezond gewicht (JOGG)
Kenniscentrum Sport	- Opleidingsprogramma's senioren sport
MENZIS	- Onder andere samenwerking in Health-I-port
FC Groningen	- Stages - Advies
Donar	- Partnerovereenkomst - Adviescommissie van de Sport ALO
Topsport Steunpunt Noord	- Ondersteuning studerende topsporters
Adviescommissie van de Sport	- Gemeente Groningen
Studentenvereniging MESACOSA, Groningen	- Advies
- Alumni vereniging Sportmanagement - Alumnivereniging Sportgezondheid (Leefstijlbubbels)	- Advies

- Hogeschool Arnhem Nijmegen	- Landelijk overleg LOS (Landelijk Overleg Sportkunde)
- Haagse Hogeschool	- Landelijk overleg SG-5
- Hogeschool van Amsterdam	- Landelijke vereniging Gezondheid Studies NBLP
- Hogeschool Windesheim, Zwolle	- SBM (Sport Bewegen Management) ALO
- INHolland	- HSO (Hogescholen Sport Overleg) ALO
- Fontys Hogescholen, Tilburg	- ALOCO (ALO coördinatorenoverleg) ALO
- Hogeschool van Zeeland	
- Dollard College	- Aspirant opleidingsschool Ommelanden
- Eemsdelta College	
- Ubbo Emmius College	
- Aletta Jacobs College	
- NHL	
- RuG	
Strategische thema's	- Samenwerking
- Gemeente Groningen	
- Huis voor de Sport Groningen	
- Sportplein Groningen	
- SportDrenthe	
- Provincie Drenthe	
- Ministerie WVS met Sport Drenthe	
- Kennis Centrum Events Drenthe	
- GGD Drenthe en Drentse Gemeenten	
- Gemeente Assen	
- Sport & Society	
- Gemeente Hoogezand	
- Gemeente Tietjerksteradeel	
- Gemeente Heerenveen	
- WESP (Landelijke Werkgroep Evaluatie Sportevenementen)	
- Mulier Instituut (Mulier Instituut is een onafhankelijke en landelijk opererende stichting. Het doel van het Mulier Instituut is de bevordering van de sociaal-wetenschappelijke kennisontwikkeling en beleidseffectiviteit op het terrein van sport).	
- KNSB met Fontys	
- EASM(European Association for Sport Management)	
- HG (Hanzehogeschool) Kennis Centrum	
Ondernemerschap	
- Vrije Universiteit Brussel	
- Universiteit Twente	
- UMCG (Universitair Medisch Centrum Groningen)	
- Beatrixoord (Revalidatie-centrum)	
- GGD Groningen en Drenthe	
- VNN (Verslavingszorg Noord Nederland)	
- Zon MW (stimuleert gezondheidsonderzoek en zorginnovatie)	
- QS (Quantified Self)	

<p>I3PE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lithuanian Academy of Physical Education, Luthania - Vrije Universiteit Brussel - HAAGA-HELIA University of Applied Sciences, Finland - University of Oradea Romania - University College South, Denmark - Semmelweis Egyetem, Hungary - Universitet i Agder, Norway - Universidad de Barcelona, Spain - University of Worcester, United Kingdom - Malmö Hogskola, Sweden - University College Gent, Belgium - University Carl Ossietzky, Oldenburg - Akademia Wychowania Fizycznego Poznaniu, Poland. 	<p>- Europees samenwerkingsverband</p>
<p>ENSE</p> <ul style="list-style-type: none"> - Deutsche Sporthochschule Köln, Germany - Università degli Studi di Roma Foro Italico, Italy - Lithuanian Academy of Physical Education, Luthuania - Nicholas Copernicus University, Poland - Escola Superior de Desporto de Rio Maior - Instituto Politécnico de Santarém - University of Madeira, Portugal - Vrije Universiteit Brussel - Canterbury Christ Church University, United Kingdom - INSEP, Paris, France - Universität Wien, Austria 	<p>- European Network of Sport Science, Education and Employment</p>
<p>EASM</p> <ul style="list-style-type: none"> - Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea, Spain - Universität Bayreuth, Germany - Malmö Högskola, Sweden - NORTHUMBRIA UNIVERSITY, UK - VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL, Belgium - University of Bergen, Norway - Linnaeus University, Sweden - GB Consulting <p>Madrid – Buenos Aires</p> <ul style="list-style-type: none"> - Josef Pilsudski University of Physical Education, Poland - Universidad Autónoma de Madrid Ciudad Universitaria de Cantoblanco, Madrid - Insep (Institut National Du Sport, De L'expertise Et De La Performance), France 	<p>- (European Association for Sport Management) Europees samenwerkingsverband voor Sportmanagement</p>
<p>WASM</p>	<p>- World Association of Sport Management</p>

SPEECH	- Sport Physical Education and coaching in Health netwerk international aanvragen
- Syddansk Universiteit	
- Lietuvos Sporto Universiteit	
- Instituto Politecnico	
- International Council for Coaching Excellence	
- Real Dereacion Espanola	
- Vrije Universiteit van Brussel	
- Nederlands Olympisch Committee	
- University of Canterbury	
- European Network of Sport	
ASE	- Activity Square Europe network internationale aanvragen
- Fit sport Austria	
- Sportunion Österreich	
- Arbeitsgemeinschaft für Sport und Körperkultur in Österreich	
- Allgemeiner Sportverband Österreichs	
- Valrakunnallinen Liikuntaorganisaatio Finland	
- Riksidrottsförbund	
- Slagelse Community	
- Slovenian Sport Office	
- Hungarian School Sport Federationa	
- Youth Sport Trust	
- Regional Sports Confederation for the Saarland	
- Stichting Vlaamse School Sport	
Living lab partners (IWP):	Samenwerkingsverbanden
- O2G2	
- NL Actief	
- Noorderpoort	
- Sport Drenthe	
Health I Port	- Topsportzorgcentrum
Sport Science Instituut Groningen	- Sportwetenschappelijk onderzoek en onderwijs
Sportinnovator	- Innovatie en kennisontwikkeling sport, bewegen, revalidatie en HA
Master Sport en bewegingsonderwijs:	- Board of refernce
RuG	- Onderwijs-Onderzoek

Pedagogische Academie

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Convenantpartners (schoolbesturen) van de Pedagogische Academie <ul style="list-style-type: none"> · O2G2 · OPRON · Onderwijs Noordenveld · SOOOG · Stichting BAASIS · Hoogezand Sappemeer · Marenland · Lauwers en Eems · RENN4 · Plateau · OPOS · Westerwijs 	<ul style="list-style-type: none"> - Afspraken rondom plaatsen van stagiairs, opzetten en uitvoeren van onderzoek en andere werkveldactiviteiten (PHBO-opleidingen, maatwerk en trainingen) - Oplis-bijeenkomsten zes maal per jaar - Werkveldadviescommissie vier maal per jaar - Werkveldkrant Partner (met bewaaritem over curriculumvernieuwing en competentiematrix)
Academische Opleidingsschool (samenwerking 4 besturen, RuG en PA)	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoeren meerjarig project Opleiden in de school. - Uitvoeren meerjarig project Regeling samenwerking Opleidingsschool en scholen (2013-2017)
Gemeente Groningen	<ul style="list-style-type: none"> - Maatwerktraject Bewegingsonderwijs - Trajecten voor afdeling Natuur- en Duurzaamheidseducatie - OnderwijsPact - Partners in maken van visie en beleid op het gebied van sport en bewegen. AIO met inbreng van Talentenkracht - Onderzoeksprojecten: pilot taalachterstanden en monitor vensterscholen, CJG Een stap naar voren.
Adviesraad: <ul style="list-style-type: none"> · Westerwijs · Onderwijs Noordenveld · RENN4 · Marenland · Hoogezand Sappemeer · Plateau Assen · Stichting Baasis · O2G2 · Cedin · OPRON · Noordkwartier 	<ul style="list-style-type: none"> - Vergaderingen vier maal per jaar - Werkveldkrant

RuG ontwikkelingspsychologie en sterrenkunde	<ul style="list-style-type: none"> - Wetenschapsknooppunt Noord Nederland - Masterontwikkeling Talent en Diversiteit (professionele master) - Talentenkracht - Master Talent en Creativiteit, io (academische master) - AOLB - Project Taakgerichtheid Autistische kinderen - Pilot taalachterstanden (GION)
Kunststation C	Proefplein Cultuureducatie
School aan zet	Lesgeven aan excellente leerlingen (E learning project)
Prins Claus Conservatorium	Proefplein Cultuureducatie
Academie Minerva	Proefplein Cultuureducatie
Master Kunsteducatie	Proefplein Cultuureducatie
GasTerra, Gasunie, Energy Valley, Energy Delta Institute	Ontwikkeling leerlijn Techniek, Talent & Energie
LKCA (landelijk kenniscentrum Cultuureducatie en Amateurkunst)	Ontwikkelen profieldelen Beeldend en Muziek
Regio Groningen Assen, bestuur COG Drenthe en bestuur O2G2 Groningen	Implementatie leerlijn Techniek, Talent en Energie
Cedin en Drenthecollege	Techniektoernooi Noord Nederland
Techniek Innovatie Centrum Alfacollege	Medewerking aan science-centre 'de Magneet' en TalentenKracht
Stakeholders Techniekpact NN	Invulling speerpunt basisonderwijs
Stichting Technasium	Haalbaarheidsonderzoek Kubusscholen
Platform Bèta Techniek	Bètapunt Noord
<ul style="list-style-type: none"> · NHL Hogeschool · Stenden Hogeschool · Rijksuniversiteit Groningen 	<ul style="list-style-type: none"> - Samenwerking Academische opleiding leraar Basisonderwijs (AOLB) - Onderzoeksprojecten ism RUG
<ul style="list-style-type: none"> · NHL Hogeschool · Stenden Hogeschool 	<ul style="list-style-type: none"> - Afspraken omtrent inhoud en organisatie Leergang Bewegingsonderwijs - Samenwerking divers bij- en nascholing, NHL, Stenden - Samenwerking pabo's in het kader van Sectorplan van het Noorden - Master leren en innoveren (NHL)
<ul style="list-style-type: none"> · RUG · OCRN · Sportstudies · Gezondheidsstudies 	IWP project. Partners in E-Health, project om transferproblemen bij leerproblemen te volgen en hier feedback op te geven

Renn4	Lidmaatschap kenniskring- lectoraat Integraal Jeugdbeleid; personele bijdrage in promotieonderzoek Sponsor Lectoraat Leren en Gedrag
· Gemeente Groningen · COP · GGD · MJD	Project Stap naar Voren (zie ook hierboven) ook pilot taalachterstanden en monitor vensterscholen Project Brugfunctionarissen
CEDIN	- Lidmaatschap kenniskring lectoraat Integraal Jeugdbeleid - Adviesraad Lectoraat Integraal Jeugdbeleid - Docenteninzet - Deelname onderzoeksprojecten; promotieonderzoek - Projectpartner in Toppers worden Trekkers om masters te behouden voor het basisonderwijs
PACT (kinderopvangfonds)	Voorzitterschap door lector Doornenbal
ETEN	Internationale netwerkbijeenkomsten; via dit netwerk vindt ook studenten- en docentenuitwisseling plaats.
Gemeente Leeuwarden	Project monitor Vreedzame schoolwijk
Intensive Programme	Transition in Early Childhood Education: uitwisseling met 50 buitenlandse studenten in Groningen
Daltonnetwerk	Accrediteert Daltonlicentie
Gasunie en GasTerra	Deelfinanciering van Techniek, Talent en Energie
Provincie Groningen en Provincie Drenthe	Deelfinanciering van Techniek, Talent en Energie, PO-VO
Energy Valley Topclub	Deelfinanciering van Techniek, Talent en Energie
LPNPO	stelselopleidingen
COG, Cedin, Fidarda, De Tjongerwerven, Ecofys, Klassewijzer, pcbo leeuwarden, nhl, pcbo tietjerkstradijk, RUG, Promes, Stenden, Radius Franekerdeel, Comperio	Bètapunt Noord
CPION	PHBO accreditatie
Define en Science en Ontwerp	Magneet stations

Prins Claus Conservatorium (PCC)

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Werkveldadviescommissies (WAC)	overleggen t.a.v. onderwijs
Centra voor de Kunsten/muziekscholen provincies Groningen, Friesland en Drenthe	overleggen over doorstroming, samenwerking, stageplaatsen
VNO-NCW Noord	medewerking aan muzikale invulling van VNO-NCW Noord gala-avond, kandidaat Talent Award
SNN	betrokken bij uitwerking Master Gala t.b.v. sponsoring en organisatie Business-to-Business-event
Noord Nederlands Orkest / Oosterpoort	overleg over en planning van nauwere samenwerking, stages bij NNO
Stichting Swingin' Groningen	deelname PCC-studenten aan GasTerra talent award
Groninger Museum	diverse muzikale bijdragen aan opening van tentoonstellingen
Diverse professionele en amateurorkesten in Nederland	o.a. meewerken met PCC-onderwijsprojecten, stages
Bremer Philharmoniker, Duitsland	- Full Size Conducting januari/februari 2016 - samenwerking met studenten koperinstrumenten KM
Diverse podia in de provincies Groningen, Friesland en Drenthe	diverse concerten
Gemeentelijke en provinciale overheden	inhoudelijke overleggen, muzikale invulling van diverse evenementen/gelegenheden
Groninger scholen voortgezet onderwijs	overleggen over doorstroming, samenwerking
Zernike College	invulling van DaMu-regeling
Stagescholen	stages en stagevoortgangsgesprekken
Diverse sponsors	diverse concerten/optredens/ontvangsten van hun relaties in PCC
City Proms	samenwerking op het gebied van health en educatie
Rijksuniversiteit Groningen	samenwerking in University College Groningen
'Meer Muziek in de Klas'	samenwerking met SPEA (Pabo), gemeente en VO-scholen
Club Guy & Roni	verkenning mogelijkheden tot samenwerking
100 jaar De Ploeg	medewerking aan invulling jubileumjaar
Kwadrantgroep	samenwerking op gebied van healthy ageing
Sounds of Music	medewerking aan festival

Lucia Marthas Institute for Performing Arts (Amsterdam en Groningen)

Stakeholders	Activiteiten per stakeholder
Theaterproducenten/eventproducties, waaronder Stage Entertainment/ Joop van den Ende Theaterproducties, Stardust Circus International, OpusOne, MTW, Niehe Theaterproducties, Wentink Forno & Partners, Live Lane, RTL Wentink events, Carré Producties, DommelGraaf en Cornelissen entertainment	Medewerking stagiaires binnen grote musicalproducties. Externe commissie leden examens. Werkveld onderzoek en round table innovatie gesprekken
Televisiezenders (publieke en commerciële omroepen), waaronder NPO en RTL, SBS, VARA BNN, AVRO/TROS. Daarnaast diverse tv-productiemaatschappijen, zoals Niehe Media, EVA, Medialane, TALPA, IDTV	Medewerking stagiaires binnen tv-evenementen. Externe commissie leden examens. Werkveld onderzoek en round table innovatie gesprekken
<p>Werkveldadviescommissies (WAC's) met verschillende leden, onder wie:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Joop van den Ende (theaterproducent) - Jeanine van den Ende - Ivo Niehe (theater- en tv-producent) - Jacques van Meel (directeur Van Meel Consultancy Dance, Art & Education) - Maurice Wijnen (theater-en televisiemaker) - Simone Kleinsma (actrice, presentatrice en zangeres) - Prof. dr. Ruud Vermeij (hoogleraar Movement and Dance Studies) - Stanley Burleson (musical)acteur, zanger, danser en choreograaf) - Shirley Esseboom (Nederlands Dans Theater) - Michael Mills (Folkwang Universiteit Essen) - Sean McNamara (Guildford School of Acting) - Nina Norblad (Gothenburg University – Academy of Music and Drama) 	
<p>Financiële en organisatorische adviezen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Masman Bosman (Den Haag) - Doron Kurz (director commerce Pathé Theatres) 	
Gemeentelijke overheden Amsterdam en Groningen en Rijk, OCW	Medewerking aan diverse projecten.
Goede doelen, waaronder Stop Aids Now, Warchild, Raad voor de Kinderbescherming, Week van de Chronisch Zieken, Stichting DON, Ronald McDonald Kinderfonds, Orange Babies, Stichting KiKa, Plan Nederland, Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij, Stichting WereldOuders, Make a Wish, Voedselbank Amsterdam/Groningen, Jeugd Cultuur Fonds. Jongeren cultuur fonds etc	Medewerking stagiaires
Diverse musea en bedrijven.	Medewerking stagiaires binnen tv-evenementen. Externe commissie leden examens. Werkveld onderzoek en round table innovatie gesprekken

Bijlagen - Buitenlandse partnerinstellingen

Jaarcijfers 2017 – Buitenlandse partnerinstellingen

Samenwerking met buitenlandse partnerinstellingen en uitwisseling van studenten (in/uit).

In onderstaand overzicht zijn alleen details opgenomen van de wederzijdse uitwisseling van studenten voor minimaal drie maanden. Andere vormen van samenwerking (docentenuitwisseling, samenwerking in projecten, wederzijdse korte bezoeken van studenten) zijn niet opgenomen. Studenten van buitenlandse partners die naar de Hanzehogeschool Groningen zijn gekomen voor het behalen van een diploma zijn ook niet meegeteld.

In totaal waren er 692 inkomende exchange studenten en 792 uitgaande exchange studenten. Een * geeft aan dat het gaat om uitwisselingen van Master studenten.

Institute of Engineering

Country	Partner Institution	In	Out
Australia	Swinburne University of Technology	0	1
Austria	Upper Austria University of Applied Sciences	0	2
Belgium	Artesis Plantijn University College	0	1
Brazil	UCL - Faculdade do Centro Leste, Campus Manguinhos	1	0
Brazil	Universidade Federal de Viçosa (UFV)	1	0
China	The Hong Kong Polytechnic University	0	2
Czech Republic	Ceské Vysoké Učení Technické v Praze	0	1
Denmark	Syddansk Universitet	2	3
Finland	Hämeen Ammattikorkeakoulu	1	0
Finland	Metropolia Ammattikorkeakoulu	2	2
Finland	Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu	0	7
Finland	Vaasan Ammattikorkeakoulu	1	0
France	Pôle Universitaire Léonard de Vinci	4	3
France	Université de Technologie de Compiègne	1	0
France	Université Jean Monnet - Saint Etienne	4	0
France	Université de Perpignan Via Domitia *	0	3
Germany	Hochschule Bremen	3	2
Germany	Hochschule Emden/Leer	2	0
Germany	Hochschule Mannheim	0	1
Germany	Universität Oldenburg *	2	0
Germany	Jade Hochschule	2	0
Greece	National Technical University of Athens (N.T.U.A.) *	0	5
Hungary	Óbudai Egyetem	1	1
Hungary	Szent István Egyetem	0	1
Korea, Republic of	Konkuk University	0	1
Korea, Republic of	Korea University of Technology and Education	3	2
Malaysia	Universiti Tenaga Nasional	0	2
Norway	Høgskolen i Oslo og Akershus	0	1
Norway	Høgskolen i Sør-Øst Norge	0	1
Poland	Politechnika Krakowska	1	2
Poland	Politechnika Lodzka	2	5
Portugal	Instituto Superior Técnico, Universidade de Lisboa *	0	1
Spain	Universidad de Deusto	2	3
Spain	Universidad Politécnica de Valencia	6	0
Spain	Universitat Politècnica de Catalunya	0	3
Spain	Universidad de Zaragoza *	3	20
Sweden	Högskolan i Halmstad	0	1
Switzerland	Scuola universitaria professionale della Svizzera italiana (SUPSI)	1	0
Taiwan	National Taipei University of Technology	2	4
Turkey	Bahcesehir Universitesi	2	0
Turkey	Yeditepe Universitesi	1	0
United Kingdom	Loughborough University *	2	0
Totaal		52	81

Institute of Life Science & Technology

Country	Partner Institution	In	Out
Czech Republic	Univerzita Pardubice	1	0
Finland	Metropolia Ammattikorkeakoulu	1	0
France	Université de Perpignan Via Domitia	1	0
France	Université Paris 13	2	0
Germany	Hochschule Bremen	1	0
Korea, Republic of	Konkuk University	1	0
Norway	Norwegian University of Science and Technology	0	3
Norway	Universitetet i Oslo	0	2
Russian Federation	Belgorod National Research University	2	0
Sweden	Göteborgs universitet	1	3
Totaal		10	8

International Business School

Country	Partner Institution	In	Out
Argentina	Universidad de Congreso	2	0
Argentina	Universidad Nacional de Tres de Febrero	0	2
Australia	Curtin University of Technology	0	1
Australia	Deakin University	1	0
Australia	La Trobe University	0	1
Austria	Fachhochschule des bfi Wien	1	2
Austria	Fachhochschule Kufstein Tirol	1	1
Austria	Upper Austria University of Applied Sciences	2	3
Belgium	UC Leuven Limburg	1	4
Canada	Douglas College	0	3
Canada	Université du Québec à Montréal	2	6
Canada	University of Guelph	0	2
Chile	Pontificia Universidad Católica de Valparaíso	1	0
China	Beijing Foreign Studies University (BFSU)	1	0
China	Beijing Technology and Business University	4	1
China	Beijing University of Technology	0	4
China	Communication University of China	0	1
China	Hebei Finance University	6	0
China	Instituto de Formacao Turística	4	0
China	Lingnan University	1	3
China	The Hong Kong Polytechnic University	0	2
China	Universidade de Macau	0	2
Cyprus	The Cyprus Institute of Marketing	0	1
Czech Republic	Vysoké Učení Technické v Brně	1	0
Denmark	Erhvervsakademi Kolding	0	3
Dominican Republic	Universidad Iberoamericana UNIBE	3	2
Finland	HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu	3	4
Finland	Hämeen Ammattikorkeakoulu	1	1
Finland	Jyväskylän Ammattikorkeakoulu	1	0
France	Ecole de Commerce Européenne (ECE) de Bordeaux	0	1
France	Ecole de Commerce Européenne (ECE) de Lyon	7	0
France	Ecole de Commerce Européenne de Paris - Groupe INSEEC	0	4
France	Ecole Supérieure de Commerce International	6	0
France	ESC Rennes School of Business	2	0
France	ESSEC Business School	9	2
France	ICN Business School	2	2
France	Institut des Hautes Etudes Economiques et Commerciales de Bordeaux	0	1
France	Université Paris Descartes	2	0
Germany	Fachhochschule Münster	3	2
Germany	Fachhochschule Würzburg-Schweinfurt	5	1
Germany	Hochschule Bremen	3	0
Germany	Hochschule Emden/Leer	1	0
Germany	Hochschule für Wirtschaft und Recht Berlin	1	6
Germany	Hochschule Furtwangen	2	0
Germany	Hochschule Regensburg	4	0
Germany	International School of Management (ISM)	1	0
Germany	SRH Hochschule Heidelberg	0	1
Hungary	Budapesti Gazdasági Főiskola (BGF)	1	2
India	IILM Institute for Higher Education	0	1
Indonesia	Binus University	0	5
Indonesia	Universitas Gadjah Mada	0	2

Ireland	Letterkenny Institute of Technology	0	3
Italy	Università Carlo Cattaneo - LIUC	8	8
Italy	Università degli Studi di Bergamo	1	0
Japan	Akita International University	1	2
Japan	Kindai University	0	2
Japan	Kwansei Gakuin University	2	0
Korea, Republic of	Hanyang University	0	3
Korea, Republic of	Keimyung University	6	4
Korea, Republic of	Konkuk University	1	0
Korea, Republic of	Solbridge International School of Business	1	3
Korea, Republic of	Soongsil University	3	7
Korea, Republic of	University of Incheon	3	2
Korea, Republic of	Yeungnam University	1	0
Latvia	Biznesa Augstskola Turība	0	2
Malaysia	Taylor's University	0	1
Mexico	Escuela Bancaria Y Comercial	0	2
Mexico	Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey (ITESM)	0	12
Mexico	Universidad del Valle de Mexico, Hermosillo	0	5
Netherlands	University of the Netherlands Antilles	2	5
Norway	Høgskolen i Østfold	0	1
Norway	Universitetet i Agder	0	4
Peru	Universidad Católica de Santa María	0	2
Philippines	Ateneo de Manila University	0	2
Poland	Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu	1	1
Portugal	Universidade Técnica de Lisboa	1	2
Russian Federation	Belgorod National Research University	4	0
Russian Federation	Plekhanov Russian University of Economics	6	2
Russian Federation	St. Petersburg University of Management Technologies and Economics	2	1
Spain	Escola Universitària del Maresme	2	2
Spain	Universidad 'Alfonso X El Sabio'	3	0
Spain	Universidad Complutense de Madrid	5	9
Spain	Universidad de Almería	3	0
Spain	Universidad de Granada	2	1
Spain	Universidad de Las Palmas de Gran Canaria	5	4
Spain	Universidad de Málaga	5	3
Spain	Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea	8	10
Spain	Universidad Rey Juan Carlos	7	0
Spain	Universitat de Girona	3	0
Spain	Universitat Politècnica de Catalunya	5	4
Sweden	Mälardalens högskola	1	3
Switzerland	FHO Fachhochschule Ostschweiz	2	0
Switzerland	Hochschule Luzern	2	1
Taiwan	Feng Chia University	2	5
Taiwan	National Central University	2	3
Taiwan	National Chengchi University	2	2
Taiwan	National Taipei University of Business NTUB	4	4
Taiwan	National Taipei University of Technology	1	0

Taiwan	Shih Chien University	2	4
Taiwan	Soochow University	4	5
Thailand	Bangkok University	0	4
Thailand	Rajamangala University of Technology Phra Nakhon	0	2
Thailand	Rangsit University	1	4
Thailand	University of the Thai Chamber of Commerce - UTCC	2	5
Turkey	Bahcesehir Universitesi	1	0
Turkey	Istanbul Bilgi Üniversitesi	0	1
Ukraine	KROK Economics and Law University	1	0
United Kingdom	Anglia Ruskin University	0	2
United Kingdom	Anglia Ruskin University *	13	17
United Kingdom	Kingston University	0	2
United Kingdom	The Robert Gordon University	2	1
United Kingdom	University of Portsmouth	3	5
United Kingdom	University of the West of Scotland	0	3
United States	Illinois State University	2	0
United States	Louisiana State University (LSU)	1	0
United States	Montclair State University	1	0
United States	Northern Arizona University	1	0
United States	St. Norbert College	1	0
United States	State University of New York at Oneonta	0	1
United States	University of Akron	0	2
United States	University of the Incarnate Word	0	2
United States	Valdosta State University	0	3
Totaal		227	269

School of Architecture, Built Environment & Civil Engineering

Country	Partner Institution	In	Out
China	North China University of Technology	5	4
Czech Republic	Ceské Vysoké Učení Technické v Praze	0	2
Finland	Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu	1	1
Finland	Yrkeshögskolan Novia	2	0
Hungary	Szent István Egyetem	0	1
Indonesia	Institut Teknologi Sepuluh Nopember (ITS)	0	5
Korea, Republic of	Konkuk University	1	0
Korea, Republic of	University of Incheon	1	0
Malaysia	Universiti Tenaga Nasional	2	0
Poland	Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie	4	0
Spain	Universidad de Sevilla	1	0
Spain	Universidad Politécnica de Valencia	3	4
Sweden	Högskolan i Halmstad	0	2
Totaal		20	19

School of Business Management

Country	Partner Institution	In	Out
Austria	Fachhochschule des bfi Wien	0	1
Austria	Fachhochschule Kufstein Tirol	0	3
Canada	University of Guelph	1	0
China	Beijing Technology and Business University	0	8
Czech Republic	Vysoké Učení Technické v Brne	0	1
Finland	South-Eastern Finland University of Applied Sciences (XAMK)	0	4
France	Université Lille 1, Sciences et Technologies	1	2
Germany	Fachhochschule Brandenburg	0	1
Germany	Hochschule für Wirtschaft und Umwelt Nürtingen-Geislingen	4	0
Germany	International School of Management (ISM)	1	0
Italy	Università Carlo Cattaneo - LIUC	0	1
Italy	Università degli Studi di Pisa	1	0
Korea, Republic of	Hanyang University	0	2
Latvia	Banku Augstskola	0	3
Norway	Høgskolen i Østfold	0	1
Norway	Høgskolen i Sør-Øst Norge	0	1
Poland	Szkoła Główna Handlowa (SGH) w Warszawie	0	1
Portugal	Instituto Politécnico de Coimbra	0	2
Spain	Universidad de Alicante	0	3
Spain	Universidad de Málaga	0	7
Spain	Universitat de Girona	1	3
Sweden	Mälardalens högskola	0	2
Sweden	Malmö högskola	0	4
Turkey	Istanbul Aydin University	1	0
United Kingdom	Kingston University	0	2
Totaal		10	52

School of Communication, Media & IT

Country	Partner Institution	In	Out
Argentina	Universidad de Ciencias Empresariales y Sociales	1	0
Australia	Charles Darwin University	0	1
Austria	FH JOANNEUM - University of Applied Sciences	1	1
Austria	Universität Salzburg	1	0
Austria	Upper Austria University of Applied Sciences	0	1
Belgium	Haute Ecole Galilée	1	5
Belgium	Howest, de Hogeschool West-Vlaanderen	1	0
Belgium	Thomas More Mechelen-Antwerpen	0	1
Brazil	Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro	0	2
Canada	Grant MacEwan University	1	3
Canada	University of Ontario Institute of Technology	0	1
China	Beijing Technology and Business University	1	0
China	Communication University of China	2	0
China	Lingnan University	2	3
China	The Hong Kong Polytechnic University	2	0
China	Universidade de Macau	2	1
Croatia	Sveučilite u Zagrebu	0	2
Denmark	Aarhus Universitet	0	1
Denmark	Erhvervsakademi Kolding	1	1
Denmark	Københavns Universitet	1	2
Denmark	University College Syddanmark	0	2
Estonia	Tallinna Ülikool	0	2
Estonia	Tartu Ülikool	0	2
Finland	HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu	1	5
Finland	Hämeen Ammattikorkeakoulu	2	0
Finland	Kajaanin Ammattikorkeakoulu	0	1
Finland	Metropolia Ammattikorkeakoulu	4	3
Finland	Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu	1	3
Finland	Vaasan Ammattikorkeakoulu - Vasa Yrkeshögskola	0	1
France	Ecole d'Ingénieurs en Génie des Systèmes Industriels (EIGSI)	2	1
France	IMERIR	2	0
France	Institut International du Commerce et du Développement	1	2
France	Institut Mines Telecom Lille Douai	1	0
France	Université de Savoie	1	0
France	Université Lille 1, Sciences et Technologies	1	0
France	Université Paris Descartes	1	0
Germany	Fachhochschule Potsdam	0	1
Germany	Hochschule Bremen	3	0
Germany	Hochschule der Medien	2	4
Germany	Hochschule für Angewandte Wissenschaften Hamburg	0	3
Germany	Hochschule für Wirtschaft und Recht Berlin	2	0
Germany	Hochschule Mannheim	1	0
Ghana	University of Cape Coast	0	1
Hungary	Budapesti Metropolitan Főiskola	2	2
Iceland	Háskóli Íslands	0	1
India	Manipal University	2	0
Indonesia	The London School of Public Relations - LSPR Jakarta	1	1
Ireland	University of Limerick	5	5
Italy	Libera Università di Lingue e Comunicazione 'IULM' di Milano	4	1
Italy	Libera Università di Lingue e Comunicazione 'IULM' di Milano *	0	4

Italy	Università degli Studi della Tuscia	2	0
Japan	Kwansei Gakuin University	1	1
Kazakhstan	Kazakh Ablai Kahn University of International Relations and World Languages	2	0
Korea, Republic of	Chung-Ang University	3	1
Korea, Republic of	Hanyang University	1	0
Korea, Republic of	Seoul National University of Science and Technology	0	1
Korea, Republic of	Sungkyunkwan University	3	1
Korea, Republic of	University of Incheon	1	2
Korea, Republic of	Yeungnam University	0	3
Latvia	Biznesa Augstskola Turība	0	1
Lithuania	Vilniaus Universitetas	3	0
Lithuania	Vilniaus Universitetas *	4	4
Mexico	Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey (ITESM)	2	3
New Zealand	Auckland University of Technology	1	0
Norway	Høgskolen i Oslo og Akershus	0	3
Norway	Høgskolen i Østfold	0	4
Norway	Høgskulen i Volda	2	2
Norway	Norwegian University of Science and Technology	0	2
Peru	Universidad San Ignacio de Loyola (USIL)	0	7
Poland	Politechnika Łódzka	1	0
Poland	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	0	1
Poland	Uniwersytet Jagielloński	0	2
Poland	Uniwersytet Warszawski	0	1
Romania	Academia de Studii Economice din Bucuresti	1	0
Spain	Universidad CEU San Pablo	4	8
Spain	Universidad de Deusto	3	4
Spain	Universidad de Huelva	0	2
Spain	Universidad de Jaén	0	1
Spain	Universidad de Málaga	0	1
Spain	Universidad de Salamanca	1	0
Spain	Universidad del País Vasco / Euskal Herriko Unibertsitatea	4	2
Spain	Universidad Loyola Andalucía	2	2
Spain	Universidad Politécnica de Madrid	5	0
Spain	Universidad Rey Juan Carlos	4	1
Spain	Universitat Autònoma de Barcelona	1	0
Spain	Universitat de Barcelona	2	2
Spain	Universitat Jaume I	0	1
Spain	Universitat Ramon Llull	3	6
Sweden	Blekinge tekniska högskola	0	1
Sweden	Göteborgs universitet	1	2
Sweden	Karlstads universitet	0	3
Taiwan	National Taipei University	3	0
Taiwan	National Taipei University of Technology	1	0
Thailand	Rangsit University	1	8
Turkey	Dokuz Eylül Üniversitesi	3	0
Turkey	Ege Üniversitesi	1	2
Turkey	Kadir Has Üniversitesi	1	0
Turkey	Yeditepe Üniversitesi	3	0

United Kingdom	Abertay University	1	2
United Kingdom	Leeds Beckett University	3	1
United Kingdom	Leeds Beckett University *	2	7
United Kingdom	Middlesex University	0	2
United States	Illinois State University	0	2
United States	Marymount University	0	1
United States	Northern Arizona University	10	5
United States	State University of New York at Oneonta	2	1
United States	University of South Carolina Upstate	1	0
Totaal		145	176

School of Education

Country	Partner Institution	In	Out
Austria	Kirchliche Pädagogische Hochschule in Wien	1	0
Norway	Høgskolen i Bergen	0	1
Spain	Universitat de Barcelona	2	1
United Kingdom	Northumbria University, Newcastle	0	2
Totaal		3	4

School of Facility Management

Country	Partner Institution	In	Out
Austria	Fachhochschule Kufstein Tirol	1	7
Austria	Technische Universität Wien	2	0
Canada	Conestoga College ITAL	0	3
China	The Hong Kong Polytechnic University	1	1
Finland	Laurea-Ammattikorkeakoulu	0	1
Finland	Turun Ammattikorkeakoulu - Åbo Yrkeshögskola	0	1
Germany	Deutsche Sporthochschule Köln	1	0
Germany	Duale Hochschule Baden-Württemberg Stuttgart	3	0
Germany	Hochschule für Angewandte Wissenschaften Hamburg	1	2
Japan	Akita International University	0	1
Japan	Kochi University	0	1
Slovakia	Slovenská Technická Univerzita v Bratislave (STU)	1	0
Spain	Universidad Rey Juan Carlos	3	2
Switzerland	Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften	2	0
Turkey	Sakarya Üniversitesi	1	0
Turkey	Suleyman Demirel Üniversitesi	1	0
United States	Hartwick College	0	1
United States	Northern Arizona University	2	3
United States	Temple University	0	2
United States	Wentworth Institute of Technology	0	3
Totaal		19	28

School of Financial and Economic Management

Country	Partner Institution	In	Out
Belgium	UC Leuven	0	2
Spain	Universidad Rey Juan Carlos	0	3
United States	Illinois State University	0	1
Totaal		0	6

School of Fine Arts

Country	Partner Institution	In	Out
Finland	Tampereen Ammattikorkeakoulu	1	0
Hungary	Budapesti Metropolitan Főiskola	2	0
Ireland	National College of Art and Design	2	0
Latvia	RISEBA University of Business Arts and Technology	1	0
New Zealand	Auckland University of Technology	4	0
Norway	Høgskolen i Oslo og Akershus	1	0
Portugal	Universidade de Lisboa	0	1
Slovenia	Univerza v Ljubljani	1	0
Spain	Escola Massana	1	0
Spain	Universidad Complutense de Madrid	1	0
Turkey	Mimar Sinan Guzel Sanatlar Universitesi	1	0
United Kingdom	Coventry University	4	0
United Kingdom	University of Lincoln	2	0
United Kingdom	University of Plymouth	2	0
United States	Hunter College	0	3
United States	University of South Carolina	1	0
Totaal		24	4

School of Health Care Studies

Country	Partner Institution	In	Out
Belgium	Thomas More Mechelen-Antwerpen	2	2
Belgium	Universiteit Antwerpen	0	1
Bosnia and Herzegovina	University of Zenica	4	0
Finland	Jyväskylän Ammattikorkeakoulu	1	0
Finland	Metropolia Ammattikorkeakoulu	1	0
Finland	Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu	2	0
Finland	Savonia Ammattikorkeakoulu	1	0
Germany	Hochschule Bremen	1	0
Greece	Technologiko Ekpaideutiko Idrima (TEI) Lamia	3	0
Portugal	Escola Superior de Saúde Do Alcoitão	1	0
Portugal	Instituto Politécnico de Setúbal	2	0
Sweden	Göteborgs universitet	1	0
Switzerland	HES-SO Haute École Spécialisée de Suisse Occidentale	11	0
United States	Northern Arizona University	1	0
United States	University of Central Missouri	0	2
Totaal		31	5

School of Law

Country	Partner Institution	In	Out
Austria	Universität Salzburg	4	0
Brazil	Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro	1	0
Finland	Oulun Seudun Ammattikorkeakoulu	1	0
France	l'Université Grenoble Alpes	4	1
Italy	Università degli Studi di Bergamo	3	0
Latvia	Biznesa Augstskola Turība	1	0
Mexico	Universidad Internacional UNINTER	0	1
Norway	Høgskolen Innlandet	0	2
Peru	Universidad Católica de Santa María	1	0
Poland	Uniwersytet Jagielloński	0	2
Spain	Universidad de a Coruña	0	3
Spain	Universidad Pablo de Olavide	3	3
United Kingdom	Kingston University	0	2
United Kingdom	The Robert Gordon University	1	1
Totaal		19	15

School of Marketing Management

Country	Partner Institution	In	Out
Argentina	Universidad de Ciencias Empresariales y Sociales	0	3
Austria	Upper Austria University of Applied Sciences	0	1
Brazil	Pontificia Universidade Católica do Rio de Janeiro	0	3
Chile	Universidad Finis Terrae	0	7
China	Beijing Foreign Studies University (BFSU)	0	1
China	Lingnan University	3	4
Denmark	Syddansk Universitet	0	2
Finland	HAAGA-HELIA Ammattikorkeakoulu	0	1
Finland	Hämeen Ammattikorkeakoulu	1	0
France	Centre d'Etudes Superieures en Economie, Art et Communication	0	1
France	Ecole de Commerce Europeenne de Paris - Groupe INSEEC	0	2
France	TOULOUSE BUSINESS SCHOOL	3	1
France	Université Lille 1, Sciences et Technologies	2	0
Germany	Hochschule Bremen	1	0
Germany	Hochschule Emden/Leer	0	1
Germany	Hochschule Regensburg	3	0
Indonesia	Universitetas Kristen Petra	0	1
Italy	Università degli Studi di Bergamo	1	1
Italy	Università degli Studi di Pisa	3	0
Japan	Akita International University	0	1
Japan	Kochi University	1	0
Mexico	Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey (ITESM)	2	2
Mexico	Universidad Internacional UNINTER	0	3
Norway	Høgskolen i Sør-Øst Norge	0	2
Portugal	Instituto Politécnico de Bragança	2	0
Portugal	Instituto Politecnico de Lisboa	0	6
Russian Federation	Belgorod National Research University	1	0
Russian Federation	Plekhanov Russian University of Economics	1	0
Spain	ESEC Barcelona -Toulouse Business School Barcelona	1	1
Spain	Universidad CEU San Pablo	0	4
Spain	Universidad de Alcalá	9	1
Spain	Universidad de Alicante	2	2
Spain	Universidad de Almería	1	3
Spain	Universidad de Huelva	0	2
Spain	Universidad de Jaén	3	0
Spain	Universidad de Málaga	2	3
Spain	Universidad de Oviedo	4	1
Spain	Universidad de Santiago de Compostela	3	0
Spain	Universidad Loyola Andalucía	1	4
Spain	Universidad Miguel Hernandez de Elche	1	2
Spain	Universidad Rey Juan Carlos	4	1
Spain	Universitat de Barcelona	8	4
Spain	Universitat de les Illes Balears	3	7
Spain	Universitat Jaume I	1	3
Switzerland	FHO Fachhochschule Ostschweiz	0	1
Taiwan	Shih Chien University	2	1
Thailand	Bangkok University	0	1
Thailand	Rangsit University	1	0
United Kingdom	Edge Hill University	0	1
United Kingdom	London South Bank University	0	3

United States	Illinois State University	0	1
United States	Marymount University	0	1
United States	Northern Arizona University	0	1
United States	University of Central Missouri	0	1
United States	University of South Carolina Upstate	1	0
Totaal		71	92

School of Nursing

Country	Partner Institution	In	Out
		0	0

Prince Claus Conservatoire

Country	Partner Institution	In	Out
Belgium	Hogeschool Gent	1	0
Bulgaria	National Music Academy "prof. Pancho Vladigerof"	1	0
Denmark	Det Jyske Musikkonservatorium	3	1
Finland	Jyväskylä Ammattikorkeakoulu	1	0
Finland	Metropolia Ammattikorkeakoulu	1	0
Germany	Universität Hildesheim	1	0
Hungary	Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zeneakadémia Budapest	1	0
Italy	Conservatorio di Musica 'G.F.Ghedini' di Cuneo	1	0
Italy	Conservatorio di Musica 'Guido Cantelli' di Novara	1	0
Italy	Conservatorio di Musica 'L. Refice' di Frosinone	2	0
Italy	Conservatorio di Musica 'U. Giordano' di Foggia	1	0
Italy	Istituto Superiore di Studi Musicali 'A. Peri' di Reggio Emilia	1	0
Italy	State Conservatoire of Luca Marenzio	1	0
Mexico	Universidad autónoma de Tamaulipas	1	0
Portugal	Universidade de Lisboa	1	0
Romania	Universitatea Nationala de Muzica din Bucuresti	1	0
Spain	Conservatori Liceu	1	0
Spain	Conservatorio Superior de Música 'Eduardo Martínez Torner' del Prin. de Asturias	2	0
Spain	Escola Superior de Música de Catalunya	1	0
Turkey	Yasar Üniversitesi	1	0
United States	The University of the Arts	2	0
Totaal		26	1

School of Social Studies

Country	Partner Institution	In	Out
Austria	Fachhochschule St. Pölten	2	0
Belgium	Thomas More Mechelen-Antwerpen	1	0
Belgium	UC Leuven	2	1
Czech Republic	Jihoceská Univerzita v Ceskych Budejovicich	1	2
Finland	Humanistinen Ammattikorkeakoulu	1	2
Finland	Oulun Yliopisto	1	0
Germany	Alice Salomon Hochschule Berlin	0	3
Germany	Gottfried Wilhelm Leibniz Universität Hannover	1	0
Germany	Katholische Hochschule Freiburg	1	0
Hungary	Eötvös Loránd Tudományegyetem	0	2
Ireland	Waterford Institute of Technology	2	2
Netherlands	University of the Netherlands Antilles	0	2
Norway	Høgskolen i Oslo og Akershus	0	4
Norway	Høgskolen Innlandet	1	0
Spain	Universidad de Málaga	1	0
Spain	Universidad Pablo de Olavide	3	0
Sweden	Umeå universitet	0	1
Switzerland	Zürcher Hochschule für Angewandte Wissenschaften	0	1
Turkey	Yeditepe Universitesi	2	0
United States	State University of New York at Oneonta	1	0
Totaal		20	20

School of Sport Studies

Country	Partner Institution	In	Out
Austria	Fachhochschule Kufstein Tirol	1	0
Denmark	Syddansk Universitet	1	1
Germany	Hochschule Bremen	2	0
Germany	Universität Bayreuth	2	0
Lithuania	Lietuvos sporto universitetas	0	4
Poland	Akademia Wychowania Fizycznego w Warszawie	2	0
Portugal	Instituto Politécnico de Santarém	0	2
Romania	Universitatea din Oradea	1	0
Spain	Universidad Autónoma de Madrid	1	0
Spain	Universidad Europea de Madrid	2	2
Spain	Universitat de Barcelona	2	0
Sweden	Malmö högskola	0	1
United Kingdom	Bournemouth University	1	1
United Kingdom	Northumbria University, Newcastle	0	1
Totaal		15	12

TOTAAL

Country	Partner Institution	In	Out
Totaal		692	792

Colofon

Colofon:**Hanzehogeschool Groningen**

Zernikeplein 7, Groningen

Postbus 30030, 9700 RM Groningen

T (050) 595 55 07

www.hanze.nl

Fotografie:

Egbert de Boer

Sjoerd Knol

Tim van der Kuip

Stef Steneker